

**А.Л. Арипов
Н.М. Бобоҷонов
Р.Р. Юлдошев**

**ТАҲҶИҚ
ДАР МАҚОМОТИ
КОРҶОИ ДОХИЛӢ**

**ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ВАЗОРАТИ ҚОРҶОИ ДОХИЛӢ
АКАДЕМИЯ**

**Арипов Анвар Лутфиллоевич
Бобочонов Нуриддин Мухитдинович
Юлдошев Рифат Раҳмадҷонович**

**ТАҲҚИҚ
ДАР МАҚМОТИ
ҚОРҶОИ ДОХИЛӢ**

Курси лексияҳо

Душанбе
«ЭР-граф»
2018

ББК 67.99 (2 тадж) 8+67.99 (2 тадж) 9
УДК
Ю-31

Муаллифон:

Арипов Анвар Лутфиллоевич – сардори кафедраи мурофияи ҷиноятии факултети № 2 Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, номзади илмҳои ҳуқуқ, подполковники милитсия;

Бобочонов Нуриддин Муҳитдинович – муаллими калони кафедраи мурофияи ҷиноятии факултети № 2 Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, подполковники милитсия;

Юлдошев Рифат Раҳмадҷонович – сардори шуъбаи адъюнктураи Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, номзади илмҳои ҳуқуқ, подполковники милитсия.

Муқарризон:

Нозиров Нақиб Алиевич – сардори факултети № 1 Академияи ВКД Тоҷикистон, номзади илмҳои ҳуқуқ, полковники милитсия;

Шафизода Рустам Исмоил – сардори Раёсати таҳқиқи Вазорати қорҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон, генерал-майори милитсия;

Муҳитдинов Алишер Абдувоҳидович – дотсенти кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокуратураи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон, номзади илмҳои ҳуқуқ, дотсент.

Арипов А.Л., Бобочонов Н.М., Юлдошев Р.Р. Таҳқиқ дар мақомоти қорҳои дохилӣ: курси лексияҳо. – Душанбе: «ЭР-граф», 2018. – 176 с.

Дар курси мазкур маҷмӯи лексияҳо аз фанни «Таҳқиқ дар мақомоти қорҳои дохилӣ» таълиф карда шудаанд. Лексияҳо дар асоси талаботи барномаи таълимии фаннӣ омода шуда, дар он низоми амалкунандаи қонунгузори Тоҷикистон, сарчашмаҳои илмию таълимӣ ватанӣ ва хориҷӣ, дастоварду ҷузъиётҳои қонунгузори мурофиявии ҷиноятӣ ва амалияи ҳуқуктабикномаи мақомоти қорҳои дохилӣ, инчунин, тамоми тағйироту иловаҳои дахлдори санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳавӣ васеъ истифода бурда шудаанд.

Курси лексияҳо ба курсантон, шунавандагон, донишҷӯён, аспирантон, омӯзгорон ва қорамандони муассисаҳои таълимӣ-ҳуқуқӣ, инчунин ба онҳое, ки оид ба фаъолияти мурофияви-ҷиноятии мақомоти қорҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон шавқи зиёд доранд, таҳия карда шудааст.

ISBN 978-99975-69-33-2 ББК 67.99 (2 тадж) 8+67.99 (2 тадж) 9

© Арипов А.Л., Бобочонов Н.М., Юлдошев Р.Р., 2018

МУНДАРИҶА

Сарсухан	5
Мавзӯи № 1 Баррасии аризаю иттилоот оид ба ҷиноят аз тарафи мақомоти таҳқиқ	7
§ 1. Тартиби бақайдгирӣ ва баррасии аризаю иттилоот оид ба ҷиноят аз тарафи мақомоти таҳқиқ	7
§ 2. Аломатҳои ҷиноятро бевосита ошкор намудани мақомоти таҳқиқ	16
§ 3. Амалҳои санҷиши мақомоти таҳқиқ аз рӯи аризаю иттилоот оид ба ҷиноят	19
§ 4. Оғози қардани парвандаи ҷиноятӣ аз тарафи мақомоти таҳқиқ	35
§ 5. Рад қардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ	39
§ 6. Аз тарафи мақомоти таҳқиқ ба тобеъияти тафтишӣ раво қардани ариза ва иттилоот оид ба ҷиноят	48
Рӯйхати санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ	49
Рӯйхати адабиёти тавсияшаванда	51
Мавзӯи № 2 Фаъолияти мақомоти таҳқиқ оид ба парвандаҳои ҷиноятӣ, ки нисбат ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмист	56
§ 1. Моҳият ва мазмуни таҳқиқ оид ба парвандаҳои, ки нисбат ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмист	56
§ 2. Асосҳо ва тартиби гузаронидани амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ аз тарафи мақомоти таҳқиқ	65
Рӯйхати санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ	92
Рӯйхати адабиёти тавсияшаванда	93

Мавзӯи № 3 Фаъолияти мақомоти таҳқиқ оид ба парвандаҳои ҷиноятӣ, ки нисбат ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест.....	95
§ 1. Моҳият ва мазмуни таҳқиқ оид ба парвандаҳои ҷиноятӣ, ки нисбат ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест.....	95
§ 2. Тартиби гузаронидани амалҳои муурофиявӣ аз тарафи мақомоти таҳқиқ.....	99
§ 3. Боздоштан ва анҷом додани таҳқиқ.....	128
Рӯйхати санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ.....	136
Рӯйхати адабиёти тавсияшаванда.....	137
Мавзӯи № 4 Пешбурди суръатнок.....	139
§ 1. Мафҳум, аҳамият ва асосҳои пешбурди суръатнок. Ҳолатҳои, ки бояд исбот карда шаванд.....	139
§ 2. Тартиби пешбурди суръатнок.....	148
§ 3. Пешбурди таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ.....	152
Рӯйхати санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ.....	154
Рӯйхати адабиёти тавсияшаванда.....	155
Мавзӯи № 5 Ҳамкории муфаттиш бо мақомоти таҳқиқ.....	157
§ 1. Мафҳум, аҳамият ва асосҳои ҳуқуқии ҳамкории муфаттиш бо мақомоти таҳқиқ.....	157
§ 2. Иҷрои супоришу дастурҳо ва талаботи муфаттиш аз тарафи мақомоти таҳқиқ.....	161
§ 3. Фаъолияти шахсони мансабдори мақомоти таҳқиқ дар гуруҳҳои оперативӣ-тафтишотӣ.....	167
Рӯйхати санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ.....	172
Рӯйхати адабиёти тавсияшаванда.....	173

САРСУХАН

Дигаргуниҳое, ки дар соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ ва иҷтимоии Тоҷикистони навин чараён мегиранд, боиси ба сохтору динамикаи ҷинойткорӣ ворид шудани тамоюли нав гардидаанд, ки таъсири бевоситаи худро ба инкишоф ёфтани муносибатҳои ҷамъиятӣ мерасонад.

Дар ин шароит яке аз вазифаҳои давлат аз он иборат аст, ки бо истифода аз механизмҳои ҳуқуқӣ-ҷинойтӣ баҳри аз ҷинойткорӣ ҳифз намудани ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, амнияти ҷамъиятӣ ва саломатии аҳоли, муҳити зист, тарбиботи ҷамъиятӣ ва ахлоқ, моликият, ҳимояи сохти конститусионӣ ва амнияти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз таҷовузи ҷинойтӣ, таъмини сулҳ ва амнияти башарият чораҳои зарурӣ андешад. Ҳангоми содир шудани ҷинойт шахсони мансабдор ва ваколатдори мақомоти ҳифзи ҳуқуқ онро саривақт ошкор ва шахси гунаҳгорро маълум намуда, ба иштибоҳан айбдор ва маҳкум намудани шахсони бегуноҳ бояд роҳ надиханд.

Дар низоми омода намудани кадрҳои баландихтисоси риштаи ҳуқуқшиносӣ фанни таълимии «Таҳқиқ дар мақомоти корҳои дохилӣ» мақоми махсусро дорад. Маҳз, инкишофи фанни таълимӣ ва илми мувофиқаи ҷинойтӣ, васеъ ва дуруст истифода бурдани дастовардҳо ва ҷузъиётҳои қонунгузори соҳавӣ, амалияи ҳуқуқтатбиқномаи мақомоти корҳои дохилӣ ва дигар сохторҳои қудратии Ҷумҳурии Тоҷикистон шароит фароҳам оварданд, то ин ки дар самтҳои номбаршуда маводи таълимии лозимӣ омода карда шавад.

Муаллифон кӯшиш ба ҳарч доданд, то ин ки дар раванди инкишоф додани донишҳои бунёдии соҳавӣ ва баланд бардоштани маҳорату малакаи касбии ҳуқуқшиносони ҷавон маводи мазкур саҳми арзандаи худро гузорад.

Ҳангоми мутолиа намудани мавзӯҳои алоҳидаи китоб, хонанда ба чунин хулоса меояд, ки маводи дарсӣ бо истифода ва дастрасии таҳассуси баланди касбии муаллифон омода карда шудааст.

Курси лексияҳо ба курсантон, шунавандагон, донишҷӯён, аспирантон, омӯзгорон ва кормандони муассисаҳои таълимӣ-

хуқуқӣ, инчунин ба онҳое, ки оид ба фаъолияти муурофиавӣ-чиноятӣ мақомоти корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон шавқи зиёд доранд, таҳия карда шудааст.

Дар навбати худ, муаллифон ба ҳамаи тақлифу пешниҳод ва тавсияҳо ҷиҳати дар оянда мукамал сохтани матни лексияҳои фанӣ, ки аз ҷониби хонанда ва ҳамкасбон ба самъи ҳайати муаллифон расонида мешаванд, қаблан миннатдории худро баён месозанд.

Мавзӯи № 1

БАРРАСИИ АРИЗАЮ ИТТИЛООТ ОИД БА ЧИНОЯТ АЗ ТАРАФИ МАҚОМОТИ ТАҲҚИҚ

Накшаи лексия:

§1. Тартиби бақайдгирӣ ва баррасии аризаю иттилоот дар бораи чиноят аз тарафи мақомоти таҳқиқ

§2. Аломатҳои чиноятро бевосита ошкор намудани мақомоти таҳқиқ

§3. Амалҳои санчишии мақомоти таҳқиқ аз рӯи аризаю иттилоот оид ба чиноят

§4. Оғози қардани парвандаи чиноятӣ аз тарафи мақомоти таҳқиқ

§5. Рад қардан аз оғози парвандаи чиноятӣ

§6. Аз тарафи мақомоти таҳқиқ ба тобеъияти тафтишӣ раво қардани ариза ва иттилоот дар бораи чиноят

§ 1. Тартиби бақайдгирӣ ва баррасии аризаю иттилоот оид ба чиноят аз тарафи мақомоти таҳқиқ

Ҷаъолияти муҳофизатӣ-ҷиноятӣ мақомоти таҳқиқ аз ҷаъоли ба онҳо ворид гаштани ариза (иттилоот) дар бораи чиноят ва ё сабабҳои дигаре, ки барои оғоз намудани парвандаи чиноятӣ асос мегарданд, сар мешавад.

Асоси оғоз намудани парвандаи чиноятӣ – ин сарчашмаи муқаррарнамудаи қонунгузори муҳофизатӣ ҷиноятӣ мебошад, ки дар бораи содиршавии чиноят мақомоти таҳқиқ, тафтиши пешакӣ, прокуратура ва ё суд иттилоъ мегиранд. Ҳангоми мавҷуд будани чунин асос онҳо вазифадоранд, масъалаи зарурияти оғоз қардани парвандаи чиноятиро баррасӣ намоянд.

Тибқи м. 140 Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон) ба номгӯи асосҳои¹ оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ инҳо дохил мешаванд:

- ариза дар бораи ҷиноят;
- ҳозир шудан бо иқрори гуноҳ;
- иттилооти шахси мансабдори корхона, муассиса ва ташкилот;
- иттилоот дар воситаҳои ахбори омма;
- аз ҷониби таҳқиқбаранда муфаттиш ё прокурор бевосита ба даст овардани маълумоте, ки ба аломатҳои ҷиноят ишора мекунад.

Ариза дар бораи ҷиноят

Мутобиқи сархати 1 моддаи 1 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мурочиатҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ» аз 23.07.2016 сол таҳти № 1339 **ариза** – ин хоҳиш дар бораи мусоидат намудан ба амалисозии ҳуқуқу озодихо ва манфиати қонунии худ, ҳуқуқу озодихо ва манфиати қонунии шахсони дигар ё пешниҳод намудани маълумот дар бораи вайрон кардани қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии дигар, норасоихо дар фаъолияти мақомоту ташкилоти дахлдор ё танкиди фаъолияти шахсони мансабдор, роҳбарон ва кормандони мақомоту ташкилоти дахлдор, эътироф карда мешавад.

Тамоми мурочиатҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ (ариза, дархост, таклиф, шикояти шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки дар шакли хаттӣ, электронӣ ё шифохӣ) ба мақомоту ташкилоти дахлдор пешниҳод шудаанд бояд мавриди баррасӣ қарор дода шаванд.

Сабабҳои зиёдтари оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ – ин аризаю иттилооте, ки ба мақомоти таҳқиқ ворид мегарданд ба шумор меравад. Аризаи шахрвандон дар бораи содиршавии ҷиноят дар шакли шифохӣ ё хаттӣ қабул карда мешавад. Аризаҳои шифохӣ ба протокол ворид карда мешаванд. Дар он моҳияти худи ариза, кай, дар кучо ва он аз тарафи кадом шахси

¹ Бояд қайд намуд, ки дар КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон сабабҳо бо асоси оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ ҳаммонанд шуда, нодуруст истифода бурда шудаанд.

мансабдор қабул карда шудааст, маълумот дар бораи шахси аризадиҳанда дарч карда мешавад. Протоколи аризаи шифоҳӣ дар бораи содиршавии ҷиноят аз тарафи шахси аризадиҳанда ва шахси мансабдори мақомоти таҳқиқ, ки аризаро қабул кардааст имзо гузошта мешавад. Аризаи хаттӣ бояд аз тарафи шахси аризадиҳанда имзо карда шавад (м. 141 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ариза, мактуб ё дигар иттилооти беном, беимзо ё бо имзои қалбақӣ ё аз номи шахси сохта навишташуда барои оғози парвандаи ҷиноятӣ асос шуда наметавонад. Айни замон қонунгузор дар бораи ҳалли аризаву иттилооти муаллифашон номаълум ягон тартиби мурофиавиро пешбинӣ накардааст. Бинобар ҳамин, онҳо бо роҳҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ санҷида шуда, бо асосҳои қ. 2 м. 7 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи «Ғаёлияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ» аз 25.03.2011 сол таҳти № 687 ҳалли худро меёбанд. Агар дар натиҷаи чунин санҷиш аломатҳои ҷиноят муайян гарданд, он гоҳ асоси оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ на ариза, балки бевосита ошкор намудани аломатҳои ҷиноят аз тарафи худи мақомоти таҳқиқ ҳисобида мешавад.

Ҳам аризаи хаттӣ ва ҳам шифоҳӣ дар бораи содиршавии ҷиноят оқибатҳои ҳуқуқӣ ва асоси ҷавобгарии ҷиноятиро ба миён меорад, агар дар он дидаю доништа хабари бардурӯғ дарч гардида бошад ва онро аризадиҳанда бо имзои худ тасдиқ карда бошад. Аризае, ки онро шахси арзкарда имзо кардааст нафақат ба миён омадани уҳдадорӣ мақомотро оид ба қабул кардани қарори қонунӣ, балки шахси арзкардари оид ба ҷавобгарии ҷиноятӣ уҳдадор мекунад, вақте, ки мақсади ӯ дидаю доништа расонидани хабари бардурӯғ дар бораи ҷиноят мебошад.

Бинобар ин пеш аз аризаро қайд намудан аз тарафи шахси мансабдоре, ки онро қабул мекунад ба шахси аризадиҳанда фаҳмонида додани моҳияти ҷавобгарии ҷиноятӣ пешбинишуда ба мақсад мувофиқ аст. Бо ин рафтори худ шахси мансабдори мақомоти таҳқиқ муроҷиаткунандаро дар бораи ҷавобгарии ҷиноятӣ бо м. 346 Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон) барои дидаю доништа расонидани хабари бардурӯғ зери имзои оғоз намуда, ба мақсадҳои ғаразнокӣ бардурӯғӣ ӯ монеъ мешавад

ва ин пеши роҳи оғоз намудани парвандаҳои ҷиноятии беасосро мегирад.

Ҳозир шудан бо иқрори гуноҳ

Ҳозир шудан бо иқрори гуноҳ ё худ омада ба гуноҳи худ иқрор шудан ин аризаи ихтиёрии шахс мебошад, ки оид ба ҷинояти содиркардааш бевосита ба мақомоти таҳқиқ ҳозир шуда изҳор мекунад, ки \bar{u} ҷиноят содир кардааст ва ба гуноҳи худ иқрор мебошад. Ариза мумкин аст оид ба ҷинояти нотамом (тайёри ва сӯйиқасд ба ҷиноят) бошад, ки оқибати он ҳоло фаро нарасидааст. Дар ҳолати омада ба гуноҳи худ иқрор шудан шахсияти аризадиханда муайян карда шуда, дар ин бора протокол (оид ба ҳозир шудан бо иқрори гуноҳ) тартиб дода шуда дар он муфассал ҳолати воқеии кирдор дарч мегардад. Протокол аз тарафи шахси бо иқрори гуноҳ ҳозиршуда ва шахси мансабдори мақомоти таҳқиқ, ки онро қабул кардааст имзо крда мешавад (м. 142 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Агар дар аризаи ҷабрдида ҳолатҳои содиршавии ҷиноят пурра дарч нашуда бошад (ҷой, вақт, сабаб ва ғ.), ин ҳолатҳо хангоми тартиб додани протоколи ҳозир шудан бо иқрори гуноҳ ба қайд гирифта мешаванд. Ҳамзамон бояд аниқ намуд, ки ҷинояти содиршуда дар мақомоти дигари ҳифзи ҳуқуқ ба қайд гирифта шудааст ё не, оё \bar{u} то ҳозир шудан бо иқрори гуноҳ аз мақомоти ҳифзи ҳуқуқ пинҳон мегашт, ҷи сабаб шуд, ки омада ба гуноҳи худ иқрор шуд ва ғайра.

Тартиб додани протокол хангоми ҳозир шудани шахс бо иқрори гуноҳ ҳатмӣ мебошад.

Бояд қайд намуд, ки тибқи м. 1 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муроҷиатҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ» аз 23.07.2016 сол таҳти № 1339 муроҷиатҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ (*муроҷиати электронӣ* – муроҷиате, ки ба суроғаи расмӣ почтаи электронии мақомоту ташкилоти дахлдор ворид гардидааст ё дар сомонаи расмӣ мақомоту ташкилоти дахлдор дар шабакаи Интернет ҷойгир карда шудааст; *муроҷиати шифоҳӣ* – муроҷиате, ки зимни қабули шахсӣ ба шахси мансабдор ё ваколатдоршудаи мақомоту ташкилоти дахлдор изҳор гардидааст ё тавассути алоқаи телефонӣ (мобилӣ) баён шудааст; *муроҷиат тавассути воситаҳои ахбори*

омма – мурочиати дар матбуоти даврӣ ва дигар воситаҳои ахбори омма вобаста ба фаъолияти мақомоту ташкилоти дахлдор нашр ё тавассути воситаи ахбори омма паҳнгардида; *мурочиати дастҷамъона* – мурочиати ду ва зиёда шахсон ё аз номи гурӯҳи шахрвандон пешниҳодгардида; *мурочиати такрорӣ* – мурочиати хаттӣ, шифоҳӣ ё электронии такрорӣ ба ҳамон як мақомоту ташкилот, ки дорои далелҳои нав намебошад, бо зикри масъалаҳое, ки доир ба онҳо вобаста ба мурочиати қаблӣ моҳиятан ҷавоб гардонида шудааст ва дар мурочиати навбатӣ вачҳ ё ҳолатҳои нав оварда нашудаанд) бояд бо тартиби пешбиниамудаи КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қайд гирифта шаванд.

Қайд намудан бамаврид аст, ки ҳозир шудан бо иқрори гуноҳро аз сидқан иқроршавии гумонбаршуда, ҳангоми пурсиш баъд аз дастгиркунӣ бояд фарқ кард. Баъзан дар амалия чунин иқроршавӣ бо фаҳмиши нодуруст қайд карда шуда, дар ин бора протоколи ҳозир шудан бо иқрории гуноҳ тартиб дода мешавад, ки ин хатогии ҷиддӣ аст.

Дар ҳолатҳои муайян гардидани талаботи м. 92 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон, шахси бо иқрори гуноҳ ҳозиршударо дастгир кардан мумкин аст.

Иттилооти шахси мансабдори корхона, муассиса ва ташкилот дар бораи ҷиноят

Дар қонуни муруфиавии ҷиноятӣ номгӯи пурраи корхонаҳо, муассисаҳо, ташкилотҳои иттиҳодияҳои дигар нишон дода нашудааст. Бинобар ин сабаби оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ мумкин аст, ки иттилооти ҳамаи онҳо гардад.

Иттилооти шахсони мансабдор, корхона, муассиса ва ё ташкилот оид ба содиршавии ҷиноят, ки сабаб барои оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ шуданашон мумкин аст, бояд дар шакли хаттӣ пешниҳод карда шавад. Ба иттилоот мумкин аст ҳуччат ва дигар маводи тасдиқкунандаи ҳолатҳои содиршавии ҷиноят замима шаванд (маводи санҷиши хизматӣ, санадҳои ревизия ва ғайраҳо). Ғайр аз ин маълумоти онҳо мумкин аст дар шакли иқтибос аз протоколи ҷаласаҳо пешниҳод карда шаванд.

Иттилоот дар воситаҳои ахбори омма

Иттилооти воситаҳои ахбори омма барои оғози парвандаи ҷиноятӣ сабаб шуда метавонанд, ба шарте, ки агар онҳо дар рӯзнома ё маҷалла дарҷ ва ё ба воситаи радио ва телевизион пахш шуда бошад. Ба иттилоот мумкин аст ҳуҷҷат ва дигар маводи тасдиқкунандаи ҳолатҳои содиршавии ҷиноят замима шаванд (м. 144 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Мақолаҳо, хабарҳо ва мактубҳои, ки дар матбуот ҷоп шудаанд, ба шарте сабаби оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ мегарданд, ки агар дар онҳо дар бораи тайёри ба содир кардани ҷиноят ё ҷинояти содиршуда маълумот бошад ва агар оид ба ин маълумот аз тарафи мақомоти дигари ҳифзи ҳуқуқ парвандаи ҷиноятӣ оғоз нагардида бошад.

Воситаҳои ахбори омма гуфта пахши радиою телевизион нашриёти даврӣ, яъне рӯзномаю маҷаллаҳои марказӣ ва маҳаллӣ, мусоҳибаҳо, интервьюҳо, фелетонҳо, рӯзномаҳои бисёршуморагии корхонаю муассисаҳоро бояд дар назар дошт.

Хабарҳои, ки дар рӯзномаҳои деворӣ муассисаҳо, корхонаҳо ва ё ташкилотҳо нашр шудаанд барои оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ сабаб шуда наметавонанд. Вақте, ки маълумоти дар рӯзномаҳои деворӣ дарҷ гардида ба мақомоти ваколатдори масъалаи оғоз кардани парвандаи ҷиноятиро ҳалкунанда маълум мегардад, баъд аз санҷида баромадани онҳо сабаби оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ ин бевосита аз тарафи мақомоти дахлдори ҳифзи ҳуқуқ ошкор гардидани аломатҳои ҷиноят мегардад. Мазмуни чунин рӯзномаҳои деворӣ бо даъват ва пурсиш намудани муаллифи он аз тарафи мақомоти таҳқиқ санҷида баромада мешавад (қ. 2 м. 144 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Аз ҷониби таҳқиқбаранда, муфаттиш ё прокурор бевосита ба даст овардани маълумоте, ки ба аломатҳои ҷиноят ишора мекунанд

Чи хеле, ки дар боло қайд карда шуд ҳамаи ин сабабҳои оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ дорои мафҳуми умумӣ «Аризаю иттилоот дар бораи содиршавии ҷиноят» мебошанд. Ба ин мафҳум Фармоиши яқҷоя бо замима «Оид ба қайди ягонаи ҷиноятҳо» бо Дастурамал - №3/2 106/1-6/454 3/455 11/2/20-ф. аз 25.02.2010 с. равшанӣ мебахшад (минбаъд – Дастурамал).

Дар ин Дастурамал аризаҳои шифоҳӣ ва хаттии шахрвандон, хабарҳои хаттии корхонаҳо, ташкилотҳо, муассисаҳо, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, шахсони мансабдор ва дигар маълумоти хаттӣ оид ба ҷинояти мушаххаси содиршуда ва ё ба содиркунии ҷиноят ғайбӣ дидашуда истода, фаҳмида мешавад.

Дар аксарияти мавридҳо аризаю хабарҳо дар бораи ҷиноят ба воситаи почта ва ё ба қисми наvbатдории мақомоти корҳои дохилӣ ворид мегарданд.

Ариза ва хабарҳо оид ба ҷиноятҳои, ки баррасии онҳо тартиби мурофиавиро талаб мекунад бо забони давлатӣ дар Китоби № 1 ва маълумоти дигаре оид ба ҷиноятҳо ва ҳодисаҳо дар Китоби № 2 ба қайд гирифта мешаванд.

Китоби № 1 ва № 2 ҳуҷжатҳои ҳатмии ҳисоботӣ буда, дар қисми наvbатдорӣ нигоҳ дошта шуда аз тарафи наvbатдорон ё ёрдამчиёни онҳо пур карда мешаванд. Пешниҳод намудани хабар ва дигар маълумот ба иҷроқунанда барои гузаронидани санҷиш, ба қайд намудани он дар Китоби № 1 ё Китоби № 2 қатъиян манъ аст (банди 24 Дастурамал). Ба қайд гирифтани протоколҳои аризаи шифоҳӣ ва ҳозир шудан бо иқрори гуноҳ низ ҳатмӣ мебошад. Агар дар ҳолати бамиёномада бо зудӣ тартиб додани протоколи аризаи шифоҳӣ дар бораи ҷиноят аз имкон берун бошад, корманди мақомоти корҳои дохилие, ки ҳуқуқи пешбурди ғайбӣ мурофиавиро дорост уҳдадор аст, ки баҳри пешгирӣ ва бартараф намудани ҳолатҳои содиршавии ҷиноят амалҳои таъхирнопазирро гузаронида, дар ин бора ба воситаи телефон ва ё дигар воситаҳои алоқа наvbатдори оперативии қисми наvbатдориро огоҳ созад.

Дар аризаи хаттӣ (иттилоот) ва протоколи аризаи шифоҳӣ муҳри штампдор бо нишон додани санаи бақайдгирӣ ҳуҷжат ва рақами тартибии бақайдгирӣ гузошта мешавад. Мувофиқи тартиби дар мақомоти корҳои дохилӣ муқарраршуда ба шахси арзқунанда варақаи воқифкунӣ дар бораи аз ӯ қабул карда шудани ариза (иттилоот) дар бораи ҷиноят супорида мешавад.

Варақаи воқифкунӣ аз ду қисм иборат аст: *қисми асосӣ* ва *қисми буриш*, ки дорои рақами қайди яхела мебошанд. Қисми буриш, ки дар он маълумот оид ба вақти қабули ариза ё иттилоот нишон дода шудааст, аз тарафи шахси мансабдори ариза-ро қабулкарда ба шахси аризадиханда супорида мешавад. Қисми асосӣ, ки дар он маълумот оид ба арзқунанда, мунда-

ричаи кутоҳ ва вақти қабули ариза ё хабар, инчунин рақами тартибӣ ва вақти бақайдгирии он дар Китоби № 1 дарҷ мегардад, дар қисми навбатдорӣ мемонад. Аризадиҳанда дар он рӯз ва вақтро дарҷ намуда, имзо мегузорад (банди 29 Дастурамал). Дар ҳолатҳои ба мақомоти корҳои дохилӣ ворид гардидани мактубҳои, ки мазмуни содир шудани ҷиноятро доранд, ба шахсони иттилоотро ирсолнамуда варақи вокифқунӣ фиристода намешавад.

Баъди ба қайд гирифта шудан мавод (ариза, иттилоот, протоколи арзи шифоҳӣ ва замимаи онҳо) аз тарафи навбатдори оперативӣ ба сардори мақомоти корҳои дохилӣ супорида мешавад барои қабул намудани қарор оид ба он.

Роҳбари мақомот баррасии ин гуна маводро ба яке аз кормандони оперативӣ, нозирин минтақавӣ ва ё таҳқиқбаранда месупорад.

Дар мақомоти корҳои дохилие, ки таҳқиқбарандагон намебошанд, баррасии аризаю иттилоот ба кормандони ваколатдори оперативӣ ё нозирони минтақавӣ воғузур карда мешавад.

Аксарияти парвандаҳои ҷиноятӣ дар бораи содиршавии ҷиноят аз рӯи аризаю иттилооти шахрвандон оғоз карда мешаванд. Бинобар ин пурра ва сари вақт ба қайд гирифтани онҳо дар санадҳои меъёрии мақомоти корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон оварда шудааст, ки яке аз шартҳои муҳими иҷроӣ бомуваффақияти вазифаи дар назди мақомот истода ин мубориза бар зидди ҷинояту ҷинояткорӣ мебошад. Бақайдгирии аризаю иттилоот дар бораи ҷиноят, имконият медиҳад, ки шумораи онҳо муайян карда шаванд, муҳлати онҳо ба зерин назорат гирифта шаванд ва аз рӯи онҳо мақомоти таҳқиқу тафтиши пешакӣ қарорҳои қонунӣ ва асоснок қабул намоянд.

Тибқи м. 145 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон мақомоти таҳқиқ, таҳқиқбаранда, муфаттиш ва прокурор вазифадоранд дар бораи ҳама гуна ҷинояти тайёршаванда, содиршаванда ва содиршуда аризаю иттилоотро қабул ва баррасӣ намоянд. Ба аризадиҳанда дар бораи ба қайд гирифтани ариза ё иттилоот дар бораи ҷиноят бо сабти номи шахсе, ки ариза ё иттилоотро қабул кардааст ва вақти ба қайд гирифтани он ҳуҷҷат дода мешавад.

Аз беасос даст кашидан аз қабули ариза ё иттилоот дар бораи ҷиноят ба прокурор ё суд бо тартиби муқаррарнамудаи

м.м. 122, 123 ва 124 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон шикоят кардан мумкин аст.

Ариза ва иттилоот дар бораи ҷиноят, ки ба суд ворид шудааст, барои ҳалли масъалаи оғози парвандаи ҷиноятӣ ба прокурор раван карда шуда, аризадиханда оғох карда мешавад.

Қарор оид ба ариза ва иттилоот дар бораи ҷиноят бояд дар муҳлати на дертар аз се шабонарӯз аз лаҳзаи гирифтани ариза ва иттилоот қабул карда шавад. Дар ҳолатҳои зарурӣ прокурор барои гирифтани нишондоди иловагии шахси аризадиханда, талаб карда гирифтани ҳуччатҳо, азназаргузаронии ҷои ҳодиса ин муҳлатро то даҳ шабонарӯз дароз карда метавонад.

Дар мавриди гирифтани ариза ё иттилоот дар бораи ҷиноят ё бевосита ошкор кардани ҷиноят мақомоти таҳқиқ, таҳқиқбаранда, сардори воҳиди таҳқиқ, муфаттиш, сардори воҳиди тафтишот ё прокурор яке аз қарорҳои зайлро қабул мекунад:

- дар бораи оғози парвандаи ҷиноятӣ;
- дар бораи рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ;
- дар бораи аз рӯи тобеияти тафтишӣ раван кардани ариза

ё иттилоот.

Оид ба қарори қабулшуда нисбат ба ариза ё иттилоот ба шахс, корхона, муассиса, ташкилот ё шахси мансабдоре, ки аз онҳо ариза ё иттилоот расидааст, хабар дода, ба онҳо ҳуқуқи шикоят кардан аз болои қарор фаҳмонида мешавад.

Дар сурати аз рӯи тобеияти тафтишӣ раван кардани ариза ё иттилоот мақомоти таҳқиқ, таҳқиқбаранда, муфаттиш ё прокурор вазифадоранд барои пешгирии рафъи ҷиноят, ҳамчунин тақвияти изи ҷиноят чораҳо андешанд.

§ 2. Аломатҳои ҷиноятро бевосита ошкор намудани мақомоти таҳқиқ

Фаъолияти муурофиавии ҷиноятии мақомоти таҳқиқ нафақат дар натиҷаи ворид гардидани аризаю иттилоот дар бораи ҷиноят, инчунин дар ҳолатҳои бевосита аз ҷониби ҳуди онҳо ошкор карда шудани аломатҳои содиршавии ҷиноят оғоз мегардад. Ин чунин маъно дорад, ки сабаби оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ ариза ё иттилоот дар бораи тайёри ба содир кардани ҷиноят ва ё ҷинояти содиршуда нагардидааст, балки аломатҳои ҷиноят бо ташаббуси ҳуди мақомоти таҳқиқ дар давоми адои фаъолияти хизматӣ ошкор карда мешаванд.

Шаҳси таҳқиқбаранда, инчунин муфаттиш аломатҳои тайёри ба содир кардани ҷиноят ва ё ҷинояти содиршударо, мумкин аст дар рафти фаъолияти муурофиавӣ, ҳангоми гузаронидани таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ оид ба парвандаҳои ҷиноятии қаблан оғозгардида ошкор намоянд.

Дар бисёр ҳолатҳо бевосита ошкор намудани аломатҳои ҷиноят аз тарафи мақомоти милитсия сураат мегирад, махсусан дар рафти гузаронидани ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ошкор карда шудани ҷиноятҳо назаррас мебошад. Дар қ. 2 м. 11 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ» чунин пешбинӣ карда шудааст, ки натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ мумкин аст ба сифати асос барои оғози парвандаи ҷиноятӣ хизмат намоянд, ба мақомоти таҳқиқ, муфаттиш, прокурор ё суде (судяе), ки парвандаи ҷиноятӣ дар пешбурди ӯ қарор дорад, пешниҳод гарданд, ҳамчунин барои исботи марбут ба парвандаҳои ҷиноятӣ тибқи қонунгузори муурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шаванд (қ. 2 м. 11 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ»).

Тарғиботи ҷамъиятиро ҳифз карда истода, онҳо бисёр ҳолатҳои содиршавии ҷиноятро муайян намуда шахсони гунаҳкорро дар ҷои ҳодиса дастгир менамоянд; шахсоне, ки бо овозгардию талбандагӣ машғуланд ба Шуъбаи Вазорати қорҳои дохилӣ ҳозир мекунанд; изҳои гуногуни аз тарафи ҷинояткорон гузошташударо ошкор менамоянд (мисол: дарҳои шикаста, дигар изҳои ғайриқонунӣ ба манзили шахрвандон,

корхонаҳо ташкилотҳо ва муассисаҳо даромадан, воситаи нақлиёте, ки ғайриқонунӣ ҳай карда бурда шудаанд, аммо соҳибони онҳо то ҳол хабардор намебошанд ва ғ.).

Нозирони минтақавӣ аломатҳои ҷиноятро ҳангоми тафтиши маъмурӣ ва қоидаҳои низоми шиносномавӣ ошкор менамоянд; нозирони бозрасии давлатии автомобилӣ бошанд, ҳангоми гузаронидани санчишҳо аз рӯи ҳодисаҳои нохуши роҳ.

Маълумот дар бораи содир шудани ҷиноят ё тайёри ба содиркунии ҷиноят аз тарафи кормандони қисми навбатдорӣ ҳангоми санчиши ҳаракатҳои шахсоне, ки бинобар вайрон кардани тартиботи чамбиятӣ аз тарафи гуруҳҳои пайраҳадорӣ, дружиначиёни халқӣ ва ё бевосита аз тарафи худи шахрвандон ҳозиркардашуда, муайян карда мешаванд.

Навбатдори оперативӣ дар бораи ошкор гардидани аломатҳои ҷиноят дар ҳаракатҳои шахс ба сардори мақомоти қорҳои дохилӣ гузориш медиҳад. Сардори мақомоти таҳқиқ маводи пешниҳодшударо (гузориш, ариза, иттилоот, баёнотҳо, санадҳо, протоколҳо ва дигар маълумот) омӯхта баромада, бояд боварӣ ҳосил намояд, ки дар он маълумоти пурра оид ба содиршавии ин ва ё он ҷинояте, ки аке аз сабабҳои дар м. 140 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон шуда метавонанд мавҷуд бошад. Агар сардори мақомоти таҳқиқ аз рӯи ин мавод ба хулосае ояд, ки барои пурра муқаррар намудани мавҷудияти аломатҳои ҷиноят гузаронидани санчиши иловагӣ зарур мебошад, он дар доираи талаботи қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ гузаронида нашуда, балки санчиш бо гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ба амал бароварда мешавад.

Агар аломатҳои ҷиноят бевосита аз ҷониби сардори мақомоти таҳқиқ ошкор гардад (мисол, ҳангоми дида баромадани мавод оид ба ҳуқуқвайронкуниҳои маъмурӣ), ин ҳам сабаб барои оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ мегардад.

Айнан ҳамин гуна ҳолатҳои бевосита ошкор намудани аломатҳои ҷиноят дар муассисаҳои ислоҳӣ ва мақомоти тафтиши пешакӣ ба чашм мерасанд. Аз рӯи қоидаҳои умумӣ аввалин шуда дар бораи ҷинояти содиршуда ва тайёри ба содиркунии ҷиноят кормандони оперативӣ ва шуъбаҳои тартиботии (режимӣ) ин муассисаҳо хабардор мешаванд. Аммо вазифаи муайян кардани мавҷудияти сабабҳо барои оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ дар маънои «бевосита ошкор намудани

аломатҳои ҷиноят» аз тарафи мақомоти таҳқиқ, ба сардори ин муассисаҳо тааллуқ дорад.

Аломатҳои ҷиноят ҳангоми гузаронидани амалҳои тафтишӣ ва муруфиавӣ, ҳамон вақт аз ҷониби мақомоти таҳқиқ бевосита ошкоршуда ба ҳисоб меравад, ки агар маълумоти бадастомада дар бораи содиршавии ҷинояти сазовори ҷазои ҷиноятӣ буда ҳамчун манбаи далел ба ҷинояти асосии тафтишшудаистода алоқамандӣ надошта бошад.

Дар ин ҳолатҳо таҳқиқбаранда / муфаттиш қарор дар бораи ба пешбурди алоҳида ҷудо намудани қисми маводи парвандаи ҷиноятӣ бароварда, онро ба сардори мақомоти таҳқиқ барои қабул намудани қарори қонунӣ ва асоснок пешниҳод мекунад. Сардори мақомоти таҳқиқ дар навбати худ вазифадор аст маводро омӯхта боварӣ ҳосил намояд, ки дар ҳақиқат дар он маълумоту далелҳо дар бораи аломатҳои ҷинояти дигар мавҷуд аст ва асос барои оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ шуда метавонанд. Агар маълумоту далелҳо нокифоя бошанд, маводи ба пешбурди алоҳида ҷудокардашуда мавриди санҷиши иловагӣ қарор дода мешавад.

Инчунин аз тарафи таҳқиқбаранда / муфаттиш бевосита ошкор намудани аломатҳои ҷинояте, ки ба ҷинояти тафтишшудаистода алоқамандии зич доранд ва аз рӯи он ба шахси гунаҳгор айб эълон карда нашудааст, парвандаи ҷиноятии нав оғоз карда намешавад (рӯйпӯшқунии ҷиноят, хабар нарасонидан дар бораи ҷиноят), чунки ин ҷиноятҳо дар ҷаҳорҷӯбаи парвандаи ҷиноятии аллакай оғозкардашуда тафтиш карда мешаванд.

§ 3. Амалҳои санҷиши мақомоти таҳқиқ аз рӯи аризаю иттилоот оид ба ҷиноят

Ҳатмӣ будани қабул ва баррасии аризаю иттилоот дар бораи ҷиноят, қоидаҳои баррасии онҳо дар КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон дода шудааст. Тибқи муқаррароти м. 145 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор оид ба ариза ва иттилоот дар бораи ҷиноят, бояд дар муҳлати на дертар аз се шабонарӯз аз лаҳзаи ба қайд гирифтани ариза ва иттилоот қабул карда шавад. Дар ҳолатҳои зарурӣ прокурор барои гирифтани нишондоди иловагии шахси аризадиханда, талаб карда гирифтани ҳуҷҷатҳо, азназаргузаронии ҷои ҳодиса ва дигар амалҳои санҷиши боқимонда ин муҳлатро то даҳ шабонарӯз дароз карда метавонад.

Мақомоти таҳқиқ, ки фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣро ба амал мебарорад, дар рафти санҷиши пешакӣ ва пайдо кардани сабабҳо барои оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ метавонад ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣро ба амал барорад (м. 6 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ» аз 25.03.2011. №687).

Санҷиши пешакӣ – ин фаъолияти бо қонуни мурофиавии ҷиноятӣ батанзимдаровардашудаи мақомоти таҳқиқ ва дигар шахсони ваколатдор оид ба санҷиши аризаҳо (иттилоот)-и воридгашта дар бораи ҷиноят мебошад, ки бо мақсади ба даст овардани маълумоти дақиқ баҳри ҳалли масъалаи оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ ва ё рад кардан аз оғози он гузаронида мешавад.

Ҳангоми гузаронидани санҷиши пешакӣ бояд, ки талаботи зерин риоя карда шаванд:

–роҳ надодан ба гузаронидани амалҳои тафтишӣ (ғайр аз амалҳои тафтишии азназаргузаронии ҷои ҳодиса дар ҳолатҳои истисноӣ ва ҷораи маҷбуркунии мурофиавии – дастгир кардани гузаронидани кофтукови шахси дар асоси гумони бевосита дар содир намудани ҷиноят);

–анҷоми санҷиши пешакӣ дар муҳлати муқаррарнамудаи қонун;

–махдуд кардани санҷиши пешакӣ бо гузаронидани шумораи камтарини амалҳо;

- роҳ надодан ба паҳнкунии маълумоти санчиши пешакӣ;
- банақшагирии амалҳои санчиши пешакӣ.

Риояи муҳлати пешбинишуда ҳангоми санчиши пешакии аризаю иттилоот дар бораи ҷинойт, нафақат тез ва пурра ошкор кардани ҷинойтҳоро таъмин менамояд, инчунин барои асоснок ба ҷавобгариӣ ҷинойтӣ кашидани шахси дар содир кардани ҷинойт гунаҳкор, пешгирии ҳолатҳои ба ҷавобгариӣ ҷинойтӣ кашидани шахси бегуноҳ ё ба ҷинойт дахлдор набударо кафолат медиҳад.

Дар ҳолати гузаронидани санчиши пешакӣ аз рӯи аризаю иттилоот дар бораи ҷинойт бояд кӯшиш намуд, ки амалҳои камтарини санчишӣ гузаронида шавад. Ҳангоми гузаронидани амалҳои санчишӣ бояд ба ҳислати ҷинойти содиршуда, хуччатҳое, ки бо аризаю иттилоот ворид гаштааст аҳамияти ҷиддӣ дода шавад. Ҳамзамон бо назардошти ҳаҷми амалҳои санчишӣ навбатнокии иҷроиши онҳо муайян карда мешаванд. Масалан: ҳангоми ворид шудани ариза ва ё иттилоот дар бораи тайёри ба содиркунии ҷинойт, пеш аз ҳама бояд, ки чораҳо ҳатмӣ барои пешгирии содиршавии ҷинойт равона карда шаванд.

Аризаю иттилооти ба воситаи почта ворид гардида, ки шубҳанок мебошанду ҳолатҳои ба қор алоқаманд нофаҳмо ва но-пурра ҳастанд, дуруст аст агар пешакӣ шахси аризадихандаро даъват намуда масъалаҳои ҳалталаби ба қор алоқадоршта ҳаматарафа муайян карда шаванд. Бо даъват кардани шахс бо-вариӣ пурра ҳосил мегардад, ки дар ҳақиқат ариза аз тарафи ӯ пешниҳод карда шудааст.

Дар вақти гузаронидани санчиши пешакӣ бояд, ки маълумоти ба қор аҳамиятдошта паҳн карда нашаванд. Ин натавонӣ барои дуруст ҳал намудани масъалаи оғоз намудани парвандаи ҷинойтӣ, балки барои бомуваффақият таҳқиқ бурдани парвандаи ҷинойтии оғозшуда самаранок мебошад. Дар таҷриба ҳолатҳоеро вохӯрдан мумкин аст, ки дар натиҷаи паҳн намудани маълумот оид ба ҷинойти содиршуда, шахсони гунаҳкор изҳори ҷинойтро нобуд месозанд, амволи бо роҳи ҷинойткорона ба даст овардашонро пинҳон мекунанд, аз тафтишоти пешакӣ пинҳон мешаванд ва ё ба шахси пешбарандаи парвандаи ҷинойтӣ бо ҳар роҳу воситаҳо монеъ мешаванд. Ҳамаи ин нишондодҳо шахси пешбарандаи санчиши пешакиро вазифа-

дор мекунад, ки дар ҳар як ҳолат усули санчишро фикр карда, оқилона ва ҳаматарафа амал намояд.

Барои таъмини муваффақият дар санчиши пешакӣ, банақшагирии амалҳо аҳамияти муҳим дорад. Дар ҳолатҳое, ки бо гузаронидани ду ё се амалҳои санчишӣ масъалаҳои халшаванда мушкилихоро пеш намеоранд, зарурате нест, ки нақшаи хаттӣ тартиб дода шавад. Аммо ҳолатҳое дида шаванд, ки аз рӯи мавод якҷанд амалҳои санчишии муҳим бояд гузаронида шавад, тартиб додани чунин нақша ба мақсад мувофиқ аст. Чи хеле, ки амалияи ҳуқуқтатбиқнамоӣ шаҳодат менамояд, нақша аз саволҳои барои муайян кардани ҳолатҳои воқеии кор алоқаманд, бояд иборат бошад.

Аз ҳама усули мувофиқи гузаронидани санчиши пешакӣ ин риояи навбатнокии амалҳои санчишӣ, ҷой ва вақти гузаронидан ва ба назар гирифтани муҳлати баохиррасии санчиш мебошад. Нақша бояд, ки мувофиқ ба ҳислати ҳодиса ва мавод буда, дорои тактикаи гузаронидани амалҳои санчишӣ бошад. Агар дар рафти санчиш маълумоти нав пайдо шавад пайваста ба нақша илова карда шуданаш мумкин аст.

Чи тавре, ки дар боло нишон дода шудааст, гузаронидани санчиши пешакӣ пеш аз ҳама барои муайян карани мавҷуд будан ё набудани сабабҳо ва асос барои оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ зарур мебошад. Он имконият медиҳад дар ҳолатҳои нокифоя будани далелҳои маълумоти иловагӣ ба даст оварда шаванд, ки бе ҷамъоварии онҳо ҳалли дурусти масъалаи оғоз ва ё рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ номумкин мебошад.

Омӯзиши амалияи ҳуқуқтатбиқнамоӣ нишон медиҳад, ки зарурати санчиши пешакии аризаю иттилоот дар бораи ҷиноят дар ҳолатҳое ба вучуд меоянд, агар аз рӯи онҳо муайян кардани: а) қонунӣ будани сабабҳо барои оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ; б) мавҷуд будани асос барои оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ; в) мавҷуд набудани асос ва ё ҳолатҳое, ки пешбурди парвандаи ҷиноятиро истисно мекунанд, дида шаванд.

Қонуни будани сабаҳо ва асоси оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ дар ҳолатҳое муайян карда мешаванд, агар маълумоти аз рӯи ҳақиқати ҳол дар ариза ва ё хабар нишондодашуда шубҳанок набошанд. Дар баъзе мавридҳои шахсонаи ариза ва ё

иттилоотро имзокарда, бо сабабҳои гуногун аз муаллифӣ даст мекашанд. Сабабҳои даст кашидан ҳангоми санҷиш бояд, ки бодикқат ва бочиддиат муайян карда шаванд. Дар дигар ҳолатҳо, вақте, ки ариза ё дигар иттилоот дар бораи ҷиноят аз тарафи шахси ба қор алоқа надошта имзо карда шудааст, муаллиф шахси дигар мебошад ё ному насаби бофтаи шахс нишон дода шудааст, чунин аризаю иттилоот ҳамчун муаллифшон номаълум (анонимӣ) ҳисобида мешавад.

Мавҷуд будани асосро барои оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ аз рӯи аксарияти аризаҳо (иттилоот)-и воридгардида, лозим меояд, ки бо роҳи санҷиши пешакӣ муайян карда шавад. Чи хеле, ки дар боло қайд кардем, дар зер мазмуни асоси оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ маълумоти кофӣ, ки ба аломатҳои ҷинояти мушаххас нишон медиҳанд, фаҳмида мешавад. Амалияи тафтишот нишон медиҳад, ки дар рафти санҷиши пешакӣ диққати асосӣ ба муайян кардани аломатҳои ба объекти сӯиқасд ва ба тарафи объективи кирдор тааллуқдошта дода мешавад. Дар ҳар ҳолат дар рафти санҷиши пешакӣ аризаю иттилоот муайян кардан зарур аст, ки дар аввал сухан дар бораи ҷавобгарии ҷиноятӣ меравад, на дар бораи ҷавобгарии маъмурий ва ё дигар ҷавобгарӣҳо. Дуюм ин ки хулоса оид ба аломатҳои ҷиноят ба маълумоти воқеӣ асос ёфтаанд ва ин маълумот барои чунин хулосабарорӣ кифоя мебошанд. Бисёр вақт ҳангоми санҷиши пешакӣ ҳолатҳое, ки пешбурди парвандаи ҷиноятиро истисно мекунад вомехӯранд. Ҳар яке аз ҳолатҳои дар м. 27 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон нишондодашуда бояд санҷида шаванд, агар ин ки асосҳои кофӣ ва имконияти санҷиши пешакӣ бе гузаронидани амалҳои тафтишӣ мавҷуд бошанд (ғайр аз гузаронидани амали тафтишии азназаргузаронии ҷои ҳодиса дар ҳолатҳои истисноӣ).

Ҳолатҳое, ки дар рафти санҷиши пешакӣ бояд муайян карда шаванд бисёр гуногун мебошанд. Дар хусуси чунин санҷишҳо пеш аз хулосабарорӣ кардан зарур аст, ки ҳар як ҳолат бодикқат омӯхта шавад, то ин ки ба оғози ғайриқонунии парвандаи ҷиноятӣ ва ё ғайриқонунӣ рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ роҳ дода нашавад.

Бояд қайд намуд, ки қонун дар вақти оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ аз рӯи аломатҳои мавҷуда, на танҳо муайян

кардани шахси чинояткорро талаб мекунад, инчунин пеш аз хама ошкор намудани чинояти содиршударо дар назар доштааст.

Тартиби гузаронидани санчиши пешакӣ

Хукуки баровардани хулосаро дар бораи гузаронидани санчиши пешакӣ сардори мақомоти таҳқиқ доро мебошад. Ӯ инчунин метавонад шахсан амалҳои санчиширо гузаронад. Вале одатан бо супориши сардори мақомоти таҳқиқ, санчиши пешакиро таҳқиқбарандагон, кормандони оперативӣ, нозирони минтақавӣ ва дигар кормандон аз ҷумлаи ҳайати роҳбарикунанда, ки тибқи қонун ба сифати шахсони таҳқиқбаранда баромад карда метавонанд, мегузаронанд. Чунин супориш одатан аз тарафи сардори мақомоти таҳқиқ бо навиштани амри хаттӣ (соядаст) дар ариза (иттилоот) дар бораи чиноят, бо нишон додани шахси иҷроқунанда ба расмият дароварда мешавад.

Бинобар он, ки санчиши пешакӣ фаъолияти муҳофизатӣ мебошад, гузаронидани онро ба муассисаҳои давлатӣ ва ё шахсони мансабдори дигар супоридан мумкин нест. Вале муайян кардани баъзе масъалаҳои мушаххас бар дӯши мутахассисони соҳаҳои гуногун, ки дорандаи донишҳои махсус мебошанд гузошта мешавад, ба монанди гузаронидани санчишҳои молиявӣ (ревизияҳо) ва ғ.

Санчиши пешакӣ дар шаклҳои гуногун ба амал бароварда мешавад. Аз рӯи аризаю маълумоти дохилшуда маводи заруриро талаб кардан ва эъзоҳот гирифтани мумкин аст.

Дар амалия ҳангоми гузаронидани санчиши пешакӣ амалҳои гуногуни санчишӣ гузаронида шуда, аз инҳо иборат мебошад:

– талаб карда гирифтани ҳуҷжатҳо;

– гирифтани баёнот;

– азназаргузаронии ҷои ҳодиса;

– дар ҷояш шинос шудан бо маводе, ки ба ҳолати воқеии масъалаи санҷидашаванда алоқамандӣ доранд;

– ҷалб намудани мутахассиси соҳаи мувофиқ барои гирифтани маълумот;

– гузаронидани санчиши молиявӣ (ревизия) ва ба рӯйхатгири (инвентаризатсия);

- харидҳои озмоишӣ ва санҷишӣ;
- гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ.

Талаб карда гирифтани ҳуччатҳо. Ҳангоми гузаронидани санҷиши пешакӣ аз ҳамаи корхонаҳо муассисаҳо ва ташкилотҳо, инчунин аризадиҳандаю дигар шахсон мумкин аст, ки ҳуччатҳои зарурии ба кор аҳамиятдошта талаб карда гирифта шаванд. Тибқи талаботи қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ маҳдудият ба баъзе ҳуччатҳо гузошта шудааст, ки дахлнопазирии онҳо бо санадҳои қонунӣ ва дигар санадҳои меъёрӣ, инчунин бо конвенсияҳо ва шартномаҳои байналмилалӣ муайян карда шудааст. Ғайр аз ин мукотибаи почтаю телеграф, ҳуччатҳо аз шахсоне, ки дорои дахлнопазирии дипломатӣ мебошанд талаб карда гирифта намешаванд. Дар дигар ҳолатҳо чунин мавод бо ризоияти намоёндаи дипломатӣ ба воситаи Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон гирифта мешаванд, ки ба ин қ. 10 м. 183 ҚМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон асос шуда метавонад.

Маводи талабкардашаванда бояд, ки ба моҳияти кор ва ҳолатҳои мушаххаси ҳодиса мувофиқат намояд.

Агар дар яқоягӣ бо аризаю иттилоот дар бораи ҷиноят нусхаи ҳуччатҳо ворид гашта бошанд, мумкин аст, ки бо фиристодани дархости хаттӣ нусхаи аслии ҳуччатҳо талаб карда гирифта шаванд.

Гирифтани баёнот. Баёнот мумкин аст, ки аз шахсони алоҳида ва шахсони мансабдор гирифта шавад, чи хеле, ки он ҳангоми санҷиши пешакӣ аз шахсони ба ҳодиса алоқадоршта гирифта мешавад.

Ҳангоми гирифтани баёнот бояд кӯшиш карда шавад, ки он дар доираи ҳодисаи содиршуда ҳалли дурусти масъалаи оғоз кардани парвандаи ҷиноятиро дар бар гирад, бе асосҳои кофӣ васеъ намудани доираи саволҳо ҳангоми гирифтани баёнот, дар баъзе мавридҳо ба он оварда расониданаш мумкин аст, ки маълумоти санҷидашаванда ба шахсони гунаҳкор маълум гашта, дар натиҷа изҳои ҷиноят аз байн бурда шуда, ҳуди шахсони гунаҳгор аз тафтишот ва суд пинҳон шаванд. Аз ин лиҳоз зарур аст ҳангоми гирифтани баёнот аз шахсони гунобар дар содир кардани ҷиноят бояд ки ба кор эҳтиёткорона муносибат карда шавад. Аз онҳо оид ба масъалаҳои ҷудогона танҳо дар ҳолатҳои зарурӣ баёнот гирифтани мумкин аст, ки бе

муайян кардани онҳо масъалаи ба таври дуруст ҳал намудани маводи санчишӣ имконнопазир мебошад.

Дар ҷараёни санчиши пешакӣ мумкин аст, ки ин ва ё он шахсон барои додани баёнот оид ба ҳолати қор ва ё оид ба ҷои истиқомат ва ҷои қор даъват карда шаванд. Шаҳрвандон ва шахсони мансабдор ҳуқуқ доранд баёноташонро бо дасти худ нависанд, дар дигар ҳолатҳо баёноти онҳо аз тарафи шахсе, ки санчиши пешакиро мегузаронад навишта гирифта мешавад. Шахси баёнотдиҳандаро огоҳ намудан дар хусуси ҷавобгарии ҷиноятӣ барои расонидани хабари бардурӯғ (м. 346 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон), додани гувоҳии бардурӯғ (м. 351 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон) ва барои саркашӣ аз ҳозир шудан ё нахостани додани нишондод (м. 352 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон), мутаассифона мумкин нест. Инчунин маҷбуран ҳозир кардани онҳоро барои додани баёнот манъ аст. Афсус, ки қонунгузор ин талаботро, яъне татбиқи моддаҳои боло нишон додашударо пешбинӣ накардааст. Ин ҳолатро шахси баёнотдиҳанда метавонад ба манфиати худ ва ё дигарон истифода барад.

Дар баёнот бояд, ки насаб, ном, номи падар, санаи таваллуд, ҷои таваллуд, ҷои зист ва ҷои қори шахси баёнотдиҳанда, маълумоти мушаххаси ҳолатҳои ба ӯ маълум, ки вобаста ба санчиши пешакӣ аст нишон дода шавад. Баъд аз ба анҷом расидани баёнот, он ба шахси баёнотдиҳанда барои хондан пешниҳод карда мешавад ё бо овози баланд хонда дода мешавад, баъд аз он дар бораи дурустии баёнот қайд карда шуда аз ҷониби шахси баёнотдиҳанда ва шахси баёнотро гирифта имзо гузошта мешавад. Агар пеш аз имзо гузоштан шахси баёнотдиҳанда хоҳиши ба баёнот илова ё тағйирот дароварданро дошта бошад, ҳатман изҳороти ӯ дар баёнот қайд карда мешавад.

Азназаргузаронии ҷои ҳодиса имконият медиҳад, ки изҳои ҷиноят ва дигар далелҳои шайбӣ ба даст оварда шаванд, барои пешбарӣ кардани фарзияҳо маълумоти ибтидоӣ гирифта шавад ва дар бораи ҳислату механизми ҳодиса таъсироти аниқу пурра ҳосил гардад. Азназаргузаронии ҷои ҳодиса бояд, ки бодикқат, бочиддият ва бо риояи қатъии талаботи м.м. 183 ва 187 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба анҷом расонида шавад, чунки азназаргузаронии рӯякӣ ва бесифати ҷои ҳодиса мумкин аст, ки боиси ноқушода мондани ҷиноят

гардад. Дар ҳолати мавҷуд будани асосҳои кофӣ баъди анҷоми азназаргузарониҳои ҳамаҷониба хатман парвандаи ҷиноятии оғоз карда мешавад.

Дар қояш шинос шудан бо маводе, ки ба ҳолати воқеии масъалаи санҷидашаванда алоқамандӣ доранд. Дар ҳолатҳои, ки талаб карда гирифтани мавод ғайриимкон аст ё ин ки санҷиш ва муқоисаи ҳуҷҷатҳо дар қояш қулай аст, онҳо бояд фавран ба хабардор кардани дорандаи ҳуҷҷатҳо ба амал бароварда шаванд. Шахси пешбарандаи санҷиш ба ташкилоту мӯассиса ва ё корхонаҳо ҳозир мешавад, ки дар он ҷо маводи ба қор алоқаманд нигоҳ дошта мешаванд. Дар амалияи ҳуқуқтатбиқномаӣ дар бисёр ҳолатҳо қараёни санҷиши пешакӣ ҳамин тавр сурат мегирад. Мақсад аз шинос шудан бо ҳуҷҷатҳо, тарзи баҳисобгирӣ ва тартиби ҳисобот, санҷиши қойҳои нигоҳдории ашёҳои қимматбаҳо, технологияи қорқард, шароитҳои қорӣ дар қорхона, назорат ва ғ. мебошад. Ин усули санҷиш имконият медиҳад маълумоти пурратар ба даст оварда шавад.

Қалб намудани мутахассиси соҳаи мувофиқ барои гирифтани маълумот. Тибқи м. 57 ҚМҶ Қумхурии Тоҷикистон мутахассис шахсест, ки ба ҳалли парвандаи ҷинояти манфиатдор набуда, дорои донишу таҷрибаи махсус аст ва барои мӯсоидат намудан ба таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд, судья дар ошқор ё дарёфт намудани далел, асоснок кардани он, инчунин дар татбиқи воситаҳои техникаӣ мумкин аст қалб карда шавад. Агар ҳангоми санҷиши пешакӣ мавод саволҳо ба миён оянд, ки донишҳои махсусро талаб мекунанд, мумкин аст, аз мутахассисони соҳаи мувофиқ маслиҳатҳо пурсида шаванд ё ин ки ба ташкилот (қорхона)-и ба қор манфиатдор пешниҳод карда шавад, ки ташҳиси идоравӣ (масалан: барои муайян намудани сифат ва арзиши мол; ба стандартҳои давлатӣ мувофиқ будани мол; шароитҳои техникаӣ, меъёрӣ ва ғайра) гузаронанд.

Чун қоида то оғози парвандаи ҷиноятии ҳангоми ба миён омадани масъалаҳои соҳавӣ маслиҳати мутахассис зарур мебошад (масалан: барои муайян намудани пулҳои қалбақӣ; қоғазҳои қимматнок; барои муайян намудани далелҳои шайъии аз қои ҳамаҷониба ёфта гирифташуда ва ғ.). Мутахассис оид ба натиҷаи маслиҳати додаш маълумотнома пешниҳод менамояд.

Гузаронидани санчиши молиявӣ (ревизия) ва барӯйхатгирӣ (инвентаризатсия). Бояд дар назар дошт, ки санчиши молиявӣ дар марҳилаи то оғози парвандаи ҷиноятӣ, танҳо ҳамон вақт гузаронида шуданаш мумкин аст, ки агар он дар муҳлати муайяншудаи санчиши аризаю иттилоот дар бораи ҷиноят ба охир расонида шавад.

Санчиши молиявӣ – ин санчиши тамоми фаъолияти молиявию хоҷагии муассиса, корхона ва ташкилот дар давраи муайян мебошад. Он бо роҳи таҳлил кардани маълумоти дар ҳуччатҳо буда гузаронида мешавад. Аз рӯи натиҷаҳои ревизия санад тартиб дода мешавад.

Дар рафти санчиши пешакии аризаю иттилоот дар бораи ҷиноят, маҳсусан оид ба ҷиноятҳои соҳаи иқтисодиёт ва ҷиноятҳо дар соҳаи фаъолияти иқтисодӣ (Фасли 11 бобҳои 26 ва 27 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон) дар баъзеи мавридҳо зарураати гузаронидани санчиши молиявӣ ба миён меояд.

Санчишҳои молиявӣ аз тарафи мақомоти маҳсусгардонидашуда ва вобаста ба ҷой доштани зарурият аз тарафи мақомоти корҳои дохилӣ гузаронида мешавад. Тибқи сархати 1 банди 3 Низомномаи Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил ва анҷом додани ревизия ва санчишҳо оид ба иҷрои қисмҳои даромад ва хароҷоти бучетҳои ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ, фондҳои давлатӣ аз рӯи ҳаҷм, сохтор ва таъиноти мақсаднок, инчунин самаранокии хароҷоти воситаҳои давлатӣ ва истифодаи амволи давлатӣ ба ваколати ин мақомот воғузошта шудааст.

Гузаронидани санчиши молиявӣ ва гирифтани ҳулосаи он, барои ба даст овардани маълумоти лозимие, ки ҷиноят будани кирдорро нишон медиҳад мусоидат мекунад ва барои оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ асос мегардад. Дар баъзе мавридҳо бе гузаронидани санчиши молиявӣ масъалаи исбот кардани гуноҳи шахс дар содир намудани ҷиноят ва оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ ғайриимкон мебошад. Бо гузаронидани санчиши молиявӣ мумкин аст, ки: қонунӣ будани амалиёти пулии корхона, муассиса, ташкилот; дурустии ҳуччатгузорию шӯбҳои молиявӣ; мавҷудияти маблағҳо ва ашёҳои арзишдор; дурустии нигоҳдории амвол дар хоҷагии амборҳо муайян карда шаванд. Санчиши молиявӣ барои муайян намудани азониҳудкунию исрофкориҳо, камомадҳо, хароҷоти ғайриқонунии

маблағ ва ашёҳо мусоидат мекунад. Тартиби гузаронидани санчиши молиявӣ бо санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳавӣ муайян карда шудааст.

Яке аз чунин санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ Қоидаҳои ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ фиристодан ва ба истехсолоти онҳо қабул намудани маводи тафтиш (ревизия) ва санчиш¹ эътироф карда мешавад. Ин санади меъёрии ҳуқуқӣ муносибатҳои ҳоро дар бораи ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ расонидани хабару маълумот оид ба чиноят, ҳатми будани иҷрои талаботи ин мақомот оид ба гузаронидани тафтишу санчишҳо, пешниҳод намудани маводи тафтишу санчиш ва дигар иттилооти зарурӣ, таъмин намудани бағайдгирӣ, баррасӣ намудан ва чораҷӯӣ нисбати чиноятҳо ва ҳуқуқвайронкуниҳо дар рафти тафтишу санчишҳо дар ҳама мақомоти давлатӣ, дигар ташкилотҳо, новобаста аз шакли ташкилию ҳуқуқӣ, бонк ва ташкилотҳои дигари кредитӣ ошкоршударо танзим менамояд.

Иҷрои Қоидаҳои мазкур барои мақомоти Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Хадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Бонки миллии Тоҷикистон, Агентии давлатии сугуртаи иҷтимоӣ ва нафақаи Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, нозиротҳо ва дигар мақомоти давлатии назоратӣ, воҳидҳои вазорату идораҳо ва дигар мақомоти давлатӣ, ки ҳуқуқи санчиши фаъолияти молиявӣ ва хочагидорӣ сохторҳои мақомотро доранд, ҳатмӣ мебошад.

Ин Қоидаҳои ба маводи тафтиши (ревизиявӣ) ва санчиши аз рӯи нақшаҳои кори мақомоти дар боло нишондодашуда, ғайринақшавӣ ва аз рӯи хабару маълумот дар бораи мавҷудияти ҳуқуқвайронкуниҳо ё дар асоси супоришҳои мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва идоракунӣ ё бо талаби мақомоти ҳифзи ҳуқуқ гузаронидашуда оид ба масъалаҳои зерин паҳн мегардад:

¹ Қоидаҳои ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ фиристодан ва ба истехсолоти онҳо қабул намудани маводи тафтиш (ревизия) ва санчиш : фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21 июни соли 2005 таҳти № 1570.

- тафтишҳои (ревизияҳои) комплексӣ ва санҷишҳои мавзӯи оид ба иҷрои бучети давлатӣ, фондҳои давлатӣ ва захираҳо, аз ҷумла барои нигоҳ доштани мақомоти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин истифода ва ҳифзи амволи давлатӣ;

- хизматрасонии қарзҳои дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ, истифодаи самаранок ва мақсадноки қарзҳо, грантҳо, кӯмаки башардӯстона ва техникаи хориҷӣ, қарзҳои тахти кафолати давлатӣ гирифташуда, додани қарзҳо ва кафолатҳои давлатӣ, истифодаи мақсадноки маблағҳои давлатии барои сармоягузорӣ дар иқтисодиёт пешбинишуда;

- маблағгузори ташкилотҳои давлатии дар хориҷа амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, истифодаи маблағҳо ва амволи давлатӣ аз ҷониби онҳо;

- қабул, истифода ва нигоҳдории фонди давлатии металлҳои қиматбаҳо ва сангҳои қиматбаҳо, ки қисми захираҳои тиллою асьории давлат мебошанд;

- ба бучет воридшавӣ ва истифодаи мақсадноки даромадҳо аз ихтиёрдорӣ ва истифодаи амволи давлатӣ (аз ҷумла хусусигардонӣ, фурӯш ва иҷора), дивидендҳо аз сармоягузори давлатӣ ва истифодаи захираҳои табиӣ;

- фаъолияти бонкҳои давлатӣ, фондҳо ва қарзҳои давлатӣ;

- истифодаи маблағҳои Агентии давлатии суғуртаи иҷтимоӣ ва нафақаи Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, таъин ва пардохти кӯмакпулиҳо, чубронпулиҳо ва нафақа ба аҳоли;

- тафтиши (ревизияи) комплексӣ ва санҷиши мавзӯии фаъолияти молиявӣ-ҳочагии субъектҳои ҳочагидории давлатӣ;

- маводи тафтиш (ревизия) ва санҷиши дигар ташкилотҳо новобаста аз шакли ташкилию ҳуқуқӣ, ки барои баррасӣ ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ аз рӯи тобеияти тафтишӣ фиристонида шудаанд;

- риояи қонунгузорӣ дар бораи андоз ва гумрук;

- санҷишҳои нозироти давлатӣ ва мақомоти дигари назорати давлатӣ дар доираи амалӣ намудани салоҳияти назоратии онҳо;

Мақомоти дар боло нишондодашуда дар ҳолатҳои зерин вазифадоранд, новобаста аз натиҷаҳои тафтишу (ревизия) санҷиш маводи тафтиш (ревизия) ва санҷишро ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ аз рӯи тобеияти тафтишӣ ирсол намоянд:

- дар ҳолати бо талаби мақомоти ҳифзи ҳуқуқ гузаронида шудани тафтиш (ревизия) ё санҷиши мазкур;

- дохил шудани дархости мақомоти ҳифзи ҳуқуқ аз рӯи мавод ва парвандаҳои ҷиноятӣ дар пешбурдашон қарордошта оид ба ирсол маводи тафтиш (ревизия) ё санҷишӣ тибқи нақшаи корӣ ё бо ташаббуси ҳуди мақомот гузаронидашуда;

Маводи тафтиш (ревизия) ва санҷишҳои дар асоси нақшаи кори мақомоти дар боло нишондодашуда ва ё ғайринақшавӣ дар асоси супориши мақомоти давлатӣ гузаронидашуда, дар сурати дар рафти тафтиш (ревизия) ва санҷишҳо ошкор намудани тасарруф, камомати воситаҳои пулию молӣ, пинҳонкунии андозҳо ва пардохтҳои гумрукӣ, сӯиистифода аз мансаб ва дигар ҳуқуқвайронкуниҳо дар фаъолияти молиявӣ хоҷагидорӣ, ки аломати ҷиноятро доранд, инчунин аз рӯи хабару маълумот дар бораи мавҷудияти ҳуқуқвайронкуниҳо ҳатман ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ аз рӯи тобеияти тафтишӣ ирсол карда мешаванд.

Маводи тафтиш (ревизия) ва санҷиш баъди анҷоми он аз тарафи роҳбарияти мақомоти санҷишгузаронанда дар муҳлати на дертар аз 5 рӯз баррасӣ карда шуда, дар муҳлати на дертар аз 5 рӯзи баъди баррасии он ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ аз рӯи тобеияти тафтишӣ фиристода мешавад, агар қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳолати дигареро пешбинӣ накарда бошад.

Маводи ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ аз рӯи тобеияти тафтишӣ фиристодашаванда аз рӯи ҳаҷм ва мазмун бояд барои аз рӯи онҳо қабул намудани қарори қонуниву асоснок кофӣ бошанд ва ҳуҷҷатҳои зеринро дар бар гиранд:

- мактуби роҳбар бо зикри пурраи асоси гузаронидани тафтиш (ревизия) ё санҷиш, асоси фиристодани мавод ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ;

- нусхаи фармон ё қарор дар бораи таъин кардани (гузаронидани) тафтиш (ревизия) ё санчиши мазкур;

- санади тафтиш (ревизия) ё маълумотнома оид ба натиҷаҳои санчиш бо инъикоси:

асос, мақсад, намуд, мавзӯ ва объекти тафтиш ё санчиш, санаи оғоз ва анҷоми тафтиш (санчиш), давраи бо тафтиш (ревизия) ё санчиш фарогирифташуда, ному насаб ва вазифаи шахси тафтишкунанда (ревизор);

маълумот оид ба санаи таъсисёбӣ, шакли ташкилию ҳуқуқӣ, суроғаи ҳуқуқӣ, мушаххасоти бонкӣ, сана ва ҷои ба қайди давлати гирифтани, соҳаҳои фаъолияти объекти тафтиш (ревизия) ва санчиш бо замима намудани нусхаи санадҳои таъсисии он;

вазъи фаъолияти хоҷагидорӣ ва молиявӣ, иҷрои уҳдадорихои шартномавӣ ва бучетӣ дар давраи санчидашуда;

моҳияти дақиқи ҳар як ҳуқуқвайронкунии ошкоршуда, бо зикри қонун ва дигар санади меъёрии ҳуқуқии меъёрҳои вайроншуда ва бо истинод ба санаду ҳуҷҷатҳои тасдиқкунанда, миқдори зарари расонидашуда ва маблағи зарари дар рафти тафтиш (ревизия) ё санчиш барқароршуда, дигар оқибатҳои кирдорҳои ғайриқонунӣ бо зикри ному насаб ва вазифаи шахси гунаҳгор;

- санади алоҳида (фосилавӣ) бо имзои тафтишкунанда (ревизор) ва шахси ҳисоботдиҳандае, ки ҳуқуқвайронкуниҳо дар фаъолияти ӯ ошкор шудааст;

- ҳуҷҷати асл ё нусхаи ҳуҷҷатҳаҷфе, ки ҳуқуқвайронкуниҳои ошкоршударо тасдиқ менамоянд, рӯйхати ҳуҷҷатҳаҷфе, ки намерасанд ё пешниҳод карда нашудаанд;

- баёноти шахсоне, ки дар фаъолиятҳои ҳуқуқвайронкуниҳои ошкор карда шудаанд ва дигар баёноте, ки барои санчиши ҳолатҳои ҳуқуқвайронкуниҳои ошкоршуда аҳамият доранд, бо ҳулосаи тафтишкунанда (ревизор) ё санчишкунанда, доир ба асоснокии вазъҳои дар баёнотҳо овардашуда (дар шакли ҳуҷҷати алоҳида ё инъикос дар матни санади тафтиш (ревизия) ё маълумотномаи санчиш);

- ҳуҷҷатҳои барои асосноккунии мавқеи худ пешниҳоднамудаи шахси мансабдор ё шахси ҳисоботдиҳанда, ки аз

тарафи тафтишкунанда (ревизор) ё санчишкунанда ба инобат гирифта нашудаанд, хулосаи тафтишкунанда ё санчишкунанда дар бораи сабабҳои ба инобат нагирифтани онҳо;

- нусхаи фармон (қарор) дар бораи ба қор қабул намудан ва нусхаи шартнома дар бораи ҷавобгарии пурраи моддии шахси ба ҳуқуқвайронкунии ошкоршуда роҳдода;

- нусхаи қарор ё ҳуҷҷати дигар оид ба муҳокима ва чораҳои аз рӯи натиҷаҳои тафтиш (ревизия) ё санчиши мазкур андешидаи роҳбарияти объекти тафтиш ва санчиш;

- дигар ҳуҷҷатҳое, ки зарурияти онҳо аз ҳолатҳои мушаххас бармеояд.

Санади тафтиш (ревизия) ё маълумотномаи санчиш аз ҷониби роҳбари гурӯҳи тафтишотӣ ё санчишӣ, роҳбар ва сармуҳосиби (муҳосиби калони) объекти тафтиш (ревизия) ва санчиш, дар ҳолатҳои зарурӣ аз ҷониби роҳбар ва сармуҳосиби (муҳосиби калони) собики ин объект, ки ҳуқуқвайронкунииҳои ошкоршуда ба давраи фаъолияти онҳо рост меояд, имзо карда мешаванд.

Санади тафтиши (ревизия) иҷрои бучети давлатӣ, иҷунин аз хониби сардори раёсати (шуъбаи) бучети, сардори нозироти бучети ё нозири калони (нозири) раёсати (шуъбаи) молияи вилоят, шаҳр ё ноҳияи дахлдор имзо карда мешавад. Дар ҳолати саркашӣ намудани шахси мансабдор аз шиносшавӣ бо санад ё имзо намудани он, тафтишкунанда (ревизор) ё санчишкунанда бо иштироки шохидон бо нишон додани сана ва ҳолатҳои саркашӣ дар ин бора дар санад кайди дахлдор мегузорад.

Дар ҳолати розӣ нашудани шахсони мансабдор ва масъули моддии объекти тафтишшаванда бо хулосаи тафтиш (ревизия) ва ё санчиш, тафтишкунанда (ревизор) вазифадор аст, ки баёноти шахсони зикршударо оид ба ҳолатҳои қор гирифта, вачҳояшонро мавриди омӯзишу таҳлили объективона қарор дода, аз натиҷааш хулосаи асоснок тартиб дода, онро ба санади тафтиш (санчиш) замима намояд. Зимни ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ фиристодани мавод, дар парвандаи мақомоти санчишкунанда нусхаи санади тафтиш (ревизия) ё санчиш, нусхаи баёноти шахсони ба ҳуқуқвайрон-

куниҳои ошкоршуда роҳдода, нусхаи хуччатҳои асосии ин ҳуқуқвайронкуниҳоро тасдиқкунанда, инчунин хуччати ба мақомоти хифзи ҳуқуқ аз рӯи тобеияти тафтишӣ дохилшавии ин маводро тасдиқкунанда, нигоҳ дошта мешаванд.

Барӯйхатгирӣ (инвентаризатсия). Тартиби барӯйхатгирӣ дар муассиса, ташкилот ва корхонаҳо дар асоси фармони Вазири молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқ намудани «Дастурҳои методӣ оид ба гузаронидани инвентаризатсияи амвол ва уҳдадорихои молиявӣ»» аз 22.05.1997 с. № 45 ба роҳ монда шудааст.

Инвентаризатсия – ин дар вақти муайян бо ченаки натуралӣ муайян намудани воситаҳои хоҷагидорӣ мебошад.

Харидҳои озмоишӣ ва санчишӣ бо аризаю хабарҳои шахрвандон дар соҳаи савдо, хангоми фиреби истеъмоликунандагон, ба монанди: камомад дар андозагирӣ; баркашӣ; ва аз ҳисоб задани маблағи молу ашёи фурухташуда, боназардошти қоидаҳои савдо, нархҳои муқарраршуда, санчиши тарозуҳо, ченакҳои дарозӣ ва ғайра гузаронида мешавад.

Хангоми гузаронидани харидҳои озмоишӣ аз рӯи аризаҳои воридгашта, бояд чораҳо дида шаванд, то ки дар хусуси гузаронида шудани он шахсоне, ки амалхояшон санчида мешавад хабардор нагарданд. Натиҷаҳои хариди озмоишӣ ва санчишӣ дар протокол қайд карда шуда, он аз тарафи иштирокчиён ва шахсони ба санчиш чалб кардашуда (фурушанда, харидор ва ғ.) имзо гузошта мешавад.

Асосан харидҳои озмоишӣ ва санчишӣ вобаста ба ҳислати қонунвайронкунӣ бо ду роҳ:

1. Бо роҳи озмоиши маъмурӣ

2. Бо роҳи оперативӣ-чустучӯӣ (боби 2 м. 6. банди 5. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ») гузаронида мешавад.

Гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-чустучӯӣ. Яке аз роҳҳои самараноки санчиши пешакии аризаю иттилоот дар бораи ҷиноят – ин гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-чустучӯӣ мебошад, ки амалигардонии он мувофиқи қонунгузории муҳофизати ҷиноятӣ бар дӯши мақомоти таҳқиқ гузошта шудааст (м. 40 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Санчиши чунин аризаю иттилоот бо гузаронидани

чорабиниҳои оперативӣ-чустучӯӣ ҳамчун амалҳои муурофиавӣ ба шумор нарафта, бисёртар барои он татбиқ карда мешаванд, ки аз рӯи баъзеи ҳолатҳои кор ошкор намудани маълумот бо роҳҳои муурофиавӣ ғайри имкон мебошад.

Чорабиниҳои оперативӣ-чустучӯӣ барои ба даст овардани сарчашмаҳои муҳими ахборот гузаронида мешаванд, ки аз рӯи онҳо мавҷуд будан ё набудани ҳодисаи ҷиноят аниқ карда мешавад. Тартиби гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-чустучӯӣро Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ» муқаррар кардааст.

§ 4. Оғози қардани парвандаи ҷиноятӣ аз тарафи мақомоти таҳқиқ

Оғоз қардани парвандаи ҷиноятӣ – марҳилаи нахустини муурофияи ҷиноятӣ мебошад. Он аз лаҳзаи ба мақомоти салоҳиятдори давлатӣ расидан ва ба қайд гирифта шудани иттилоъ дар бораи ҷиноят ибтидо гирифта, бо баровардани қарор дар бораи оғоз қардани парвандаи ҷиноятӣ, рад қардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ ё ба тобеъияти тафтишотӣ равон қардани маводи санҷишӣ ба охир мерасад.

Моҳияти оғоз қардани парвандаи ҷиноятӣ дар он аст, ки мақомоти таҳқиқ маълумот оид ба кирдори дорои аломатҳои ҷиноят бударо гирифта, ҷой доштан ё надоштани асосҳои воқеӣ ва ҳуқуқиро барои ибтидо бахшидан ба муурофия оид ба парванда муқаррар мекунанд.

Оғоз қардани парвандаи ҷиноятӣ ҳалли як қатор масъалаҳоро дар бар мегирад:

–оё сабабҳои қонунии оғоз қардани парвандаи ҷиноятӣ дида мешаванд ё не;

–ҳолатҳое, ки муурофияро оид ба парвандаи ҷиноятӣ истисно мекунанд, ҷой доранд ё не;

–бо кадом моддаи ҚҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон кирдорро бандубаст (квалификатсия) қардан мумкин аст;

–барои пешгирии қардани ҷиноят ё ба он хотима додан ҷӣ чораҳо бояд андешид;

–то оғоз қардани парвандаи ҷиноятӣ азназар гузаронидани ҷои ҳодиса зарур аст ё не;

–барои нигоҳ доштан ва мустаҳкам қардани пайҳои ҷиноят ҷӣ чораҳо бояд андешида шаванд;

–гузаронидани санҷиши пешакӣ зарур аст ё не ва зимнан кадом амалҳо бояд анҷом дода шаванд;

–ҳамин мақомот ё шахси мансабдор ҳуқуқи ҳалли масъалаи оғоз қардани парвандаи ҷиноятиро дорад ё не;

–мавод аз рӯи тобеъияти тафтишӣ бояд равон қарда шавад ё не ва монанди ин ҳолатҳо.

Дар баъзе мавридҳо маълумоти кифоякунанда аллақай дар ариза оид ба содиршавии ҷиноят, протоколи аризаи шифоҳӣ, ҳуҷҷатҳои ба онҳо замима қардашуда, протоколи

хозир шудан бо икрори гуноҳ, иттилооти шахсони мансабдор, корхона, муассиса ва ташкилот, иттилоот дар воситаҳои ахбори омма ва ё бевосита аз қониби шахси пешбарандаи санчиши пешакӣ, ки м. 140 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ кардааст ба даст оварда мешавад.

Маълумоте, ки сабабҳои оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ мегарданд, натавонанд дар қорҷӯбаи талаботи қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ, инчунин мумкин аст, ки дар доираи баамалбарории ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ба даст оварда шаванд.

Кифоягии маълумот маъноӣ онро дорад, ки дар маҷмӯъ сифатнокии ҳаракатҳои санчишӣ боиси пешбарии дурусти фарзияҳо дар бораи ҷинояти содиршуда ва ё ба содиркунии ҷиноят тайёри дидаистода мегарданд.

Аломатҳои ҷинояте, ки дар қирдори шахс мавҷуданд бо роҳи муқоисаи ҳолатҳо дар вақти қабули қарор оид ба оғози парвандаи ҷиноятӣ маълум карда мешаванд ва ҳамаи ин маълумот аз маводи санчиши пешакӣ бар меоянд, ки ба бандубасти дурусти ҷиноят аз рӯи диспозитсияи як ва ё якчанд моддаи Қисми махсуси КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат мекунад.

Бо қоидаҳои умумӣ дар диспозитсияи моддаҳои КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон аломатҳои тарафи объективӣ тавсиф карда мешаванд, дар баъзеи мавридҳо дар шакли нопурра. Ҳар як унсур таркиби ҷиноят, аз он ҷумла тарафи объективӣ бо аломатҳои гуруҳӣ тавсиф карда мешаванд. Барои қабули қарори асоснок дар бораи оғози парвандаи ҷиноятӣ инчунин зарур аст, ки маълумоти кофӣ дар бораи ҳолатҳои, ки барои ҷамъият хавфнокӣ қирдори содиршуда ва сазовори ҷазо будани содиркунандагонӣ он ба назар гирифта шаванд ва бояд бо аломатҳои асосӣ мувофиқат кунанд.

Дар вақти ҳалли масъала дар хусуси оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ аз рӯи аломатҳои содиршавии ҷинояти мушаххас кифоя аст, ки маълумоти тасдиқкунандаи ҳуди ҳолати ҳаракат ва ё беҳаракатӣ ба диспозитсияи меъёри ҳуқуқи ҷиноятӣ мувофиқат кунанд. Аммо дар аксари таркибҳои аломатҳои махсусе, ки ба ҷамъият хавфнокӣ қирдорро муқаррар мекунад мавҷуд мебошанд. Барои қабули қарори қонунӣ дар хусуси оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ зарур аст,

ки маълумоти кофии ба таркиб (ҳолатҳо)-и воқеии чиноят асосёфта мавҷуд бошанд.

Дар ҳар ҳолате, ки чиноят содир карда мешавад ва он аломатҳои махсуси ба ҷамъият хавфнокро дорост, барои оғози асоснокӣ он зарур аст, аз рӯи ҳолатҳои қор маълумоти кофии ба ҳамин қирдор мувофиқ мавҷуд бошанд.

Хулосаи мақомоти таҳқиқ оид ба мавҷудияти ҳолатҳо, ки ба аломатҳои чинояти мушаххас мувофиқ мебошанд, бояд аз маълумоте бар оянд, ки дар рафти санҷиши пешакӣ ба даст оварда шудаанд. Дар баробари ин мақомоти таҳқиқ тахминан асоснок мекунад, ки ҳолатҳои пешбинишуда мавҷуданд, вале барои исботи онҳо аллақай дар вақти тафтишот шурӯъ карда мешавад. Агар дар хусуси дурустии ин ё он маълумот оид ба чинояти содиршуда шубҳа пайдо шавад, албатта зарур меояд ҳолатҳои қор вобаста ба маълумоти шубҳанок аз сари нав санҷида шаванд. Агар чунин камбудихо мавҷуд набошанд, мақомоти таҳқиқ ҳуқуқ дорад ба хулосае ояд, ки барои оғози парвандаи чиноятӣ асосҳои кофӣ мавҷуд мебошанд, ҳол онки дар баъзе мавридҳо сарчашмаи ягонаи ба хулоса омадани мақомот оид ба оғози парвандаи чиноятӣ ин аризаи ҷабрдида мебошад.

Дар бораи оғози парвандаи чиноятӣ мақомоти таҳқиқ қарор мебарорад (м. 140 ҚМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Қарор мумкин аст аз номи сардори мақомоти таҳқиқ ва бо имзои ӯ тартиб дода шавад, ки ба оғози парвандаи чиноятӣ иҷозат додаст. Вале дар таҷрибаи тафтишотӣ дар аксари ҳолатҳо шахси мансабдори мақомоти таҳқиқ қарорро аз номи худ бароварда, онро имзо намуда, минбад барои тасдиқ ба сардори мақомоти таҳқиқ пешниҳод мекунад. Танҳо баъд аз ин қарори қабулшуда ҳамчун ҳуҷҷати мурофиавии мақомоти таҳқиқ эътироф карда шуда, ба қайд гирифта мешавад ва ба он рақами тартибӣ гузошта мешавад.

Дар қисми муқаддимавии қарор вақт ва ҷойи тартибдихӣ, аз тарафи кӣ бароварда шудааст (ному насаб, вазифаи ишғолнамуда, рутбаи махсуси корманди мақомоти қорҳои дохилӣ) нишон дода мешавад. Дар қисми баёнӣ ва хулосавӣ бошад – асосҳо, маълумот оид ба чинояти содиршуда ва ё тайёри дидаистода, моддаи дахлдори Кодекси чиноятӣ, ки аз рӯи аломатҳои он парвандаи чиноятӣ оғоз карда мешавад,

маълумот дар бораи хабардор намудани шахсони манфиатдор нишон дода мешавад. Нусхаи қарор дар бораи оғози парвандаи ҷиноятӣ фавран ба прокурори назоратбаранда фиристонида мешавад.

Қонунгузор вазифадор менамояд, ки хангоми оғози парвандаи ҷиноятӣ, ҳамзамон бояд, ки баҳри пешгирии намудани ҷиноят чораҳо андешида шаванд. Масалан аз рӯи натиҷаҳои маводи санҷишӣ дастгир намудани шахс бо гумонбарӣ дар содир намудани ҷиноят, ин чораи дар оянда пешгирии қардани қирдорҳои барои ҷамъият хавфнокӣ он мебошад. Ғайр аз ин азназаргузаронии ҷои ҳодиса, кофтуков, ёфта гирифтани ва ғайраҳо, ки аксар вақт барои мустаҳкам намудани изҳои аз ҷиноят боқӣ монда ёрӣ медиҳанд, бояд, ки бетаъхир иҷро гарданд. Дар хусуси гузаронидани ин амалҳо дар баробари оғози парвандаи ҷиноятӣ бояд ҳулоса қабул карда шавад.

Инчунин баҳри пешгирии намудани ҷинояткорӣ мумкин аст, ки чорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ андешида шаванд. Аммо то он вақте, ки парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда нашудааст, бо қоидаҳои муҳофизатӣ мустаҳкам намудани изҳои ҷиноят танҳо бо роҳи азназаргузаронии ҷои ҳодиса имконпазир мебошад.

Ҳамин тариқ саривақт ва асоснок оғоз қардани парвандаи ҷиноятӣ ҳалли бомуваффақияти вазифаҳои муҳофизатӣ ҷиноятиро таъмин менамояд.

§ 5. Рад кардан аз оғози парвандаи чиноятӣ

Мақомоти таҳқиқ ҳангоми муайян карда шудани ҳолатҳои дар м. 28, 149 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда оид ба рад кардан аз оғози парвандаи чиноятӣ қарор қабул мекунад, ки дар натиҷа ғайриқонунии муҳофизати чиноятӣ он оид ба ҳодисаи санҷидашаванда қатъ мегардад.

Рад кардан аз оғози парвандаи чиноятӣ аз тарафи мақомоти таҳқиқ дар ҳолатҳои мавҷуд набудани сабабҳо ва асос барои оғози парвандаи чиноятӣ ва ё ҳолатҳое, ки пешбурди парвандаи чиноятиро истисно мекунанд ба амал бароварда мешавад.

Мавҷуд набудани сабабҳо ва асос барои оғози парвандаи чиноятӣ (маълумоти кофӣ дар бораи содир кардан ва тайёри дидан барои содиркунии кирдоре, ки аломатҳои таркибии ягон чиноятро дар бар мегирад) бо мавҷуд набудани ҳодисаи чиноят ва аломатҳои таркиби чиноят амалан дорои мазмуни ягона мебошанд.

Ҳолатҳое, ки пешбурди парвандаи чиноятиро истисно мекунанд дар м. 27 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шудаанд. Тибқи моддаи мазкур дар мавридҳои зерин парвандаи чиноятӣ оғоз карда намешавад ва парвандаи оғозшуда қатъ карда мешавад:

- ҳангоми мавҷуд набудани ҳодисаи чиноят;
- ҳангоми дар кирдори содиршуда мавҷуд набудани аломатҳои таркиби чиноят;
- ҳангоми гузаштани муҳлати ба ҷавобгариҳои чиноятӣ кашидан;
- ҳангоми қабули санади авф;
- ҳангоми оштии шудани ҷабрдида бо айбдоршаванда оид ба парвандаи чиноятӣ айбдоркунии хусусӣ;
- ҳангоми мавҷуд набудани аризаи ҷабрдида, агар парвандаи чиноятӣ маҳз тибқи аризаи ӯ оғоз гардад, ғайр аз ҳолатҳои пешбинишудаи қ. 2 м. 147 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба прокурор ҳуқуқ дода шудааст бе аризаи ҷабрдида парвандаи чиноятӣ оғоз намояд;
- нисбат ба шахси ғайриқонуни, ғайр аз ҳолатҳое, ки пешбурди парвандаи чиноятӣ барои муқаррар кардани бегуноҳии ӯ ё аз

нав оғоз кардани пешбурди парвандаи ҷиноятӣ оид ба ҳолатҳои нави ошкоршуда дар ҳаққи дигар шахсон;

–нисбат ба шахсе, ки дар ҳаққи ӯ аз рӯи ҳамон айбдоркунӣ ҳукми эътибори қонунӣ пайдокарда ё таъиноти суд ва ё қарори суд, судя оид ба қатъи парвандаи ҷиноятӣ аз рӯи ҳамон асос мавҷуд аст;

–нисбат ба шахсе, ки қарори бекорнашудаи таҳқиқ-баранда, муфаттиш, прокурор дар хусуси қатъ кардани пешбурди парвандаи ҷиноятӣ ё қарор дар бораи радди оғози парвандаи ҷиноятӣ оид ба ҳамон айбдоркунӣ вучуд дорад.

Барои он, ки аз оғози парвандаи ҷиноятӣ асоснок рад карда шавад, ҳолатҳои, ки пешбурди парвандаи ҷиноятиро истисно мекунад, бояд ҳаматарафа, пурра ва ҳолисона санчида шаванд, вале ҳуди ҷараёни муайянкунии ҳолатҳои радкунӣ аз оғози парвандаи ҷиноятӣ аз нишондоди ҳолатҳои дар м. 27 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда ва сифати маълумоти аввалин дар бораи ҷиноят сарчашма мегирад.

Мавҷуд набудани ҳодисаи ҷиноят (сарҳати 1 қ. 1 м. 27 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон). ҳамчун асос барои рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ, маънои онро дорад, ки дар ҷараёни санчиши пешакӣ тибқи натиҷаҳои маълумоти ҷамъовардашуда, кирдори ҷинояткоронаи шахсе, ки аз ҳаракат ва ё беҳаракати содир карда шуданаш мумкин буд, дар ариза ё иттилооти воридшуда дида намешавад. Агар дар ариза (иттилоот) маълумоти беасоси аз воқеият дур дида шаванд, ки ба содир карда шудани ҷиноят ишора мекунад ё маълумоте овардашуда бошанд, ки дурустии онҳо шубҳаовар мебошанд, ин вақт асос барои гузаронидани санчиши пешакӣ ба вучуд меояд, вале на барои рад намудан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ. Танҳо баъд аз ба даст овардани маълумоти кофӣ, ки мавҷуд будани ҳодисаи ҷиноятро истисно мекунад, мақомоти таҳқиқ қарор дар бораи рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ мебарорад.

Дар кирдори содиршуда мавҷуд набудани аломатҳои таркиби ҷиноят (сарҳати 2 қ. 1 м. 27 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон) асос барои рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ шуда метавонад, вақте, ки натиҷаҳои ба даст овардашудаи маводи санчиши пешакӣ имконият медиҳанд кирдори содиршуда ҳамчун амали ҷинояткорона бандубаст карда нашавад.

Рад намудан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ аз тарафи мақомоти таҳқиқ, нисбати шахсе, ки дар кирдораш аломатҳои таркиби ҷиноят мавҷуд намебошад, яке аз асосҳои паҳнғаштаи аз ҷавобгарии ҷиноятӣ озод намудан ба шумор меравад. Дар аксарияти мавридҳо аризадиҳандагон бинобар надоштани маълумоти кофӣ дар соҳаи ҳуқуқ ва надонистани ҳолатҳои аслии воқеа, амали содиршударо ҳамчун кирдори ҷинояткорона баҳо медиҳанд, аммо ҳангоми санҷиши пешакӣ маълум мегардад, ки дар ин кирдорҳои содиршуда аломатҳои таркиби ҷиноят дида нашуда, балки онҳо мансуб ба ҳуқуқвайронкунонии маъмурӣ, интизомӣ ва ё граждани мебошанд.

Муайян кардани асосҳо барои қабули қарор аз рӯи ариза (иттилоот) дар бораи ҷиноят аз лаҳзаи шинос шудани шахси мансабдори мақомоти таҳқиқ бо маводи санҷиши пешакӣ оғоз мегардад. Қорманди мақомоти таҳқиқ дарҳол маълумотро, ки бо як ё якчанд аломатҳои ҷиноят дар ариза (иттилоот) омадааст муқоиса менамояд. Агар ҳолатҳое дида шаванд, ки ҷиноят набудани кирдорро тавсиф мекунанд, асос барои рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ ба вуҷуд меояд. Агар маълумоте оид ба ҳолатҳои содиршуда мавҷуд бошанд, ки муайян кардани онҳо барои ҷамъият хавфнокии кирдорро аз нуқтаи назари қонунгузори ҷиноятӣ истисно мекунанд, оид ба ҳар яки ҳолатҳо ҳаракатҳои алоҳидаи санҷишӣ гузаронида шуда, ба ин маълумот аз нав баҳо дода мешавад. Агар чунин натиҷаҳои санҷишӣ рӯякӣ ва ба тахминҳо асос ёфта бошанд, ҳолатҳои иловагӣ баргараф карда нашаванд, қабули қарор дар бораи рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ асоснок буда наметавонад.

Дар амалияи ҳуқуқтатбиқнамоӣ мунтазам ҳолатҳое дида мешаванд, ки маълумоти дар маводи санҷиши пешакӣ овардашуда дар хусуси мавҷуд будани аломатҳои таркиби ҷиноят шаҳодат медиҳанд, аммо маълумоти дигаре бошанд баръакс, ба мавҷудияти аломатҳои таркиби ҷиноят шубҳа меоваранд. Вале агар маълумоти шубҳанок бо гирифтани иттилооти иловагӣ ҳангоми санҷиши пешакӣ дар муҳлати бо қонун пешбинӣшуда аз байн бурда нашаванд, зарур меояд, ки аз рӯи ҳолатҳои мавҷуда парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шавад.

Гузаштани муҳлати ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан (сарҳати 3 қ. 1 м. 27 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Зери мафҳуми

«гузаштани муҳлати ба ҷавобгарии ҷинойти кашидан» гузаштани муҳлатҳои дар қонуни ҷинойтӣ пешбинишудае пас аз содир намудани ҷинойт фаҳмида мешавад, ки пас аз гузаштани он шахси ҷинойтро содирнамуда аз ҷавобгарии ҷинойтӣ озод карда мешавад. Давомнокии муҳлати гузашта мувофиқи қонунгузори амалкунанда, дар фарқият аз ҚЧ пештараи Ҷумҳурии Тоҷикистон на аз рӯи муҳлати ҷазои барои ҷинойти содирнамуда пешбинишуда, балки вобаста ба категорияи ҷинойт муайян карда шудааст. Мувофиқи қонун шахси ҷинойт содирнамуда аз ҷавобгарии ҷинойтӣ озод карда мешавад, агар аз рӯзи содир намудани ҷинойт муҳлати зерин гузашта бошад: *ду сол пас аз содир намудани ҷинойти начандон вазнин; шаш сол пас аз содир намудани ҷинойтӣ дараҷаи миёна; даҳ сол пас аз содир намудани ҷинойти вазнин; понздаҳ сол пас аз содир намудани ҷинойти махсусан вазнин.*

Дар ҳолати овардашуда, таҳқиқбаранда / муфаттиш мутобиқи м. 75 ҚЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бо ризои прокурор бинобар гузаштани муҳлати ба ҷавобгарии ҷинойтӣ кашидан вазифадор аст оғози парвандаи ҷинойтиро рад кунанд ё пешбурди парвандаи ҷинойтии оғозшударо қатъ намоянд (м. 32 ҚМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Маълумот дар бораи содир шудани ҷинойт ба мақомоти таҳқиқ (ё дар ҳолати бевосита аз тарафи ҳуди мақомот ошкор гардидан) мумкин аст, ки бад аз гузаштани муҳлати бо қонун пешбинишудаи ба ҷавобгарии ҷинойтӣ кашидани шахси гунаҳгор ворид гардад. Вале қарор дар бораи рад кардан аз оғози парвандаи ҷинойтӣ бо назардошти ҳолатҳои воқеии қор танҳо дар ҳамоно вақт қабул карда мешавад, ки агар дар маводи мавҷуда маълумоти кофӣ дар бораи шахси ҷинойтро содиркарда мавҷуд бошанд ва агар он шахс бо қарори нисбаташ қабулшуда зид набошад (қ. 2 м. 28 ҚМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Муайян кардани гузаштани муҳлати ба ҷавобгарии ҷинойтӣ кашидан гузаронида шудани амалҳои санҷиширо талаб мекунад, бо мақсади он, ки оё шахс дар ин давра ҷинойти навро содир кардааст ё не. Агар то гузаштани муҳлати дар ҳамоно модда зикршуда шахс қасдан ҷинойти нави дараҷаи миёна, вазнин ё махсусан вазнин содир наояд, муҳлати ба ҷавобгарии ҷинойтӣ кашидан аз рӯзи содир намудани

чиноятҳои мазкур аз нав шурӯъ гардида, муҳлати ба ҷавобгарии чиноятӣ кашидан барои ҳар чиноят алоҳида ҳисоб карда мешавад (қ. 4 м. 75 ҚЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Дар ин ҳолат ҳисоб кардани муҳлат аз лаҳзаи содир кардани чинояти охирин оғоз мегардад. Бо гузаронидани амалҳои санҷишӣ муайян кардани масъалаи гузошташуда имконнопазир гардад парвандаи чиноятӣ оғоз карда мешавад.

Муҳлат бо солҳо моҳҳо ва соатҳои пурра ҳисоб карда шуда, он баъди гузаштани муҳлати дар м. 75 ҚЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон овардашуда дар соати 24⁰⁰ дақиқаи рӯзи охирини сол ба охир мерасад.

Муҳлатҳои ба ҷавобгарии чиноятӣ кашидан новобаста аз нигоҳи мақомоти тафтишотӣ ва судӣ татбиқ гардида, гузаштани муҳлат асоси ҳатмии аз ҷавобгарии чиноятӣ озод намудани шахс аст.

Истифодаи муҳлати ба ҷавобгарии чиноятӣ кашиданро нисбати шахси содирнамудаи чинояте, ки барои он ҷазои қатл ва ё ҷазои якумра аз озодӣ маҳрум сохтан пешбинӣ шудааст, суд ҳал менамояд (қ. 5 м. 75 ҚЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Нисбати шахсоне, ки ба муқобили сулҳ ва амнияти башарият чиноят содир намудаанд, муҳлати ба ҷавобгарии чиноятӣ кашидан истифода карда намешавад.

Қабули санади авф (сарҳати 4 қ. 1 м. 27 ҚМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Мафҳуми авф аз калимаи арабӣ гирифта шуда, маънояш бахшиш, фаромӯшкунӣ мебошад. Мутобиқи қ. 2 м. 59 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон лоиҳаи қонун дар бораи авф аз тарафи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод мешавад. Дар ҚЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон зикр карда шудааст, ки авф ҳамчун санади ҳуқуқӣ нисбати доираи инфиродан номуайяни ашхос эълон карда мешавад (қ. 1 м. 82 ҚЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Муайян кардани ҳодисаи содиршавии чиноят аз тарафи шахси мушаххас дар марҳилаи оғози парвандаи чиноятӣ ва ҳолатҳое, ки дар асоси онҳо шахс бо татбиқи санади авф аз ҷавобгарии чиноятӣ озод карда мешавад барои рад кардан аз оғози парвандаи чиноятӣ асос шуда метавонад. Вале агар шахси гунаҳгор бо татбиқи санади авф нисбаташ розӣ набошад, истодагарӣ кунад, ки нисбаташ қарори сафедкунанда бароварда шавад,

дар ин ҳолат парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шуда ба тафтишот шурӯъ карда мешавад.

Бахшиши ҷазо бошад ҳамчун санади ҳуқукии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, нисбати шахси муайян татбиқ гардида, мувофиқи он шахсе, ки ҷиноят содир кардааст, метавон аз ҷазои аз тарафи суд таъингардида озод гардад. Бахшиши ҷазо дар иваз намудани ҷазои бештар қатъӣ, мисол: ҳукми қатл ба ҷазои то андозае қатъӣ, дар камкунии муҳлати ҷазо ифода меёбад. Бахшиши ҷазо аз авфи умумӣ нисбати доираи шахсоне, ки ба онҳо бахшиши ҷазо татбиқ карда мешавад ва инчунин мақомоте, ки бахшиши ҷазоро амалӣ месозад фарқ менамояд. Шахсе, ки адои ҷазо намудааст дар асоси санади бахшиши ҷазо, чун санади авфи умумӣ метавон доғи судиаш бардошта шавад (қ. 2 м. 83 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ошtii шудани ҷабридида бо айбдоршаванда. Қонунгузор дар КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ошtii шудани ҷабридидаро бо айбдоршаванда дар ду ҳолат пешбинӣ намудааст (дар сархати 5 қ. 1 м. 27 – ошtii шудани ҷабридидаро бо айбдоршаванда оид ба парвандаи ҷиноятӣ айбдоркунии хусусӣ ва дар сархати 2 қ. 1 м. 28 – ошtii шудан бо ҷабридида ва барқарор кардани то-вони зарари расонидашуда).

Ба ҷиноятҳои вобаста ба парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ моддаҳои, ки дар қ. 2 м. 24 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон дода шудаанд (м.м. 112, 116, қ. 1 ва 2 м. 156 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон) дохил мешаванд. Ба ҷиноятҳои вобаста ба парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ-умумӣ бошад моддаҳои дар қ. 3 м. 24 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон нишондодашуда (м.м. 113-115, қ. 1 м. 118, 119, 120, қ. 1 ва 2 м. 123, 124, қ. 1 м. 125, қ. 1 м. 126, қ. 1 м. 126, қ. 1 м. 127, қ. 1 м. 128, қ. 1 м. 129, қ. 1 м. 138 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон) дохил карда шудаанд.

Аризаҳои, ки бо айбдоркунии хусусӣ ба мақомоти таҳқиқ ворид мешаванд мутобиқи моддаи 353 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд аз рӯи тобеъият ба мақомоти судӣ супорида шаванд. Дар ҳар ҳолат ҷунин аризаҳо аз тарафи суд баррасӣ карда шуда, дар сурати аз ҷониби тарафҳо расидани ариза дар бораи ошtii пешбурди парванда дар асоси сархати 5 қ. 1 м. 27 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон бо қарори судя қатъ карда мешавад.

Оид ба аризаҳои айбдоркунии хусусӣ-умумӣ, мутобиқи қ. 3 м. 24 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сурати ошӣ шудани шахси аз ҷиноят ҷабрдида бо айбдоршаванда ва барқарор намудани товони зарари ба ҷабрдида расонидашуда, пешбурди парванда қатъ карда мешавад.

Аксарияти мавридҳои аризаҳои оид ба ҷиноятҳои айбдоркунии хусусӣ-умумӣ ба ШВҚД-ҳои мақомоти қорҳои дохилӣ ворид мешаванд. Агар ҳангоми баррасии ариза ҷабрдида изҳор дорад, ки бо шахси гунаҳгор хоҳиши ошӣ шуданро дорад ин асоси пурра барои рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ аз тарафи таҳқиқбаранда шуда метавонад, лекин баъд аз барқарор намудани товони зарари ба ҷабрдида расонидашуда.

Мавҷуд набудани аризаи ҷабрдида (сархати 6 қ. 1 м. 27 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Бо аризаи шахси аз ҷиноят ҷабрдида оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ танҳо дар парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ ва айбдоркунии хусусӣ-умумӣ, ки қ. 2 ва 3 м. 24 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шудааст, имконпазир мебошад. Масъалаи оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ айбдоркунии хусусӣ ва хусусӣ умумӣ тибқи қоидаҳои умумӣ танҳо дар мавриди мавҷуд будани аризаи ҷабрдида ҳалли худро меёбад. Дар ҳолатҳои истисно, агар ҷиноятҳои айбдоркунии хусусӣ-умумӣ, ки дар қ. 3 м. 24 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шудааст дорои аҳамияти махсуси ҷамъиятӣ бошанд ё ҷабрдида оид ба ҳамин парванда бо сабаби вазъи оҷизонаи худ, вобастагӣ аз айбдоршаванда ва ё дигар сабабҳо ба ҳимояи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии худ қодир набошад, прокурор ҳуқуқ дорад ба аризаи ҷабрдида парвандаи ҷиноятӣ оғоз намояд. Чунин парванда бо сабаби ошӣ шудани ҷабрдида бо айбдоршаванда тибқи муқаррароти м. 30 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳал карда мешавад. Аммо баъзан дар амалияи ҳуқуқтабиқнамоӣ ҳолатҳои вомехӯранд, ки ба мақомоти таҳқиқ мавҷуд набудани чунин ариза танҳо баъд аз оғози парвандаи ҷиноятӣ маълум мегардад. Чунин ҳолат аз тарафи мақомоти таҳқиқ ҳангоми санҷиши пешакӣ, оғози парвандаи ҷиноятӣ ва дар вақти бандубасти кирдори ҷиноятқорона маълум гашта, ҳуди ҷабрдида бошад аз додани ариза даст мекашад. Дар баъзеи мавридҳои аризаҳои оид ба ҷинояти содиршуда аз тарафи шахсони дигар ворид гашта

мавриди санчиши пешакӣ қарор дода шуда, ҳолатҳои дар боло овардашуда маълум карда мешаванд, ки ҷиноят дар ҳақиқат ба категорияи ҷиноятҳои айбдоркунии хусусӣ ва ё хусусӣ-умумӣ дохил мешаванд.

Фавтидани шахсе, ки ҷиноятро содир кардааст (сарҳати 7 қ. 1 м. 27 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Дар марҳилаи оғози парвандаи ҷиноятӣ муайян кардани ҳолати фавти шахсе, ки маълумоти кофӣ дар бораи содир кардани ҷиноят аз тарафи ӯ мавҷуд мебошанд, асос барои қабул кардани қарор аз тарафи мақомоти таҳқиқ дар бораи рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ шуда метавонад. Вале дар ин маврид эҳтимолияти ҳолатҳои мавҷуд будан ё набудани ҳамиштирокчиёни ҷиноят бояд баргараф карда шаванд.

Фавтидани шахси ҷиноятро содиркарда ба оғози парвандаи ҷинояти монёъ шуда наметавонад, агар ки масъалаҳои сафедкунии марҳум ва ё ҷоннок намудани таҳқиқ аз рӯи парвандаи дигари ҷиноятӣ оид ба ҳолатҳои нав бавучудода ба миён оянд.

Ғайр аз ҳолатҳои боло номбаршудае, ки пешбурди парвандаи ҷиноятиро истисно мекунанд, м. 27 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон (сарҳатҳои 8 ва 9 қ. 1) боз ҳолатҳои зеринро овардааст, ки асос барои рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ шуда метавонанд, инҳо:

– нисбат ба шахсе, ки дар ҳаққи ӯ аз рӯи ҳамон айбдоркунӣ ҳукми эътибори қонунӣ пайдокарда ё таъиноти суд ва ё қарори суд, судя оид ба қатъи парвандаи ҷиноятӣ аз рӯи ҳамон асос мавҷуд аст;

– нисбат ба шахсе, ки қарори бекорнашудаи таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор дар хусуси қатъ кардани пешбурди парвандаи ҷиноятӣ ё қарор дар бораи радди оғози парвандаи ҷиноятӣ оид ба ҳамон айбдоркунӣ вучуд дорад.

Яке аз ҳолатҳои, ки пешбурди парвандаи ҷиноятиро истисно мекунанд, муайян намуда, мақомоти таҳқиқ дар ин хусус қарори асоснокро дар бораи рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ мебарорад.

Қарор аз се қисм – муқаддимаӣ, баёни ва хулосавӣ иборат мебошад. Дар қисми муқаддимаӣ аз тарафи кадом мақомот ва ё шахси мансабдор қарор дар бораи рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ бароварда мешавад (рутбаи махсус ном ва

насаби корманд), вақт ва ҷои баровардан бояд қайд карда шавад. Дар қисми баёнӣ ҳолати қор оварда шуда инчунин маълумоти воқеӣ, ки асос барои қабули қарори қонунӣ мегардад оварда мешавад. Дар қисми хулосавӣ бошад, шахси мансабдор қарорро бароварда бо дастрасӣ аз моддаҳои дахлдори КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон хулосаи худро мукаммал месозад.

Ҳангоми рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ нисбати шахси мушаххас, бо асосҳои гузаштани муҳлати ба ҷавобгари ҷиноятӣ кашидан ё ин ки татбиқи санади афв, бахшиши ҷазо, ин шахс бояд бо қарори қабулшуда шинос шавад ва ҳангоми ризо буданаш онро имзо кунад (сарҳати 3 ва 4 м. 27 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Дар хусуси рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ, таҳқиқбаранда шахс ва ё муассисаеро, ки тибқи аризаи онҳо санҷиши пешакӣ бурда мешуд, ба тариқи хаттӣ огоҳ месозад, аз қарори қабулнамудаи таҳқиқбаранда нисбат ба масъалаи зикршуда мувофиқан ба прокурори назоратбаранда арз намудан мумкин аст.

§ 6. Аз тарафи мақомоти таҳқиқ ба тобеъияти тафтишӣ равон кардани ариза ва иттилоот оид ба ҷиноят

Мақомоти таҳқиқ дар асоси қ. 6 м. 145 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад ба оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ ариза (иттилоот)-ро дар бораи ҷиноят ба тобеъияти тафтишӣ равон намояд.

Асос барои қабул кардани чунин қарор он маълумоте мебошад, ки дар маводи санҷишӣ оварда шудаанд ё бевосита хангоми санҷиши пешакии ин мавод муайян карда шуда аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки аз рӯи категория, навъ ва ё ҳудуди содиршавии ҷиноят, оғози парванда ба салоҳияти мақомоти дигари хифзи ҳуқуқ вобастагӣ дорад.

Масъалаи ба тобеъият равон кардани ариза (иттилоот) дар бораи ҷиноят хусусияти фосилавӣ дорад. Мухлати баррасии ариза аз лаҳзаи ба мақомоти таҳқиқ ворид гаштани он ҳисоб карда мешавад ва тибқи талаботи қ. 5 м. 145 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор оид ба ариза ва иттилоот дар бораи ҷиноят бояд дар мухлати на дертар аз се шабонарӯз аз лаҳзаи гирифтани ариза ва иттилоот қабул карда шавад. Дар ҳолатҳои зарурӣ прокурор барои гирифтани нишондоди иловагии шахси аризадиҳанда, талаб карда гирифтани ҳуччатҳо, азназаргузаронии ҷои ҳодиса ин мухлатро то даҳ шабонарӯз дароз карда метавонад. Барои ҳамин ҳам равон кардани ариза ба тобеъияти тафтишӣ бояд, ки фавран ба амал бароварда шавад. Мақомоти тафтишотие, ки ариза (иттилоот)-ро аз рӯи тобеъият қабул мекунад, вазифадор аст масъалаи қабули қарори асоснокро оид ба маводи санҷишӣ, то мухлати даҳ шабонарӯз баррасӣ намояд.

Қонун шакли муурофиавии равон кардани ариза (иттилоот)-ро аз рӯи тобеъият муқаррар накардааст. Дар амалияи тафтишотӣ одатан агар мақомоти таҳқиқ маводи санҷиширо дар бораи ҷиноят ба тобеъияти мақомоти дигар равон кунанд, дар ин ҳусус мактуб тартиб медиҳад. Мактуб, бо ишора кардан ба қ. 6 м. 145 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо нишон додани асосҳои ба тобеъият равон кардани мавод, санаи ворид гаштани ариза (иттилоот) тартиб дода мешавад ва ба он

сардори мақомоти таҳқиқ имзо мегузорад, бо мӯҳр (штамп)-и содиротӣ равон карда мешавад.

РҶҶҲАТИ САНАДҲОИ МЕЪЁРИИ ҲУҚУҚӢ:

1. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6.11.1994 с. бо тағйироту иловаҳои соли 1999, 2003 ва 2016.

2. Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Суди конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 26.07.2014 с. таҳти № 1083.

3. Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 26.07.2014 с. таҳти № 1084.

4. Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақомоти прокуратураи Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 25.07.2005 с. таҳти № 107.

5. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муроҷиатҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ» аз 23.07.2016 сол таҳти № 1339.

6. Кодекси муҳофизати ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 03.12.2009 с. таҳти № 564.

7. Кодекси муҳофизати граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 05.01.2008 с. таҳти № 341.

8. Кодекси иҷроӣ ҳазорӣ ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 06.08.2001 с. таҳти № 32.

9. Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21.05.1998 с. таҳти № 575.

10. Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон. Қисми 1 аз 30.06.1999 с. таҳти № 802.

11. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муроҷиатҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ» аз 23.07.2016 с. таҳти № 1339.

12. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи адвокатура ва фаъолияти адвокатӣ» аз 18.03.2015 с. таҳти № 1182.

13. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сирри давлатӣ» аз 26.07.2014 с. таҳти № 1095.

14. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи экспертизаи зиддикоррупсионии санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва лоиҳаҳои санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» аз 28.12.2012 с. таҳти № 925.

15. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи нотариати давлатӣ» аз 16.04.2012 с. таҳти № 810.

16. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ» аз 25.03.2011 с. таҳти № 687.

17. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳаёти ҳамакӯш доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» аз 28.06.2011 с. таҳти № 720.

18. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимояи давлатии иштирокчиёни муҳофизатии судии ҷиноятӣ» аз 29.12.2010 с. таҳти № 644.

19. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мубориза бар зидди коррупсия» аз 25.07.2005 с. таҳти № 100.

20. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи экспертизаи давлатии судӣ» аз 25.07.2005 с. таҳти № 102.

21. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» аз 17.05.2004 с. таҳти № 41.

22. Қоидаҳои ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ фиристодан ва ба истехсолоти онҳо қабул намудани маводи тафтиш (ревизия) ва санҷиш : фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21 июни соли 2005 таҳти № 1570.

23. Тартиби пешбурди баҳисобгирӣ, қайди ягонаи ҷиноятҳо ва шахсони ҷиноят содирнамуда : қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти № 676 аз 22.12.2009 с.

24. Фармони Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ташкили назорати прокурорӣ оид ба таъмини риояи дақиқ ва яхелаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ» ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии марбут ба он» аз 21.10.2015 с. таҳти № 5-219.

25. Фармони Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ташкили назорати прокурорӣ оид ба риояи дақиқ ва иҷрои яхелаи қонунҳо ҳангоми таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ» аз 15.02.2016 с. таҳти № 25.

26. «Оид ба қайди ягонаи ҷиноятҳо» : фармоиши яқояи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯрои адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҚДАМ Ҷумҳурии Тоҷикистон, Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Агентии назорати маводи нашъаовари на-

зди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Хадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти № 3/2 106/1-6/454 3/455 11/2/20-ф. аз 25.02.2010 с.

27. Дастурамал «Дар бораи дастгиркунӣ»: фармоиши яқояи Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, КДАМ Ҷумҳурии Тоҷикистон, Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқ намудан ва мавриди амал қарор додани Дастурамал «Дар бораи дастгиркунӣ»» таҳти № 5-60: № 46: № 98-«а»: № 40: № 463/1 аз 24.10.2012 с. ва № 73 аз 17.11.2012 с.

28. Дастурамал «Оид ба пешниҳод намудани натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ба таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд ва судья дар мақомоти қорҳои дохилӣ»: фармони ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12.07.2010 с. № 16 бо замима. Бо Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқа карда шудааст № 16/1 нд-10 аз 13.03.2010 с.

29. Дар бораи тасдиқ намудани «Дастурамал доир ба ҳамкориҳои сохторҳои тафтишотӣ бо хадмоти оперативӣ ва Раёсати ташхисӣ-криминалисти ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон зимни ошқор кардан ва тафтиш намудани ҷиноятҳо»: фармони ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20.02.2010 с. таҳти № 207.

30. Дастурамал дар бораи тартиби амали қорамандони милитсия дар ҷойи содиршавии ҷиноят: фармони ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20.02.2010 с. таҳти №207 б/з.

РҶҲАТИ АДАБИЁТИ ТАВСИЯШАВАНДА:

1 Абдуллоев Н.А. Ҳуқуқи муҳофизаи ҷиноятии советӣ. Қисми 1. – Душанбе, 1979.

2 Абдуллоев Н.А. Ҳуқуқи муҳофизаи ҷиноятии советӣ. Қисми 2. – Душанбе, 1985.

3 Ҷозиев М.С. Муҳофизаи ҷиноятӣ. – Душанбе: Деваштич, 2009.

4 Искандаров З.Х. Адвокатураи судӣ: воситаи таълимӣ. – Душанбе, 2016.

5 Қудратов Н.А., Сафарова З.М., Алиев Ф.Ш. Ҳуқуқи мурофиавии ҷиноятӣ. Қисми умумӣ ва пешбурди тосудӣ. Маҷмуаи (комплекси) таълимӣ-методӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2015.

6 Қудратов Н.А., Табаров Н.А., Мирсаидзод Ҳ.С., Наботов С.Ҳ. Корғузори судӣ : воситаи таълимӣ-методӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2016.

7 Маҷидзода Ҷ.З. Тафсир ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ». – Душанбе: «Андалеб-Р», 2015.

8 Раҳматҷонов А., Оқилова М. Мурофиаи ҷиноятӣ. Қисми умумӣ: курси лексияҳо. – Хучанд, 2003.

9 Раҳматҷонов А., Оқилова М. Мурофиаи ҷиноятӣ. Қисми махсус: курси лексияҳо. – Хучанд: «Хуросон», 2008.

10 Раҳматулоев А.Э. Мурофиаи ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон : дастури ёрирасони таълимӣ дар нақша ва мафҳумҳо. Нашри 2. – Хучанд, 2013.

11 Раҳматулоев А.Э. Мурофиаи ҷиноятӣ. Китоби дарсӣ. – Хучанд: Хуросон, 2016.

12 Раҳматулоев А.Э. Мурофиаи ҷиноятӣ. Китоби дарсӣ. Нашри 2. – Хучанд: Хуросон, 2017.

13 Раҳимзода Р.Ҳ. Ҳимояи давлатии иштирокчиёни мурофиаи судии ҷиноятӣ. – Душанбе: «Ирфон», 2014.

14 Раҳимзода Р.Ҳ. Фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ. Қисми умумӣ. Китоби дарсӣ. Нашри 3-юм. – Душанбе: «ЭР-граф», 2015.

15 Тафсир ба Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон / Муҳаррири масъул Ҳ.Ҳ.Шарипов. – Душанбе: “Глобус”, 2006.

16 Ҳуқуқи мурофиавии ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон / зери таҳрири Н.А. Қудратов. – Душанбе, 2013.

17 Ҳуқуқи мурофиавии ҷиноятӣ / зери таҳрири н.и.х., дотсент Н.А. Қудратов. – Душанбе, 2016.

18 Юлдошев Р.Р., Ҳошимзода Д.Д., Ҳалимов С.М. Санадҳои Суди конститусионии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи сиёсати ҷиноятӣ (солҳои 1996-2015). – Душанбе: Нашриёти «ЭР-граф», 2016.

19 Юлдошев Р.Р., Нозиров Н.А., Имомназаров Ф.С. Мурофиаи ҷиноятӣ. Қисми умумӣ: курси лексияҳо // зери таҳрири Р.Р. Юлдошев. – Душанбе: «ЭР-граф», 2016.

- 20** Александров А.С., Бостанов Р.А. Использование производных доказательств в уголовном процессе. – М., 2012.
- 21** Апелляция, кассация, надзор: новеллы ГПК РФ, УПК РФ. Первые результаты применения : монография. В 2 ч. / под общ. ред. докт. юрид. наук. Н.А. Колоколова. – М., 2015.
- 22** Гафуров Х.М. Институт отказа в возбуждении уголовного дела : монография. – Душанбе: Эр-граф, 2013.
- 23** Гафуров Х.М. Конституционный суд Республики Таджикистан : состояние и перспектива : монография. – Душанбе: Эр-граф, 2013.
- 24** Загорский Г.И. Актуальные проблемы судебного разбирательства по уголовным делам. – М., 2014.
- 25** Искандаров З.Х. Конституционно-правовые основы защиты прав человека и гражданина в уголовном процессе Республики Таджикистан. – Душанбе, 2008.
- 26** Курс уголовного судопроизводства: учеб.: в 3 т. / под ред. В.А. Михайлова. – Т. 1: Общие положения уголовного судопроизводства. – М.: Изд. МПСИ; Воронеж: Издательство «МОДЭК», 2006.
- 27** Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки. – М.: Статут, 2016.
- 28** Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки. 2-е изд., испр. – М.: Статут, 2017.
- 29** Лупинская П.А. Решения в уголовном судопроизводстве : теория, законодательство, практика. 2-изд., перераб. и доп. – М.: Норма : Инфра-М, 2010.
- 30** Машовец А.О. Судебное следствие в уголовном процессе России: теоретико-доктринальный, нормативно-правовой и прикладной аспекты. – М., 2016.
- 31** Мониторинг влияния нового УПК Республики Таджикистан на соблюдение прав человека при отправлении уголовного правосудия: анализ законодательства и правоприменительной практики. – Душанбе: Общественный Фонд «НОТАБЕНЕ», 2012.
- 32** Практика применения Уголовно-процессуального законодательства Республики Таджикистан и рекомендации по его совершенствованию // под ред. Маджитова А.М., Камоловой Е.Д. – Душанбе, 2012.

33 Практика применения Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации / под общ. ред. В.М. Лебедева. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2013.

34 Практикум по уголовному процессу / Под ред. д-ра юрид. наук, проф. Л.В. Головки. 6-е изд. – М.: Статут, 2017.

35 Парфенов А.А., Хамроев Ш.С. Уголовный процесс : практикум (часть 1: общие положения уголовного процесса и досудебное производство). – Душанбе: РТСУ, 2016.

36 Рахматулоев А.Э., Сангинов А.Б. Уголовный процесс Республики Таджикистан : учебно-методическое пособие в схемах и определениях. – Худжанд: «Ношир», 2010.

37 Раджабов С.Р. Развитие советского уголовно-процессуального законодательства в Таджикистане. – Душанбе: «Ирфон», 1974.

38 Рахимов Р.Х. Государственная защита участников уголовного судопроизводства. – Душанбе: «Ирфон», 2013.

39 Рахимзода Р.Х. Оперативно-розыскные мероприятия : правовые основы : монография. – Душанбе: «ЭР-граф», 2016.

40 Рахимзода Р.Х. Оперативно-розыскная деятельность : история и современность : монография. – Душанбе: «ЭР-граф», 2016.

41 Результаты мониторинга практики применения Уголовно-процессуального кодекса Республики Таджикистан. – Душанбе, 2011.

42 Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. / Л.Н. Башкатов [и др.]; отв. ред. И.Л. Петрухин, И.Б. Михайловская. – М.: Проспект, 2012.

43 Уголовное судопроизводство Республики Таджикистан : учебник / под ред. Н.С. Мановой, Ю.В. Францифорова, Р.Р. Юлдошева. – Душанбе: «ТАДЖПРИНТ», 2017.

44 Франк Л.В. Задержание и арест подозреваемого. – Душанбе, 1963.

45 Шарипова Ф.А. Курс лекций по уголовному процессу: учеб. пособие для студентов юрид. фак. РТСУ / науч. ред. З.Х. Искандаров. – Душанбе, 2008.

46 Шейфер С.А. Досудебное производство в России : этапы развития следственной, судебной и прокурорской власти. – М. : Изд-во Норма : ИНФРА-М, 2013.

47 Юлдошев Р.Р. Научно-практический комментарий к отдельным главам Уголовно-процессуального кодекса Республики Таджикистан. – М. : ЮСТИЦИЯ, 2016.

48 Юлдошев Р.Р., Хошимзода Д.Д., Халимов С.М. Акты Конституционного суда Республики Таджикистан в области уголовной политики (1996-2015 годы). – Душанбе : Издательство «ЭР-граф», 2016.

49 Юлдошев Р.Р. Правовое регулирование полномочий суда по возбуждению уголовного дела: проблемы и перспективы: монография. – Душанбе: Издательство «Андалеб-Р», 2016.

50 Юлдошев Р.Р., Арипов А.Л. Правовое регулирование полномочий суда по возбуждению уголовного дела : проблемы и перспективы : монография. 2-е изд., испр. и перераб. – Душанбе: Издательство «Ирфон», 2017.

Мавзӯи № 2

ФАЪОЛИЯТИ МАҚМОТИ ТАҲКИҚ ОИД БА ПАРВАНДАҲОИ ЧИНОЯТИЕ, КИ НИСБАТ БА ОНҲО ПЕШБУРДИ ТАФТИШИ ПЕШАКӢ ХАТМИСТ

Нақшаи лексия:

§1. Моҳият ва мазмуни таҳқиқ оид ба парвандаҳое, ки нисбат ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ хатмист

§2. Асосҳо ва тартиби гузаронидани амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ аз тарафи мақомоти таҳқиқ

§ 1. Моҳият ва мазмуни таҳқиқ оид ба парвандаҳое, ки нисбат ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ хатмист

Тибқи муқаррароти м. 153 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сурати мавҷуд будани аломатҳои ҷинояте, ки оид ба он пешбурди тафтиши пешакӣ хатмист, мақомоти таҳқиқ ҳуқуқ дорад парвандаи ҷиноятиро оғоз намояд. Таҳқиқбаранда қоидаҳои КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба роҳбарӣ гирифта, амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ ва дигар амалҳои мурофиавиро барои муқаррар ва мустаҳкам намудани изҳои ҷиноят мегузаронад, чунончи: азназаргузаронӣ, ёфта гирифтани, кофтуков, ҳабси муросилоти почтаю телеграф ва дигар муросилот, гӯш кардан ва сабти гуфтугӯ, нишон додан барои шиноختан, шаҳодатқунонӣ, дастгиркунӣ ва пурсиши гумонбаршуда, ҷабрдида ва шохидон.

Оид ба ҷинояти ошкоршуда ва оғози парвандаи ҷиноятӣ фавран ба прокурор хабар медиҳад. Мақсади ба прокурор хабар додан, ин ба таври мунтазам таъмин намудани назорати прокурорӣ ҳам дар давраи таҳқиқ ва ҳам баъд аз ба муфаттиш супоридани парванда дар давраи тафтиши пешакӣ мебошад. Дар хусуси ошкор намудани аломатҳои ҷиноят, оғози парванда ва пешбурди он, мақомоти таҳқиқ хатман муфаттиши навбатдори мақомоти қорҳои дохилӣ ва ё прокуратура, инчунин

сардори шуъбаи тафтишотро (вобаста ба тобъияти тафтишӣ) хабардор мекунад. Зарурат дар он аст, ки муфаттиш ҳар вақт метавонад иҷрои амалҳои таъхирнопазирро аз тарафи мақомоти таҳқиқ интизор нашуда, ба тафтиши пешакӣ шуруъ наояд.

Пас аз иҷро намудани амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ, вале на дертар аз даҳ шабонарӯз аз рӯзи огози парванда мақомоти таҳқиқ вазифадор аст парвандаро бо тартиб додани қарор ба муфаттиш супорад. Баъд аз он ки парванда ба муфаттиш супорида мешавад, мақомоти таҳқиқ амалҳои тафтишӣ ва чорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯиро фақат бо супориши муфаттиш анҷом дода метавонад. Дар сурати ба муфаттиш супорида шудани парвандае, ки оид ба он ошкор кардани шахси содиркунандаи ҷиноят муяссар нашудааст, мақомоти таҳқиқ вазифадор аст барои муқаррар намудани шахси ҷиноятро содиркарда чорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯиро давом дода, муфаттишро аз натиҷаҳои бадастоварда хабардор созад.

Амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ, чи тавре ки дар қонун нишон дода шудааст ва аз мазмуни ҳар яке аз амалҳои тафтишӣ бар меояд, барои мустаҳкам намудани изҳои аз ҷиноят боқӣ монда ба амал бароварда мешаванд. Дар таҷрибаи мақомоти таҳқиқ, ҳангоми иҷрои амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ диққати асосиро ба дарёфт ва мустаҳкам намудани далелҳо, фош кардани шахси содиркунандаи ҷиноят медиҳанд. Аммо барои муайян намудани ҳолатҳои дигаре, ки ба предмети исботкунӣ дохил мешаванд, аҳамият намедиҳанд. Ин ҳолат ба санҷиши яктарафа ва нопурраи мавод ва баъзан ба аз байн рафтани имконияти ба даст овардани далелҳо бурда мерасонад.

Амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ бояд барои муайян кардани ҳамаи ҳолатҳое, ки ба предмети исботкунӣ дохил мешаванд равона карда шаванд. Дар акси ҳол дар баъзе аз қисмҳои алоҳидаи предмети исботкунӣ мушкилиҳо ҳангоми иҷрои номатлуб ва нопурраи амалҳои тафтишӣ ба миён меоянд ё зарур меояд, ки амали тафтишӣ тақрибан анҷом дода шавад, махсусан гузаронидани пурсишҳои иловагӣ.

Ҳангоми пешбурди таҳқиқ зарур аст, ки талаботи қонунриё карда шаванд, ба монанди: дахлнопазирии шахсият (м. 11 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон), дахлнопазирии манзил (м. 13

КМЧ Қумҳурии Тоҷикистон), маҳрамияти мукотиба, сӯҳбатҳои телефонӣ, муросилот, муҳобирот, сирри шахсӣ ва оилавӣ (м. 14 КМЧ Қумҳурии Тоҷикистон), забони мурофиаи судии ҷиноятӣ (м. 18 КМЧ Қумҳурии Тоҷикистон), тафтиши ҳамаҷониба, пурра ва ҳолисонаи ҳолатҳои қор (м. 21 КМЧ Қумҳурии Тоҷикистон), таъмини ҳуқуқи ҳимоя ба гумонбаршуда, айбдоршаванда, судшаванда ва маҳкумшуда (м. 22 КМЧ Қумҳурии Тоҷикистон); ҳолатҳои, ки имконияти иштирокро дар мурофиаи судии ҷиноятӣ истисно мекунад: рад қардани муфаттиш ва таҳқиқбаранда (м. 66 КМЧ Қумҳурии Тоҷикистон), рад қардани тарҷумон (м. 68 КМЧ Қумҳурии Тоҷикистон); ҳолатҳои, ки иштироки ҳимоятгар, намояндаи ҷабрдида, даъвогари граждани ё ҷавобгари гражданиро дар парванда истисно мекунад (м. 71 КМЧ Қумҳурии Тоҷикистон) ва дигар нишондодҳои умумии қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ.

Тибқи нишондоди м. 66 КМЧ Қумҳурии Тоҷикистон таҳқиқбаранда дар тафтиши парвандаи ҷиноятӣ ҳангоми мавҷуд будани асосҳои пешбининамудаи қ. 1 м. 61 КМЧ Қумҳурии Тоҷикистон иштирок қарда наметавонанд, агар:

– тибқи қонун барои баррасии ҳамин парвандаи ҷиноятӣ вақолатдор набошад;

– оид ба ҳамин парвандаи ҷиноятӣ ҷабрдида, даъвогари граждани, ҷавобгари граждани ё шохид бошад;

– дар ҳамин парвандаи ҷиноятӣ ба сифати қоршинос, мутаҳассис, тарҷумон, шахси ҳолис, муфаттиш, прокурор, қотиби маҷлиси суд, ҳимоятгар, намояндаи қонунии гумонбаршуда, айбдоршаванда, судшаванда, намояндаи ҷабрдида, даъвогари граждани ё ҷавобгари граждани иштирок қарда бошад;

– худ, ҳешовандони наздики ӯ бевосита ё бавосита ба ҳалли парванда манфиатдор бошанд;

– ҳешованди айбдорқунандаи давлатӣ, айбдорқунандаи ҳусусӣ, муфаттиш, айбдоршаванда, ҷабрдида, даъвогари граждани, ҷавобгари граждани, намояндаи онҳо, ҳимоятгар бошад;

– ҳолатҳои мавҷуд бошанд, ки беғаразии судяро/таҳқиқбарандаро таҳти шубҳа гузоранд.

Аз гуфтаҳои боло бармеояд, ки шахси мансабдор амалҳои таъхирнопазири тафтиширо ба амал мебарорад ва ҳангоми мавҷуд будани асосҳои раққунӣ, вазифадор аст аз иҷрои минбаъдаи амалҳои тафтиши ва таҳқиқи парванда даст кашад. Рад

кардани таҳқиқбаранда мумкин аст, ки бо арзи гумонбаршуда, чабрдида, даъвогари граждани ва ё намояндагони онҳо ба амал бароварда шавад.

Масъалаи рад кардани таҳқиқбаранда аз ҷониби прокурор ҳал карда мешавад (қ. 3 м. 66 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Амалҳои таъхиринопазири тафтиши аз тарафи мақомоти таҳқиқ бо риоя кардани талаботи қонунгузори мурофиавии ҷинояти ба анҷом расонида мешаванд. Мақомоти таҳқиқ на танҳо меъёрҳои тартиби баамалбарории ин ё он амали тафтиши дар қонун нишондодашударо бояд ба назар гирад, инчунин меъёрҳои қонунгузорро дар хусуси тартиби ҷалб намудани гумонбаршуда (м. 46 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), чабрдида (м. 42 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), даъвогари граждани (м. 44 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон) ва намояндаи онҳо (м. 45 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), тарҷумон (м. 59 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), мутахассис (м. 57 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон) ва шахсони холисро (м. 60 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон) бо парвандаи ҷинояти бояд мадди назар накунад. Инчунин ҳангоми таҳқиқ шартҳои умумии тафтиши пешакии амалҳои тафтиши ба назар гирифта мешаванд, ки аз инҳо иборат мебошанд: қоидаҳои умумии пешбурди амали тафтиши (м. 171 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), протоколи амали тафтиши (м. 172 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), тасдиқи воқеияти даст кашидан аз имзо ё ғайриимкон будани имзои протоколи амали тафтиши (м. 173 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), ҳатми будани фаҳмонидан ва таъмини ҳуқуқи иштирокчиёни мурофиавии ҷинояти (м. 174 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), норавоии фош кардани маълумоти тафтиши пешаки (м. 177 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), иштироки мутахассис (м. 179 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), иштироки тарҷумон (м. 180 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), иштироки шахсони холис (м. 181 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Чун қоида амалҳои тафтиши ба монанди азназаргузаронӣ, кофтуков, ёфта гирифтани, шаҳодаткунонӣ дар ҳузури шахсони холис гузаронида мешаванд. Тибқи талабот м. 60 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон шахси холис шахсест, ки ба ҳалли парвандаи ҷинояти манфиатдор нест ва барои иштирок дар амали тафтиши ё дигар амали мурофиавӣ барои тасдиқи далели пешбурди он, мазмун, ҷараён ва натиҷаҳои он аз ҷониби таҳқиқ-

баранда, муфаттиш, прокурор ва суд, судя даъват шудааст. Ғайр аз манфиатдор будан, дар ҳамин модда боз пешбинӣ карда шудааст, ки агар \bar{y} – ноболиғ; шахси номукаллаф; иштирокчии мурофиаи судӣ ва хешованди \bar{y} ; корманди мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ки дорой ваколоти гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ва таҳқиқу тафтиши пешакӣ бошад, ҳам ба ҳайси шахси ҳолис баромад карда наметавонад.

Шахсони ҳолисе, ки дар пешбурди амали тафтишӣ иштирок мекунад, набояд камтар аз ду нафар бошанд. Пеш аз оғози амали тафтишӣ таҳқиқбаранда ба онҳо ҳуқуқ ва уҳдадориҳои шонро мефаҳмонанд.

Шахси ҳолис ҳуқуқ дорад: дар пешбурди амали тафтишӣ иштирок кунад; оид ба пешбурди амали тафтишӣ мулоҳизаҷояшро баён кунад, ба он эрод гирад ва ин мулоҳизаву эродҳо бояд дар протокол сабт шаванд; бо протоколи амали тафтишӣ, ки \bar{y} иштирок кардааст, шинос шавад; аз амали таҳқиқбаранда шикоят кунад.

Шахси ҳолис уҳдадор аст: бо даъвати таҳқиқбаранда ҳозир шавад; дар пешбурди амали тафтишӣ иштирок кунад; далели пешбурди ин амал, чараён ва натиҷаҳои онро дар протоколи амали тафтишӣ бо имзо тасдиқ намояд; маълумоти маводи тафтишро фош накунад; ҳангоми пешбурди амали тафтишӣ тартиботро риоя кунад.

Мавқеи мурофиавӣ ва ҳуқуқи уҳдадориҳои шахс ҳамчун шахси ҳолис аз лаҳзаи иштирок карданаш дар амали мушаххаси тафтишӣ пайдо мешаванд. Бинобар ин \bar{y} дар сурати саркашӣ қардан аз ҳозир шудан ё аз иҷрои вазифаҳои худ тибқи м. 352 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷавобгарӣ кашида мешавад. Чунки шахсони ҳолис минбаъд мумкин аст, оид ба ҳолатҳое, ки дар амали тафтишӣ иштирок намуда, далели пешбурди он, мазмун, чараён ва натиҷаҳои мушоҳида намудааст, ба сифати шохид оид ба ҳамон парванда пурсиш қарда шаванд.

Шахси ҳолис бояд тамоми амали дар ҳузури \bar{y} ба миёномадари пурра ва саҳеҳ дарк қарда тавонад.

Дар ҳолатҳои зарурӣ барои иштирок дар амалҳои тафтишии азназаргузаронӣ, кофтуков, ёфту гирифт ва ғайра, таҳқиқбаранда ҳуқуқ дорад мутахассиси соҳаи дахлдорро даъват кунад, даъвати мутахассис дар асоси м. 179 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба амал бароварда мешавад.

Тибқи м. 79 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон мутахассис шахсест, ки ба ҳалли парвандаи ҷиноятӣ манфиатдор набуда, дорои донишу таҷрибаи махсус аст ва барои мусоидат намудан ба таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд, судя дар ошкор ё дарёфт намудани далел, асоснок кардани он, инчунин дар татбиқи воситаҳои техникӣ мумкин аст чалб карда шавад.

Мутахассис барои иштирок намудан дар пешбурди амалҳои тафтишӣ ва муҳокимаи судии парвандаи ҷиноятӣ мутобиқи м.м. 179, 284, 305 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон даъват карда мешавад.

Пеш аз оғози амали тафтишӣ муфаттиш ба шахсият ва салоҳиятмандии мутахассис боварӣ ҳосил намуда, муносибати ӯро нисбат ба гумонбаршуда, айбдоршаванда ва ҷабрдида муайян мекунад, ба мутахассис ҳуқуқ ва уҳдадорихояшро, ки м. 57 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ кардааст, фаҳмонида, оид ба ҷавобгарии пешбиникардаи ҳамин модда барои рад кардан ё саркашӣ аз иҷрои уҳдадорихояш ӯро дар ин бора огоҳ месозад ва дар ин ҳусус дар протоколи амали тафтишӣ зикр намуда, онро бо имзои мутахассис тасдиқ мекунад.

Мутахассис ҳуқуқ дорад: сабаби даъват шуданашро донанд; агар дорои донишу таҷрибаи соҳаи дахлдор набошад, аз иштирок дар пешбурди парванда даст кашад; бо иҷозати таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор ва суд, судя ба иштирокчиёни амали тафтишӣ савол диҳад; бо протоколи амали тафтишӣ, ки дар он иштирок мекунад, шинос шавад ва арзу мулоҳизотеро пешниҳод намояд, ки бояд ба протокол дохил карда шаванд; аз амали таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд (судя) шикоят кунад.

Мутахассис уҳдадор аст: бо даъвати таҳқиқбаранда ҳозир шавад; дар пешбурди амали тафтишӣ ва муҳокимаи судӣ донишу таҷрибаи худ ва воситаҳои илмию техникиро истифода намуда, барои ошкор ё дарёфт намудани далел ва асоснок кардани он иштирок намояд.

Мутахассис барои саркашӣ кардан аз ҳозиршавӣ ба даъвати мақомоти таҳқиқ, тафтишотӣ ва суд ё саркашӣ кардан аз иҷрои вазифаҳои худ мутобиқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷавобгарӣ кашида мешавад.

Дар ҳолатҳои зарурӣ таҳқиқбаранда, шоҳид, ҷабрдида, даъвогари граждани, ҷавобгари граждани, коршинос, мутахас-

сис, тарҷумон, шахсони холис ва шахсони дигари ҳангоми пешбурди амали тафтишӣ иштирокдоштаро дар бораи норавоии фош кардани маълумоти тафтишоти пешакӣ бе иҷозати ӯ огоҳ месозад. Аз шахсони зикршуда дар хусуси огоҳ карда шуданашон оид ба ҷавобгарии пешбиникардаи м. 361 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон забонхат гирифта мешавад.

Ҳангоми гузаронидани ҳар як амали тафтишӣ бояд протокол тартиб дода шавад (м. 172 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Протоколро дастӣ навиштан ё ба тарзи компютерӣ тартиб додан мумкин аст. Барои мукамал таҳия намудани протокол мумкин аст сабтҳои стенографӣ, сабти овоз ва видео истифода шаванд. Сабти стенографӣ, маводи сабти овоз ва видео яққоя бо парванда нигоҳ дошта мешаванд.

Дар протокол инҳо инъикос меёбанд: маҳал (ҷой) ва санаи пешбурди амали тафтишӣ; вақти оғоз ва анҷоми он; вазифа ва ному насаби шахси тартибдиҳандаи протокол; насаб, ном, номи падари ҳар шахсе, ки дар амали тафтишӣ иштирок намудааст, инчунин суроғай ӯ; амали мурофиавӣ бо ҳамон тартибе, ки онҳо ҷой доштанд; ҳолатҳои ҳангоми гузаронидани муурофия ошкоршудаи барои парванда муҳим; арзи шахсони дар пешбурди амали тафтишӣ иштирокдошта.

Агар ҳангоми пешбурди амали тафтишӣ аксбардорӣ, сабти овоз ва видео татбиқ шуда бошад ё қолабгирӣ ва нақшгирӣ анҷом дода шуда, нақшаю тарҳ қашида шуда бошад, воситаҳои техникӣ, ки ҳангоми анҷом додани амали дахлдори тафтишӣ ба кор бурда шудаанд, шарт ва тартиби татбиқи онҳо, объектҳои, ки нисбати онҳо ин воситаҳо татбиқ шудаанд ва натиҷаҳои ба даст омада бояд инъикос гарданд. Дар протокол ба ғайр аз он бояд сабт гардад, ки оё қабл аз татбиқи воситаҳои техникӣ дар ин бора шахсони дар пешбурди амали тафтишӣ иштирокдошта огоҳ карда шуда буданд ё не.

Протокол барои шиносӣ ба ҳамаи шахсоне, ки дар пешбурди амали тафтишӣ иштирок доштанд, пешниҳод карда мешавад. Ба онҳо ҳуқуқи эродгирӣ, ки ба протокол бояд дохил карда шавад, фаҳмонида мешавад. Тамоми эроду иловаҳо ва ислоҳоти ба протокол дохил кардашуда, бояд пешакӣ мувофиқа ва бо имзои ин шахсон тасдиқ карда шаванд.

Ҳар як саҳифаи протокол аз ҷониби муфаттиш, шахси пурсидашуда, тарҷумон, мутахассис, шахсони ҳолис ва дигар шахсони иштирокчии амали тафтишӣ имзо карда мешавад.

Ба протокол аксҳо, манбаҳои электронии сабти овоз ва видео, нақшаю тарҳ, қолаб, изу пай, ки ҳангоми пешбурди амали тафтишӣ анҷом дода шудааст, замима мегарданд.

Ҳангоми мавҷуд будани асос барои эҳтимоли он, ки таъмини амнияти ҷабрдида, намояндаи \bar{y} , шохид ва аъзои оилаи онҳо зарур аст, таҳқиқбаранда ҳуқуқ дорад дар протоколи амали тафтишӣ, ки дар он ҷабрдида, намояндаи \bar{y} ва шохид иштирокдоранд, маълумотро дар бораи шахсияти онҳо зикр накунад. Дар ин сурат таҳқиқбаранда вазифадор аст қароре барорад, ки дар он сабаби дар хусуси махфӣ нигоҳ доштани маълумот оид ба шахсияти иштирокчии амали тафтишӣ қабул кардани қарорро зикр намуда, намунаи имзоро, ки вай дар протоколи амали тафтишӣ бо иштироки \bar{y} аз он истифода мекунад, сабт кунад. Қарор дар лифофаи мӯҳршуда нигоҳ дошта мешавад, ки бо мазмуни он танҳо муфаттиш, прокурори назораткунанда суд, судья шинос шуда метавонанд.

Пас аз ба иҷро расонидани амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ дар давоми даҳ шабонарӯз аз рӯзи оғози парванда, мақомоти таҳқиқ уҳдадор мешавад, парвандаи ҷиноятиро ба муфаттиш супорад (қ. 3 м. 153 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Дар ҳисоби муҳлат соат ва рӯзе, ки чараёни муҳлат оғоз мегардад, ба ҳисоб гирифта намешавад (қ. 1 м. 136 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Амалан ин чунин мазмун дорад, ки рӯзи оғози парванда ба муҳлати додашуда дохил намешавад. Агар анҷоми муҳлат ба рӯзи ғайрикорӣ рост ояд, рӯзи охири муҳлат рӯзи кории баъди он рӯз фарорасанда ба ҳисоб меравад.

Омӯзиши амалияи тафтишотӣ нишон медиҳад, ки қарорҳои мақомоти таҳқиқ на ҳамавақт парвандаро дар муҳлати бо қонун муқарраршуда ба муфаттиш месупоранд. Баъди санҷиши бошидат дар се рӯзи аввал рӯзҳои дигар онҳо баъзан амалҳои ниҳоят камро ба анҷом мерасонанд (таҳминан як ё ду амали тафтиширо дар муддати панҷ рӯз мегузaronанд). Пас аз иҷро намудани амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ, вале на дертар аз даҳ шабонарӯз аз рӯзи оғози парванда мақомоти таҳқиқ вазифадор аст парвандаро ба муфаттиш супорад (қ. 3 м. 153 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Дар баробари ба анҷом расонида шудани амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ ва дигар амалҳои муурофиявӣ мақомоти таҳқиқ дар бораи ба муфаттиш супоридани парвандаи ҷиноятӣ қарор мебарорад. Дар қарор вақт ва ҷои баровардан (шаҳр, ноҳия), вазифа ва ному насаби таҳқиқбаранда, асосҳои ба муфаттиш фиристонидани парванда (мавҷудияти аломатҳои ҷинояте, ки нисбат ба онҳо дар асоси қонун пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмист) ва худӣ хулосаи фиристонидани парванда ба муфаттиш нишон дода мешавад. Дар қисми баёнии ҷунин қарор, батафсил нишон додани ҳолатҳои ошкоршуда аз рӯи парвандаи ҷиноятӣ зарур нест. Кифоя аст, мавҷудияти аломатҳои ҷинояте, ки нисбат ба он пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмист қайд карда шаванд.

Агар, ки ҷунин қарор аз тарафи сардори мақомоти таҳқиқ (ё муовини ӯ) бароварда нашуда бошад, ин қарор бояд аз тарафи ӯ тасдиқ карда шавад.

Баровардани қарор дар бораи фиристонидани парвандаи ҷиноятӣ ба муфаттиш натавон ба ташаббуси мақомоти таҳқиқ ҷой дорад, инчунин ба талаби муфаттиш ба амал бароварда мешавад, чунки муфаттиш ҳар лаҳза иҷрои амалҳои таъхирнопазири тафтиширо аз тарафи ин мақомот мунтазир нашуда, метавонад ба тафтиши пешакӣ шурӯъ кунад.

Дар давраи иҷрои амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ, аз рӯи зарурият мақомоти таҳқиқ метавонад ҷорабинҳои оперативӣ-ҷустуҷӯиро ба қор барад. Ҷунин ҷораҳоро ҳам шахси таҳқиқбаранда (агар он шахси ваколатдор бошад, мисол: ваколатдори оперативӣ) ва ҳам шахси дигари ваколатдор метавонад ба супориши сардори мақомоти таҳқиқ ва ё сардори воҳиди кофтуковии ҷиноятӣ гузаронад.

Баъд аз он ки парванда ба муфаттиш супорида шуд, мақомоти таҳқиқ амалҳои тафтишӣ ва ҷорабинҳои оперативӣ-ҷустуҷӯиро фақат ба супориши муфаттиш анҷом дода метавонад. Дар сурати ба муфаттиш супорида шудани парвандае, ки оид ба он ошкор кардани шахси содиркунандаи ҷиноят муяссар нашудааст, мақомоти таҳқиқ вазифадор аст барои муқаррар намудани шахси ҷиноятро содиркарда ҷорабинҳои оперативӣ-ҷустуҷӯиро давом дода, муфаттишро аз натиҷаҳои бадастоварда хабардор кунад (қ. 4 м. 153 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

§ 2. Асосҳо ва тартиби гузаронидани амалҳои таъхирнопазири тафтиши аз тарафи мақомоти таҳқиқ

Қонунгузори мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон амалҳои зерини тафтиширо ҳамчун амалҳои таъхирнопазир муқаррар кардааст. Инҳо: азназаргузаронӣ, ёфта гирифтани, кофтуков, ҳабси муросилоти почта, хабарҳои телеграфӣ ва хабарҳои дигаре, ки тавассути шабакаҳои алоқавӣ барқӣ ва алоқавӣ почта интиқол мешаванд, гӯш кардан ва сабти гуфтугӯи телефонӣ, шаҳодаткунонӣ ва пурсиши гумонбаршуда, пурсиши ҷабрида ва шохидон мебошанд.

Ҳамин тариқ тартиби гузаронидани ва ҳуҷҷатгузори амалҳои таъхирнопазири тафтиширо дида мебароем.

Азназаргузаронӣ – ин амали тафтишии, мебошад, ки аз бевосита бо ҷашм объектҳои гуногуни моддиро дарк намудани таҳқиқбаранда иборат аст ва он бо мақсади дарёфт кардани далелҳо ва муқаррар намудани ҳолатҳои барои парванда аҳамиятдошта ба амал бароварда мешавад (м. 182 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Азназаргузаронӣ имконият медиҳад, ки барои пешбарӣ кардани таҳминҳо ва фарзияҳо маълумоти аввалин гирифта шавад ва дар бораи ҳислату механизми ҳодиса тасаввуроти аниқу пурра ҳосил гардад.

Чунин намудҳои азназаргузаронии тафтишии ҷудо карда мешаванд: азназаргузаронии ҷои ҳодиса; маҳалле, ки ҷои ҳодиса намебошад; бино; воситаҳои нақлиёт; азназаргузаронии зоҳирии ҷасад; асбобу анҷом; азназаргузаронии ҳайвонот.

Азназаргузаронии ҷои ҳодиса ягона амали тафтишии мебошад, ки гузаронидани он то оғоз кардани парвандаи ҷиноятии мумкин аст. Он азназар гузаронидани ҷои содир шудани ҷиноят ё ҷои дарёфт кардани пайҳои ҷиноятро дарбар мегирад.

Азназаргузаронии маҳалле, ки ҷои ҳодиса намебошад – бо мақсади маълум кардани ҷойҳои доду гирифт, ҷамъшавии ҷинояткорон бо мақсади содир кардани ҷиноят, муайян намудани таъқиқгоҳҳои ҷои пинҳонкунии силоҳҳои гуногун, воситаҳои нашъадор ва дигар олотҳои содиркунии ҷиноят гузаронида мешавад.

Азназаргузарони бино – барои муайян кардани ҷои ҷойгиршавии бино, соҳиби он, дарёфт намудани ҷинойткори пинҳоншуда, ёфта гирифтани далелҳои гуногуни ба парванда аҳамиятдошта ва ғайра гузаронида мешавад. Ҳангоми азназаргузарони манзили истиқоматӣ бояд ҳозир будани шахси болиғи маскунӣ он таъмин карда шавад. Дар сурати имконнопазирии ҳозир шудани ӯ намояндагони ташкилоти манзилию коммуналӣ ё маъмурияти маҳаллӣ даъват карда мешаванд ва азназаргузарони манзил бо риояи талаботи м. 13 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ мегардад.

Азназаргузаронӣ дар бинои корхона, ташкилот ва муассисаҳо бо иштироки намояндагони онҳо ва мақомоти худидораи маҳаллӣ анҷом дода мешавад.

Азназаргузаронӣ дар биноҳое, ки намояндагиҳои дипломатӣ ҷойгир шудаанд, ҳамчунин дар биноҳое, ки аъзои намояндагии дипломатӣ ва оилаи онҳо истиқомат мекунанд, танҳо бо хоҳиш ё ризои намояндаи дипломатӣ ва дар ҳузури онҳо анҷом дода мешавад. Ризои намояндаи дипломатӣ ба воситаи Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон гирифта мешавад. Ҳангоми азназаргузаронӣ иштироки прокурор ва намояндаи Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон хатмист.

Азназаргузарони воситаҳои нақлиёт – бо мақсади муайян кардани ҳолати техникийи воситаи нақлиёт дар тафтиши ҷинойтҳои садамаи нақлиётӣ; ёфтани пайҳои ҷинойт баъди содиршавии ҷинойти дуздӣ, ихроҷи узви организми инсон бо мақсади гирифтани намунаҳо барои тадқиқоти муқоисавӣ ва ёфтани зикр намудани дигар далелҳои ба қор аҳамиятдошта гузаронида мешавад.

Азназаргузарони зоҳирии ҳасад – амали мустақили тафтишӣ буда, асосан дар ҷои ҳодиса ба амал бароварда мешавад ва он қисми таркибии азназаргузарони ҷои ҳодиса ба шумор меравад.

Ҳангоми зарурати аз ҷои дафн (гӯр) ҷиҳати азназаргузаронӣ берун овардани ҳасад муфаттиш қарор мебарорад. Иҷрои қарор дар бораи аз ҷои дафн (гӯр) берун овардани ҳасад (эксгуматсия) барои маъмурияти қабристон ва ҳешовандони наздики фавтида хатмӣ мебошад.

Берун овардани часад аз чои дафн ва азназаргузаронии он бо иштироки шахсони холис ва эксперти суди-тиббӣ сурат мегирад (м. 184 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Азназаргузаронии зохирии часад мумкин аст, ки дар дигар чойҳо ҳам гузаронида шавад (мисол: агар, ки часад ба мурдаҳона ва ё дигар чой оварда шуда бошад; агар, ки чабрдида дар дигар чойҳо ё беморхона фавтида бошад).

Дар баробари азназаргузаронӣ шахси ин амали тафтиширо анҷомдода дар асоси талаботи м.м. 172, 182, 183 ва 187 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон протокол тартиб медиҳад.

Азназаргузаронии асбобу анҷом (далелҳои шайъӣ) Асбобу анҷомҳо, яъне далелҳои шайъие, ки ба парвандаи ҷиноятӣ аҳамият доранд мумкин аст, ки аз тарафи корхонаҳо, муассисаҳо ва ташкилотҳо, гумонбаршуда, айбдоршаванда, чабрдида ва намояндагони онҳо, шохидон ва дигарон пешниҳод карда шаванд.

Азназаргузаронӣ бо иштироки шахсони холис сурат мегирад. Дар ҳолатҳои истисно (дар маҳалҳои душворгузар, ҳангоми мавҷуд набудани воситаҳои дахлдори иттилоот, инчунин дар ҳолатҳои, ки азназаргузаронӣ барои ҳаёт ва саломатии одамон хавфнок бошад) азназаргузаронӣ бидуни шахсони холис анҷом дода мешавад.

Таҳқиқбаранда ҳуқуқ дорад барои иштирок дар азназаргузаронӣ айбдоршаванда, гумонбаршуда, чабрдида, шохид, инчунин мутахассисро ҷалб намоянд.

Дар ҳолатҳои зарурӣ ҳангоми азназаргузарони андозагирӣ, аксбардорӣ, сабти овоз, ба навори видео гирифтани, нақшакашӣ ва тарҳрезӣ анҷом дода мешавад. Қолаб ва нусхаи изҳо бардошта мешаванд ва дар сурати имконпазирӣ худӣ из якҷоя бо асбобу анҷом ё як қисми он бо истифода аз воситаҳои усулҳои техникаи иҷозатдодаи қонун гирифта мешавад.

Азназаргузаронии изҳо ва дигар объектҳои моддии ошкоршуда дар маҳалли пешбурди амали тафтишӣ анҷом дода мешавад. Агар барои азназаргузаронӣ муҳлати зиёд лозим бошад ё азназаргузаронӣ дар чойи муайяншуда ниҳоят душвор бошад, объектҳо бояд гирифта, печонда ва мӯҳр гузошта, бидуни расонидани осеб ба чойи дигари барои азназаргузаронӣ мусоид оварда мешаванд.

Ҳамаи объектҳои ҳангоми азназаргузаронӣ ошкоргардида ва гирифташуда бояд ба шахсони ҳолис, дигар иштирокчиёни азназаргузаронӣ нишон дода шаванд.

Танҳо объектҳои гирифта мешаванд, ки ба парванда дахл доранд. Объектҳои гирифташуда бастабандӣ ва мӯҳргузорӣ карда, бо имзои таҳқиқбаранда ва шахсони ҳолис тасдиқ карда мешаванд.

Иштирокчиёни азназаргузаронӣ ҳуқуқ доранд тавачҷӯҳи таҳқиқбарандаро ба ҳамаи он чизе, ки ба ақидаи онҳо, метавонад ба дақиқ сохтани ҳолатҳои парванда мусоидат намояд, чалб кунанд.

Шаҳодаткунонӣ – барои дар бадани инсон ошкор кардани нишонаҳои махсус, осори ҷиноят, захмҳои ҷисмонӣ, муайян кардани ҳолати мастӣ ё дигар хусусият ва аломатҳои, ки барои парванда муҳиманд, ба шарте, ки он муоина кардан (экспертиза)-ро тақозо накунад, мумкин аст, шаҳодаткунонии гумонбаршуда, айбдоршаванда, ҷабрдида ё шохид ба ҷо оварда шавад. Дар бораи гузаронидани шаҳодаткунонӣ таҳқиқбаранда / муфаттиш қарор мебарорад (м. 186 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Шаҳодаткунонӣ аз ҷониби таҳқиқбаранда бо иштироки ду шахсони ҳолис, дар мавридҳои зарурӣ бошад, бо иштироки духтур анҷом дода мешавад. Дар ҳолатҳои, ки ин амали тафтишӣ бо бараҳна кардани шахси шаҳодатшаванда алоқаманд бошад, шаҳодаткунонӣ бо иштироки шахсони ҳолиси ҳамчунин ба амал бароварда мешавад ва агар таҳқиқбаранда ҷинси муқобил бошад ӯ дар ин амали тафтишӣ иштирок карда наметавонад.

Гузаронидани шаҳодаткунонӣ бо ҳаракате, ки ба иззати нафси шахси шаҳодатшаванда ё барои сломатии ӯ хатарнок мебошад, мумкин нест.

Пеш аз шаҳодаткунонӣ таҳқиқбаранда қарорро эълон мекунад ва ба ҳамаи иштирокчиёни амали тафтишӣ ҳуқуқ ва вазифаҳои мувофиқро мефаҳмонад. Қарори гузаронидани шаҳодаткунонӣ барои гумонбаршуда ва айбдоршаванда ҳатмист.

Таҳқиқбаранда / муфаттиш дар бораи азназаргузаронӣ ва шаҳодаткунонӣ бо риояи талаботи м.м. 172 ва 173 КМҶ Ҷум-

хурии Тоҷикистон протокол тартиб медиҳад (қ. 1 м. 187 КМҚ Чумхурии Тоҷикистон).

Дар протокол ҳамаи амалҳои таҳқиқбаранда / муфаттиш, дар баробари он тамоми объектҳои ҳангоми шаҳодаткунонӣ ошкоргардида бо ҳамон пайдарҳамие, ки шаҳодаткунонӣ сурат гирифта буд ва дар ҳамон шакле, ки объекти ошкоргардида дар лаҳзаи шаҳодаткунонӣ мушоҳида шудааст, дарҷ мегардад. Дар протокол ҳамаи объектҳои ҳангоми шаҳодаткунонӣ гирифташуда номбар ва дарҷ карда мешаванд.

Дар протокол ба ғайр аз он бояд чунин нуқтаҳо зикр карда шаванд:

–дар кадом вақт, дар чӣ хел ҳаво, дар чӣ хел рушноӣ азназаргузаронӣ ва шаҳодаткунонӣ сурат гирифт;

–кадом воситаҳои илмӣ-техникӣ истифода шуданд ва натиҷаҳои он чӣ гуна аст;

–киҳо ба шаҳодаткунонӣ ҷалб шуданд ва моҳияти иштироки онҳо аз чӣ иборат аст;

–ба кадом объектҳо мӯҳр гузошта шудааст ва бо кадом мӯҳр;

–ашёҳое, ки барои парвандаи ҷиноятӣ аҳамият доранд, пас аз шаҳодаткунонӣ барои нигоҳдорӣ ба кучо фиристода карда шудаанд.

Дар бораи шаҳодаткунонӣ протокол тартиб дода мешавад. Дар қисми муқаддимавии он: ному насаби ҳамаи иштирокчиёни амали тафтишӣ; шароити шаҳодаткунонӣ (дар кадом бино, вақт, рӯшноӣ ва ғ.) нишон дода мешавад. Дар протокол ба иштирокчиёни шаҳодаткунонӣ фаҳмонида дода шудани ҳуқуқи вазифаҳояшон бояд қайд карда шавад. Дар қисми баёнӣ ҳамаи амалҳои таҳқиқбаранда, инчунин, ҳама он чизе ки дарёфт шудааст бо ҳамон тартибе, ки дар рафти амали тафтишӣ ба мушоҳида расидааст, инъикос мегардад. Агар шаҳодаткунониро духтур гузаронида бошад, натиҷаҳо дар протокол аз суҳанони ӯ сабт мегарданд. Ба протокол ҳамаи иштирокчиён имзо мегузорад. Онҳо ҳақ доранд, ба протокол даровардани иловаю ислохотро талаб кунанд.

Протоколи шаҳодаткунониро таҳқиқбаранда бо риояи талаботи м.м. 172 ва 173 КМҚ Чумхурии Тоҷикистон тартиб

медихад. Он бо коидаҳои протоколи азназаргузаронӣ сурат мегирад (м. 187 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Кофтуков – ин амали тафтишии мебошад, ки аз муоинаи манзил ва бинои дигар ё шахси алоҳида иборат буда, он бо мақсади ёфта гирифтани чизу хуччатҳои барои парванда аҳамиятдошта, инчунин бозефт кардани шахси нисбаташон ҷустуҷӯ эълоншуда ё ҷасадҳо гузаронида мешавад (м. 190 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Барои кофтуков мавҷуд будани маълумоти кофӣ дар бораи тахмини он ки дар ягон бино ё ягон ҷой ё дар ягон шахс мумкин аст олооти ҷиноят, ашӯҳо, хуччатҳо ё чизҳои арзишноки барои парванда аҳамиятнок мавҷуд бошад, асос мегардад (қ. 1 м. 190 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ёфта гирифтани – ҳангоми зарурати дарёфти ашӯҳо ё хуччатҳои муайян, ки барои парванда аҳамиятдоранд, ба шарт, ки дар кучо ва дар дасти кӣ будани онҳо маълум бошад, кофтуков ва дарёфти онҳо гузаронида мешавад (м. 192 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Кофтуков ва ёфта гирифтани (выемка) аз ҳамдигар бо асосҳои гузаронидан фарқ мекунанд: кофтуков дар мавридҳои гузаронида мешавад, агар дар хусуси дар ҷои муайян ё дар ихтиёри шахси муайян воқеъ будани ягон объекти барои парванда аҳамиятдошта тахмине мавҷуд бошад. Ёфта гирифтани он гоҳ гузаронида мешавад, агар аниқ маълум бошад, ки дар кучо ва аз ихтиёри кӣ, маҳз кадом чизу хуччатҳоро гирифтани зарур аст.

Кофтуков ва ёфта гирифтани бо қарори асоснок аз ҷониби таҳқиқбаранда, муфаттиш ё прокурор бо иҷозати суд, судя гузаронида мешавад.

Кофтуков ва дарёфти хуччатҳои дорои сирри давлатӣ ё дигар сирри қонунан ҳифзшуда бояд аз ҷониби суд, судя иҷозат дода шавад.

Дар ҳолатҳои истисно, ҳангоми мавҷуд будани хавфи воқеӣ, ки объекти ҷустуҷӯшаванда ва ё дарёфташаванда аз сабаби сари вақт ошкоранакардан гум ё вайрон карда мешавад ё ба мақсадҳои ҷиноятӣ истифода мегардад ё шахси ҷустуҷӯшаванда пинҳон мешавад, мумкин аст бе иҷозати суд, судя кофтуков гузаронида дар ин бора дар давоми 24 соат ба суд маълумоти хаттӣ пешниҳод карда шавад.

Пеш аз оғози кофтуков таҳқиқбаранда шахсони манфиатдорро бо қарори гузаронидани кофтуков шинос мекунанд.

Кофтуков ва ёфта гирифтани бо иштироки шахсони холис ва дар ҳолатҳои зарурӣ бо иштироки мутахассис ва тарҷумон сураат мегирад. То оғози кофтуков, ёфта гирифтани таҳқиқбаранда бояд қарорро ба прокурор дар хусуси аз тарафи прокурор ба суд пешниҳод намудани дархост ирсол намоянд.

Таҳқиқбаранда ба кофтуков шурӯъ намуда, пешниҳод мекунанд, ки ашё ва ҳуҷҷатҳои барои парванда аҳамиятнок ихтиёран супурда шаванд. Агар онҳо ихтиёран супурда шаванд ва ҳавфи пинҳон кардани ашё ва ҳуҷҷатҳои гирифташаванда аз байн равад, кофтукови минбаъда қатъ карда мешавад.

Ҳангоми кофтуков мумкин аст қулфи бино ва анбори маҳкам, ба шарте, ки соҳиби он аз ихтиёран кушодан саркашӣ кунад, маҷбуран кушода мешавад. Бе зарурият ба вайрон кардани қулфи дар ва дигар ашё иҷозат дода намешавад.

Ҳангоми дарёфт кардани ашё ва ҳуҷҷатҳои ҷустуҷӯшаванда таҳқиқбаранда онҳоро маҷбури меситонад.

Кофтуков ва дарёфт кардан дар манзили истиқоматӣ, бинои корхонаю ташкилот ва муассиса бо иштироки шахсони дар қ.қ. 8 ва 9 м. 183 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон зикргардида анҷом дода мешавад.

Кофтуков ва дарёфт кардан дар биное, ки намояндагони дипломатӣ ишғол кардаанд, инчунин дар манзиле, ки онҳо бо оилашон зиндагӣ доранд, бо риояи талаботи муайяннамудаи қ. 10 м. 183 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом дода мешавад.

Таҳқиқбаранда вазифадор аст барои фош накардани маълумоти дахлдори ҳаёти шахсии онҳое, ки дар ин бино зиндагӣ мекунанд ва ё шахсони дигари ҳангоми кофтуков ва дарёфт кардан ошкоршуда чораҳо андешад.

Таҳқиқбаранда ҳуқуқ дорад ба шахсоне, ки дар бино ё маҳалли кофтуков ё дарёфт карда гирифтани ҳузур доранд, инчунин ба шахсоне, ки ба ин бино ё маҳал меоянд, то охири кофтуков ё дарёфт кардан тарк намудани онро, инчунин байни ҳам ё бо дигар шахсон мусоҳиб шудани онҳоро манъ кунанд.

Таҳқиқбаранда ҳангоми кофтуков ё ёфта гирифтани бояд қатъиян бо гирифтани ашё ва ҳуҷҷатҳое, ки ба парванда муносибат доранд, маҳдуд шавад. Ашё ва ҳуҷҷатҳое, ки барои

муомилот манъ шудаанд, сарфи назар аз алоқамандӣ бо парванда бояд гирифта шаванд. Ҳамаи ашё ва ҳуччатҳои гирифташуда бояд ба шахсони холис ва дигар иштирокчиён нишон дода шаванд.

Ҳабси муросилоти почтаю телеграф, азназаргузаронӣ ва дарёфт карда гирифтани онҳо – ҳангоми мавҷуд будани асосҳо барои тахмини он, ки мактуб, телеграмма, радиogramма, баста, фириста ва дигар муросилоти почта, хабарҳои телеграфӣ ва хабарҳои дигаре, ки тавассути шабакаҳои алоқаи барқӣ ва алоқаи почта интиқол мешаванд дорой маълумот, ҳуччат ё ашёи барои парванда аҳамиятнок мебошанд, онҳо таҳти ҳабс қарор дода мешаванд (м. 195 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ҳабси муросилоти почта, хабарҳои телеграфӣ ва хабарҳои дигаре, ки тавассути шабакаҳои алоқаи барқӣ ва алоқаи почта интиқол мегарданд, таҳқиқбаранда азназаргузаронӣ ва дарёфт карда гирифтани онҳоро танҳо бо иҷозати суд, судя анҷом дода метавонад.

Дар ин ҳусус таҳқиқбаранда қарори асоснок бароварда, инҳоро зикр менамояд: фамилия, ном ва номи падари шахсе, ки муросилоти почта, хабарҳои телеграфӣ ва хабарҳои дигаре, ки тавассути шабакаҳои алоқаи барқӣ ва алоқаи почта интиқолшавандаи он бояд ҳабс карда шавад; суроғаи аниқи ин шахс; асосҳо барои ба ҳасбгирӣ ва ёфта гирифтани муросилот; навъҳои муросилоти почта, хабарҳои телеграфӣ ва хабарҳои дигаре, ки тавассути шабакаҳои алоқаи барқӣ ва алоқаи почта интиқолшавандае, ки онҳо бояд ба ҳабс гирифта шаванд; муҳлате, ки дар ҷараёни он баҳабсгирӣ бояд амал кунад; номи муассисаи алоқа, ки ба зиммаи он уҳдадорӣ боздошти муросилоти почта, хабарҳои телеграфӣ ва хабарҳои дигаре, ки тавассути шабакаҳои алоқаи барқӣ ва алоқаи почта интиқол мешаванд, гузошта шудааст.

Баррасии дарҳости таҳқиқбаранда дар ҳусуси боздошт кардани муросилоти почта, хабарҳои телеграфӣ ва хабарҳои дигаре, ки тавассути шабакаҳои алоқаи барқӣ ва алоқаи почта интиқол мешаванд, азназаргузаронӣ ва ёфта гирифтани онро суд, судя тибқи қоидаҳои м. 192 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом медиҳад. Дар сурати ба боздошти муросилоти почтаю телеграф иҷозат додани суд, судя таҳқиқбаранда қарорро ба муассисаи дахлдори алоқа фиристода, ба он пешниҳод меку-

над, ки муросилоти почтаю телеграфро боздорад ва фавран дар ин бора ба ӯ хабар расонад.

Таҳқиқбаранда азназаргузаронӣ, ёфта гирифтани ва нусхабардории муросилоти боздошташудаи почта, хабарҳои телеграфӣ ва хабарҳои дигаре, ки тавассути шабакаҳои алоқаварӣ ва алоқаварӣ почта интиқол мешаванд, дар муассисаи алоқа бо иштироки ҳолисон аз ҳисоби кормандони ин муассиса мегузаронад. Таҳқиқбаранда дар ҳолатҳои зарурӣ барои иштирок дар азназаргузаронӣ ва ёфта гирифтани муросилоти почтаю телеграф ҳуқуқ дорад мутахассиси дахлдор, инчунин тарҷумонро даъват намояд. Барои ҳар як азназаргузаронии муросилоти почтаю телеграф протокол тартиб диҳад ва зикр намояд, ки аз ҷониби кӣ ва чӣ гуна азназар гузаронида, нусхабардорӣ шудааст ва ба унвони кӣ ирсол карда ё боздошта шудааст.

Ҳаби муросилоти почта, хабарҳои телеграфӣ ва хабарҳои дигаре, ки тавассути шабакаҳои алоқаварӣ ва алоқаварӣ почта интиқол мешаванд, хангоми аз байн рафтани зарурат, вале дар ҳар ҳолат на дертар аз қатъи парванда ё ба суд фиристодани он бекор карда мешавад.

Гӯш ва сабт кардани гуфтугӯ – оид ба парвандаи ҷиноятӣ дар бораи ҷиноятҳои вазнин ва махсусан вазнин, ба шартӣ мавҷуд будани асосҳои қофӣ барои тахмини он ки гуфтугӯи телефонии гумонбаршуда, айбдоршаванда ва дигар шахсон ё гуфтугӯ бо дигар воситаҳои алоқа, ки дорои маълумот дар бораи ҷиноят шуда метавонанд ё дорои маълумоти барои парванда аҳамиятнок мебошанд, бо тартиби муқаррарнамудаи м. 192 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва иҷозати суд, судя анҷом дод мешавад (м. 196 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Хангоми мавҷуд будани таҳдиди истифодаи зӯроварӣ, тамаъқорӣ ва дигар амали ҷиноятӣ нисбат ба ҷабрдида, шохид ё аъзои оилаи онҳо, бо аризаи ҳаттии онҳо ё хангоми мавҷуд набудани ҷунин ариза тибқи дархости таҳқиқбаранда бо иҷозати суд, судя мумкин аст гуфтугӯе, ки тавассути телефонӣ ё ба воситаҳои дигари алоқа сурат мегирад сабти он анҷом дода шавад.

Дар бораи гӯш ва сабти гуфтугӯ муфаттиш қарор мебарорад, ки дар он инҳо зикр мегарданд: парвандаи ҷиноятӣ ва

асосҳое, ки тибқи онҳо ин амали тафтишӣ сурат мегирад; ному насаби шахсоне, ки гуфтугӯи онҳо гӯш карда мешавад; муҳлати гӯш ва сабт кардани гуфтугӯ; муассисае, ки ба зиммааш воситаҳои техникӣ гӯшкунӣ ва сабти гуфтугӯ вогузошта шудааст.

Таҳқиқбаранда қарорро ба суд, судя барои гирифтани иҷозат ирсол намуда, дар сурати дода шудани иҷозат онро барои иҷро ба муассисаи дахлдор раван мекунад.

Давомнокии муҳлати гӯш ва сабт кардани гуфтугӯро қонунгузор на бештар аз шаш моҳ муайян кардааст. Ҳангоми дар оянда зарур набудани ин амал, вале дар ҳама ҳолат на дертар аз қатъи парванда ва ё ба суд ирсол кардани он ин амал аз тарафи таҳқиқбаранда бекор карда мешавад.

Таҳқиқбаранда дар тӯли тамоми муҳлати муқарраршуда ҳуқуқ дорад, дар ҳар вақту замон фонограммаро барои азназаргузаронӣ ва шунидани он талаб карда гирад. Фонограмма ба таҳқиқбаранда дар шакли мӯҳршуда бо мактуб раван карда мешавад, ки дар он бояд вақти оғоз ва анҷоми сабти гуфтугӯ ва таснифи воситаҳои зарурии техникӣ истифодашуда инъикос карда мешаванд.

Азназаргузаронӣ ва шунидани фонограмма аз ҷониби таҳқиқбаранда бо иштироки шахсони ҳолис ва ҳангоми зарурат мутахассис, сурат гирифта, дар ин бора протокол тартиб дода, дар он ҳамон қисми фонограмма, ки ба парванда дахл дорад, айнан нишон дода мешавад. Фонограмма ба парванда замима мегардад ва айни замон қисмате, ки ба парванда алоқаманд нест, пас аз эътибори қонунӣ пайдо кардани ҳукм ё қатъи парванда нобуд карда мешавад.

Пурсиши гумонбаршуда. Гумонбаршуда шахсест, ки нисбат ба ӯ бо асос ва тартиби муқаррарнамудаи КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон бинобар гумонбар шуданаш дар содир намудани ҷиноят парвандаи ҷиноятӣ оғоз гардида, дар ин бора ба ӯ муфаттиш ё таҳқиқбаранда хабар медиҳад ё ӯ дастгир карда шудааст ва ё дар ҳаққи ӯ то пешниҳод кардани айб ҷорай пешгирӣ татбиқ карда шудааст (қ. 1 м. 46 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Танҳо аз лаҳзаи татбиқ намудани ин ҷораҳои маҷбурунии мурофиавӣ шахс гумонбаршуда эътироф карда шуда, ҳуқуқҳои гумонбаршударо пайдо мекунад.

Мутобиқи қ. 4 м. 46 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон гумонбаршуда дорои чунин ҳуқуқҳо мебошад:

–нишондод диҳад ё надихад ва дар ин бора пеш аз пурсиш хабардор карда шавад;

–донад, ки барои ҷӣ гумонбар шудааст;

–нусхаи протоколи дастгиршавӣ ё қарорро оид ба татбиқи чораи пешгирии гирад;

–бо забони модарӣ ё забони дигаре, ки медонад, нишондод диҳад;

–аз хизмати тарҷумон ройгон истифода барад;

–далелҳо пешниҳод кунад;

–дархост изҳор кунад;

–бо протоколҳои амали тафтишӣ, ки бо иштироки ӯ гузаронида шудаанд, ҳамчунин бо маводе, ки ба суд барои татбиқи ҳаёс нисбат ба ӯ чун чораи пешгирии равон карда шудааст, шинос шавад;

–радия изҳор намояд;

–аз амалу қарори суд, прокурор, муфаттиш ва шахси таҳқиқбаранда шикоят намояд.

Шахси гумонбаршуда, барои пурсиш тавассути даъватнома даъват карда шуда, дар он ба ҳайси кӣ, ба назди кӣ, ба кадом суроға, вақти ҳозир шудан, оқибатҳои бе сабабҳои узрнок ҳозир нашудан қайд карда мешавад, мазмуни даъватнома низ аз ин талабот иборат аст. Гумонбаршудае, ки дар ҳаёс нигоҳ дошта мешавад ба пурсиш тавассути маъмурияти тавқиғгоҳҳо даъват карда мешаванд (қ. 4 м. 198 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Гумонбаршуда вазифадор аст, ки мувофиқи даъват ба пурсиш ҳозир шавад. Дар ҳолати бе сабабҳои узрнок ҳозир нашудан дар ҳаққи ӯ мақомоти таҳқиқ метавонанд чораи маҷбурунии муруфиавии маҷбуран оварданро, ки дар сарҳати 2 қ. 1 м. 113 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд, татбиқ намоанд. Танҳо хангоми аз мақомоти таҳқиқ пинҳон шудан ё надоштани ҷои зисти доимӣ, мумкин аст, ки гумонбаршуда бе даъвати пешакӣ маҷбуран оварда шавад.

Дар сурати бе сабабҳои узрнок ба даъват ҳозир нашудани гумонбаршуда бо қарори асосноки таҳқиқбаранда аз ҷониби мақомоти корҳои дохилӣ маҷбуран оварда мешавад.

Пурсиши гумонбаршуда одатан дар маҳалле, ки мақомоти таҳқиқ ҷойгир шудааст гузаронида мешавад, дар ҳолатҳои зарурӣ мумкин аст, ки дар ҷои зисти гумонбаршуда гузаронида шавад.

Гумонбаршудагон оид ба ҳамон як парвандаи ҷиноятӣ дар алоҳидагӣ пурсида мешаванд, бояд ҷораҳо андешида шавад, ки онҳо ҳангоми таҳқиқ имконияти бо ҳам вохӯрдан ва мулоқот карданро надошта бошанд.

Пеш аз пурсиш ба шахси гумонбаршуда ҳуқуққояш, ки дар қ. 4 м. 46 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шуда, ӯ огоҳонида мешавад, ки дар содир намудани кадом ҷиноят гумонбар шудааст ва дар ин бора дар протокол қайд карда мешавад.

Дар дигар ҳолатҳо пурсиши гумонбаршуда тибқи қоидаҳои умумии м. 199 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба амал бароварда шуда, ҳолатҳои қор аз рӯи принсипи ҳамачониба, пурра ва ҳолисона муайян карда мешаванд. Таҳқиқбаранда ҳуқуқ надорад, ки исбот кардани гуноҳро бар дӯши гумонбаршуда вогузор кунад. Гирифтани нишондод бо роҳҳои таҳдид, зӯрварӣ ва ё дигар ҷораҳои ғайриқонунӣ манъ карда шудааст.

Дар аввали пурсиш дар назди гумонбаршуда савол гузошта мешавад, оё ба ӯ фаҳмост, ки барои ҷӣ гумонбар карда мешавад ва оид ба ин масъала ҷӣ гуфта метавонад. Баъд аз он пешниҳод карда мешавад, ки оид ба ҳолатҳои қор нишондод диҳад. Шахси пешбарандаи таҳқиқ нишондоди гумонбаршударо гӯш карда ҳангоми зарурият саволҳои медиҳад. Додани саволҳои раҳнамункунанда манъ аст.

Гумонбаршуда низ чун айбдоршаванда ҳуқуқ ба ҳимоя дошта, барои додани гувоҳии бардурӯғ ва ё нахостани додани нишондод огоҳонида намешавад.

Протоколи пурсиши гумонбаршуда бо дастрасии қоидаҳои умумии гузаронидани амалҳои тафтишию, ки дар м.м. 172, 197-201 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон омадааст, инчунин бо риояи қоидаҳои махсусе, ки қонун ҳуқуқҳои гумонбаршударо дар м. 46 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ кардааст ба амал бароварда мешавад.

Дар протоколи пурсиш маълумот оид ба шахсияти гумонбаршуда ва нишондодаш айнан дарҷ карда мешаванд. Дар

ҳолатҳои зарурӣ саволҳои ба гумонбаршуда додасуда ва ҷавоби онҳо дарҷ карда мешаванд.

Баъди ба охир расидани пурсиш протокол барои хондан ба гумонбаршуда пешниҳод карда мешавад ё бо хоҳиши ӯ протокол аз ҷониби таҳқиқбаранда хонда дода мешавад. Гумонбаршуда ҳуқуқ дорад талаб кунад, ки ба протокол иловаҳо ва тағйиротҳо дароварда шаванд, талабҳои ӯ аз тарафи таҳқиқбаранда бояд ҳатман иҷро карда шаванд.

Дурустии нишондоди дарҷшуда бо имзои гумонбаршуда дар ҳар саҳифаи протокол тасдиқ карда мешавад. Пеш аз имзои протокол дар он қайд карда мешавад, ки бо он гумонбаршуда шахсан шинос шуд ва ё ба ӯ хонда дода шуд. Иловаҳо ё тағйирот бо имзоҳои гумонбаршуда ва таҳқиқбаранда тасдиқ карда мешаванд.

Агар пурсиш бо иштироки тарҷумон гузаронида шавад, ҳуқуқ уҳдадорихояш, ки дар м. 59 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд, дар зеримзои фаҳмонида дода мешавад. Инчунин дар протокол ҳуқуқи гумонбаршуда оид ба рад кардани тарҷумон инъикос меёбад ва сабаби радқунӣ ишора карда мешавад.

Тарҷумон ҳар як саҳифаи протоколи тарҷума кардашро бо имзои худ тасдиқ мекунад. Дар навбати худ гумонбаршуда низ дурустии тарҷумаро мувофиқ ба ҳолати қор тасдиқ менамояд.

Агар гумонбаршуда хоҳиш дошта бошад ба ӯ имконият дода мешавад, ки нишондодашро бо дасти худ дарҷ кунад, оид ба ин дар протокол қайд карда мешавад.

Ҳамаи нишондоди додасуда дар протокол дарҷшуда, дурустии онҳо ва дурустии ҷавоби саволҳои иловагӣ аз тарафи гумонбаршуда ва таҳқиқбаранда бо роҳи имзо гузоштан тасдиқ карда мешаванд.

Агар дар ҷараёни пурсиш сабти овоз ва видео истифода бурда шавад, таҳқиқбаранда қарор қабул мекунад ва дар ин бора ба гумонбаршуда то огози пурсиш хабар медиҳад.

Сабти овоз ва видео маълумотеро, ки дар қ.қ. 3 ва 4 м. 172 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон зикр шудаанд, бояд тамоми ҷараёни пурсишро инъикос намояд.

Баъди ба охир расидани пурсиш сабти овоз ва видео ба гумонбаршуда пурра шунавонида ва нишон дода мешавад.

Баъди ба охир расидани намоиш ё шунидани сабт аз гумонбаршуда пурсида мешавад, ки оё ӯ гуфтаҳои худро пурра ё аниқ карда метавонад ва оё ӯ дурустии сабтро тасдиқ мекунад. Иловаҳои ӯ ба нишондодҳои сабти овоз ва видео, ҳамчунин ба фонограмма ва видеограммаҳо дохил карда мешаванд. Сабти овоз ва видео бо ихлоси пурсишшаванда, ки дурустии онро тасдиқ мекунад, ба охир мерасад.

Дастгир кардани шахс яке аз чораҳои маҷбуркунии муурофиавӣ буда, яъне ба мақомоти таъқиби ҷиноятӣ овардани ӯ ва ба муҳлати кутоҳ дар ҷойҳои махсус бо тартиби мукарраркардаи қонунгузорӣ ва КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон нигоҳ доштан аст ва ҳамчун чораи маҷбуркунии таъхирнопазир ба қор бурда мешавад (м. 91 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Дастгиркунии танҳо бо мақсади санҷидани иштироки шахси гумонбаршуда дар содир кардани ҷиноят ва ҳалли масъалаи минбаъд нисбати ӯ татбиқ кардани чораи пешгирии дар намуди ҳабс гузаронида мешавад.

Асосҳо ва тартиби дастгиркунии ҳамчун чораи маҷбуркунии муурофиавӣ дар қонунгузорию муурофиавии ҷиноятӣ (м.м. 92, 94 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон) ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» аз 28.06.2011 сол таҳти № 720 пешбинӣ карда шудааст.

Тибқи қ. 2 м. 91 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон дастгир кардани шахс танҳо татбиқ мегардад:

–нисбат ба гумонбаршуда дар содир намудани ҷинояте, ки барои он ҷазо дар намуди маҳрум сохтан аз озодӣ ё нигоҳ доштан дар қисмҳои ҳарбии интизомӣ пешбинӣ шудааст;

–нисбат ба айбдоршаванда ва судшавандае, ки қоидаҳои чораи пешгирии нисбат ба ӯ татбиқшударо вайрон намулдааст;

–нисбат ба маҳкумшудае, ки дар ҳаққи ӯ пешниҳоди мақомоти ваколатдор дар бораи бекор кардани шартан татбиқ накардани ҷазо (м. 71 КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), шартан пеш аз муухлат аз адои ҷазо озод кардан (м. 76 КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон), мавқуф гузоштани адои ҷазо (м. 78 КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон) мавҷуд аст.

Шахс танҳо дар ҳолатҳои зайл дастгир карда мешавад:

–дар асоси гумони бевосита дар содир намудани ҷиноят;

–дар асоси қарори мақомоти таъқиби ҷиноятӣ;

–дар асоси қарори (таъиноти) суд, судя дар бораи дастгир кардани маҳкумшуда то ҳалли масъалаи бекор кардани шартан татбиқ накардани ҷазо, мавқуф гузоштани адои ҷазо ё шартан пеш аз муҳлат аз адои ҷазо озод кардан (қ. 3 м. 91 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Шахсро дар содир намудани ҷиноят ба шарте гумонбаршуда ҳисобидан мумкин аст, ки аз тарафи мақомоти пешбурди таъқиби ҷиноятӣ дар доираи салоҳияти худ ҳангоми мавҷуд будани яке аз асосҳои зерин дастгир карда шавад, агар:

–дар вақти содир кардани ҷиноят ё бевосита баъди содир кардани он боздошт шуда бошад;

–шоҳидони ҳодиса, аз он ҷумла, шахси аз ҷиноят ҷабрдида бевосита шахси содирнамудаи ҷиноятро нишон диҳанд ё бо тартиби пешбиниамудаи м. 94 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон боздошт намоянд;

–дар бадан, либос, ашёи ҳамроҳи шахсбуда, дар ҷизҳои истифодакарда, манзил, ҷои қор ё воситаи нақлиёти ӯ осори бараълои ҷиноят ошқор карда шуда бошанд, ки аз шарик будани ӯ дар содир намудани ҷиноят дарак медиҳанд;

–агар асосҳои дигари қофии гумонбар шудани шахс дар содир намудани ҷиноят мавҷуд бошанд, ба шарте ки вай кӯшиши аз ҷои ҳодиса ё аз мақомоти таъқиби ҷиноятӣ пинҳон шуданро карда бошад ё ҷои зисти доимӣ надошта бошад ё дар маҳалли дигар зиндагӣ кунад ё шахсияташ муайян карда нашуда бошад.

Шахс дар вақти содир кардани ҷиноят боздоштшуда ба ҳисоб меравад, агар он аз лаҳзаи оғоз намудани ҳаракатҳои ҷинояткоронаи худ сар карда то анҷоми ин ҳаракатҳо дастгир карда шавад ё бевосита баъди содир кардани ин ҳаракатҳо дар ҷои ҷиноят ё ҳангоми кӯшиши тарк намудани он ҷой дастгир карда шавад.

Бевосита шахси содирнамудаи ҷиноятро нишон додани шоҳидон ва ё ҷабрдида, чунин маъно дорад, ки бо хабари онҳо шахси мушаххас дар содир кардани ҷиноят дастгир карда мешавад. Агар, ки хабари расонидаи шоҳид ва ё шахси аз ҷиноят ҷабрдида барои оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ сабаб шуда тавонад, он ба протоколи аризи шифоҳӣ ё бо ари-

заи хатгӣ ба расмият дароварда мешавад (м. 141 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Дар **бадан, либос, ашё, манзил** ва ғайра осори бараълои ҷиноят ошкор карда шуда бошанд, аз шарикӣ шахс дар содир намудани ҷиноят дарак медиҳанд. Ин осорҳои ҷиноят мумкин аст, ки аз хун, ҷароҳатҳои гуногун, изҳои моддаҳои гуногун дар либос ё бадани шахс дида мешаванд, ашёҳои дуздидашуда ва олотҳои содиркунии ҷиноят, ки дар манзили шахси гумонбаршуда ёфт мешаванд, иборат бошанд.

Асосҳои дигари кофии гумонбар шудани шахс дар содир намудани ҷиноят – ин ҳар кадом далел – нишондоҳҳои шохидон, протоколҳои азназаргузаронӣ, кофтуков, маводи баҳисобгирӣ (инвентаризатсия), санчишҳои молиявӣ (ревизия) ва ғайра шуда метавонанд, агар ки онҳо алоқамандии шахсро ҷинояти содиршуда нишон диҳанд, инчунин иттилооте, ки бо гузаронида шудани ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ба даст оварда шудаанд. Вале ин маълумот ҳам худ ба худ барои дастгир кардани шахс асос шуда наметавонанд. Шахс дар ҳолате дастгир карда мешавад, ба шарте ки вай кӯшиши аз ҷои ҳодиса ё аз мақомоти таъқиби ҷиноятӣ пинҳон шуданро карда бошад ё ҷои зисти доимӣ надошта бошад ё дар маҳалли дигар зиндагӣ кунад ё шахсияташ муайян карда нашуда бошад.

Сӯйқасди фирор намуданро ҳамчун кӯшиши пинҳон шудани гумонбаршуда аз мақомоти таҳқиқ (мисол: баъди даъват намудан ба пурсиш; ҳангоми ба тариқи маҷбурӣ ҳозир намудан ба пурсиш; кӯшиши фирор намудан аз дохили биное, ки ба пурсиш даъват карда шуда буд; кӯшиши фирор намудан аз манзили истиқоматӣ; ногаҳон аз шахр баромада рафтани ва ғайра).

Дар ҳар мавриди дастгиркунии шахси гумонбаршуда дар содир кардани ҷиноят, мақомоти таҳқиқ бо нишон додани он асос, ҷой ва вақти дастгиркунии воқеӣ (бо зикри рӯз, соату дақиқа), натиҷаҳои кофтукови шахсӣ, ва баёни муҳтасари дастгиршуда, дар давоми се соат протокол тартиб медиҳад. Протокол ба дастгиршуда эълон ва ҳамзамон ҳуқуқҳои бо м. 46 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда, аз ҷумла ҳуқуқи даъват кардани ҳимоятгар ва дар ҳузури ӯ додани нишондод фаҳмонида, ин маълумот дар протокол

сабт карда мешавад. Протоколро шахси тартибдода ва дастгиршуда имзо мекунад.

Пеш аз имзои протокол ба дастгиршуда имконият дода мешавад, ки бо мазмуни он шинос шавад ё бо хохиши дастгиршуда мазмуни протокол ба ӯ хонда дода мешавад.

Муҳлати дастгиркунии шахсе, ки дар содир намудани ҷинойт гумонбар доништа шудааст, аз лаҳзаи боздошт карда шуданаш ҳисоб карда шуда, он 72 соатро дар бар мегирад. Баъди гузаштани ин муҳлат дастгиршуда бояд аз ҳабс озод карда ё дар ҳаққи ӯ чораи дигари пешгирии дар КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда татбиқ карда шавад.

Протоколи дастгиркуни ҳуччати мурофиавӣ буда, дар он асос ва ҳолатҳои дастгиркуни шахси гумонбар дар содир намудани ҷинойт нишон дода мешавад. Хулосаи мувофиқи мақомоти таҳқиқ дар хусуси дастгиркуни дар ҳуди мазмуни протокол зикр карда мешавад.

Инчунин дар протоколи дастгиркуни баёноти кӯтоҳи дастгиршуда дар хусуси дастгир карда шудани ӯ ва содир кардани ҷинойт ворид карда мешавад. Ин баёнот ихтиёран дода шуда ҳамчун пурсиш баҳо дода намешавад. Аз дастгиршуда пурсида мешавад, ки оё оид ба дастгиркуни арзу шикоят дорад ё не? Агар ки ӯ изҳори чунин хоҳишро накунад, дар ин хусус дар протокол дарҷ карда шуда бо имзои таҳқиқбаранда асоснок карда мешавад. Вақте, ки дастгиркуни анҷом дода мешавад, дар ин бора мақомоти таҳқиқ фавран (дар давоми 24 соат) ба прокурор ба таври хаттӣ хабар медиҳад.

Дар хабари хаттӣ, ки ба прокурор равон карда мешавад ному насаб, сана ва ҷои таваллуд, ҷои қор ва вазифаи ишғолкардаи дастгиршуда, бандубасти ҷинойте, ки шахси дастгиршуда гумонбар доништа шудааст (намуди ҷинойт ва моддаи дахлдори КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон), вақт, ҷой ва асосҳои дастгиркуни нишон дода мешаванд.

Агар тибқи маводи пешниҳодшуда прокурор ба хулоса ояд, ки барои дастгиркунии гумонбаршуда асосҳои кофӣ мавҷуд намебошанд, дар ин ҳолат ӯро ҳатман озод мекунад ё бе озод кардан ба мақомоти таҳқиқ супориш медиҳад, ки барои қабули қарори асоснок амалҳои муҳими тафтиширо бо

назардошти муҳлати дастгиркунии дар қонун пешбинишуда гузаронанд.

Гарчанде, ки дар хусуси дастгиркуни ба прокурор хабар дода шавад ҳам, мақомоти таҳқиқ дар оянда ҳангоми аз байн рафтани зарурият метавонад бо ташаббуси худ дастгиршударо аз муассисаи нигоҳдории муваққатӣ озод кунад.

Мақомоти таҳқиқ вазифадор аст дар давоми 12 соат аз лаҳзаи дастгиркунии воқеъ дар бораи дастгиркуни ва ҷои нигоҳ доштани дастгиршуда ягон аъзои болиғи оила ё хешовандони наздикро хабардор кунад ё ба худи дастгиршуда имконияти чунин хабардор карданро диҳад Агар дастгиршуда шахрванди давлати хориҷӣ бошад, дар ҳамин муҳлат дар бораи дастгиркуни ба Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои огоҳ намудани сафоратхона ё консулгариин ин давлат хабар дода мешавад (м. 100 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Чи хеле, ки қонунгузор муҳлати 12 соатаро муайян кардааст, шакли хабарнома низ вобаста ба ҳолати қор ва ҷои зисти хешовандон гуногун буда метавонад. Хабарнома мумкин аст, ки дар шакли хаттӣ, бо тариқи телефонӣ ё шифоҳӣ дода шавад. Дар ҳар ҳолат хабар дар бораи дастгиркуни бояд сари вақт расонида шавад, дар протоколи дастгиркуни ному насаби хешованде, ки ба он хабар дода шудааст, сана ва шакли хабарнома мухтасар қайд карда мешавад.

Ҳолатҳое мешаванд, ки ҷои зисти хешовандони дастгиршуда маълум нест ё хабардоркунии онҳо ба пешбурди пурра, ҳаматарафа ва ҳолисонаи парвандаи ҷиноятӣ монеъ шуда метавонад, дар ин маврид протоколи дастгиркуни қайд карда мешавад ва онҳо хабардор карда намешаванд. Асоснокии чунин қайдҳо дар протокол аз тарафи сардори мақомоти таҳқиқ бояд санҷида шавад.

Дастгиршудагон баъди тартиб додани протоколи дахлдор дар муассисаи нигоҳдории муваққатӣ бо назардошти муҳлати дар қонунгузории мурофиавии ҷиноятӣ муқарраршуда то татбиқ намудани яке аз ҷораҳои пешгирии дар қ. 2 м. 101 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда ё озод кардани он бо асосҳои дар м. 99 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда нигоҳ дошта мешаванд.

Муассисаи нигоҳдории муваққатӣ (минбаъд МНМ) барои дар ҳаёти нигоҳ доштани шахсе, ки дар содир кардани ҷиноят гумонбар доништа шудааст, ӯро дастгир кардаанд, пешбинӣ гардидаанд. МНМ воҳиди мақомоти қорҳои дохилӣ буда, аз ҳисоби буҷети давлатӣ маблағгузори қарда мешавад. МНМ дар мақомоти қорҳои дохилӣ мувофиқи Қонун бо пешниҳоди роҳбари мақомоти қорҳои дохилӣ аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис, аз нав ташкил ва барҳам дода мешавад (б. 4 м. 9 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳаёти нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» аз 28.06.2011 сол таҳти № 720).

Асоси дар ҳаёти нигоҳ доштани шахсе, ки дар содир кардани ҷиноят гумонбар доништа шуда, ӯро дастгир кардаанд, протоколи дастгиркунӣ мебошад, ки бо тартиби муқаррарнамудаи КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиб дода шудааст (қ. 1 м. 5 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳаёти нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда»).

Протокол ҳуҷҷати расмӣ буда, аз тарафи шахси мансабдори мақомоти дахлдор тартиб дода мешавад ва он асос барои аз тарафи маъмурияти МНМ ба камераҳои махсус ворид кардани шахси дастгиршуда дар содир намудани ҷиноят мегардад. Ҳолат ва вақти қабули дастгиршуда ба МНМ дар китоби ҳисоботи бақайдгирӣ дарҷ қарда шуда, бо имзои шахси супоранда ва қабулкунанда тасдиқ қарда мешавад.

Протоколи дастгиркунӣ дар ду нусха тартиб дода мешавад: яке ба парвандаи ҷиноятӣ ҳамроҳ қарда шуда, дигаре ба маъмурияти МНМ супорида мешавад. Ҳангоми татбиқ қарда шудани чораи ҳаёти протоколи дастгиркунӣ ба парвандаи шахсии шахси дар ҳаёти нигоҳдошташаванда ҳамроҳ қарда мешавад. Ҳамроҳ қардани протоколи дастгиркунӣ ба парвандаи шахсӣ барои ҳисоб қардани муҳлати нигоҳдорӣ дар ҳаёти зарур мебошад. Чунки ҳангоми дастгиркунӣ муҳлат аз лаҳзаи татбиқи воқеии ин чора ба ҳисоб гирифта мешавад (қ. 3 м. 136 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Таҳқиқбаранда уҳдадор аст, ҳуқуқҳои шахси дастгиршударо, ки қонунгузор пешбинӣ қардааст фаҳмонида диҳад ва дар ин ҳусус дар протокол дарҷ қарда мешавад.

Гумонбаршудае, ки дар содир намудани ҷиноят дастгир карда мешавад чунин ҳуқуқхоро доро мебошад:

–нишондод диҳад ё надихад ва дар ин бора пеш аз пурсиш хабардор карда шавад;

–донад, ки барои ҷӣ гумонбар шудааст;

–нусхаи протоколи дастгиршавӣ ё қарорро оид ба татбиқи ҷораи пешгирӣ гирад;

–бо забони модарӣ ё забони дигаре, ки медонад, нишондод диҳад;

–аз хизмати тарҷумон ройгон истифода барад;

–далелҳо пешниҳод кунад;

–дархост изҳор кунад;

–бо протоколҳои амали тафтишӣ, ки бо иштироки ӯ гузаронида шудаанд, ҳамчунин бо маводе, ки ба суд барои татбиқи ҳабс нисбат ба ӯ чун ҷораи пешгирӣ равон карда шудааст, шинос шавад;

–радия изҳор намояд;

–аз амалу қарори суд, прокурор, муфаттиш ва шахси таҳқиқбаранда шикоят намояд.

Аз лаҳзаи дастгир шудан ба гумонбаршуда бо ҳимоятгар мулоқоти як ба як бе маҳдуд кардани шумора ва давомнокии он пешниҳод карда мешавад (қ. 1 м. 18 Қонун).

Ба дастгиршуда мумкин аст дар асоси супориши хатии шахси мансабдор ё мақоме, ки парвандаи ҷиноятӣ дар пешбурди ӯ қарор дорад, имконият дода мешавад, дар як моҳ на зиёда аз ду маротиба, бо давомнокии ҳар як маротиба то се соат мебошад, бо ҳешовандон ё дигар шахсон мулоқот намоянд (қ. 4 м. 18 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда»).

Инчунин бо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» ҷойҳо ва низом нигоҳдории дастгиршудагон муқаррар карда шудааст.

Мувофиқи қ. 1 м. 99 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон дастгиршуда дар асоси қарори (таъиноти) мақомоти пешбурди муурофияи ҷиноятӣ дар ҳолатҳои зайл бояд озод карда шавад, агар:

–гумони аз тарафи шахс содир шудани ҷиноят тасдиқ нагардида бошад;

–асосҳои минбаъд дар ҳаёти ғайриқонунии доштан аз байн рафта бошанд;

–муқаррар карда шуда бошад, ки дастгиркунӣ бо риоя накардани қоидаҳои муқаррарнамудаи КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ шудааст;

–муҳлати дастгиркунӣ гузашта бошад.

Озод кардани дастгиршуда, дар асоси қарори таҳқиқбаранда ва ё прокурор аз тарафи сардори МНМ ба амал бароварда мешавад. Қарори озод кардани дастгиршуда аз лаҳзаи ба МНМ ворид гаштанаш ҳатман бояд иҷро карда шавад.

Дар қарори озод кардани дастгиршуда аз МНМ асосҳои озодкунӣ бояд дарҷ карда шаванд.

Пурсиши шохидон ва ҷабрдидагон. Шохид шахсе шуда метавонад, ки ба ӯ ягон ҳолати барои парвандаи ҷиноятӣ аҳамиятдошта маълум мебошад.

Ба сифати шохид шахсони зерин пурсида намешаванд:

–шахсоне, ки бо сабаби норасоии ҳисмонӣ ё рӯҳӣ қобилият надоранд, ки ҳолатҳои дар парвандаи ҷиноятӣ муқарраршавандаро дуруст дарк ва барқарор намоянд;

–ҳимоятгар / адвокат ва ёрдамчии ӯ барои аниқ намудани маълумоте, ки мумкин аст ба онҳо бо сабаби мурочиат барои расонидани ёрии ҳуқуқӣ ё расонидани чунин ёрӣ аён гардидааст;

–хешовандони наздики гумонбаршаванда, айбдоршаванда, судшаванда, ба шарте, ки онҳо барои пурсиш ба сифати шохиди парвандаи мазкур розӣ нашуда бошанд;

–судя, машваратчии халқӣ оид ба ҳолатҳои муҳокимаи масъалаҳое, ки ҳангоми иштироки онҳо дар баррасии парванда маълум гаштааст (м. 56 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ҷабрдида шахсест, ки сарфи назар аз синну сол, ҳолати рӯҳӣ ва ҳисмонӣ ба ӯ аз ҷиноят зарари ҳисмонӣ, моддӣ, маънавӣ расонида шудааст, инчунин шахсе мебошад, ки ҳуқуқи манфиатҳои ӯ зери таҳдиди бевоситаи суиқасд ба ҷиноят қарор гирифтааст. Инчунин ҷабрдида шахси ҳуқуқие низ эътироф шуда метавонад, ки дар натиҷаи содир гардидани ҷиноят ба ӯ зарари моддӣ ё маънавӣ расидааст.

Дар бораи чабрдида эътироф кардани шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ таҳқиқбаранда баъди пурсиши шахс ба сифати шоҳид, муқаррар кардани ҳодисаи ҷиноят ва воқеияти бар асари ҷиноят расидани зарар фавран қарор мебарорад. Танҳо баъд аз ин вай ҳуқуқу уҳдадорихои чабрдидаро пайдо мекунад.

Ҷабрдида хангоми пешбурди таҳқиқ дорои чунин ҳуқуқ ва уҳдадорихо мебошад:

–далелҳо пешниҳод кунад;

–дархост ё раддия изҳор кунад;

–бо забони модарӣ ё забони дигаре, ки медонад, нишондод диҳад;

–аз кӯмаки тарҷумон ройгон истифода барад;

–намоянда дошта бошад;

–бо протоколи амалҳои тафтишӣ, ки бо иштироки ӯ гузаронида шудаанд, шинос шавад ва ба онҳо эродҳо баён кунад;

–бо иҷозати таҳқиқбаранда дар амалҳои тафтишӣ, ки тибқи дархости ӯ ё дархости намояндааш амалӣ мешаванд, иштирок кунад;

–пас аз анҷоми таҳқиқ бо ҳамаи маводи парвандаи ҷиноятӣ шинос шавад, аз онҳо ҳама гуна маълумотро барои худ рӯйнавис кунад;

–аз амал ё қарори таҳқиқбаранда шикоят кунанд (қ. 2 м. 42 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ҷабрдида уҳдадор аст:

–бо даъвати таҳқиқбаранда ҳозир шавад, дар бораи ҳамаи маълумоте, ки доир ба парванда ба ӯ маълум аст, хабар дода, ба саволҳои пешниҳодшуда ҷавоб диҳад;

–маълумоти таҳқиқро фош накунад (қ. 3 м. 42 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Нишондои чабрдида ва даъвогари граждани, ин воситаи хифзи ҳуқуқу манфиатҳои қонунии онҳо мебошад. Бинобар ин чабрдида ҳуқуқ дорад нишондод диҳад ва вақте, ки ӯ дар ин хусус дархост менамояд, таҳқиқбаранда уҳдадор аст, ки ӯро пурсиш кунад.

Шоҳид ва чабрдида ҳуқуқдоранд, ки бо забони модарӣ ё забони дигаре, ки медонанд, нишондод диҳанд (қ. 2 м. 42, қ. 3 м. 56 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Барои ҳамин ҳам дар ҳолатҳои зарурӣ таҳқиқбаранда вазифадор аст, ки дар вақти пурсиш иштироки тарҷумонро таъмин намояд.

Тартиби даъвати тарҷумон ва иштироки ӯ дар амалҳои тафтишӣ бо м. 59 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба амал бароварда мешавад. Тибқи талаботи м. 68 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷабрида ҳуқуқ дорад тарҷумонро рад кунад.

Тартиби даъват ва пурсиши шоҳиду ҷабрида бошад якхела буда бо дастрасии м.м. 197-202 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба амал бароварда мешавад.

Ҳам шоҳид ва ҳам ҷабрида вазифадоранд, ки мувофиқи даъват ба пурсиш ҳозир шаванд ва нишондоди ҳақиқӣ диҳанд; дар бораи ҳамаи маълумоте, ки доир ба парванда ба онҳо маълум аст, хабар дода, ба саволҳои пешниҳодшуда ҷавоб диҳанд. Онҳо мумкин аст, ки оид ба ҳар ҳолате, ки ба парвандаи ҷиноятӣ аҳамият доранд пурсида шаванд. Мисол: шоҳид дар бораи шахсияти гумонбаршуда, айбдоршаванда, ҷабрида ва муносибатҳои худ бо онҳо, ҷабрида бошад оид ба муносибатҳои бо гумонбаршуда / айбдоршаванда.

Шоҳид, ҷабрида, ҳамчунин гумонбаршуда, айбдоршавандае, ки дар озодӣ мебошанд, барои пурсиш тавассути даъватнома даъват карда шуда, дар он ба ҳайси кӣ, ба назди кӣ, ба кадом суроға, вақти ҳозир шудан, оқибатҳои бе сабабҳои узрнок ҳозир нашудан қайд карда мешавад.

Даъватнома ба шахси даъватшаванда супорида шуда, имзои ӯ гирифта мешавад. Дар сурати набудани даъватшаванда даъватнома барои ба ӯ расонида шудан ба яке аз аъзои болиғи оила супорида шуда, имзои ӯ гирифта мешавад. Ҳангоми набудани онҳо даъватнома ба ташкилоти истифодаи манзил ё мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ва ё маъмурияти ҷои кор супорида мешавад, ки онҳо вазифадоранд, шахси даъватшударо хабардор кунанд. Даъватшавандаро бо воситаҳои дигари алоқа низ даъват кардан мумкин аст.

Дар ҳолати бе сабабҳои узрнок ҳозир нашудан дар ҳаққи онҳо мумкин аст чораи маҷбурунии мурофиавӣ, ки дар м. 113 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд, татбиқ карда шаванд, яъне онҳо маҷбуран ба мақомоти таҳқиқ оварда мешаванд.

Шахсе, ки ба синни шонздаҳ нарасидааст, ҳамроҳи падару модар ё дигар намояндагони қонунии ӯ ба ҳайси шоҳид ё ҷабрдида даъват карда мешавад.

Қонунгузори мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вақти шабона пурсиш кардани шоҳид ва ҷабрдидаро маън накардааст. Аммо чихеле, ки пурсиши гумонбаршуда ва айбдоршаванда дар ин вақт манъ нест, вобаста ба субъекти пурсишшавандагон, хуб мешуд аз пурсиши шоҳиду ҷабрдида дар вақти шабона худдорӣ карда шавад, агар дар он зарурият набошад. Дар дигар ҳолат зарурият дар он асос меёбад, ки шоҳид ва ё ҷабрдида дар ҳолати таҳдиди хатар ба ҳаёту саломати ӯ қарор дорад, нишондоди шоҳид ва ё ҷабрдида барои пешгирии содиршавии ҷиноят, муайян кардани шахсони гумонбар ва кофтукови онҳо ҳатмӣ мебошад ва ё ҳолате ба миён омадааст, ки шахси пурсидашаванда бо сабабҳои хизматӣ ё тичорат бе мавқуф гузоштани сафари худ берун аз ҳудуди Ҷумҳурии мебароянд.

Мувофиқи қоидаҳои умумӣ пурсиши шоҳид ва ҷабрдида дар ҷои тафтиши пешакӣ анҷом дода мешавад. Таҳқиқбаранда, агар зарур шуморад, метавонад шахсро дар ҷои будубошаш ё ҷойҳои дигар пурсиш намояд, чунки тибқи қоидаҳои тактикӣ самаранокии пурсиш аз хоҳишу ирода ва ҳолати равонии шахс низ вобастагӣ дорад.

Таҳқиқбаранда пеш аз пурсиш шахсияти пурсидашавандаро маълум мекунад. Пурсиши шоҳидон ва ҷабрдидагон оид ба тафтиши ҳамон як парвандаи ҷиноятӣ дар алоҳидагӣ ба амал бароварда шуда, ҳамзамон ҷораҳое андешида мешаванд, ки онҳо бо ҳамдигар вохӯрда, сӯҳбат карда натавонанд. Аҳамияти ин ҷораҳо дар он аст, ки вохӯрии пурсишшавандагон бо ҳамдигар мумкин аст ба оқибатҳои дигаргун карда шудани нишондод ва ё расонидани таъсири манфӣ ба тафтиши пурра, ҳаматарафа ва ҳолисонаи парвандаи ҷиноятӣ оварда расонад. Шоҳид ва ҷабрдида дар бораи ҷавобгарии ҷиноятӣ барои дидаю доништа гувоҳии бардурӯғ додан ва саркашӣ кардан аз ҳозир шудан ба даъвати мақомоти таҳқиқ, тафтиши пешакӣ, суд ё нахостани додани нишондод бо м.м. 351 ва 352 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон огоҳ карда мешаванд.

Шоҳид ва ҷабрдидаи то шонздаҳсола доир ба ҷавобгарӣ барои надодани нишондод ва дидаю доништа додани гувоҳии

бардурӯғ огоҳ карда намешаванд. Ҳангоми ба чунин шоҳидон ва ҷабрдидагон фаҳмонидани ҳуқуқ ва уҳдадориҳои мурофиявии онҳо таъкид карда мешавад, ки танҳо ҳақиқатро гуфтан зарур аст. Ба шоҳидон ва ҷабрдидагони нобилиғ ҳуқуқи надодани нишондоде, ки худи онҳо ва ҳешовандони наздики онҳоро ба содир кардани ҷиноят айбдор мекунанд, фаҳмонида мешавад. Дар бораи фаҳмонидани ҳуқуқи уҳдадориҳо дар протокол қайд гузошта, он бо имзои шоҳид ё ҷабрдидаи нобилиғ тасдиқ карда мешавад.

Дар аввали пурсиш таҳқиқбаранда муносибати шоҳидро бо айбдоршаванда ва ҷабрдида муайян мекунад, ҳангоми пурсиши ҷабрдида бошад муносибати ӯро бо айбдоршаванда муайян мекунад, инчунин дигар маълумоти зарурӣ вобаста ба шахсияти пурсидашаванда бояд аниқ карда шаванд. Аниқ намудани чунин маълумот аз ҳолатҳои воқеии дар парвандаи ҷиноятӣ мавҷудбуда ва ба содиршавии ҷиноят вобаста буда зарур мебошанд. Инчунин ба манфиатдории шоҳиду ҷабрдида оид ба айбдоркунӣ ё сафедкунии айбдоршаванда бояд аҳамият дода шавад.

Пурсиш аз он оғоз мегардад, ки пурсишшаванда ҳолатҳои ба ӯ аз рӯи парванда маълумбударо баён кунад. Баъд аз хотима ёфтани нақли озод ба пурсишшаванда саволҳои додан мумкин аст, ки мақсади онҳо саҳеҳ ва пурра гардонидани нишондод бошад, аммо додани саволҳои раҳнамункунанда манъ аст. Агар шоҳид ва ё ҷабрдида ҳангоми пурсиш сарчашмаи маълумоти дошташонро нишон дода натавонанд, маълумоти додаи онҳо далел шуда наметавонад (м.м. 73-74 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Аз ин рӯ шахсе, ки пурсиш гузаронида истодааст, бояд сарчашмаи маълумотро, ки оид ба онҳо пурсишшаванда хабар медиҳад, аниқ кунад.

Маълумоте, ки шоҳид ё ҷабрдида медиҳад, ҳамчун далел ҳисобида намешаванд, агар ки онҳо исботи худро наёбанд. Бинобар ин аз тарафи таҳқиқбаранда зарур аст, ки сарчашма ва дараҷаи хабардории пурсишшавандаро оид ба ҳолатҳои воқеии қор муайян кунад.

Қисми 1 м. 203 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон хусусияти пурсиши шоҳидон ва ҷабрдидагони нобилиғро муқаррар кардааст. Тибқи ин муқаррарот ҳангоми пурсиши шоҳид ё ҷабрдидаи то шонздаҳсола ва бо салоҳидиди таҳқиқбаранда

хангоми пурсиши шоҳид ё забрдидаи аз шонздаҳсола калонтар омӯзгор даъват карда мешавад. Ҳангоми пурсиши шоҳид ё забрдидаи ноболиғ намояндагони қонунии онҳо ҳуқуқи иштирок карданро доранд.

Ба омӯзгор ё намояндагони қонунӣ, ки ҳангоми пурсиш иштирок мекунанд, ҳуқуқи пешниҳоди мулоҳизот доир ба вайрон карда шудани ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии пурсишшавандагон, ки бояд ба протокол дохил карда шаванд, ҳамчунин бо иҷозати таҳқиқбаранда додани саволҳо фаҳмонида мешавад. Таҳқиқбаранда ҳуқуқ дорад саволро рад намояд, лекин онро бояд ба протокол дохил намояд ва сабаби рад кардани саволро зикр кунад. Дар анҷоми пурсиш иштирокчиён бо имзоҳои худ дурустии протоколро тасдиқ мекунанд.

Чараён ва натиҷаи пурсиш дар протокол бо риояи талаботи м.м. 172 ва 173 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикос карда мешаванд (м. 200 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Нишондод аз гуфтаҳои шахси аввал ва аз рӯи имкон айнан сабт карда мешавад. Саволҳо ва ҷавобҳои онҳо бо ҳамон тартибе, ки дар чараёни пурсиш сураат гирифтааст, сабт мегарданд. Дар протокол ҳамчунин бояд саволҳои шахсоне, ки дар пурсиш иштирок кардаанд, саволҳои шахсоне, ки аз тарафи таҳқиқбаранда дур карда шудаанд ё саволҳои шахсоне, ки пурсишшаванда ба онҳо ҷавоб доданро рад намудааст, бо зикри далелҳои дур ё рад кардан инъикос меёбанд.

Нишон додани далели шайъӣ ва ҳуҷҷат, хондани протокол ва намоиши сабти овоз ва наворбардории амали тафтишӣ ба дастгоҳи видеоӣ, ҳамчунин нишондоде, ки вобаста ба он аз тарафи пурсишшаванда дода шудаанд, бояд ҳатман дар протокол инъикос ёбанд.

Пурсишшаванда дар чараёни таҳқиқ метавонад тарҳ, нақша, расм, диаграмма (афзоиш)-хоро тайёр ва пешниҳод кунад, ки онҳо ба протокол ҳамроҳ карда мешаванд.

Баъди ба охир расидани нақли озод пурсишшаванда ҳуқуқ дорад нишондодашро бо дасти худ нависад. Баъди бо дасти худ навиштани нишондод ва имзо гузоштани пурсишшаванда, таҳқиқбаранда метавонад саволҳои иловагии дақиққунанда диҳад.

Дар охири пурсиш протокол барои хондан ба пурсишшаванда пешниҳод мешавад ё бо хоҳиши ӯ хонда дода мешавад.

Талаби пурсишшаванда дар бораи ба протокол ворид намудани иловаҳо ва тағйирот бояд хатман ба ҷо оварда шавад. Пурсишшаванда далели шинос шудан бо нишондод ва дурустии сабти онҳоро бо имзои худ дар охири протокол тасдиқ менамояд ва ҳар як саҳифаи протокол аз тарафи пурсишшаванда имзогузори карда мешавад.

Агар дар пурсиш тарҷумон иштирок карда бошад, ӯ низ ҳар як саҳифа ва протоколро дар маҷмӯъ имзо мекунад. Тарҷумон ба тарҷумаи нишондоди бо дасти худ навиштаи пурсишшаванда имзо мегузорад. Умуман, ҳаммаи шахсоне, ки дар пурсиш иштирок кардаанд, дар протокол имзо мегузоранд.

Чи хеле, ки дар саволи якуми ин мавзӯё қайд карда шуда буд, ҳар як амали тафтишӣ бо тартиб додани протокол ба расмият дароварда мешавад. Мувофиқи талаботи м. 172 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон протоколи амали тафтишӣ дар чараёни пешбурди тафтиш ё бевосита баъди анҷоми он тартиб дода мешавад.

Протоколи пурсишро дастӣ навиштан ё ба тарзи компютерӣ тартиб додан мумкин аст. Барои мукамал таҳия намудани протокол мумкин аст сабтҳои стенографӣ, сабти овоз ва видео истифода шаванд. Сабти стенографӣ, маводи сабти овоз ва видео яқоя бо парванда нигоҳ дошта мешаванд.

Дар протокол инҳо инъикос меёбанд:

- маҳал (ҷой) ва санаи пешбурди амали тафтишӣ;
- вақти оғоз ва анҷом;
- вазифа ва ному насаби шахси тартибдиҳандаи протокол;
- насаб, ном, номи падари ҳар шахсе, ки дар амали тафтишӣ иштирок намудааст, инчунин суроғаи онҳо;
- амали муурофиявӣ бо ҳамон тартибе, ки онҳо ҷой доштанд;
- ҳолатҳои хангоми гузаронидани муурофия ошкоршудаи барои парванда муҳим;
- арзи шахсони дар пешбурди амали тафтишӣ иштирокдошта.

Агар хангоми гузаронидани амали тафтишӣ аксбардорӣ, сабти овоз ва видео татбиқ шуда бошад ё қолабгирӣ ва нақшгирӣ анҷом дода шуда, нақшаю тарҳ қашида шуда бошад, пас дар протокол воситаҳои техникӣ, ки хангоми анҷом додани амали дахлдори тафтишӣ ба кор бурда шудаанд, шарт

ва тартиби татбиқи онҳо, объектҳои, ки нисбати онҳо ин воситаҳои татбиқи шудаанд ва натиҷаҳои ба даст омада бояд инъикос гарданд. Дар протокол ба ғайр аз он бояд сабаб гардад, ки оё қабл аз татбиқи воситаҳои техникӣ дар ин бора шахсони дар пешбурди амали тафтишӣ иштирокдошта огоҳ карда шуда буданд ё не.

Ҳар як протоколи амали тафтишӣ барои шиносӣ ба шахсоне, ки дар гузаронидани он иштирок доштанд, пешниҳод карда мешавад. Ба онҳо ҳуқуқи эродгирӣ, ки ба протокол бояд дохил карда шавад, фаҳмонида мешавад. Тамоми эроду иловаҳои ва ислоҳоти ба протокол дохилшуда, бояд пешаки мувофиқа ва бо имзои ин шахсон тасдиқ карда шаванд.

Ҳар як саҳифаи протокол аз ҷониби шахси онро тартибдода, шахси пурсидашуда, тарҷумон, мутахассис, шахсони ҳолис ва дигар шахсони иштирокчиӣ амали тафтишӣ имзо карда мешавад.

Ба протокол негативҳои акс, дискҳои, фита, картаҳои хотиравӣ дорони сабти овоз ва видео, нақшаҳои тарҳ, қолаб, изу пай, ки ҳангоми гузаронидани амали тафтишӣ анҷом дода шудааст, замима мегарданд.

Ҳангоми мавҷуд будани асос барои эҳтимоли он, ки таъмини амнияти ҷабрдида, намояндаи ӯ, шохид ва аъзои оилаи онҳо зарур аст, таҳқиқбаранда ҳуқуқ дорад дар протоколи амали тафтишӣ, ки дар он ҷабрдида, намояндаи ӯ ва шохид иштирокдоранд, маълумотро дар бораи шахсияти онҳо зикр накунад. Дар ин сурат муфаттиш вазифадор аст қароре барорад, ки дар он сабаби дар хусуси махфӣ нигоҳ доштани маълумот оид ба шахсияти иштирокчиӣ амали тафтишӣ қабул кардани қарорро зикр накунад, намунаи имзоро, ки вай дар протоколи амали тафтишӣ бо иштироки ӯ аз он истифода мебарад, сабаб кунад. Қарор дар лифтофаи мӯҳршуда нигоҳ дошта мешавад, ки бо мазмуни он танҳо муфаттиш, прокурори назораткунанда, суд, судя шинос шуда метавонанд.

РҶҶҲАТИ САНАДҲОИ МЕЪЁРИИ ҲУҚУҚИ:

1. Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 26.07.2014 с. № 1084.

3. Рахимзода Р.Х. Фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ. Қисми умумӣ. Китоби дарсӣ. Нашри 3-юм. – Душанбе: «ЭР-граф», 2015.

4. Ҳукуки мурофиавии ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон / зери таҳрири Н.А. Қудратов. – Душанбе, 2013.

5. Ҳукуки мурофиавии ҷиноятӣ / зери таҳрири н.и.х., дотсент Н.А. Қудратов. – Душанбе, 2016.

6. Юлдошев Р.Р., Нозиров Н.А., Имомназаров Ф.С. Мурофиаи ҷиноятӣ. Қисми умумӣ: курси лексияҳо // зери таҳрири Р.Р. Юлдошев. – Душанбе: «ЭР-граф», 2016.

7. Курс уголовного судопроизводства: учеб.: в 3 т. / под ред. В.А. Михайлова. – Т. 1: Общие положения уголовного судопроизводства. – М.: Изд. МПСИ; Воронеж: Издательство «МОДЭК», 2006.

8. Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки. – М.: Статут, 2016.

9. Рахимзода Р.Х. Оперативно-розыскные мероприятия : правовые основы : монография. – Душанбе: «ЭР-граф», 2016.

10. Рахимзода Р.Х. Оперативно-розыскная деятельность : история и современность : монография. Душанбе: «ЭР-граф», 2016.

11. Уголовное судопроизводство Республики Таджикистан : учебник / под ред. Н.С. Мановой, Ю.В. Францифорова, Р.Р. Юлдошева. – Душанбе: «ТАДЖПРИНТ», 2017.

12. Юлдошев Р.Р. Научно-практический комментарий к отдельным главам Уголовно-процессуального кодекса Республики Таджикистан. – М. : ЮСТИЦИЯ, 2016.

Мавзӯи № 3

ФАЪОЛИЯТИ МАҚОМОТИ ТАҲҚИҚ ОИД БА ПАРВАНДАҲОИ ЧИНОЯТИЕ, КИ НИСБАТ БА ОНҲО ПЕШБУРДИ ТАФТИШИ ПЕШАКӢ ҲАТМӢ НЕСТ

Нақшаи лексия:

§1. Моҳият ва мазмуни таҳқиқ оид ба парвандаҳои чиноятӣ, ки нисбат ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест

§2. Тартиби гузаронидани амалҳои муурофиавӣ аз тарафи мақомоти таҳқиқ

§3. Боз доштан ва анҷом додани таҳқиқ

§ 1. Моҳият ва мазмуни таҳқиқ оид ба парвандаҳои чиноятӣ, ки нисбат ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест

Фаъолияти мақомоти таҳқиқ вобаста ба амалиёташон бо парвандаҳое, ки оид ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмист ё ин ки бо парвандаҳое, ки оид ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест, фарқ мекунад.

Оид ба парвандаҳое, ки пешбурди тафтиши пешакӣ нисбати онҳо ҳатмӣ нест, дидани чораҳои мукамал барои муайян кардани ҳолатҳое, ки онҳоро қонунгузори муурофиавии чиноятӣ пешбинӣ кардааст, пурра ба салоҳияти мақомоти таҳқиқ мансуб мебошад. Яъне, мақомоти таҳқиқ парвандаро оғоз карда, барои муқаррар намудани ҳолатҳое, ки бояд исбот карда шаванд, ҳамаи чораҳои дар қонуни муурофиавии чиноятӣ пешбинишударо истифода бурда, уҳдадор аст, пурра таҳқиқро ба анҷом расонида, бо тартиб додани фикри айбдоркунӣ ба суд раво кунад ва ё қарор дар бораи қатъи парвандаи чиноятӣ барорад. Ин муқаррарот ба парвандаҳо оид ба чиноятҳое, ки номгуӣ онҳо дар м. 151 КМЧ Қумхурии Тоҷикистон оварда шудаанд дахл дорад. Оид ба парвандаи чиноятӣ, ки нисбат ба он тибқи қоидаҳои муқарраркардаи КМЧ Қумхурии То-

чикистон тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест, ба шарте, ки чиноят аз тарафи ноболиғ, шахси номукаллаф ё баъди содиркунии чиноят ба бемории рӯҳӣ гирифтورشуда содир карда шуда бошад, ҳатман тафтиши пешакӣ гузаронида мешавад (м. 156 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Фарқият байни таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ назаррас буда аз инҳо иборат мебошанд:

– субъектони пешбарандаи тафтишот фарқ карда мешаванд (таҳқиқбаранда – муфаттиш);

– пешбурди таҳқиқ бояд дар муҳлати на дертар аз понздаҳ шабонарӯз аз рӯзи оғози парвандаи чиноятӣ ба итмом расонида мешавад, тафтиши пешакӣ бошад дар муҳлати ду моҳ;

– таҳқиқбаранда амалҳои тафтишӣ ва дигар амалҳои мурофиавиро мустақилона анҷом медиҳад, ба истиснои ҳолатҳое, ки тасдиқи онҳо аз тарафи сардори воҳиди таҳқиқ, иҷозати прокурор ё суд пешбинӣ шудаанд (қ. 3 м. 41 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Муфаттиш бошад, қарорхоро оид ба парвандаи чиноятӣ мустақилона қабул мекунад. Ҳолатҳое, ки гирифтани ризои прокурор ё иҷозати судро талаб мекунад, қонунгузор нисбати баъзе қарорҳои муфаттиш низ пешбинӣ кардааст, аммо чи хеле, ки сардори мақомоти таҳқиқ қарорҳои таҳқиқбарандаро тасдиқ мекунад, қарорҳои муфаттиш аз тарафи сардори ин мақомот ё сардори воҳиди тафтишотӣ тасдиқ карда намешаванд;

– тибқи нишондоди боби 46 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мақомоти таҳқиқ ҳуқуқ дода шудааст, ки пешбурди суръатнокро оид ба чиноятҳои дар м. 453 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда анҷом диҳад. Дар ин боб суҳан танҳо аз тарафи мақомоти таҳқиқ анҷом дода шудани пешбурди суръатнок меравад. Аз мазмуни боби мазкур чунин бар меояд, ки ҳуқуқи пешбурди суръатнокро муфаттишон надоранд, чунки чиноятҳои пешбинишуда ба дараҷаи начандон вазнин мансуб дониста шуда, дар он ҳолатҳои чиноят аён асту ӯ дар содир кардани чиноят алоқамандии худро рад намекунад.

Воқеан мақомоти таҳқиқ фаъолияти худро бо тартиби дар қонун пешбинишуда ба монанди мақомоти тафтиши пешакӣ ба амал мебарорад: тартиби гузаронидани амалҳои тафтишӣ оид ба ҷамъоварии далелҳо ҳам барои мақомоти таҳқиқ ва ҳам тафтиши пешакӣ ягона мебошад; маводи ҷамъовардаи

мақомоти таҳқиқ низ чун маводи тафтиши пешакӣ аҳамияти далелнокӣ ва қувваи ҳуқуқӣ доранд. Ин масъала дар қ. 2 м. 154 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикоси худро ёфта, дар он ҷуфта шудааст, ки оид ба парвандаи ҷиноятӣ, ки пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест, маводи таҳқиқ барои дар суд баррасӣ намудани парванда асос мегарданд.

Парвандаи ҷиноятӣ оғозшударо бо супориши хаттии сардори мақомоти таҳқиқ, яке аз кормандоне, ки дорои донишу малакаи касбии корӣ доранд ва дар худуди хизмати худ ваколат доранд ба пешбурд қабул мекунанд. Ин масъала дар як вақт дар қарори оғоз ва ба пешбурд қабул карда шудани парвандаи ҷиноятӣ қайд карда мешавад.

Агар пешбурд оид ба парвандаи ҷиноятӣ оғозшуда ба корманди дигари мақомот супорида шавад, дар ин суръат ӯ қарор дар бораи ба пешбурди худ қабул намудани парвандаи ҷиноятӣ мебарорад. Қарорхое, ки бо парвандаи ҷиноятӣ қабул карда мешаванд аз се қисм иборат мебошанд, аз он ҷумла қарори ба пешбурд қабул кардани парвандаи ҷиноятӣ. **Дар қисми муқаддимавӣ** қарори ба пешбурд қабул кардани парванда – таърих ва рӯзи баровардани қарор, аз тарафи кӣ бароварда шудааст ва оид ба кадом парвандаи ҷиноятӣ; **дар қисми муқаддимавӣ** – моҳияти кӯтоҳи ҳолати қор, ишора ба супориши сардори мақомоти таҳқиқ оид ба пешбурд қабул карда шудани парванда ва ишора ба қ. 2 м. 163 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон карда мешавад; **дар қисми хулосавӣ** бошад хулоса оид ба парвандаи ҷиноятӣ ба пешбурд қабулшуда дарҷ карда мешаванд. Қарор аз ҷониби сардори мақомоти таҳқиқ тасдиқ карда шуда нусхаи он ба прокурори назоратбаранда фиристонида мешавад.

Шахси мансабдоре, ки парвандаи ҷиноятиро ба пешбурд қабул мекунад мавқеи мурофиавии таҳқиқбарандаро пайдо мекунад. Ба вазифаҳои ӯ дар доираи қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ қабули тамоми чораҳои муҳим баҳри ҷамъоварӣ ва тадқиқи далелҳо, инчунин омода намудани қарорҳои мурофиавӣ барои пешниҳод намудани ба сардори мақомоти таҳқиқ дохил мешаванд.

Шахси пешбарандаи таҳқиқ, оид ба гузаронидани амалҳои муҳими тафтишӣ мустақилона хулосабарорӣ мекунад,

гайр аз он қарорҳое, ки бояд аз ҷониби сардори мақомоти таҳқиқ тасдиқ карда шаванд ва ё гирифтани розигии прокурору иҷозати судро талаб мекунанд. Ин шахс барои саривақт ва бо сифат ба анҷом расонидани амалҳои муурофиавӣ, барои қонунӣ ва асоснок омода намудани қарорҳо пурра ҷавобгар мебошад.

Парвандаҳои ҷиноятӣ, ки ба тобеъияти мақомоти таҳқиқ мансуб дониста шудаанд, одатан мушкилоти муҳимро ба миён намеоранд. Вале, ин чунин маъноро надорад, ки дар вақти пешбурди таҳқиқ аз нишондодҳои тактикий илми криминалистика, дар хусуси банақшагирии гузаронидани амалҳои тафтишӣ истифода бурда нашавад. Амалҳои тафтишӣ ин лаҳзаҳои муҳими ташкилӣ буда, бояд бо сифати хуб ва самаранок гузаронида шаванд. Чи хеле, ки маълум аст таҳқиқбарандагон, чун қоида таҳқиқро аз рӯи якҷанд парвандаҳои ҷиноятӣ мегузаронанд, қормандони воҳидҳои дигар бошанд дар баробари бурдани таҳқиқ, боз вазифаҳои хизматии худро иҷро мекунанд. Бинобар ҳамин ҳам, мавҷуд будани нақшаи одитарин оид ба ҳар як парвандаи ҷиноятӣ, ки аз тарафи сардори мақомоти таҳқиқ тасдиқ карда мешавад, имконият медиҳад, ки масъалаҳои ташкилӣ бо таври дуруст ҳал гарданд, пешбурди таҳқиқ ва амалҳои тафтишӣ оид ба парванда босифат ба анҷом расонида шаванд.

§ 2. Тартиби гузаронидани амалҳои мурофиавӣ аз тарафи мақомоти таҳқиқ

Оид ба парвандаи ҷиноятӣ, ки пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест, мақомоти таҳқиқ парвандаро оғоз мекунад ва барои муқаррар намудани ҳолатҳое, ки бояд оид ба парвандаи ҷиноятӣ исбот карда шаванд, ҳамаи чораҳои пешбиниқардаи КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистонро меандешад (қ. 1 м. 154 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Воситаҳои мурофиавие, ки барои ба даст овардан ва санҷиши далелҳо истифода бурда мешаванд ҳангоми пешбурди парвандаҳои ҷиноятӣ, ки нисбат ба онҳо тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест, таҳқиқбаранда қоидаҳои бо КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистонро барои тафтиши пешакӣ пешбинишударо ба истиснои муқаррароти боби 20 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳбарӣ мегирад. Аз он ҷумла шахси таҳқиқбаранда бо парвандаи ҷиноятӣ, ки дар пешбурди худ дорад ҳуқуқ дорад:

– оид ба парвандаи таҳти пешбурд қарордошта бо тартиби муқаррарнамудаи КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳар шахсро барои пурсиш ва пешниҳод қардани хулоса ба сифати қоршинос ҷалб намоянд;

– азназаргузаронӣ, кофтуков ва амали дигари тафтишии пешбиниамудаи КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистонро анҷом диҳанд;

– аз қорхона, ташкилот, муассиса, шахсони мансабдор ва шахрвандон, инчунин мақомоти амаликунандаи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ анҷом додаанд, пешниҳод қардани ҳуҷҷатҳо ва ашёи барои парванда аҳамиятдоштаро талаб намоянд;

– пешбурди тафтиш ва санҷишро (ревизия) аз мақомоти вақолатдор ва шахсони мансабдор талаб кунанд (қ. 2 м. 86 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Далелҳо инчунин мумкин аст, ки ба тариқи шифоҳӣ, хаттӣ, сабти аудио ва видео, инчунин ашё ва ҳуҷҷатҳо бошанд ва метавонанд, аз тарафи гумонбаршуда, айбдоршаванда, ҳимоятгар, айбдорқунанда, судшаванда, ҷабрдида, даъвогари граждани, ҷавобгари граждани ва намояндагони онҳо, шахрвандон, шахсони мансабдори қорхона, ташкило-

ту муассисаҳо пешниҳод карда шаванд (қ. 4 м. 86 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Воситаи асосии ба даст овардани маълумоти ҳақиқие, ки барои муайян намудани предмети исботкунӣ оид ба парванда шуда метавонанд – ин амалҳои мурофиавӣ мебошанд, ки тартиби онҳо дар қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ мустаҳкам карда шудаанд.

Дар даври аввали таҳқиқ ин воситаҳо барои муайян ва мустаҳкам кардани изҳои ҷиноят равона карда шуда, дар ҳолатҳои таъхир кардан мумкин аст, ки аз байн раванд. Дар даври минбаъдаи тафтишот баъди эълон кардани айбдорӣ чун қоида санҷиши далелҳое, ки дар даври аввал ба даст оварда шудаанд ба амал бароварда мешавад, инчунин нишондоди айбдоршаванда ва далелҳои дигари воқеӣ санҷида мешаванд.

Тартиби умумии баъзе аз амалҳои тафтишиё, ки бештар аз тарафи мақомоти таҳқиқ ба анҷом расонида мешаванд, дида мебароем.

Як қатор амалҳои тафтишӣ – азназаргузаронӣ, ёфта гирифтани, кофтуков, ҳабси муросилоти почта, хабарҳои телеграфӣ ва хабарҳои дигаре, ки тавассути шабакаҳои алоқаи барқӣ ва алоқаи почта интиқол мешаванд, гӯш кардан ва сабти гуфтугӯи телефонӣ, шаҳодаткунонӣ, дастгиркунӣ ва пурсиши гумонбаршуда, пурсиши ҷабрдида ва шохидоне, ки дар ҳол баъд аз оғози парвандаи ҷиноятӣ гузаронида мешаванд, аз тарафи қонунгузор ба амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ дохил карда шудаанд (қ. 1 м. 153 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Тартиби мурофиавии гузаронидани ин амалҳои тафтишӣ бо парвандаҳои ҷиноятӣ, ки оид ба онҳо пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест, бо тартиби гузаронидани амалҳои тафтишӣ оид ба парвандаҳое, ки пешбурди тафтиши пешакии онҳо ҳатмист пура мувофиқат мекунад.

Ҳамин тариқ дар баробари амалҳои таъхирнопазири тафтишиё, ки тартибии гузаронидани онҳоро аз тарафи мақомоти таҳқиқ дар мавзӯи 2 қайд карда будем, боз амалҳои дигари тафтиширо дида мебароем:

Озмоиш (эксперименти) тафтишӣ – ин амали тафтишиё мебошад, ки бо мақсади озмоиш ва аниқ намудани маълумоти барои парванда аҳамиятноканд, бо роҳи аз нав такрор намудани амалиёт, вазъ ё ҳолатҳои дигари ҳодисаи муайян кардан ва

анҷом додани амали зарурии таҷрибавӣ озмоиши (эксперименти) тафтишӣ анҷом дода мешавад (м.188 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Дар айни замон имконияти дарки ягон далел, анҷом додани ҳаракати муайян, фарорасии ягон воқеа санҷида шуда, инчунин пайдарҳамии ҳодисаи руҳдода ва тариқи ба вучуд омадани изҳо санҷида мешавад. Барои ин дар рафти озмоиш ҳаракатҳои гуногуни ба ҳодиса алоқадоршта ва ҳолатҳои дигари ҷинойти содиршуда амалан иҷро карда мешаванд. Дар ҳолатҳои зарурӣ, ҳангоми озмоиши тафтишӣ андозагирӣ, аксбардорӣ, сабти овоз ва видео анҷом дода, нақшаҳо ва тарҳҳо (схема) таҳия карда мешаванд. Озмоиши тафтишӣ ба шарте иҷозат дода мешавад агар он ба саломатии иштирокчиёнаш хавфнок набошад, инчунин гузаронидани ин амали тафтишӣ набояд шаъну шараф ва обурӯву эътибори шахс ва иштирокчиёни онро паст занад.

Ҳангоми озмоиши тафтишӣ бояд шахсони ҳолис иштирок дошта бошанд. Дар ҳолати зарурӣ барои иштирок намудан дар озмоиши тафтишӣ мумкин аст гумонбаршуда, айбдоршаванда, ҷабрида, шохид, инчунин мутахассис, коршинос, шахсоне, ки амалиёти таҷрибавиро анҷом медиҳанд, ҷалб карда шаванд. Ба иштирокчиёни озмоиши тафтишӣ мақсад ва тартиби гузаронидани он фаҳмонида дода мешавад.

Дар хусуси гузаронидани озмоиши тафтишӣ бо риояи талаботи м.м. 172-173 ва 189 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон протокол тартиб дода шуда, дар он шароит, ҷараён ва натиҷаҳои озмоиши тафтишӣ муфассал инъикос гардида, инҳо зикр мешаванд:

– бо кадом мақсад, кай ва дар кучо, дар кадом шароит озмоиши тафтишӣ гузаронида шуд;

– айнан тақрор кардани вазъият ва ҳолати ҳодиса дар ҷой мушаххас аён гардид;

– кадом ҳаракатҳои таҷрибавӣ, бо кадом пайдарҳамӣ, аз ҷониби кӣ ва чанд маротиба анҷом дода шуд;

– натиҷаҳои ба даст омада.

Дар протокол ҳамаи иштирокчиёни амали тафтишӣ ва таҳқиқбаранда имзои худро мегузоранд.

Рӯбарӯкунӣ – амали тафтишии мебошад, ки аз якбора, дар як вақт пурсидани ду шахси қаблан пурсидашуда, ки дар нишондодашон оид ба ҳолатҳои муҳими парванда муҳолифати

чиддӣ ба миён омадааст, иборат мебошад (м. 204 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Мухолифати чиддӣ гуфта одатан ихтилофе, ки ба предмети исботкунии ҳолатҳои воқеии кор тааллуқ доранд, инчунин ба баҳодихии далелҳои мавҷуда таъсир мерасонанд фаҳмида мешавад. Рӯбарӯкуниро байни ду шохид ё чабрдида, шохид ва чабрдида, шохид ва айбдоршаванда (гумонбаршуда), чабрдида ва айбдоршаванда (гумонбаршуда), ду айбдоршаванда (гумонбаршуда), айбдоршаванда ва гумонбаршуда гузаронидан мумкин аст.

Дар таҷрибаи мақомоти тафтишотӣ ҳолатҳои вомехӯранд, ки рӯбарӯкунии шахсоне, ки дар нишондодашон муҳолифат дида намешаванд гузаронида мешавад. Ин усул бо мақсади мустаҳкам кардан ва бартараф кардани эҳтимолияти тағйир додани нишондод аз тарафи шахсони пеш пурсидашуда ё аз додани нишондод саркашӣ кардани онҳо ба кор бурда мешавад.

Пеш аз оғози рӯбарӯкунии таҳқиқбаранда баъд аз боварӣ ҳосил намудан ба шахсияти иштироккунандагон ба онҳо ҳуқуқ ва уҳдадорихояшон, ҳамчунин тартиби ба ҷо овардани ин амали тафтиширо мефаҳмонад. Агар рӯбарӯкунии бо иштироки шохид ва чабрдида гузаронида шавад, онҳо дар бораи ҷавобгарии ҷинояти барои саркашӣ намудан аз додани нишондод ва дидаю доништа додани гувоҳии бардурӯғ огоҳ карда мешаванд ва дар ин бора дар протокол қайд карда мешавад. Баъд аз ин аз шахсоне, ки дар байни онҳо рӯбарӯкунии сурат мегирад, пурсида мешавад, ки оё онҳо ҳамдигарро мешиносанд ё не ва ба ҳамдигар чигуна муносибат доранд. Ба иштироккунандагон бо навбат пешниҳод карда мешавад, ки оид ба муайян кардани ҳолатҳои рӯбарӯкунии нишондод диҳанд. Баъди додани нишондод муфаттиш метавонад ба ҳар кадоме аз пурсишшавандагон савол диҳад. Шахсоне, ки бо ҳамдигар рӯбарӯ карда мешаванд, метавонанд бо иҷозати муфаттиш ба якдигар саволҳо диҳанд. Дар ин бора дар протокол қайд гузошта мешавад.

Ҳангоми рӯбарӯкунии таҳқиқбаранда ҳуқуқ дорад, ки далелҳои шайъӣ ва ҳуччатҳои ба парванда дохил кардашударо нишон диҳад. Хонда додани нишондоди иштироккунандагонӣ рӯбарӯкунии, ки дар протоколҳои пурсишҳои пешина мавҷуданд, ҳамчунин шунавонидан ва намоиш додани сабти овозӣ ва

видеоии нишондоди мазкур танҳо баъди аз тарафи онҳо дода шудани нишондод дар вақти рӯбарӯкунӣ ва сабти онҳо дар протокол мумкин аст.

Дар протоколи рӯбарӯкунӣ нишондоди шахсони пурсишшаванда бо ҳамон навбат сабт карда мешаванд, ки онҳо нишондод додаанд. Ҳар як иштироккунандаи рӯбарӯкунӣ нишондоди худ ва ҳар як саҳифаи протоколро дар алоҳидагӣ имзо мегузорад.

Ҳамзамон бояд қайд намуд, ки дар баъзе мавридҳо, ҳатто хангоми дар нишондодҳо чой доштани ихтилофоти қиддӣ ҳам, гузаронидани рӯбарӯкунӣ ба мақсад мувофиқ нест. Масалан: хавфе чой доштани мумкин аст, ки рӯбарӯшавандаи боинсоф дар зерӣ таъсири рӯбарӯшавандаи дуҷум, яъне аз тарс метавонад нишондод надихад ё нишондоди худро тағйир диҳад.

Нишон додан барои шинохтан – ин амали тафтишии мебошад, ки дар рафти он ба шохид, чабрдида, гумонбаршуда ё айбдоршаванда шахсон ва ё ашёҳое, ки ба парвандаи ҷиноятӣ аҳамият дошта, барои муқаррар намудани айбният ва фарқияте, ки дар хусуси онҳо шиносанда қаблан нишондод додаанд, пешниҳод карда мешаванд. Барои шинохтан часадро низ нишон додан мумкин аст (м. 205 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Вобаста ба объект, нишондиҳии шахс, ашёҳо, часад, шахс аз рӯи аксҳо фарқ карда мешавад. Дар амалияи тафтишотӣ инчунин барои шинохтан нишон додани ҳайвонот, бино, минтақаи маҳал ва ашёҳои дигар низ воমেҳӯранд.

Шахс барои шинохтан яқоя бо шахсони дигаре, ки аз рӯи имкон зоҳиран ба ӯ монанд бошанд, нишон дода мешавад. Шумораи умумии шахсоне, ки барои шинохтан нишон дода мешаванд, набояд аз се нафар кам бошад. Ин қоида дар мавриди шинохтани часад татбиқ намегардад.

Барои ба даст овардани натиҷаҳои қаноатбахш зарур аст, ки шиносанда ва шинохташаванда (инчунин шахсони бо шинохташаванда пешниҳод кардашуда) пеш аз гузаронидани амали тафтишӣ яқдигарро набинанд. Агар, ки онҳо ҳамдигарро шиносанд, пас суҳан дар бораи гузаронидани рӯбарӯкунӣ меравад на дар бораи нишондиҳӣ барои шинохтан.

Пеш аз нишон додан барои шинохтан ба шахси шинохташаванда пешниҳод карда мешавад, ки дар байни нишондода-

шавандагон ҳар ҷоеро, ки хоста бошад ишғол намояд ва дар ин бора дар протокол қайд карда мешавад.

Агар имконияти нишон додани худи шахс набошад, нишондиҳӣ мумкин аст, ки аз рӯи аксҳо бо пешниҳод кардани на камтар аз се акс ба анҷом расонида шавад. Дурустии натиҷаҳои чунин нишондиҳӣ на танҳо аз интиҳоби шахсон, ки дар акс омадаанд, инчунин аз сифати аксҳои пешниҳодшуда бар меояд. Муҳим аст аз рӯи хосият, хусусият, ранг ва шакл аксҳо ба қадри имкон монандии наздик дошта бошанд.

Ашё бо гурӯҳи ашёҳои як қавм бо шумораи на кам аз се адад нишон дода мешавад. Дар рӯи онҳо одатан суратҳое, ки рақамгузорӣ карда шудаанд, гузошта мешаванд. Дар протокол бояд қайд карда шавад, ки объекти шинохташаванда таҳти кадом рақам ҷой дода шудааст.

Шиносандагон қаблан дар бораи ҳолатҳое, ки онҳо шахс ё ашёи дахлдорро дидаанд, оид ба нишонаҳо ва мушаххасоте, ки аз рӯи онҳо метавонанд шахс ё ашёро шиносанд, пурсида мешаванд.

Агар шиносанда шохид ё ҷабрдида бошад, ӯ пеш аз шиноختан дар бораи ҷавобгарӣ барои рад кардан ё саркашӣ кардан аз додани нишондод ва дидаю дониста додани нишондоди бардурӯғ огоҳ карда мешавад, ки дар ин бора дар протокол қайд карда мешавад. Ба шиносанда пешниҳод карда мешавад, ки шахс ё ашёи дар нишондоди худ зикркардаашро нишон диҳад. Додани саволҳои раҳнамункунанда мумкин нест.

Агар шиносанда яке аз шахсон ё ашёи ба ӯ нишондодашударо шиносад, аз ӯ пурсида мешавад, ки аз рӯи кадом нишонаҳо ё мушаххасот он шахс ё ашёро шинохтааст.

Нишон додан барои шиноختан дар ҳузури шахсони ҳолис гузаронида мешавад.

Бо мақсади таъмини амнияти шиносанда нишон додани шахс барои шиноختан метавонад дар шароите доир гардад, ки шинохташаванда шиносандаро дида натавонад. Дар чунин ҳолатҳо шахсони ҳолис бояд дар ҷойи қарордоштаи шиносанда қарор дошта бошанд. Ба шахсони ҳолис ва шиносанда бояд имкон фароҳам оварда шавад, ки шахсони шинохташавандаро дида тавонанд.

Ҷараён ва натиҷаҳои нишон додан барои шиноختан бо риояи талаботи м.м. 172 ва 187 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон

суръат мегирад. Дар протокол шароит, чараён, натиҷаҳои шинохтан зикр ва аз рӯи имкон шарҳҳои шиносанда айнан баён карда мешаванд. Агар пешниҳоди шахсе, ки барои шинохтан нишон дода шудааст, дар шароите анҷом дода шуда бошад, ки шинохташаванда имкони дидани шиносандаро надошт, ин ҷиҳат ҳам дар протокол зикр карда мешавад.

Барои ба мақсад мувофиқ шудан аз хусусиятҳои фардии шахсе, ки объектҳои шинохташаванда дар хотирааш нақш бафтаанд ва мумкин аст, ки бо гузаштани вақт аз байн раванд, ин амали тафтишии нишон додан барои шинохтан бояд бетаъхир гузаронида шавад.

Санчиши нишондод дар ҷои ҳодиса. Нишондоди гумонбаршуда, айбдоршаванда, ҷабрида ва шохид мумкин аст дар ҷое, ки ба ҳодисаи тафтишшаванда вобаста аст, барои муқаррар намудани маълумоти нави воқеӣ, нишон додани хатти сайр ва ҷойҳое, ки амали тафтишшаванда содир карда шудааст, ҳамчунин барои муайян намудани эътимоднокии онҳо бо роҳи муқоиса бо вазъи ҳодиса тафтиш ё аниқ карда шаванд (м. 207 ҚМҶ Қумҳурии Тоҷикистон).

Санчиши нишондод дар ҷои ҳодиса метавонад аз инҳо иборат бошад:

– шахси нишондоддода дар ҷои ҳодиса, вазъ ва ҳолатҳои ҳодисаи тафтишшавандаро барқарор мекунад;

– ашё, ҳуҷҷатҳо ва нишонаҳоеро, ки барои парванда аҳамият доранд, кофта меёбад ва нишон медиҳад;

– амалҳои муайяноро намоиш медиҳад;

– нишон медиҳад, ки дар воқеаи таҳқиқшаванда ин ё он ашё кадом нақшоро иҷро кардааст;

– ба тағйири вазъи ҷои ҳодиса таваҷҷӯҳ зоҳир менамояд;

– нишондоди пешинаи худро мушаххас ва аниқ месозад.

Ба ин амалҳо ягон даҳолати беруна ва саволҳои раҳнамункунанда додан мумкин нест. Санчиши нишондод дар ҷои ҳодиса дар ҳузури шахсони ҳолис ва дар мавриди зарурӣ бо иштироки мутахассис гузаронида мешавад. Дар ҷои ҳодиса дар як вақт санчидани нишондоди якчанд шахс мумкин нест.

Баъди аниқ кардани нишондод ва нишон додани амалҳо ба шахсе, ки нишондодаш санчида мешавад, саволҳои зарурӣ ба амалҳои тафтишӣ додан мумкин аст. Дар ҳолатҳои зарурӣ хангоми гузаронидани санчиши нишондод дар ҷои ҳодиса ан-

дозагирию аксбардорӣ, сабти овоз, сабти видео анҷом дода, нақшаҳо ва тарҳҳо тартиб дода мешаванд.

Оид ба гузаронидани санчиши нишондод дар ҷои ҳодиса бо риояи талаботи м.м. 172 ва 187 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон протокол тартиб дода мешавад. Дар протокол шароит, ҷараён ва натиҷаҳои санчиши нишондод дар ҷои ҳодиса муфассал инъикос карда мешаванд.

Таъин ва гузаронидани экспертиза – ин амали тафтишиест, ки аз тадқиқи объектҳои моддии гуногун ва изҳои ҷиноят иборат мебошад, он бо истифода аз донишҳои махсуси илму техника, санҷат ва касбу ҳунар, бо мақсади муайян кардани ҳолатҳое, ки барои парванда аҳамият доранд, гузаронида мешавад (м. 208 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Экспертиза аз тарафи коршиносони муассисаҳои экспертӣ, муассисаҳои дигари давлатӣ ва ғайридавлатӣ, ташкилоту корхонаҳо ё шахсони воқиф, ки таҳқиқбаранда таъин кардааст гузаронида мешавад. Меъёрҳои асосие, ки ҳангоми интихоби коршинос ба назар гирифта мешаванд ин – дараҷаи маҳорати касбии ӯ ва доштани донишҳои махсус аст, ки барои додани хулоса лозим мебошанд. Инчунин саволҳое, ки дар назди эксперт гузошта мешаванд ва хулосае, ки коршинос медиҳад набояд аз доираи донишҳои махсуси ӯ бароянд. Талаби шахси таҳқиқбаранда оид ба даъват кардани коршинос ба роҳбари корхона, муассиса ва ташкилоте, ки дар он ҷо ӯ қору фаъолият мекунад, ҳатмӣ мебошад.

Масъалаи саволҳое, ки ҳангоми таъин кардани экспертиза гузошта мешаванд аз тарафи худи таҳқиқбаранда ҳал карда мешаванд, вале ин вақт ӯ муқаррароти пешбиникардаи қонунгузорро дар бораи таъини ҳатмии экспертиза (м. 209 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон) бояд ба назар гирад, ки аз инҳо иборат мебошанд:

–сабаби марг;

–хусусият ва дараҷаи вазнинии зарари ҷисмонӣ;

–синну соли гумонбаршуда, айбдоршаванда, ҷабрдида, ба шарте, ки ин барои парванда аҳамият дошта бошад ва ҳуҷҷатҳо доир ба синну сол вучуд надошта ё шубҳаовар бошанд;

–ҳолати рӯҳӣ ё ҷисмонии гумонбаршуда, айбдоршаванда, вақте ки дар масъалаи мукаллафӣ ё қобилияти онҳо дар бораи

химояи мустакилонаи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии худ дар муурофияи ҷиноятӣ шубҳа ба миён меояд;

– ҳолати рӯҳӣ ва ҷисмонии ҷабрдида, шохид дар ҳолатҳое, ки қобилияти онҳо дар бораи дуруст дарк кардани ҳолатҳои барои парванда аҳамиятдошта ва додани нишондод оид ба онҳо таҳти шубҳа қарор мегирад.

Таҳқиқбаранда оид ба мақсад мувофиқ будани гузаронидани экспертиза ба ҳулоса омада, ба маълумоти зарурӣ ҷиҳати ба ихтисос ва салоҳиятнокии коршиноси даъватшуда боварӣ ҳосил намуда, дар бораи таъин намудани экспертизаи дахлдор қарор мебарорад. Дар қарор асосҳои таъин намудани экспертиза, ному насаби эксперт ё номи муассисаи эксперти, ки дар он ҷо тадқиқот гузаронида мешавад, саволҳое, ки дар назди эксперт гузошта мешаванд ва маводе, ки ба ихтиёри ӯ супорида мешаванд, нишон дода мешаванд.

Тибқи нишондоди м. 210 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон, хангоми таъин кардан ва гузаронидани экспертиза айбдоршаванда / гумонбаршуда ҳуқуқ дорад:

– бо қарори таъин намудани экспертиза шинос шаванд;

– ба коршинос раддия изҳор намоянд;

– дар бораи дур кардани муассисаи эксперти аз гузаронидани экспертиза дар сурати муқаррар гардидани ҳолатҳое, ки ба оқибати парванда манфиатдор набудани роҳбари муассисаи эксперти – ҷои кори шахси салоҳиятдорро таҳти шубҳа қарор медиҳанд, дархост пешниҳод намоянд;

– хоҳиш намоянд, ки шахсони аз тарафи онҳо зикршуда ё мутахассисони муассисаҳои мушаххаси судии эксперти ба ҳайси коршиносон ҷалб карда шаванд;

– саволҳои иловагӣ пешниҳод намоянд;

– дар вақти гузаронидани экспертиза ҳузур дошта бошанд ва ба коршинос саволҳо диҳанд, шарҳу тафсир кунанд;

– бо ҳулосаи коршинос ё хабари имконнопазирии додани ҳулоса шинос шаванд.

Ҳолати шинос шудани айбдоршаванда бо қарори таъин намудани экспертизаи дахлдор бо протоколи шиносшавӣ ба расмӣ дароварда шуда он бо имзои таҳқиқбаранда ва айбдоршаванда тасдиқ карда мешавад. Қарори таъин намудани экспертизаи судӣ-равоншиносӣ ва ҳулосаи эксперт ба айбдоршаванда эълон карда намешавад, агар мувофиқ ба ҳолати

руҳии шахси таҳти таҳқиқоти экспертӣ қарордодашуда имконияти шинос карда шуданаш дида нашавад.

Дар ҳолати қонёъ гардонидани хоҳиши айбдоршаванда, дар хусуси таъин намудани шахсони аз тарафи ӯ ба ҳайси коршинос пешниҳодшуда ё илова намудани саволҳои дигар, шахси таҳқиқбаранда ба қарори баровардаи худ тағйироту иловаҳои ворид мекунад, дар хусуси рад карда шудани хоҳиши айбдоршаванда, қарор баровардаи шуда ба вай эълон карда мешавад.

Тибқи нишондоди м. 215 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон барои таҳқиқоти муқоисавӣ аз гумонбаршуда ё айбдоршаванда, инчунин ҷабрдида ва шохид намунаҳои дастнавис ё дигар намунаҳои гирифтани мумкин аст. Ҳангоми гирифтани намунаҳои барои тадқиқоти муқоисавӣ набояд усулҳои татбиқи гарданд, ки ба ҳаёт ва саломатии инсон хатарнок бошанд ё шаъну эътибори ӯро паст зананд. Доир ба гирифтани намунаҳои барои тадқиқоти муқоисавии аз шахсони зинда қарор бароварда мешавад. Гирифтани намунаҳои бо иштироки шахсони ҳолис ва дар мавридҳои зарурӣ бо иштироки мутахассисон гузаронида мешавад. Дар ин бора бо риояи талаботи м.м. 172 ва 183 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон протокол тартиб дода мешавад. Тактикаи гирифтани намунаҳои барои тадқиқоти муқоисавӣ дар адабиёти криминалистӣ ба таври васеъ пешкаш карда шудаанд.

Агар гирифтани намунаҳои қисми тадқиқоти экспертӣ бошад, ин амалро ҳуди эксперт ба ҷо меорад. Дар ин ҳолат ӯ маълумотро доир ба ин амал дар ҳулосаи худ инъикос мекунад.

Қонунгузор тартиби душаклаи таъин кардани экспертизаро муайян кардааст: гузаронидани экспертиза аз тарафи коршиносони муассисаҳои экспертӣ ва гузаронидани экспертиза аз тарафи мутахассисони муассисаҳои дигари давлатӣ ва ғайридавлатӣ, ташкилоту корхонаҳои шахсони воқиф.

Агар экспертиза берун аз муассисаи экспертӣ гузаронида шавад, таҳқиқбаранда пеш аз баровардани қарор оид ба таъини экспертиза бояд ба шахсияти мутахассисе, ки экспертизаро ба ӯ месупорад, ба салоҳиятнокии ӯ баварӣ ҳосил намуда, муносибати ӯро бо айбдоршаванда, гумонбаршуда, ҷабрдида ва бо шахсе, ки таҳти тадқиқоти экспертӣ қарор гирифтааст, муайян менамояд ва месанҷад, ки оё асосҳои барои дур кардани коршинос мавҷуданд ё не. Ба эксперт қарор супорида шуда

хуқуқ ва уҳдадорихоӣ ӯ, ки дар м. 58 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд, мефаҳмонад ва аз ҷавобгарии ҷиноятӣ барои дидаю дониста додани хулосаи бардурӯғ огоҳ мекунад. Оид ба иҷрои амалҳои мазкур таҳқиқбаранда дар қарори таъин кардани экспертиза қайд мегузорад ва он бо имзои коршинос бояд тасдиқ карда шавад.

Коршинос ҳуқуқ дорад:

–бо маводи парвандаи ҷиноятӣ, ки ба мавзӯи экспертиза алоқаманд аст, шинос шавад;

–дар бораи ба ӯ пешниҳод намудани маводи иловагӣ, ки барои додани хулоса заруранд ё дар бораи таъини экспертизаи комплексӣ дархост кунад;

–бо иҷозати таҳқиқбаранда дар пешбурди амали тафтишӣ иштирок карда, ба пурсишшавандагон ва дигар шахсон, ки дар ин амал иштирокдоранд, вобаста ба масъалаҳои мавзӯи экспертиза саволҳо диҳад;

–бо забони модарӣ ё дигар забоне, ки медонад, нишондод диҳад;

–аз хизмати тарҷумон ройгон истифода барад;

–аз амали таҳқиқбаранда, ки ҳуқуқи ӯро хангоми пешбурди экспертиза маҳдуд мекунад, шикоят намояд;

–агар ҳаллу фасли масъалаи гузошташуда аз доираи дониши тахассусаш берун бошад ё маводи дар ихтиёраш буда барои додани хулоса нокифоя бошад, аз пешниҳоди хулоса даст кашад.

Коршинос ҳуқуқ надорад бе огоҳ намудани таҳқиқбаранда бо дигар иштирокчиёни муурофия дар бораи масъалаҳои марбут бо экспертиза гуфтушунид кунад, барои тадқиқот мустақилона мавод ҷамъоварӣ намояд, агар барои он иҷозати махсуси таҳқиқбаранда мавҷуд набошад, тафтише гузаронад, ки боиси пурра ё қисман несту нобуд гардидаи объектҳо ё тағйир ёфтани намуди зоҳирӣ ё ҳосиятҳои асосии онҳо гардад.

Коршинос уҳдадор аст:

–бо даъвати таҳқиқбаранда ҳозир шавад;

–вобаста ба масъалаҳои тадқиқот ва саволҳои пешниҳодшуда хулосаи асоснок ва воқеъбинонаи ҳаттӣ пешниҳод намояд;

–маълумоти маводи парвандаро фош накунад;

–хангоми пешбурди амали тафтишӣ тартиботро риоя на-
мояд.

Вақте, ки гузаронидани экспертиза ба коршиноси муас-
сисаи экспертӣ супорида мешавад, таҳқиқбаранда қарори
худ ва маводи лозимаро ба роҳбари ин муассиса равон меку-
над. Роҳбари муассисаи экспертӣ вазифадор аст: гузарони-
дани экспертизаро ба як ё якчанд коршинос супорида, дар ин
бора ба таҳқиқбаранда хабар диҳад; ба коршиносон ҳуқуқ ва
уҳдадорихои онҳоро, ки дар боло номбар карда шудаанд,
фаҳмонад ва ўро барои дидаю дониста додани хулосаи
бардурӯғ, инчунин барои саркашӣ кардан аз ҳозиршавӣ ё
ичрои вазифаҳои худ мутобиқи м. 351 ва 352 КМЧ Ҷумҳурии
Тоҷикистон огоҳ кунад.

Баъди гузаронидани тадқиқот аз рӯи натиҷаҳои он кор-
шинос ё коршиносон аз номи худ хулосае тартиб медиҳанд, ки
дар он бояд маълумоти зерин зикр гардад:

–экспертиза қай, дар кучо гузаронида шудааст;

–аз тарафи кӣ (насаб, ном, номи падар, маълумот, ихтисос,
собиқаи қор, дараҷаю унвони илмӣ, вазифаи ишғолкарда);

–дар кадом асос экспертиза гузаронида шудааст;

–қайди бо имзои коршинос тасдиқшуда доир ба он ки ў
дар бораи ҷавобгарии ҷинойтӣ барои рад кардан ё саркашӣ
намудан аз додани хулоса ё дидаю дониста хулосаи бардурӯғ
додан огоҳ карда шудааст;

–хангоми гузаронидани экспертиза кӣ иштирок дошт;

–коршинос чӣ гуна маводро истифода намудааст ва кадом
тадқиқотро гузаронидааст;

–саволҳои дар назди коршинос гузошташуда ва ҷавобҳои
асоснок.

Хулоса дар шакли хаттӣ пешниҳод ва аз тарафи коршинос
(коршиносон) имзо карда мешавад. Ба хулосаи коршинос бояд
далелҳои шайъии баъди тадқиқоти боқимонда, намунаҳое, ки
бо роҳи таҷриба гирифта, барои муқоиса истифода бурда ме-
шаванд, ҳамчунин аксҳо, тарҳрезихо, нақшаҳо, ҷадвалҳо ва
маводи дигари иловагӣ, ки хулосаҳои коршиносро тасдиқ ме-
кунанд, замима карда шаванд. Замимаи хулоса низ аз тарафи
коршинос имзо карда мешавад.

Агар коршинос боварӣ ҳосил намояд, ки масъалаҳои гу-
зошташуда аз доираи донишҳои махсуси ў берун мебароянд ё

маводи ба \bar{u} пешниҳодшуда барои пешниҳод кардани хулоса корношоям ё нокифоя аст ва пурра кардани он номумкин мебошад ё ин ки сатҳи илм ва амалияи экспертӣ барои ҷавоб додан ба масъалаҳои гузошташуда имконият намедиханд, вай хабари асосноккардашударо дар бораи ғайриимкон будани пешниҳоди хулоса тартиб медиҳад ва онро ба мақомоти таҳқиқ ё шахси экспертизаро таъин намуда ирсол менамояд.

Дар рафти таҳқиқ бояд, ки баҳри **барқарор намудани зарари молулки аз ҷиноят расонидашуда** чораҳо андешида шаванд. Бинобар ин шахси таҳқиқбаранда вазифадор аст, ҳуқуқ ва уҳдадориҳои шахсе, ки аз ҷиноят зарари молумулкӣ дидааст фаҳмонида диҳад. Тибқи нишондоди м. 44 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвогари граждани шахси воқеӣ ё шахси ҳуқуқие эътироф карда мешавад, ки ба \bar{u} дар натиҷаи содир шудани ҷиноят зарари молумулкӣ расонида шуда, оид ба рӯёнидани он даъво пешниҳод кардааст. Даъвогари граждани оид ба рӯёнидани товони зарари маънавӣ низ метавонад даъво пешниҳод намояд.

Дар бораи эътироф кардани даъвогари граждани таҳқиқбаранда қарор қабул карда дар асоси қ.қ. 3 ва 4 м. 44 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқ ва уҳдадориҳои даъвогари гражданиро мефаҳмонад.

Барои ҳимояи манфиатҳои ноболиғон, инчунин шахсоне, ки бо тартиби муқарраргардида ғайри қобили амал эътироф шудаанд, даъвои граждани аз тарафи намоёндагони қонунии онҳо метавонад пешниҳод шавад.

Ҳамзамон агар ҷавобгари граждани муайян карда шуда бошад, дар ин хусус таҳқиқбаранда бо риояи талаботи м. 54 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ба сифати ҷавобгари граждани ҷалб намудан қарор бароварда, ҳуқуқ ва уҳдадориҳои ҷавобгари гражданиро, ки дар қ.қ. 3 ва 4 и ҳамин модда дар ҷ гардидаанд мефаҳмонад.

Барои таъмини даъвои граждани таҳқиқбаранда дар асоси м. 116 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон уҳдадор аст ҳаби молу мулкро ба амал барорад. Тибқи нишондоди қ.1 ҳамин модда ҳаби молу мулк чораи маҷбурии муурофиавӣ буда, аз номнавискунии молу мулк ва ба молик ё соҳиби он манъ кардани ихтиёрдорӣ ва дар ҳолатҳои зарурӣ истифода бурдани ин молу мулк иборат аст.

Ҳабси молу мулк барои таъмини даъвои граждани ё эҳтимоли мусодираи молу мулк татбиқ карда мешавад. Мақомоти пешбурди парвандаи ҷинояти бо ризои прокурор дар бораи ҳабси молу мулки гумонбаршуда, айбдоршаванда ё шахсоне, ки мувофиқи қонун барои кирдорашон аз ҷиҳати моддӣ ҷавобгаранд, ба суд дархост пешниҳод менамояд. Судя дар бораи ҳабси молу мулк қарор мебарорад.

Ҳабси молу мулк аз он иборат аст, ки ба молик ё соҳиби он манъи ихтиёрдорӣ ва дар ҳолатҳои зарурӣ манъи истифодаи ин молу мулк эълон карда ё ситонида, барои нигоҳдошт супорида мешавад.

Ҳабси молу мулк ва тартиб додани протокол тибқи қоидаҳои м.м. 172 ва 173 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон сурат мегирад.

Ҳабси молу мулке, ки мутобиқи замимаи Кодекси иҷроӣ қазои ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ашёи зарурати аввал ба ҳисоб меравад, мумкин нест.

Ҳабси молу мулк бо иштироки шахсони ҳолис ва дар ҳолатҳои зарурӣ бо иштироки мутахассисе, ки арзиши онро муайян менамояд, сурат мегирад.

Молу мулки ба ҳабс гирифтаго ситонидан ё бо салоҳияти шахсе, ки онро боздошт кардааст, барои нигоҳдошт ба намоҷандаи мақомоти ҳудидорақунии маҳаллӣ, ташкилоти истифодаи манзил, молики ин молу мулк ё ба дигар шахсе, ки барои таъмини нигоҳдошти он мутассадӣ шудааст, супоридан мумкин аст, ки дар ин бора забонхат гирифта мешавад.

Ҳабси маблағи амонатҳо, суратҳисобҳои бонкӣ, қоғазҳои қиматнок ҳама гуна амалиёти додугирифтго қатъ мекунад.

Ҳабси молу мулк бо қарори таҳқиқбаранда бекор карда мешавад, ба шарте, ки зарурат ба ин чора аз байн равад.

Дар қатори гузаронидани амалҳои тафтишӣ дар қараёни таҳқиқ инчунин бо воситаҳои гуногуни қонунӣ мумкин аст, ки далелҳо ҷамъоварӣ карда шаванд. Аз он ҷумла:

– талаб кардани гузаронидани санҷиш ва тафтиши (ревизияи) фаъолияти корхона, муассиса ва ташкилот;

– талаб карда гирифтани предметҳо, ҳуҷжатҳои мавҷудбуда ё омода намудани ҳуҷжатҳои муайян (тартиб додани маълумотномаҳо, ҳислатномаҳо ва ғайра).

Санҷиши ва тафтиши (ревизияи) корхона, муассиса ва ташкилот: - яке аз усулҳои назорати молиявӣ буда, санҷиши

чихати молиявӣ-ҳочагидории корхона, муассиса ва ташкилотро инъикос менамояд. Ҳангоми санчиш, ҳуҷҷатҳои гуногуни молиявӣ, инчунин нақшаҳо ва сметаҳои молиявӣ тафтиш карда мешаванд. Иҷроиши санчиш ва тафтиш ба мақомоти ваколатдори давлатӣ, дар доираи талаботи қонунгузории мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон супорида мешавад. Мақомоти ваколатдори давлатӣ, ҳангоми ворид гардидани дархост, санчиш ва тафтишро бо усулу воситаҳои ғайримурофиавӣ, яъне дар асоси қонунгузорию, ки фаъолияти онҳоро ба танзим мебарорад ба амал мебароранд ва оид ба натиҷаҳои бадастомада ба тариқи хаттӣ мақомоти таҳқиқро огоҳ месозанд.

Дар вақти пешбурди таҳқиқ инчунин зарурати гузаронидани **баҳисобгирии молу мулк** (инвентаризатсия) ба миён меояд, ки қисми таркибии ревизия мебошад ва ё хусусияти мустақилро дошта, он бо мақсади санчишу баҳисобгирии мавҷудияти аслии маблағҳои пулӣ ва молу мулк ва мувофиқати онҳо бо ҳисоботи бухгалтерӣ ва ғайра анҷом дода мешавад. Баҳисобгирии молу мулк бо талаби шахси таҳқиқбаранда аз тарафи комиссияи баҳисобгирӣ, ки аз ҷониби роҳбарияти мақомоти болоӣ таъин карда шудааст гузаронида мешавад. Ҳангоми гузаронидани санчиши молиявӣ ва баҳисобгирии молу мулк шахси таҳқиқбаранда метавонад иштирок кунад.

Предметҳо ва ҳуҷҷатҳои, ки ҳангоми амали тафтишӣ гирифта шудаанд, инчунин бо талаби мақомоти таҳқиқ аз тарафи шахрвандон ихтиёран супорида шудаанд, чун коида аҳамияти далелнокӣ доранд, ба монанди:

– предметҳои, ки ба сифати оломи ҷиноят баромад меку-
нанд;

– ашёҳои, ки дорои пайҳои ҷиноят мебошанд;

– маблағҳои пулӣ ва ашёҳои қимматноке, ки бо роҳи ҷинояткорона ба даст оварда шудаанд;

– дигар далелҳои, ки барои ошкор намудани ҷиноят ва шахсони ҷиноят содиркарда дар рафти таҳқиқ хизмат меку-
нанд ва ё бегуноҳии шахсро дар содир намудани ҷиноят исбот меку-
нанд.

Вале ин объектҳои номбаршуда танҳо ҳамон вақт далел ҳисобида мешаванд, ки агар онҳо пурра азназар гузаронида

шуда дар протокол дарҷ карда шаванд. Агар ин объектҳо хангоми гузаронидани амалҳои тафтишӣ ба монанди азназаргузаронии ҷои ҳодиса, кофтуков, ёфта гирифта ба даст омада бошанд, дар ҳамаи амали тафтишӣ аз назар гузаронида шуда натиҷаҳо дар протокол қайд карда мешаванд. Ҳангоми азназаргузаронии объектҳои номбаршуда диққати асосӣ бояд ба масъалаҳои зерин дода шавад:

–хусусияти предмет ва табиноти он;

–намуди зоҳирӣ (ҳачм, шакл, ранг, тарзи тайёр намудан);

–хусусиятҳои инфиродие, ки боиси муайян намудани манбаи пайдоиши ашё мегарданд;

–мавҷудияти пайҳо.

Агар азназаргузаронӣ муддати зиёдро талаб кунад ё ба амалбарории он дар ҷойи муайяншуда ниҳоят душвор бошад, объектҳо бояд, печонида ва мӯҳр зада, бидуни расонидани осеб ба ҷойи дигари барои азназаргузаронии мусоид оварда шаванд (қ. 4 м. 183 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон), ва он ҳамчун амали мустақили тафтишӣ ҳисобида мешавад.

Ҳамчунин амали мустақили тафтишӣ ҳисобида мешавад, вақте, ки объектҳо аз тарафи ҷабрдида ва шахсони дигар ба мақомоти таҳқиқ пешниҳод карда мешаванд. Азназаргузаронии объектҳо дар ҳузури шахсони ҳолис суръат мегирад ва дар ҳолатҳои зарурӣ таҳқиқбаранда мутахассиси соҳаи дахлдорро даъват мекунад. Баъд аз анҷоми азназаргузаронӣ таҳқиқбаранда дар асоси талаботи қ. 2 м. 185 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи далели шайъӣ эътироф намудани ашё ва ба парванда ҳамроҳ намудани он қарор мебарорад. Дар қарор бояд масъалаи ба парванда ҳамроҳ кардани далели шайъӣ ё ба молики он ё ба шахсони дигар ё ба ташкилот барои нигоҳдошт супоридани он ҳал карда шавад. Дар ҳолатҳои зарурӣ чунин қарор баъд аз гузаронидани экспертизаи судии дахлдор оид ба олотӣ содиркунии ҷиноят, муайян намудани изҳои ҷиноят ва пешниҳод кардани онҳо барои шиноختан бароварда мешавад.

Далелҳои шайъӣ бояд ҳамроҳи парвандаи ҷиноятӣ нигоҳ дошта шаванд. Дар вақти аз мақомоти таҳқиқ ба муфаттиш ё аз як муфаттиш гирифта ба муфаттиши дигар супоридани парвандаи ҷиноятӣ, инчунин ба прокурор ва суд

супоридани он далели шайъӣ якҷоя бо парвандаи ҷиноятӣ фиристода мешавад.

Агар далелҳои шайъӣ бинобар калонҳаҷм буданашон ё бо сабаби дигар бо парвандаи ҷиноятӣ нигоҳ доштаниашон имконнопазир бошад, аксбардорӣ карда, мӯҳр гузошта, дар ҷое, ки таҳқиқбаранда нишон медиҳанд, нигоҳ дошта шуда, дар ин бора дар парванда маълумоти дахлдор сабт карда мешавад.

Далели шайъӣ, ҳамчунин намунаҳои далелҳои шайъӣ, ки дар қ. 5 м. 185 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд то эътибори қонунӣ пайдо кардани ҳукми суд ё то анҷоми муҳлати шикоят аз қарор ё таъиноти суд оид ба қатъ кардани парвандаи ҷиноятӣ нигоҳ дошта мешаванд. Дар мавридҳои ба миён омадани баҳси ҳуқуқӣ оид ба ашё, он бо роҳи мурофиаи судии граждани ҳал карда мешавад, далелҳои шайъӣ то эътибори қонунӣ пайдо кардани ҳалномаи суд нигоҳ дошта мешаванд.

Агар далелҳои шайъӣ маҳсулоти зуднобудшаванда бошанд ва онҳоро ба соҳибаш баргардонидан мумкин набошад, барои мақсаднок истифода бурдан, онҳо ба муассисаҳои дахлдор супурда мешаванд. Агар зарур шавад, ба ҷои онҳо ба соҳибаш ашёҳои дорои ҳамон гуна сифат ё арзишашон пардохт карда мешавад.

Ҳуччатҳое, ки бо дархости мақомоти таҳқиқ аз тарафи корхонаҳо, муассисаҳо, ташкилотҳо, шахсони мансабдор ва шаҳрвандон пешниҳод карда мешаванд (хислатнома, маълумотнома, нусхаҳои ҳулосаҳо ва санадҳои меъёрие, ки фаъолияти муайянро ба низом мебароранд ва ғайра) яке аз манбаъҳои далел ба шумор рафта, ба парвандаи ҷиноятӣ ҳамроҳ карда мешаванд.

Эълон кардани айб ва пурсиши айбдоршаванда. Агар дар рафти таҳқиқ далелҳои кофӣ чамъ оварда шуда бошанд, ҳодисаи ҷиноят дар ҳақиқат ҷой дошта бошад ва дар содир кардани он шахси мушаххасе, ки дар қатори аломатҳои тарафи субъективии ҷиноят (шакли қасдонаи гуноҳ ё аз безҳтиётӣ), боз аломатҳои дигари ҷиноят дида шаванд, аз тарафи дигар ҳолатҳое, ки пешбурди парвандаи ҷиноятиро истисно мекунанд

мавчуд набошанд, таҳқиқбаранда қарор дар бораи ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидани айбдоршаванда ва эълон кардани айб мебарорад¹.

Айб на дертар аз ду шабонарӯз аз лаҳзаи баровардани қарор дар бораи ба сифати айбдоршаванда ба ҷавобгарӣ кашидани шахс дар ҳузури Ҳимоятгар эълон карда мешавад, ба шарте ки ӯ дар парвандаи ҷиноятӣ иштирок дошта бошад ё иштироки Ҳимоятгар мутобиқи қонун ҳатмӣ бошад ё дар ин бора айбдоршаванда дархост карда бошад (қ. 1 м. 225 КМҚ Қумхурии Тоҷикистон).

Дар қарори ба ҷавобгарӣ кашидан ба сифати айбдоршаванда маълумоти зерин бояд нишон дода шаванд: вақт ва маҳалли тартиб додани он; аз қониби кӣ тартиб дода шудани он; насаб, ном, номи падари шахсе, ки ба сифати айбдоршаванда ба ҷавобгарӣ кашида мешавад; рӯз, моҳ, сол ва маҳалли таваллуди ӯ; баёни ҷинояте, ки тибқи он шахс айбдор доништа мешавад; нишон додани вақт, маҳалли содир шудани ҷиноят; ҳолатҳои дигаре, ки бояд мутобиқи м. 85 КМҚ Қумхурии Тоҷикистон исбот карда шаванд; КҚ Қумхурии Тоҷикистон (модда, қисм, банд), ки барои ҳамин ҷиноят ҷавобгарӣ пешбинӣ кардааст.

Қарор бояд масъалаи ба сифати айбдоршаванда ба ҷавобгарӣ кашидани шахсро оид ба парвандаи таҳти тафтишот қарордошта дар бар гирад.

Ҳангоми айбдор намудани шахс дар содир намудани якчанд ҷиноят, ки дар банду қисмҳои мухталифи моддаҳои КҚ Қумхурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд, дар қарори ба ҷавобгарӣ кашида шудани ӯ ба сифати айбдоршаванда бояд зикр гардад, ки кадом кирдорҳои ҷинояткоронаи мушаххас, мутобиқи банд ва қисми моддаи КҚ Қумхурии Тоҷикистон банду баст карда мешаванд.

Баровардани қарор дар бораи ба ҷавобгарӣ кашидан ба сифати айбдоршаванда мавқеи мурофиавии ӯро тағйир

¹ Оид ба парвандаи ҷиноятӣ, ки доир ба он тибқи қоидаҳои муқарраркардаи КМҚ Қумхурии Тоҷикистон тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест, ба шарте, ки ҷиноят аз тарафи ноболиг, шахси номукаллаф ё баъди содиркунии ҷиноят ба бемории рӯҳӣ гирифтورشуда содир карда шуда бошад, бо талаботи қоидаҳои м. 156 КМҚ Қумхурии Тоҷикистон ҳатман тафтиши пешакӣ гузаронида мешавад.

медихад. Аз лаҳзаи эълон кардани айбдори шахс ҳамчун айбдоршаванда ҳисобида мешавад.

Айбдоршаванда барои пурсиш ба назди таҳқиқбаранда бо тартиби зерин даъват карда мешавад: айбдоршавандае, ки дар озодӣ мебошад, бо огоҳинома, даъватнома, бо тариқи телефони ё телеграмма; айбдоршавандае, ки дар ҳабс аст, тавассути маъмурияти муассисаҳои нигоҳдории муваққатӣ ва тафтишотӣ даъват карда мешавад (қ. 1 м. 223 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Айбдоршавандае, ки дар озодӣ мебошад бояд дар муҳлати муайяншуда ба даъвати таҳқиқбаранда ҳозир шавад. Ҳолатҳое мешаванд, ки айбдоршаванда бо сабабҳои узрнок ба даъвати мақомоти таҳқиқ ҳозир шуда наметавонанд, масалан: бемор шудани айбдоршаванда ё фавтидани ҳешовандони наздик, офатҳои табиӣ, нагирифтани даъватнома ва дигар сабабҳо.

Аз мазмуни м. 115 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон бармеояд, ки дар сурати бе сабабҳои узрнок ба даъвати таҳқиқбаранда ҳозир нашудани айбдоршаванда ӯ бо қарори асоснок, аз ҷониби мақомоти қорҳои дохилӣ маҷбуран оварда мешаванд. Ин вақт сабабҳои ба даъвати мақомоти таҳқиқ ҳозир нашудани айбдоршаванда муайян карда мешаванд. Айбдоршавандаро мумкин аст, ки бе пешакӣ даъват карда шуданаш маҷбуран оварда шавад, танҳо агар ӯ аз мақомоти таҳқиқ пинҳон шавад ё ҷои зисти муайян надошта бошад. Асос барои маҷбуран овардан, аз мазмуни қарор иборат буда дар он ному насаб, соли таваллуд, ҷои таваллуд, ҷои зист, ҷои қори айбдоршаванда ва ба кучо ҳозир карда шуданаш нишон дода мешавад, ки ин қарор дар зеримзои ӯ шинос карда мешавад. Маҷбуран овардан дар вақти шабона ба истисноӣ ҳолатҳои таъхирнопазир иҷозат дода намешавад.

Агар ки ҷои зисти айбдоршаванда номаълум бошад ё ӯ ба даъвати таҳқиқбаранда ҳозир нашавад айб ба ӯ мумкин аст, ки баъди гузаштани муҳлати душабонарӯза эълон карда шавад.

Ҳангоми эълон кардани айб айбдоршаванда метавонад бо моҳияти қарор шинос шавад. Ҳамзамон таҳқиқбаранда ӯро дар асоси айби эълон кардашуда ба сифати айбдоршаванда пурсиш мекунад. Таҳқиқбаранда вазифадор аст ба айбдоршаванда моҳияти айби пешниҳодшударо фаҳмонида диҳад (қ. 4 м. 225 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Ин дар

қарор қайд карда шуда бо имзои таҳқиқбарандаю айбдоршаванда тасдиқ карда мешавад. Агар айбдоршаванда аз шинос шудан бо қарор ва ё имзо кардани он даст кашад, таҳқиқбаранда ин ҳолатро дар қарор нишон дода бо имзои худ тасдиқ менамояд. Дар таҷрибаи кори мақомоти таҳқиқ боз ҳолатҳое вомехӯранд, ки айбдоршаванда аз додани нишондод низ даст мекашад, ки дар ин ҳолат ҳам дар протоколи пурсиши айбдоршаванда қайд карда шуда бо имзои таҳқиқбаранда тасдиқ карда мешавад. Ҳангоми ташкил ва гузаронидани ин амали тафтишӣ бояд дар назар дошт, ки додани нишондод ин уҳдадори айбдоршаванда набуда, ҳуқуқи ӯ мебошад ва метавонад нишондод диҳад ё надихад (сарҳати 1 қ. 4 м. 47 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Бояд қайд намуд, ки дар вақти эълон кардани айб шахси таҳқиқбаранда вазифадор аст ҳуқуқ ва уҳдадориҳои айбдоршавандаро, ки онҳо дар м. 47 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шудаанд фаҳмонида диҳад.

Айбдоршаванда ҳуқуқ дорад:

–нишондод диҳад ё надихад ва дар ин бора пеш аз пурсиш огоҳ карда шавад;

–донад, ки барои ҷӣ айбдор карда шудааст ва нусхаи қарорхоро дар бораи ба сифати айбдоршаванда ба ҷавобгарии ҷинойтӣ кашидан, оид ба татбиқ намудани чораи пешгирӣ, инчунин нусхаи фикри айбдоркуниро гирад;

–оид ба айби нисбат ба ӯ эълоншуда нишондод диҳад;

–далелҳо пешниҳод кунад;

–дархост ва раддия изҳор кунад;

–бо забони модарӣ ё забони дигаре, ки медонад, нишондод диҳад;

–аз хизмати тарҷумон ройгон истифода барад;

–аз лаҳзае воқеан дастгир шудан ҳимоятгар дошта бошад, аз ҷумла тибқи ҳолат ва тартиби пешбининамудаи КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон аз кӯмаки ҳимоятгар ройгон истифода барад;

–аз лаҳзае дастгир шудан бидуни мамониат бо ҳимоятгар як ба як мулоқот кунад;

–дар амалҳои тафтишӣ, ки тибқи дархости ӯ ё дархости ҳимоятгар гузаронида мешавад, иштирок намояд;

–бо протоколи амалҳои тафтишӣ шинос шавад ва нисбат ба он эроди худро изҳор кунад;

–бо қарори таъин кардани экспертиза ва хулосаи коршинос шинос шавад;

–пас аз ба охир расонидани тафтиш бо маводи парванда шинос шавад ва аз он ҳама гуна маълумоти заруриро рӯйнавис кунад;

–аз амал ва қарорҳои шахси таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд, судья шикоят кунад;

–оид ба қатъи пешбурди парванда норозигӣ изҳор намояд;

–дар муҳокимаи судӣ оид ба баррасии интиҳоби чораи пешгирии иштирок кунад.

Айбдоршаванда уҳдадор аст:

–бо даъвати мақомоти пешбурди тафтишот ҳозир шавад;

–ба амрҳои қонунии мақомоти пешбурди тафтишот итоат намояд;

–дар амали тафтишӣ ва мувофиқавӣ иштирок намояд, ба шарте ки мақомоти пешбурди тафтишоти пешакӣ лозим донад.

Дар оғози пурсиш таҳқиқбаранда бояд муайян кунад, ки оё айбдоршаванда хоҳиш дорад фикри худро ба айби эълоншуда изҳор намояд, оё ӯ бо айби эълоншуда пурра ё қисман иқрор аст ё гунаҳгории худро рад мекунад. Дар ин бора дар протоколи пурсиш бояд сабт ворид карда шавад. Вақте, ки айбдоршаванда бо айби эълоншуда худро пурра гунаҳкор меҳисобад ва дар ин хусус нишондод медиҳад, таҳқиқбаранда набояд бо ин маҳдуд шуда парвандаи ҷиноятиро ба охир расонад. Ӯ инчунин бояд далелҳои дигарро, ки дар парванда гунаҳгории айбдоршавандаро исбот мекунад ҷамъоварӣ ва мустаҳкам кунад. Нишондоди айбдоршаванда ин яке аз воситаҳои ҷимояи ӯ аз айби эълонкардашуда мебошад. Дар як вақт ӯ ҳамчун иштирокчии бевоситаи ҷиноят, метавонад ба таври пурратар дар бораи ҳолатҳо ва ҷузъҳои содиршавии ҳодиса маълумот диҳад, ки аз ин таҳқиқбаранда хулоса бароварда фарзияҳоро пешбарӣ менамояд. Нишондоди айбдоршаванда нисбат ба дигар далелҳои бо парвандаи ҷиноятӣ ҷамъовардашуда бартарӣ надорад, ҳамаи далелҳо қувваи баробар доранд. Дар баробари ба ғуноҳи худ пурра иқрор шудани шахс, инчунин бояд, ки дар парванда далелҳои дигари исботкунандаи ғуноҳ мавҷуд бо-

шанд, то инки асоси ба ҷавобгарию ҷиноятӣ кашидан шуда тавонад.

Агар айбдоршаванда худро гунаҳгор ҳисобад нишондоди \bar{y} ниҳоят батафсил оид ба ҳар як ҳолати содиршавии ҷиноят, ки ба предмети исботкунӣ дохил мешаванд ва сабабу шароитҳои содиршавии ҷиноят дар протокол дарҷ мегардад. Вақте, ки айбдоршаванда бо айби эълоншуда худро қисман гунаҳгор меҳисобад, бояд муайян карда шавад, ки \bar{y} дар кадом ҳолатҳои кирдори содиршуда худро гунаҳгор меҳисобад ва дар кадом қисмат гунаҳгорию худро инкор мекунад, инчунин норозигию вай бо айби эълоншуда бояд муайян карда шавад.

Дар баъзеи мавридҳо чунон ҳам мешавад, ки айбдоршаванда худро дар содир намудани ҷиноят гунаҳгор наҳисобида, дар нишондоди худ муфассал дар бораи ҳолатҳои содиршавии ҷиноят маълумот медиҳад. Дар ин ҳолат дар охири пурсиш боз як бор додани савол ба \bar{y} оид ба гунаҳгор ё бегуноҳияш бамаврид аст.

Ҳангоми пурсиши айбдоршаванда истифода бурдан аз усулҳои тактикӣ-криминалистӣ самаранок мебошад. Дар давраи аввал нишондоди айбдоршаванда усули нақли озод истифода бурда мешавад, ва баъдан ба \bar{y} мумкин аст, ки саволҳо дода шаванд (саволҳои иловагӣ, муайянкунанда, такрорӣ). Агар айбдоршаванда нишондоди ба ҳақиқати ҳол ростнаояндаро диҳад, пас ба \bar{y} моҳияти нишондоди софдилонаро ва иқрориро дар содир намудани ҷиноят бояд фаҳмонида дода шавад. Инчунин дар ҳамин ҳол мумкин аст, ки пурсиш бо пешниҳод ва нишон додани далелҳои дигар суръат гирифта, минбаъд бо гузоштани саволҳои дахлдор ва инчунин истифодаи усулҳои дигари тактикӣ-криминалистӣ давом дода шавад. Пурсиши бефосила аз 4 соат ва давомнокии он дар як рӯз аз 8 соат зиёд шуда наметавонад (қ. 7 м. 199 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ҳангоми пурсиши айбдоршаванда қоидаҳои м.м. 199-200 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд риоя карда шаванд.

Нишон додани далели шайъӣ ва ҳуҷҷат, хондани протокол ва намоиш додани сабти овоз, видео ва наворбардории амалҳои тафтишӣ, ҳамчунин нишондоде, ки пурсишшаванда вобаста ба ҳолати қор додааст, бояд ҳатман дар протокол инъикос ёбанд.

Пурсишшаванда дар чараёни тафтиш метавонад тарх, нақша, расм, диаграмма тайёр кунад, ки онҳо ба протокол ҳамроҳ карда, дар ин хусус қайд карда мешавад.

Баъди ба охир расидани пурсиш протокол барои хондан ба пурсишшаванда пешниҳод мешавад ё бо хоҳиши ӯ аз тарафи таҳқиқбаранда хонда дода мешавад. Талаби пурсишшаванда дар бораи ба протокол дохил намудани иловаҳо ва тасхехот бояд ҳатман иҷро карда шавад.

Пурсишшаванда далели шинос шудан бо нишондод ва дурустии сабти онҳоро бо имзои худ дар охири протокол тасдиқ менамояд ва ҳар як саҳифа аз тарафи ӯ имзо карда мешавад.

Агар дар чараёни пурсиш тарҷумон иштирок карда бошад, ӯ низ ҳар як саҳифа ва протоколро дар маҷмӯъ имзо мекунад. Тарҷумон ба тарҷумаи нишондоди бо дасти худ навиштаи пурсишшаванда имзо мегузорад.

Агар дар вақти пурсиш аз воситаҳои техникӣ-криминалистӣ ба монанди сабти овоз ва видео истифода шуда бошанд, ҳатман дар протокол дар ин бора қайд карда шуда, натиҷаҳои он ба айбдоршаванда ва иштирокчиён шунавонида ва намоиш дода мешаванд.

Ҳамаи шахсоне, ки дар пурсиш иштирок кардаанд, дар протокол имзо мегузоранд.

Барои санҷиши нишондоди айбдоршаванда, мумкин аст, ки пурсиши шохидон ва дигар амалҳои тафтишӣ ба таври иловагӣ гузаронида шаванд.

Агар дар рафти таҳқиқ лаҳзаҳои нави содиршавии ҷиноят ошкор гарданд, ки асос барои дохил намудани илова ба айби эълоншуда гарданд ва ё ҳолатҳое ба миён оянд, ки зарурати даровардани тағйиротро ба он талаб мекунанд, шахси таҳқиқбаранда, вазифадор аст, ки айби навро тартиб диҳад ва бо эълон кардани он айбдоршавандаро оид ба ҳолатҳои нави ошкоргардида пурсиш кунад. Эълон кардани айби нав бо риояи қоидаҳои м.м. 225-226 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом дода мешавад. Агар дар чараёни таҳқиқ яке аз қисмҳои айби эълоншуда тасдиқ нашуда бошад, таҳқиқбаранда бо қарори худ таъқиби ҷиноятӣ ҳамин қисматро қатъ карда, дар ин бора айбдоршаванда ва дигар иштирокчиёни муҳофизат оғох месозад.

Баъд аз ба ҷавобгарӣ кашидан ба сифати айбдоршаванда бояд масъалаи интихоби чораи пешгирӣ (тағйир ё бекор кар-

дани чораи пешгирӣ, агар, ки он пеш ҳамчун нисбати гумонбаршуда интиҳоб шуда бошад) ҳал карда шавад.

Дар ҳолати набудани асосҳо барои интиҳоби яке аз чораҳои пешгирӣ, таҳқиқбаранда аз айбдоршаванда уҳдадорӣ барои аз рӯи даъват ҳозир шудан ба мақомоти таҳқиқ ва хабар додан аз тағйири ҷои истиқомат мегирад (қ. 4 м. 453 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Чораи пешгириро шахси пешбарандаи таҳқиқ дар ҳолате татбиқ мекунад, агар далелҳои дар парвандаи ҷиноятӣ ҷамъовардашуда асоси кофӣ диҳанд, ки абдоршаванда аз мақомоти таҳқиқ ва суд пинҳон мешаванд, рафти таҳқиқи парвандаи ҷиноятиро ҳалалдор мекунанд, аз ҷумла маводи барои парванда аҳамиятдоштаро пинҳон ё сохтакорӣ мекунанд ё бо роҳи ғайриқонунӣ ба шахсони дар мурофиаи ҷиноятӣ иштироккунанда таъсир мерасонанд, бе сабабҳои узрнок ба даъвати таҳқиқбаранда ҳозир нашаванд, ҷинояти дигарро содир намоянд ва ё ба иҷрои ҳукм монеъ шаванд. Ҳангоми зарурати татбиқи чораи пешгирӣ дар ҳаққи айбдоршаванда хусусияти айбдоркунӣ, шахсият, синну сол ва вазъи саломатӣ, намуди машғулият, вазъи оилавӣ ва молумулкӣ, мавҷудияти ҷои доимии истиқомат ва ҳолатҳои дигар ба инобат гирифта мешаванд (қ. 2 м. 102 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Агар зарурати татбиқи чораи пешгирӣ аз байн равад, он бекор карда мешавад ё бо назардошти ҳолатҳои муайяне, ки навошкор мегарданд чораи пешгирии интиҳобшуда ба сабуктар ва ё баракс ба вазнинтар тағйир дода мешавад.

Азбаски интиҳоби чораи пешгирӣ ба айбдоршаванда маҳдудиятҳоро пеш меорад, доираи онҳо мукамал буда, тартиби татбиқи онҳоро қонунгузории мурофиавии ҷиноятӣ муқаррар кардааст. Шахси пешбарандаи таҳқиқ ҳуқуқ дорад яке аз чораҳои пешгирии зеринро интиҳоб намояд:

- забонхат дар бораи нарафтаи аз маҳалли истиқомат;
- кафолати шахсӣ;
- гарав;
- ҳабси хонагӣ;
- ба ҳабс гирифтаи.

Дар бораи татбиқ намудани чораи пешгирӣ таҳқиқбаранда қарор мебарорад. Дар қарор моҳияти ҷинояти аз тарафи шахси гумонбаршуда ё айбдоршаванда содир кар-

дашуда ва асосҳои татбиқи чораи пешгирӣ нишон дода мешаванд. Қарор ба шахсе, ки нисбатан чораи пешгирӣ интиҳоб карда шудааст эълон карда мешавад.

Забонхат дар бораи нарафтан аз маҳалли истиқомат дар гирифтани уҳдадорӣ хаттӣ аз айбдоршаванда / гумонбаршуда дар бораи тарк накардани маҳалли истиқомати доимӣ ё муваққатӣ бе иҷозати мақомоти таҳқиқ, дар вақти таъиншуда ҳозир шудан ба даъвати мақомоти таҳқиқро ифода меёбад (м. 105 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Дар баробари татбиқи ин чораи пешгирӣ ба айбдоршаванда (гумонбаршуда) ҳангоми гирифтани забонхат бояд эълон карда шавад, ки дар сурати аз ҷониби ӯ риоя накардани талабот дар ҳаққи ӯ чораи саҳттари пешгирӣ татбиқ карда мешавад.

Кафолати шахсӣ аз тарафи шахси ба боварӣ сазовор қабул кардани удадорӣ хаттӣ аст, ки айбдоршаванда (гумонбаршуда) ҳангоми дар озодӣ будан аз мақомоти таъқиби ҷиноятӣ пинҳон намешавад, ба таҳқиқи парванда монета намегардад ва бо фаъолияти ҷиноятӣ машғул намешавад (м. 106 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Шумораи кафилон бояд аз ду нафар кам набошад. Кафолати шахсӣ бо дархости хаттии кафилон ва ризои шахсе, ки ба ӯ кафолат дода мешавад, татбиқ мегардад. Кафилон забонхат дода, тасдиқ мекунанд, ки моҳияти гумонбар ё айбдор кардани шахсе, ки ба вай кафолат медиҳанд ва масъулияти кафил ба онҳо фаҳмонида шудааст.

Гарав аз супоридани маблағ ба депозити мақомоти тафтишот аз тарафи айбдоршаванда (гумонбаршуда), иборат мебошад (м. 109 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Маблағи гаравро мақомоти таҳқиқ вобаста ба вазнинии ҷиноят, шахсияти айбдоршаванда (гумонбаршуда), вазъи молумулкии ӯ, вале на камтар аз шашсад нишондиҳанда барои ҳисобҳо¹ муайян ме-

¹ Бори аввал ин ченак бо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи нишондиҳанда барои ҳисобҳо» аз 06.10.2008 с. таҳти № 422 ба матни КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид карда шуда буд. Вобаста аз вазъи иқтисодӣ-молиявӣ ҳар сол ин ченак каме ҳам бошад иваз мешавад дар моддаи алоҳидаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бучети Ҷумҳурии Тоҷикистон». То соли 2017 як нишондиҳанда барои ҳисобҳо баробар буд ба 40 сомонӣ. Тибқи моддаи 23 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бучети Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 21 ноябри соли 2016 таҳти № 1377 ин ченак баробар аст ба 50 сомонӣ.

намојад. Гарав ба шарте татбиқ карда мешавад, ки товони зарари моддии бо ҷиноят расонидашуда пурра баргардонида шуда бошад. Таҳқиқбаранда гаравро бо ризои прокурор татбиқ мекунад.

Дар сурати саркашӣ намудани айбдоршаванда (гумонбаршуда) аз ҳозир шудан ба даъвати мақомоти таҳқиқ чораи пешгирӣ иваз карда шуда, маблағи гарав тибқи талаботи м. 118 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ғоидаи давлат гузаронида мешавад.

Ҳабси хонагӣ аз қомилан ҷудо нигоҳ доштани айбдоршаванда (гумонбаршуда) аз ҷамъият бе тахти ҳабс қарор додан, вале бо татбиқи маҳдудиятҳои ҳуқуқии муайянкардаи суд, судя иборат аст (м. 110 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Тибқи талаботи қ. 2 м. 110 ҳабси хонагиро мумкин аст бо чораҳои зерин дар алоҳидагӣ ва дар якҷоягӣ татбиқ кард:

–тамоман ё дар вақти муайян набаромадан аз манзил;

–манъи гуфтугӯи телефонӣ, мукотибот ва истифодаи воситаҳои алоқа, ба истиснои ҳолатҳои дар сархати панҷуми ҳамин қисм пешбинишуда;

–манъи робита бо шахсони муайян ва дар хонаи худ қабул кардани ягон шахс;

–истифодаи воситаҳои электронии назоратӣ, воғузори уҳдадорӣ доир ба гирифта гаштани ин воситаҳо бо худ ва қори онҳоро таъмин намудан;

–уҳдадор қардан дар хусуси ҷавоб додан ба зангҳои назорати телефонӣ ё дигар ишораҳои (сигналҳои) назоратӣ, занг задан бо телефон ё шахсан ҳозир шудан дар вақти муайян ба мақомоти таҳқиқ, ки рафтори, айбдоршаванда (гумонбаршуда) ро назорат мекунад;

–ба зери назорат гирифтани айбдоршаванда (гумонбаршуда) ё ин ки манзил, инчунин муҳофизати манзил ё дигар ҷои ба ӯ чун манзил ҷудо кардашуда;

–чораҳои дигаре, ки рафтори дахлдор ва аз ҷамъият ҷудо нигоҳ доштани айбдоршаванда (гумонбаршуда) ро таъмин менамоянд.

Асосҳо ва тартиби ҳамчун чораи пешгирӣ татбиқ кардани ҳабси хонагӣ, муқаррар намудан ва дароз кардани муҳлати он, бекор кардани ҳабси хонагӣ бо меъёрҳои марбут

ба чораи пешгирӣ дар намуди ба ҳабс гирифтани ҳал карда мешаванд.

Ба ҳабс гирифтани ба сифати чораи пешгирӣ бо қарори судя ё таъиноти суд танҳо дар ҳаққи гумонбаршуда, айбдоршаванда ё судшавандае татбиқ карда мешавад, ки барои ҷинояти содиркардашон қонуни ҷиноятӣ ҷазоро дар намуди маҳрум кардан аз озодӣ ба муҳлати зиёда аз ду сол пешбинӣ намудааст (м. 111 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон). Нисбат ба айбдоршавандае (гумонбаршудае) дар содир намудани ҷинояти вазнин ё маҳсусан вазнин чораи пешгирии ба ҳабс гирифтани танҳо мутобиқи вазнинии ҷиноят татбиқ карда шуданиш мумкин аст. Аммо дар мавридҳои истисноӣ ин чораи пешгирӣ, мумкин аст, нисбат ба айбдоршаванда (гумонбаршуда) оид ба ҷиноятҳои, ки барояшон қонун ҷазои маҳрум кардан аз озодиро ба муҳлати камтар аз ду сол пешбинӣ намудааст, татбиқ карда мешавад, ба шарте, ки онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷои истиқомати доимӣ надошта бошанд ё шахсияташон муқаррар карда нашуда бошад ё инки онҳо аз мақомоти таъкиби ҷиноятӣ пинҳон шуда бошанд ё талаботи чораи пешгирии интиҳобшударо риоя накарда бошанд.

Ҳангоми зарурати интиҳоби чораи пешгирӣ дар намуди ба ҳабс гирифтани таҳқиқбаранда бо ризои прокурор дархости дахлдорро дар шакли қарор ба суд пешниҳод менамоянд. Дар қарор дар бораи пешниҳод кардани дархост оид ба интиҳоби чораи пешгирӣ дар намуди ба ҳабс гирифтани асос ва сабабҳои, ки аз рӯи он зарурати ба ҳабс гирифтани айбдоршаванда (гумонбаршуда) ба миён омадааст ва интиҳоби чораи пешгирии дигар ғайриимкон аст, дарҷ карда мешавад. Ба қарор маводе, ки асоснок будани дархостро тасдиқ менамояд, ҳамроҳ карда мешавад. Агар дархост нисбат ба гумонбаршудае, ки бо тартиби муқарраркардаи м.м. 92 ва 94 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон дастгир шудааст, пешниҳод карда шавад, қарор ва маводи номбурда ба судя на дертар аз 8 соат то ба охир расидани муҳлати дастгиркунӣ бояд пешниҳод карда шавад.

Судя дархостро баррасӣ карда, яке аз қарорҳои зеринро мебарорад:

–дар бораи ба сифати чораи пешгирӣ дар намуди ҳабс, ҳабси хонагӣ гирифтани айбдоршаванда (гумонбаршуда) иҷозат медиҳад;

–дар бораи рад кардани дархост;

–дар бораи ба таъхир гузоштани қабули қарори дархост ба мухлати на зиёда аз 72 соат барои пешниҳоди далелҳои асосноки дастгиркунӣ. Дар ин маврид судя дар қарор муқаррар менамояд, ки мухлати дастгиркуниро то чанд рӯзи соат дароз мекунад.

Таҳқиқбаранда мувофиқи талаботи қ. 1 м. 100 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифадор аст, дар бораи татбиқи чораи пешгирӣ дар намуди ба ҳабс гирифтагон аъзои болиғи оилаи ё ҳешовандони наздики айбдоршаванда (гумонбаршуда) ро хабардор кунад.

Яке аз вазифаҳои муҳими таҳқиқ аз муайян намудани сабабу шароитҳое, ки ба содиршавии ҷиноят мусоидат кардаанд иборат мебошад. Ҳангоми санҷидани ҳолатҳои ҳодисаи тафтишшаванда мақомоти таҳқиқ бо роҳҳои гузаронидани амалҳои гуногуни тафтишӣ шахсияти ҷинояткор, сабаби қирдори содиршуда, ҳаракатҳое, ки натиҷашон амалҳои ҷинояткоронаро ба вуқӯ оварданд, инчунин хусусиятҳои омодагиро ба содир кардани ҷиноят муайян мекунад. Ғайр аз ин дар қараёни гузаронидани амалҳои тафтишӣ бояд, ки ҳолатҳои ба дараҷа ва хусусияти ҷавобгарии айбдоршаванда таъсиррасонанда, ки дар м.м. 61 ва 62 ҚҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд бояд муайян кард. Ба муайян кардани ин ҳолатҳо ва ҳолатҳои дигаре, ки дар м. 85 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд, таҳқиқбаранда бояд аз лаҳзаи оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ шурӯъ кунад. Ин амал ба таҳқиқбаранда имконият медиҳад, ки сабабу шароитҳои содиршавии ҷиноят мадди назар нашаванду сари вақт муайян карда шаванд. Бартараф намудани сабабу шароитҳои содиршавии ҷиноят аз рӯи натиҷаҳои таҳқиқ шакли муҳими пешгирӣ ҷинояткори аст. Қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ ба сифати чораи бартарафкунӣ рағбон кардани пешниҳодотро бо қорхона, муассиса ва ташкилотҳои дахлдор муайян намудааст. Пешниҳодот аз тарафи таҳқиқбаранда бароварда шуда, бо имзои тасдиқкунандаи сардори мақомоти таҳқиқ рағбон карда мешавад. Дар пешниҳодот дар асоси маводи дар парвандаи ҷиноятӣ мавҷуда, ҳолати ҷинояти содиршуда бо ишора намудан ба далелҳои ҷамъовардашуда, таҳлили муфассали сабабу шароитҳои содиркунии ҷиноят, камбудихо дар фаъолияти

корхона, муассиса ва ташкилот, ки ба содир кардани кирдори ҷинойткорона мусоидат намуданд нишон дода мешаванд. Дар қисми хулосавии пешниҳодот талаб карда мешавад, ки сабабҳои ошкоргардидае, ки ба содиршавии ҷинойт мусоидат намулдаанд бартараф карда шаванд. Пешниҳодот шахсони мансабдорро вазифадор мекунад, ки барои бартараф намудани сабабу шароитҳои содиршавии ҷинойт чораҳоро андешанд ва аз натиҷаи чораҳои андешидашуда дар муҳлати якмоҳаи бо қонунгузори мурофиавии ҷинойтӣ муқарраргардида (қ. 2 м. 178 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон) ба мақомоти таҳқиқ хабар расонанд.

Парвандаҳои ҷинойтие, ки пешбурди онҳо аз тарафи мақомоти таҳқиқ ба анҷом расонида мешаванд, бояд дар муҳлати на дертар аз понздаҳ шабонарӯз аз рӯзи оғози парвандаи ҷинойтӣ то рӯзи ба прокурор барои ба суд равон кардан ё то рӯзи қатъ кардани пешбурди парванда тамом карда шавад. Ба муҳлати пешбурди таҳқиқ муддате, ки дар давоми он таҳқиқ бо асосҳои пешбиникардаи КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон боздошта шуда буд, дохил намешавад.

Муҳлати пешбурди таҳқиқ мумкин аст аз тарафи прокурор ё муовини ӯ дароз карда шавад, вале на зиёдтар аз понздаҳ шабонарӯз.

Барои дароз кардани муҳлат шахси таҳқиқбаранда қарори асоснок мебарорад, ки мазмуни он аз асосҳои дарозкунии муҳлат иборат мебошад: қарор аз тарафи сардори мақомоти таҳқиқ тасдиқ карда шуда ба прокурори назоратбарандае, ки муҳлати минбаъдаи парвандаро муқаррар мекунад пешниҳод карда мешавад; қарор бояд то ба охир расидани муҳлат ба прокурор ирсол карда шавад. Дар ҳолатҳои истисноӣ муҳлат мумкин аст тибқи қоидаҳои муқарраркардаи м. 168 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон дароз карда шавад.

Ҳангоми ба таҳқиқи иловагӣ баргардонидани парвандаи ҷинойтӣ (аз тарафи прокурор ё суд), инчунин аз нав сар кардани парвандаи боздошташуда ё қатъкардашуда муҳлати таҳқиқи минбаъда аз тарафи прокурори назоратбаранда муқаррар карда мешавад.

§ 3. Боздоштан ва анҷом додани таҳқиқ

Пешбурди таҳқиқ мумкин аст ҳангоми мавҷуд будани яке аз асосҳои зерин, ки барои идома ва анҷоми он монеа шуда метавонад, боздошта шавад (қ.1 м. 230 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон):

–вобаста ба муайян карда нашудани шахсе, ки бояд ба сифати айбдоршаванда ба ҷавобгарӣ кашида шавад;

–дар ҳолате, ки айбдоршаванда аз мақомоти таҳқиқ пинҳон шудааст ё бо сабабҳои дигар маҳалли будубоши ӯ муайян карда нашудааст;

–дар сурати ба бемории рӯҳӣ ё бемории дигари вазнин гирифтӣ шудани айбдоршаванда, ки аз ҷониби духтури муассисаи табобатии давлатӣ тасдиқ карда шудааст;

–дар сурате ки маҳалли будубоши айбдоршаванда маълум аст, вале вобаста ба ҳалли масъалаи маҳрум кардани ӯ аз масуният ё супорида шуданаш ба давлати хориҷӣ, инчунин бинобар дар экспедитсия ё сафари хизматӣ зиёда аз ду моҳ буданаш имконияти воқеии иштироки ӯ дар парванда мавҷуд нест.

Шартҳои муҳими боздоштани пешбурди таҳқиқ ин талаботи дар қонун муқарраргардидае мебошад, ки аз исбот гардидани ҳодисаи ҷиноят, гузаронидани амалҳои зарурии тафтиши, ки дар ғойбии айбдоршаванда мумкин аст, андешидани чораҳои дахлдор барои ошкор намудани айбдоршаванда иборат мебошад.

Боздошти парвандаи ҷиноятӣ бо асосҳои сархатҳои 2, 3, 4 қ. 1 м. 230 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон танҳо мумкин аст, агар, ки далелҳои кофӣ барои эълон кардани айб мавҷуд бошанд. Қарори боздоштани парвандаи ҷиноятӣ баъди аз тарафи шахси таҳқиқбаранда тартиб додани қарори ба ҷавобгарӣ кашидан ба сифати айбдоршаванда бароварда мешавад; қарор аз тарафи сардори мақомоти таҳқиқ тасдиқ карда мешавад. Дар ҳолати боздоштан бо асосҳои қ. 1 ҳамин модда бояд, ки ҳуди ҳодисаи содиршуда ба таври аниқ муайян карда шавад.

Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи сархатҳои 1 ва 2 қ. 1 м. 230 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ танҳо пас аз гузаштани муҳлати пешбурди он боздошта мешавад. Дар ҳолатҳои пеш-

биниамудаи сархати 3 қ. 1 ҳамин модда бошад онро пеш аз анҷоми муҳлати таҳқиқ низ боздоштан мумкин аст.

Дар сурати мавҷуд будани яке аз асосҳо ва риоя гардидани шартҳои муурофиавӣ таҳқиқбаранда дар бораи боздоштани тафтиши пешакӣ қарори вачҳнок мебарорад. Дар қарор бояд маълумоти ҳақиқие, оварда шаванд, ки аз содиркунии ҷинояти шахси мушаххас шаҳодат диҳанд.

Ҳамчун қарорҳои дигар, қарор дар бораи боздоштани пешбурди парванда низ аз се қисм иборат аст.

Дар қисми муқаддимавӣ нишон дода мешавад: кай, дар кучо, кӣ, оид ба кадом парвандаи ҷиноятӣ қарор қабул намулдааст.

Дар қисми баёнии қарор моҳияти парванда ва далелҳо оид ба мавҷуд будан ҳодисаи ҷиноят ва дар содир кардани он гунаҳгор будани шахс (агар вай маълум бошад); асосҳои боздоштан ва риояи шартҳои он (таърихи баровардани қарор дар бораи ба сифати айбдоршаванда ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан; иҷрои ҳамаи амалҳои имконпазири тафтишӣ; натиҷаҳои экспертизаи равоншиносӣ; тамом шудани муҳлати таҳқиқ ва ғ.); ишора ба моддаи дахлдори қонуни муурофиавии ҷиноятӣ оварда мешаванд.

Дар қисми хулосавӣ қарор дар бораи боздоштани пешбурди парвандаи ҷиноятӣ дарҷ карда мешавад.

Оид ба парвандаҳои гуруҳӣ мумкин аст, ки қисми мавод ба пешбурди алоҳида ҷудо карда шуда пешбурди парвандаи ҷиноятӣ нисбати шахсони алоҳида боздошта шавад.

Дар ҳолате, ки айбдоршаванда пинҳон мешавад ва маҳалли будубоши ӯ номуайян аст таҳқиқбаранда барои кофтуков чораҳо меандешад. Кофтуков мумкин аст ҳам дар ҷараёни таҳқиқ ва ҳам дар баробари боздоштани парвандаи ҷиноятӣ эълон карда шавад. Барои эълон кардани кофтуков қарори аз тарафи сардори мақомоти таҳқиқ тасдиқгардида асос мегардад. Дар ҳолатҳои мавҷуд будани асосҳои кофие, ки дар м. 102 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шудаанд, нисбати кофтуковшаванда бояд ҷораи пешгирии ҳабсӣ татбиқ карда шавад. Маводи кофтуковии айбдоршавандаи аз мақомоти таҳқиқ пинҳоншуда, инчунин муайян кардани шахсе, ки бояд ба сифати айбдоршаванда ба ҷавобгарии ҷиноятӣ ка-

шида шавад, барои иҷроиш ба шуъбаҳои дахлдори кофтукови ҷиноятӣ супорида мешавад.

Аз муқаррароти м. 233 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон бармеояд, ки баъди аз байн рафтани асосҳои боздоштан ё зарурати пешбурди амали тафтишӣ ба миён омада бошад, ки бе иштироки айбдоршаванда низ анҷом додани он мумкин аст, шахси пешбарандаи таҳқиқ бо қарори асосноки аз тарафи сардори мақомоти таҳқиқ тасдиқгардида таҳқиқи парвандаро аз нав сар мекунад.

Парвандаи боздошташударо инчунин бо қарори асосноки прокурор, ки бинобар бекор кардани қарори таҳқиқбаранда дар хусуси боздоштани таҳқиқ қабул кардааст, аз нав сар кардан мумкин аст.

Дар бораи аз нав сар кардани тафтиши пешакӣ айбдоршаванда ва ҳимоятгар, инчунин ҷабрдида, намояндаи ӯ, даъвогари граждани, ҷавобгари граждани ва намояндагони онҳо огоҳ карда мешаванд.

Бо назардошти он, ки пешбурди таҳқиқ ҳаматарафа, пурра ва холисона гузаронида шудааст, сардори мақомоти таҳқиқ дар хусуси ба анҷом расонидани парвандаи ҷиноятӣ қарор қабул мекунад.

Мувофиқи қ. 1 ва 2 м. 157 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқи парвандае, ки нисбат ба он пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмист, бо тартиб додани қарор дар бораи ба муфаттиш раван кардани парванда анҷом меёбад. Таҳқиқи парвандае, ки нисбат ба он пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмӣ нест, бо тартиб додани фикри айбдоркунӣ ё қарори қатъ кардани парванда анҷом меёбад.

Дар сурати мавҷуд будани яке аз асосҳои пешбинишудаи м. 234 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти таҳқиқ парвандаро бо қарори асоснок қатъ намуда, нусхаи онро дар муддати як шабонарӯз ба прокурор равона мекунад. Дар мавридҳои дигар таҳқиқбаранда фикри айбдоркуниро тартиб дода, бо яққоягии ҳамаи маводи таҳқиқ парвандаи ҷиноятиро ба прокурор барои тасдиқ пешниҳод мекунад.

Таҳқиқбаранда бо асосҳои, ки тамоми амалҳои тафтишӣ аз рӯи парвандаи ҷиноятӣ анҷом дода шудаанд ва далелҳои мавҷудбуда барои тартиб додани фикри айбдоркунӣ кофӣ мебошанд, вазифадор аст, ки дар ин бора айбдоршавандаро

огоҳ созад ва ба \bar{u} фаҳмонад, ки ҳуқуқ дорад шахсан ё бо ёрии Ҳимоятгар ба тамоми маводи парванда шинос шуда, дар бораи пурра қардани таҳқиқ барои қабул қардани қарори дигар нисбат ба парванда дархост кунад. Инчунин таҳқиқбаранда дар бораи анҷоми таҳқиқ ва ҳуқуқи шинос шудан бо маводи парванда ва арзи дархост вазифадор аст, ки Ҳимоятгари айбдоршавандаро (ба шарте ки \bar{u} дар парванда иштирок намояд), инчунин ҷабридида ва намояндаи \bar{u} , даъвогари граждани, ҷавобгари граждани ва намояндагони онҳоро огоҳ кунад.

Агар Ҳимоятгари айбдоршаванда ё намояндаи ҷабридида, даъвогари граждани, ҷавобгари граждани бо сабабҳои узрнок барои шинос шудан бо парванда дар вақти муайяншуда ҳозир шуда натавонад, таҳқиқбаранда муҳлати шиносшавиро ба муддати на бештар аз панҷ шабонарӯз ба таъхир мегузорад. Дар сурати ҳозир нашудани Ҳимоятгар ё намоянда дар давоми ин муҳлат таҳқиқбаранда барои ҳозир шудани Ҳимоятгар ё намояндаи дигар чора меандешад (қ. 3 ва 4 м. 239 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Таҳқиқбаранда талаботи м.м. 239-240 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистонро дастрас намуда, ба айбдоршаванда ва Ҳимоятгари \bar{u} тамоми маводи парвандаро, ки бояд дӯхта ва рақамгузори шаванд, пешниҳод мекунад. Барои шиносӣ инчунин далелҳои шайъӣ пешниҳод гардида, бо хоҳиши айбдоршаванда ё Ҳимоятгари \bar{u} фонограмма, сабти видео, кинофилмҳо, слайдҳо, ба шарте, ки онҳо ба протоколи амали тафтишӣ замима гардида бошанд, барои шунидан ва тамошо қардан низ пешниҳод мешаванд. Бо хоҳиши айбдоршаванда ё Ҳимоятгари \bar{u} онҳо метавонанд бо маводи парванда якҷоя ё дар алоҳидагӣ шинос қарда шаванд.

Айбдоршаванда ва Ҳимоятгар дар қараёни шиносшавӣ бо маводи парванда ҳуқуқ доранд ҳама гуна маълумотро ба андозаи гуногун рӯйнавис кунанд, аз ҷумла ҳуҷҷатҳоро бо ёрии воситаҳои техникӣ нусхабардорӣ намоянд, ки бояд аз ҷониби муфаттиш тасдиқ қарда шаванд. Рӯйнависҳо ва нусхаи ҳуҷҷатҳои парванда, ки дорои маълумоти сирри давлатӣ, тижоратӣ ё дигар сирри бо қонун ҳифзшаванда мебошанд, дар парванда нигоҳ дошта шуда, ба айбдоршаванда ва Ҳимоятгари \bar{u} хангоми муҳокимаи судӣ супурда мешаванд.

Мухлате, ки барои шинос шудани айбдоршаванда ва химоятгари ӯ бо маводи парванда зарур аст, маҳдуд карда нашудааст. Агар айбдоршаванда ё химоятгар муҳлати шиносшавиро бо маводи парванда қасдан кашол диҳанд, таҳқиқбаранда ҳуқуқ дорад бо қарори асосноки бо имзои сардори мақомоти таҳқиқ мувофиқашуда ва аз тарафи прокурори назоратбаранда тасдиқшуда муҳлати муайяно муқаррар кунад.

Пас аз анҷоми шиносоии айбдоршаванда ва химоятгар бо маводи парванда таҳқиқбаранда вазифадор аст аз онҳо пурсад, ки оё онҳо мехоҳанд дархост арз намоянд ва боз дар бораи ҷӣ арз кардан мехоҳанд.

Мутобиқи м. 242 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси ба айбдоршаванда эълон кардани анҷоми шиносӣ бо маводи парванда протоколи ягона тартиб дода, дар протокол маҳал ва сана, вақти оғоз ва анҷоми он, вазифа, ном, насаб ва номи падари таҳқиқбарандае, ки протоколро тартиб додааст, бо кадом парвандаи ҷиноятӣ шиносӣ сурат мегирад, насаб, ном, номи падари айбдоршаванда ва моддаи дахлдори ҚҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар асоси он ба ӯ айб эълон карда шудааст нишон дода мешавад. Инчунин дар протокол хоҳиши айбдоршаванда дар хусуси шиносӣ бо иштироки химоятгар ё бе иштироки ӯ, дар бораи таъмин карда шудан бо тарҷумон, варақа ва ҷилди парванда бо нишон додани вақт ва санаи шиносшавӣ, дархости айбдоршаванда ва химоятгар баъди шиносӣ бо парванда, ба шарте ки бошанд, нишон дода мешавад. Протоколро шахсони дар шиносӣ иштирокдошта имзо мекунанд. Зимни тартиб додани протокол талаботи м. 172 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон низ дастрас карда мешавад. Дар бораи шиносоии ҷабрдида ва намояндаи ӯ, даъвогари ҷаҳданӣ ва ҷавобгари ҷаҳданӣ ё намояндагони онҳо тибқи талаботи ҳамин модда протокол тартиб дода мешавад.

Фикри айбдоркунӣ – ин ҳуҷҷати ҷамъбастии мурофиавӣ мебошад, ки бо он дар асоси таҳлили ҳамаи далелҳои ҷамъовардашуда тавсияти айби эълонкардашуда тасдиқ гардида, дар бораи зарурати ба прокурор фиристодани парванда, бо мақсади минбаъд ба суд додани он ҳулоса бароварда мешавад.

Ҳолатҳое, ки дар вақти таҳқиқ муайян карда шуда пешбурди парвандаи ҷиноятиро истисно мекунанд ё шахсро аз

ҷавобгарии ҷиноятиву ҷазо озод мекунам, асос барои қатъ кардани парвандаи ҷиноятӣ шуда метавонанд.

Тибқи қ. 1 м. 27 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мавридҳои зерин парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда намешавад ва парвандаи оғозшуда қатъ карда мешавад:

–ҳангоми мавҷуд набудани ҳодисаи ҷиноят;

–ҳангоми дар кирдори содиршуда мавҷуд набудани аломатҳои таркиби ҷиноят;

–ҳангоми гузаштани муҳлати ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан;

–ҳангоми қабули санади авф;

–ҳангоми оштии шудани ҷабрида бо айбдоршаванда оид ба парвандаи ҷиноятии айбдоркунӣ хусусӣ;

–ҳангоми мавҷуд набудани аризаи ҷабрида, агар парвандаи ҷиноятӣ маҳз тибқи аризаи ӯ оғоз гардад, ғайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи қ. 2 м. 147 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба прокурор ҳуқуқ дода шудааст бе аризаи ҷабрида парвандаи ҷиноятӣ оғоз намояд;

–нисбат ба шахси ғавтида, ғайр аз ҳолатҳои, ки пешбурди парвандаи ҷиноятӣ барои муқаррар кардани бегуноҳии ӯ ё аз нав оғоз кардани пешбурди парвандаи ҷиноятӣ оид ба ҳолатҳои нави ошкоршуда дар ҳаққи дигар шахсон;

–нисбат ба шахсе, ки дар ҳаққи ӯ аз рӯи ҳамон айбдоркунӣ ҳукми эътибори қонунӣ пайдокарда ё таъиноти суд ва ё қарори суд, судя оид ба қатъи парвандаи ҷиноятӣ аз рӯи ҳамон асос мавҷуд аст;

–нисбат ба шахсе, ки қарори бекорнашудаи таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор дар хусуси қатъ кардани пешбурди парвандаи ҷиноятӣ ё қарор дар бораи радди оғози парвандаи ҷиноятӣ оид ба ҳамон айбдоркунӣ вучуд дорад.

Инчунин пешбурди парвандаи ҷиноятӣ ҳангоми исбот нашудани иштироки гумонбаршуда ё айбдоршаванда дар содир намудани ҷиноят, ба шарте, ки тамоми имкониятҳои барои ҷамъовариҳои далелҳои иловагӣ истифода шуда бошанд қатъ карда мешавад (сарҳати 2 қ. 1 м. 234 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Моддаи 28 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон рад ва қатъ намудани пешбурди парвандаи ҷиноятиро бо озод кардани шахс аз ҷавобгарии ҷиноятӣ дар ҳолатҳои зерин пешбинӣ

кардааст: пушаймонӣ аз кирдор; оштӣ шудан бо чабрдида ва барқарор кардани товони зарари расонидашуда; тағйир ёфтани вазъият; гузаштани муҳлати ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан. Чунин радқунӣ аз оғоз ё қатъ кардани пешбурди парвандаи ҷиноятӣ бо дастрас кардани м.м. 72, 73, 74 ва 75 ҚЧ Қумхурии Тоҷикистон бо розигии прокурори назоратбаранда ба амал бароварда мешавад.

Агар аз рӯи парванда яқчанд айбдоршаванда ҷалб карда шуда, вале асосҳои қатъ намудани он на ба ҳамаи айбдоршавандагон дахл дошта бошад, он гоҳ таъқиби ҷиноятӣ нисбат ба айбдоршавандагони алоҳида қатъ карда мешавад (қ. 2 м. 234 ҚМЧ Қумхурии Тоҷикистон).

Дар бораи қатъ кардани парвандаи ҷиноятӣ таҳқиқбаранда қарори асоснок қабул мекунад, ки он бояд бо имзои сардори мақомоти таҳқиқ тасдиқ карда шавад.

Дар қисми муқаддимавии қарор вақт ва маҳал, насаб, ном ва номи падар ва вазифаи таҳқиқбарандае, ки онро тартиб додаст сабт карда мешавад.

Қисми баёнию асоснокунии қарор аз ҳолатҳое, ки сабаб ва асоси оғози парванда гардидаанд, натиҷаҳои таҳқиқ, маълумот дар бораи шахсоне, ки аз рӯи парванда дар содир намудани ҷиноят гумонбар ё айбдор шуда буданд, моҳияти он, бандубасти ҷиноят ва ҷораҳои пешгирии татбиқшуда иборат мебошад.

Дар қисми хулосавии қарор таҳқиқбаранда дар бораи қатъи парванда бо тақя ба моддаи дахлдори ҚМЧ Қумхурии Тоҷикистон, ки барои қатъи парванда асос мегардад инъикос карда мешавад. Инчунин дар қарор тақдири далелҳои шайъӣ бояд ҳал карда шавад. Дар ин вақт бояд чунин лаҳзаҳо ба инобат гирифта шаванд:

– олоти ҷинояте, ки ба айбдоршаванда тааллуқ доштанд, мусодира карда мешаванд, ба муассисаҳои дахлдор барои истифодабарӣ аз рӯи таъинот супорида мешаванд ё нобуд сохта мешаванд;

– предметҳое, ки аз муомилот гирифта шудаанд, ба мақомоти дахлдор супорида мешаванд ё нобуд сохта мешаванд;

– ашёҳое, ки арзиш надоранд ё истифода карда шуданашон ғайриимкон мебошад нобуд карда мешаванд, вале агар шахсо-

ни манфиатдор ё муассисаҳо дархост намоянд, ба ихтиёри онҳо супорида мешаванд.

Хуччатҳое, ки дар парвандаи ҷиноятӣ ҳамчун далели шайъӣ эътироф карда шудаанд то ба охир расидани муҳлати нигоҳдорӣ бо парванда ҳамроҳ нигоҳ дошта мешаванд ё ба муассисаҳои манфиатдор супорида мешаванд.

Дар сурати қатъи парванда бо асосҳои мавҷуд набудани ходисаи ҷиноят, дар кирдори содиршуда мавҷуд набудани аломатҳои таркиби ҷиноят, инчунин ҳангоми исбот нашудани иштироки гумонбаршуда ё айбдоршаванда дар содир намудани ҷиноят бояд барои сафед кардани шахс ва ҷаброни зарари моддии дар натиҷаи ғайриқонунӣ дастгир ва ё ҳабс кардан расонидашуда тамоми чораҳои пешбининамудаи қонун андешида шавад.

Агар нисбати айбдоршаванда яке аз чораҳои пешгирӣ татбиқ карда шуда ва ба молу мулкаш ҳабс гузошта шуда бошад дар ҳамин қарор дар бораи бекор карда шудани ин чораҳо қайд карда мешавад.

Инчунин дар ҳолатҳое ки мутобиқи қонун қатъи парванда танҳо бо розигии айбдоршаванда ё ҷабрдида иҷозат дода мешавад, вучуд доштани чунин розигӣ бояд дар қарор зикр карда шавад.

Нусхаи қарор дар бораи қатъ кардани парвандаи ҷиноятӣ ба прокурор фиристода мешавад.

Таҳқиқбаранда аз қатъи парванда ва асосҳои қатъи он гумонбаршуда, айбдоршаванда, Ҳимоятгарони онҳо, ҷабрдида ва намояндаи ӯ, даъвогари граҷданӣ, ҷавобгари граҷданӣ ва намояндагони онҳо, инчунин шахс ва ё муассисаеро, ки тибқи аризаи онҳо парвандаи ҷиноятӣ оғоз шуда буд, хаттӣ огоҳ месозад. Ба шахсони зикршуда, ҳуқуқҳояшон оид ба шиносшавӣ бо маводи парванда ва тартиби шикоят кардан аз қарори қатъи он фаҳмонида мешавад. Бо хоҳиши ин шахсон нусхаи қарори қатъи парванда ба онҳо супорида мешавад.

Агар дар натиҷаи тафтиш ҳолатҳое муқаррар карда шуда бошанд, ки нисбати шахси ба сифати айбдоршаванда ба ҷавобгарӣ кашидашуда ё шахсони дигар татбиқ намудани чораҳои таъсиррасонии интизомӣ ё ҷазои маъмуриро талаб мекунанд, сардори мақомоти таҳқиқ дар баробари қабули қарори қатъ кардани парванда, маълумотро ба маъмурияти

чои кори \bar{y} мерасонад ва маводро барои татбиқи чораҳои таъсиррасонӣ ба мақомоти салоҳиятдор раван мекунад, ба шарте, ки муҳлати ба ҷавобгарии маъмури ва интизомӣ кашидан нагузашта бошад. Аз қарори қабулшуда дар бораи қатъ кардани парвандаи ҷиноятӣ дар давоми ҳафт шабонарӯз шахсон дар боло нишондодашуда аз лаҳзаи ба онҳо супоридани нусхаи ин қарор ё огоҳинома дар бораи қатъи парванда шикоят карданашон мумкин аст.

Муҳлати бо сабабҳои узрнок гузаронидашуда оид ба додани шикоят аз ҷониби прокуроре, ки ба вай шикоят расидааст, барқарор карда шуданаш мумкин аст (қ. 3 м. 237 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ба қатъ намудани парванда бо асосҳои гузаштани муҳлати ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан ва ҳангоми қабули санади авф (сархатҳои 3, 4 қ. 1 м. 27 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон) иҷозат дода намешавад, ба шарте, ки айбдоршаванда дар ин бора норозигӣ баён кунад. Дар ин ҳолат пешбурди парванда идома ёфта, шахс бо ҳукми суд аз ҷазо озод карда мешавад.

РҶҲАТИ САНАДҲОИ МЕЪЁРИИ ҲУҚУҚӢ:

1. Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 26.07.2014 с. № 1084.

2. Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақомоти прокуратураи Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 25.07.2005 с. № 107.

3. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи адвокатура ва фаъолияти адвокатӣ» аз 18.03.2015 с. № 1182.

4. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» аз 17.05.2004 с. № 41.

5. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ» аз 25.03.2011 с. № 687.

6. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳаёти ғайриқонунии гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» аз 28.06.2011 с. № 720.

7. Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21.05.1998 с. № 575.

8. Кодекси муурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 03.12.2009 с. № 564.

9. Кодекси иҷрои ҷазои ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 06.08.2001 с. № 32.

10. Дастурамал «Оид ба пешниҳод намудани натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ба таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд ва судья дар мақомоти корҳои дохилӣ»: фармони ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12.07.2010 с. № 16 бо замима. Бо Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқа карда шудааст № 16/1 нд-10 аз 13.03.2010 с.

11. Дастурамал «Дар бораи дастгиркунӣ»: фармоиши яқояи Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, КДАМ Ҷумҳурии Тоҷикистон, Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқ намудан ва мавриди амал қарор додани Дастурамал «Дар бораи дастгиркунӣ»» тахти № 5-60: № 46: № 98-«а»: № 40: № 463/1 аз 24 октябри соли 2012 ва № 73 аз 17 ноябри соли 2012.

РҶҲАТИ АДАБИЁТИ ТАВСИЯШАВАНДА:

1. Искандаров З.Х. Адвокатураи судӣ : воситаи таълимӣ. – Душанбе, 2016.

2. Раҳматулоев А.Э. Муурофиаи ҷиноятӣ. Китоби дарсӣ. – Хучанд: Хуросон, 2016.

3. Раҳимзода Р.Ҳ. Фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ. Қисми умумӣ. Китоби дарсӣ. Нашри 3-юм. – Душанбе: «ЭР-граф», 2015.

4. Хукуқи муурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон / зери таҳрири Н.А. Қудратов. – Душанбе, 2013.

5. Хукуқи муурофиавии ҷиноятӣ / зери таҳрири н.и.х., дотсент Н.А. Қудратов. – Душанбе, 2016.

6. Юлдошев Р.Р., Нозиров Н.А., Имомназаров Ф.С. Муурофиаи ҷиноятӣ. Қисми умумӣ: курси лексияҳо // зери таҳрири Р.Р. Юлдошев. – Душанбе: «ЭР-граф», 2016.

7. Курс уголовного судопроизводства: учеб.: в 3 т. / под ред. В.А. Михайлова. – Т. 1: Общие положения уголовного су-

допроизводства. – М.: Изд. МПСИ; Воронеж: Издательство «МОДЭК», 2006.

8. Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки. – М.: Статут, 2016.

9. Рахимзода Р.Х. Оперативно-розыскные мероприятия : правовые основы : монография. – Душанбе: «ЭР-граф», 2016.

10. Рахимзода Р.Х. Оперативно-розыскная деятельность : история и современность : монография. Душанбе: «ЭР-граф», 2016.

11. Уголовное судопроизводство Республики Таджикистан : учебник / под ред. Н.С. Мановой, Ю.В. Францифорова, Р.Р. Юлдошева. – Душанбе: «ТАДЖПРИНТ», 2017.

12. Юлдошев Р.Р. Научно-практический комментарий к отдельным главам Уголовно-процессуального кодекса Республики Таджикистан. – М. : ЮСТИЦИЯ, 2016.

Мавзӯи № 4

ПЕШБУРДИ СУРЪАТНОК

Нақшаи лексия:

- § 1. Мафҳум, аҳамият ва асосҳои пешбурди суръатнок.
Ҳолатҳое, ки бояд исбот карда шаванд
- § 2. Тартиби пешбурди суръатнок
- § 3. Пешбурди таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ

§ 1. Мафҳум, аҳамият ва асосҳои пешбурди суръатнок. Ҳолатҳое, ки бояд исбот карда шаванд

Пешбурди суръатноки парвандаҳои ҷиноятӣ яке аз фаъолияти алоҳидаи мақомоти таҳқиқ ба шумор рафта, он дар асоси талаботи пешбининамудаи қонунгузории мурофиавии ҷиноятӣ дар ҳолатҳое, ки воқеияти ҷиноят аён асту шахси гунбар барои содир кардани ҷиноят маълум ва ӯ дар содир кардани ҷиноят алоқаманд будани худро рад намекунад, анҷом дода мешавад.

Пешбурди суръатнок дар фаъолияти мақомоти таҳқиқи сохтори ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷои намоёнро ишғол менамояд. Асосҳои татбиқ намудани он аз хусусиятҳои мурофиавии дар КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда бар меоянд, ки аз инҳо иборат мебошанд:

а) мавҷуд будани маълумоти воқеие, ки аз содир шудани ҷиноят шаҳодат дода, барои шурӯъ намудан ба пешбурди суръатнок асос мешаванд;

б) мавҷудияти маълумоте, ки дар муҳлати даҳ шабонарӯза имконияти ба анҷом расонидани пешбурди суръатнокро истисно намекунад.

Мувофиқ ба талаботи имрӯза КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳатҳои муҳими фаъолияти мурофиавии мақомоти таҳқиқ ва тафтиши пешакиро муайян кардааст. Маҳз дар боби

46 ҳамин кодекс тартибу қоидаҳои пешбурди суръатнок пешбинӣ карда шудааст.

Аҳамияти пешбурди суръатнок дар он аст, ки Кодекси пештараи муурофиавии ҷиноятии Тоҷикистон (дар таҳрири соли 1961, боби 34) ин тартибро ҳамчун оморасозии шакли протоколи маводи тосудӣ пешбинӣ карда буд. Қонунгузори нав бошад онро бо мақсадҳои муайян ба таври қатъӣ тағйир додааст, ки ин мақсадҳо аз як тараф мустақкам намудани қаророти ҳуқуқи иштирокчиёни муурофия ва аз тарафи дигар мақомоти судиро аз функцияҳои айбдоркунӣ истисно мекунад.

Пешбурди суръатнок мувофиқи боби 46 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон аз талаботи кодекси пештара боби 34, ки оморасозии шакли протоколи маводи тосудӣ эътироф карда мешуд, бо қоидаҳои зерин фарқ мекунад:

1. Ҳангоми мавҷуд будани аломатҳои ҷиноятҳои дар м. 453 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда, мақомоти таҳқиқ *дар давоми ҳафт шабонарӯз санҷиши пешакиро гузаронида парвандаи ҷиноятӣ оғоз менамояд ва онро ба пешбурди худ қабул мекунад;*

2. *Шахси ҷиноят содиркарда бо тартиби талаботи муқаррарнамудаи м.м. 221-228 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сифати айбдоршаванда қалб карда мешавад, яъне қарор дар бораи ба ҷавобгари ҷиноятӣ қашидан ба сифати айбдоршаванда бароварда шуда, шахс ба сифати айбдоршаванда нурсида мешавад;*

3. *Аз тарафи мақомоти таҳқиқ масъалаи татбиқи ҷораи пешгирии нисбат ба айбдоршаванда тибқи талаботи м.м. 101-111 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳал карда мешавад;*

4. Мувофиқи талаботи м. 51 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон мумкин аст, ки ҳангоми пешбурди суръатнок ба айбдоршаванда Ҳимоятгар таъмин карда шавад.

5. *Дар бораи эътироф намудани шахс ба сифати ҷабрдида, даъвогари граҷданӣ, ҷавобгари граҷданӣ қарор қабул карда мешавад;*

6. Мақомоти таҳқиқ амалиёти заруриро иҷро намуда, аз рӯи асосҳо ва бо тартиби пешбининамудаи м.м. 239-246 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон, яъне айбдоршаванда, Ҳимоятгари ӯ, ҷабрдида, даъвогари граҷданӣ, ҷавобгари граҷданӣ ва намоян-

дагони онҳоро бо маводи парвандаи ҷиноятӣ шинос карда, дар ин бора протокол тартиб медиҳад;

7. *Аз тарафи мақомоти таҳқиқ парвандаи ҷиноятӣ ба прокурор супорида шуда, баъди тасдиқи фикри айбдоркунӣ он ба суд аз рӯи тобеияти судӣ ирсол карда мешавад.*

Дар масъалаи пешбурди таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ низ дар ин боб фарқиятҳо ба назар мерасанд. Масалан: дар нишондоди м. 408 кодекси пештара чунин омадааст, ки ҳангоми дар муҳлати даҳшабонарӯза имконияти омода кардани шакли протоколии маводи тосудӣ дида нашавад ба гузаронидани таҳқиқ шурӯъ карда мешавад. Ин муҳлати пешбурди таҳқиқ дар м. 457 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми аз имкон берун будани муайян кардани ҳолатҳои муҳими содир шудани ҷиноят ҳафт шабонарӯз муқаррар карда шудааст. Ҳамзамон дар ин модда қайд карда шудааст, ки ҳангоми дар муддати се шабонарӯз аз имкон берун будани иҷрои амалҳои мурофиавии дар м. 453 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда низ таҳқиқ ба анҷом расонида мешавад.

Мувофиқи м. 453 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми мавҷуд будани аломатҳои ҷиноят мақомоти таҳқиқ ба пешбурди суръатнок шурӯъ менамояд. Ин ҷиноятҳо дар ҚҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шуда чунин мебошанд: қасдан расонидани зарари миёна ба саломатӣ (қ. 1 м. 111); сироят кардан ба инфекцияи ВИЧ (қ. 1 м. 125); сироят кардан ба касалии зуҳравӣ (қ. 1 м. 126); ғайриқонунӣ маҳрум сохтан аз озодӣ (қ. 1 м. 131); ғайриқонунӣ сохтани яроқ (қ. 4 м. 196); сайди ғайриқонунии ҳайвоноти обӣ (қ. 1 м. 230); шикори ғайриқонунӣ (қ. 1 м. 232); ғайриқонунӣ буридани дарахт ва буттаҳо (қ. 1 м. 234); авбошӣ (қ. 1 м. 237); қаллобӣ (қ. 1 м. 247); расонидани зарари амволӣ бо роҳи фиреб ё сӯиистифодаи боварӣ (қ. 1 м. 253); соҳиб шудан ё ба соҳибияти каси дигар додани амволе, ки бараъло бо роҳи ҷиноят ба даст оварда шудааст (қ. 1 м. 254); қасдан несту нобуд ё вайрон кардани амвол (қ. 1 м. 255); фиреби истеъмолкунандагон (қ. 1 м. 294); худсарӣ (м. 334); тасарруф ё вайрон кардани ҳуччат, штамп, мӯҳр (м. 339).

Оид ба дигар ҷиноятҳои, ки дар м. 453 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда нашудаанд гузаронидани пешбурди суръатнок мумкин нест.

Ҳангоми интиҳоби ҷиноятҳои пешбинишуда, ки аз рӯи онҳо пешбурди суръатнок гузаронида мешавад, он ҳолатҳое ба назар гирифта шудаанд, ки шахси ҳуқуқвайронкунанда дар ҷои ҷиноят муайян ва дастгир карда шуда, ҷиноят бисёр вақт хусусияти ошкоро дошта ҳаракатҳои ҷинояткоронаи шахс бараъло аён мебошанд.

Мувофиқи талаботи м. 85 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷараёни пешбурди суръатнок бояд, ки ҳамаи ҳолатҳои ҷинояти содиршуда пурра, ҳаматарафа ва ҳолисона исбот карда шаванд. Ин ҳолатҳо чунин мебошанд:

– ҳодисаи ҷиноят (вақт, ҷой, тарз ва дигар ҳолатҳои содир намудани ҷиноят);

– ҳолатҳое, ки шахсияти айбдоршавандаро муайян мекунанд;

– ҳолатҳое, ки ҷиноят будани кирдорро истисно мекунанд;

– ҳолатҳое, ки метавонанд боиси аз ҷавобгарии ҷинояти ва ҷазо озод кардани шахс гарданд;

– ҳолатҳое, ки гунаҳгории айбдоршавандаро дар содир кардани ҷиноят ва мусоидат намудан ба он, дараҷаи гуноҳ ва ангеҷаи онро муайян мекунанд;

– ҳолатҳои ба дараҷа ва хусусияти ҷавобгарии айбдоршаванда таъсиррасонанда, ки дар м.м. 61 ва 62 КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд (ҳолатҳое, ки ҷазоро сабук мекунанд, ҳолатҳое, ки ҷазоро вазнин мекунанд), инчунин дигар ҳолатҳое, ки шахсияти айбдоршавандаро арзёбӣ мекунанд;

– ҳолатҳое, ки хусусият ва андозаи зарари аз ҷинояти содиршуда расидаро муайян мекунанд.

Инчунин таҳқиқбаранда ҳолатҳоеро муайян мекунад, ки боиси содиршавии ҷиноят гардидаанд.

Ҳамзамон бояд қайд намуд, ки дар рафти пешбурди суръатнок ҳолатҳое, ки бояд муайян карда шаванд вобаста ба таркиби ҷинояти содиршуда аниқ карда мешаванд.

Ҳамин тариқ ба таври мухтасар ҳолатҳои муайяншавандаро аз рӯи баъзе аз ҷиноятҳои дар м. 453 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шудаанд дида мебароем.

Шикори ғайриқонунӣ. Оид ба маводи ҷинояти бо қ. 1 м. 232 КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон содиршуда, агар шикори ғайриқонунӣ ба миқдори калон зарар оварда бошад; бо истифода аз воситаҳои нақлиёти механикӣ ё киштии ҳавоӣ, модда-

хои тарканда, газҳо ё дигар усулҳои махви саросари паррандагон ва ҳайвонот содир шуда бошад; бо шикори паррандагон ва ҳайвонот, ки шикори онҳо пурра манъ шудааст, алоқаманд бошад, бояд ҳолатҳои содиршавии ҷиноят пурра ва ҳаматарафа муайян карда шаванд.

Мутобиқи диспозитсияи ҳамин модда аломатҳои шикори ғайриқонунии – ин шикор бе иҷозати дахлдор ё барқасди манъи махсус ё аз ҷониби шахсе, ки ба шикор ҳуқуқ надорад ё иҷозатнома ро бе асосҳои дахлдор ва зарурӣ гирифтааст, ё шикоре, ки берун аз ҷойҳои муқарраршуда, дар муҳлатҳои мамнӯъ бо восита ва усулҳои мамнӯъ анҷом медиҳад, иборат мебошад. Шикор бе иҷозати дахлдор пеш аз ҳама шикор бе билети иҷозатдиҳандаи шикор эътироф мегардад, ки ҳуқуқ ба шикорро тасдиқ менамояд. Барои шикор дар ҳудуди хоҷагии дахлдори шикор ё ҳангоми шикори базъе навъҳои ҳайвоноти ваҳшӣ (ҳуки ваҳшӣ, гавазн, оху) ба ғайр аз билет, инчунин бояд иҷозати махсус гирифт, яъне литсензияи дарозмуҳлат (иҷозати махсус барои иҷрои хоҷагидорӣ ё дигар фаъолияти вобаста ба истифода ва ҳифзи объектҳои шикор ва дигар объектҳои олами ҳайвонот; ё литсензияи яквақтаи номӣ (иҷозати махсус ба истифодаи якқаратаи истифодаи ҳайвоноти муайяни сайдшаванда); ё роҳхат (иҷозати номӣ барои хизматрасонӣ, ки ба истифодабарандагони хизматрасонии шикор дода мешавад). Ҳангоми сайди ҳайвоноти пӯшинадор – бояд шартнома бо ташкилоти таҳиякунанда мавҷуд бошад. Шикор бе иҷозат ҳамчунин шикор бо ҳуччатҳои муҳлаташон гузашта ё ҳуччатҳои ба дигар кас додашуда низ шикори бе иҷозат мебошад¹.

Инчунин ғайр аз нишондоди дар диспозитсияи қ. 1 м. 232 ҚҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда, дар таҷрибаи судӣ сайди ҳайвонот ва паррандагони ваҳшӣ зиёда аз меъёр, ки дар иҷозатнома ё қоидаҳои шикор муқаррар гардидаанд, ҳамчунин шикори бе иҷозат эътироф карда мешавад.

Ғайр аз ин қонунгузор навъҳои алоҳидаи ҳайвоноти ваҳшӣ ва паррандахоро муқаррар намудааст, ки таҳдиди нобудшавӣ қарор дошта сайди онҳо пурра манъ карда шуда, ба Китоби сурхи Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил карда шудаанд.

¹ Тафсири ба Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе : Глобус, 2006. – С. 479-481.

Субъекти чинояти дар м. 232 КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда ҳама гуна шахсоне мебошанд, ки ба синни 16-солагӣ расидаанд.

Тартиби истифодаи объектҳои олами ҳайвонотро Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи олами ҳайвонот» аз 5 январи соли 2008 № 354 муқаррар намудааст¹.

Ҳамин кирдор, агар: аз қониби шахс бо истифода аз мақоми хизматӣ; аз қониби гурӯҳи ашхос бо маслиҳати пешакӣ ё аз қониби гуруҳи муташаккил; дар ҳудуди мамнӯъгоҳ, парваришгоҳ ё дар минтақаи офати экологӣ ё минтақаи вазъияти фавқулодаи экологӣ содир шуда бошад, он гоҳ бо қ. 2 м. 232 КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон бандубаст карда мешавад. Муайян кардани ин ҳолатҳо асос барои пешбурди таҳқиқ мегарданд.

Ғайриқонунӣ буридани дарахт ва буттаҳо. Ҳангоми пешбурди суръатнок оид ба чинояте, ки дар қ. 1 м. 234 КЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шудааст ҳолатҳое, ки дар диспозитсияи он нишон дода шудаанд бояд муайян карда шаванд. Яъне, ғайриқонунӣ буридани дарахт, буттаҳо ё изғичи печон ё ҳамчунин расонидани зараре, ки ба сабзиши ояндаи онҳо дар ҷангалзори гурӯҳи якум ё қитъаҳои махсус хифзшавандаи ҳамаи гурӯҳи ҷангалзорҳо имконнопазир гардидааст, инчунин дарахту бута ва изғи печон, ки ба фонди ҷангал дохил нашудааст ё буридани онҳо манъ шудааст, агар бо ин кирдор зарари ҷиддӣ расонида шуда бошад.

Муносибатҳои ҷангалдориро Кодекси ҷангали Ҷумҳурии Тоҷикистон ба танзим мебарорад, ки дар м. 1 он чунин омадааст: **ҷангал** – маҷмӯи набототи табиӣ, ки бо роҳи муқаррарӣ ё сунъӣ дар ҳудуди муайян аз маҷмӯи дарахтону буттаҳо (на камтар аз 10 фоиз бо дарахту буттаҳо, на камтар аз 0,5 га масоҳат ва на камтар аз 10 метр бар дошта бошад) дар алоқамандӣ бо дигар ҷузъҳои табиати зинда ташкил ёфта, дорои аҳамияти калони экологӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ мебошад.

Чи хеле, ки амалияи ҳуқуқтатбиқнамоӣ нишон медиҳад, ғайриқонунӣ буридани дарахтон аксар вақт аз қониби шаҳрвандон бо мақсади ба даст овардани ғайриқонунӣ модди, бо

¹ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи олами ҳайвонот» аз 5 январи соли 2008 № 354 // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2008, №1 қисми 2, мод.19.

рохи фурухтани дарахтони ғайриқонунӣ бурида ё бо мақсади истифодаи шахсӣ анҷом дода мешавад. Моҳиятан бо ин кирдорҳои худ шахсони гунаҳкор ба дуздии захираҳои ҷангал даст мезананд, ки ин ҳолатҳо низ бояд дар вақти пешбурди суръатнок исбот карда шаванд.

Бояд қайд намуд, ки ҳангоми бандубасти ин ҷиноят, онро аз ҷинояти дар м. 235 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон (Несту нобуд кардан ё осеб расонидан ба ҷангал) пешбинишуда бояд фарқ намуд. Ба таври оддӣ агар мо ба диспозитсияи моддаҳои пешбинишуда назар кунем дарҳол ба фарқияти онҳо мерасем. Мазмуни м. 234 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар боло гуфта гузаштем, мазмуни м. 235 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад чунин оварда шудааст: ин ҷиноят бо ҳаракатҳои несту нобуд кардан ё осеб расонидан ба ҷангал, инчунин ба дарахтзоре, ки ба фонди ҷангал дохил нашудааст, дар натиҷаи муносибати беэҳтиётона бо оташ, моддаҳои тарканда ё дигар манбаи ниҳоят хатарнок содир карда мешавад, шарҳ дода шудааст.

Авбошӣ. Авбошӣ, яъне дағалона вайрон кардани тартиботи ҷамъиятӣ, ки дар беэҳтироми нисбат ба ҷамъият зоҳир мегардад ва бо зуроварӣ ба шахрвандон ё таҳдиди истифодаи зуроварӣ, ҳамчунин несту нобуд ё вайрон кардани амволи ғайр алоқаманд мебошад (қ. 1 м. 237 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Дар ҷараёни пешбурди суръатнок оид ба ҷинояти мазкур бояд ҳолатҳои содир шудани ҷинояти авбошӣ, ҳаракатҳои қасдонае, ки тартиботи ҷамъиятиро дағалона вайрон кардааст ва беэҳтиромие, ки бараъло нисбат ба ҷамъият зоҳир карда шудааст муайян карда шаванд.

Вақт ва ҷои содир шудани ҳаракатҳои авбошӣ ва шиддатнокии гумонбаршуда бояд аниқ муайян карда шаванд, чунки муайян кардани ин ҳолатҳо барои бандубасти ҷиноят аҳамияти муҳим доранд.

Оид ба ин аломат бисёр вақт худудгузорӣ намудани авбошӣ аз майдаавбошӣ ба миён меояд, ки хусусияти ҷавобгарии пешбинишуда тибқи қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ ва маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон фарқ мекунанд. Фарқият байни майдаавбошӣ ва авбошӣ дар дараҷаи вайронкунии тартиботи ҷамъиятӣ зоҳир мегардад.

Ҷой надоштани ҳатто яке аз аломатҳо, таркиби ин ҷиноят авбоширо истисно мекунанд. Яъне тартиботи ҷамъиятӣ

дағалона вайрон карда шуда ва нисбати чамъият беэҳтиромӣ зоҳир гардида бошад ҳам, вале дар чараёни он ба шахрвандон ягон намуди зӯрварӣ ё таҳдиди истифодаи зӯрварӣ татбиқ нашуда бошад ё амволи онҳо несту нобуд ё вайрон карда на-шуда бошад, он гоҳ кирдори содиршуда таркиби авбоширо ташкил намедихад.

Дар натиҷаи авбошӣ, пеш аз ҳама, тартиботи муқаррарии ҷомеа, ки дар маҷмӯи муносибатҳои муназзамгардида ифода ёфтааст, зарар мебинад. Тартиботи чамъиятӣ механизми устувори тавлиди оромӣ, тартиботи ҳуқуқӣ, дахлнопазирии шахсият, томияти моликият аст, ки ба фаъолияти муназзами мақомоти давлатӣ ва институтҳои чамъиятӣ мусоидат менамояд. Авбошӣ дар баробари таҷовуз намудан ба тартиботи чамъиятӣ оромӣ, дахлнопазирии шахс ва тамомияти моликияти механизми устувори фаъолияти институтҳои давлатию чамъиятиро вайрон менамояд. Аз ин рӯ ҳаракат агар ба дағалона вайрон намудани тартиботи чамъиятӣ равона шуда бошад, вале он бе махсусияти дағалона содир шуда бошад, он гоҳ ҳамчун ҳуқуқвайронкунии маъмурии майдаавбошӣ дони-ста мешавад¹.

Ҳаракатҳои авбошиё, ки боиси ворид намудани зарари миёна ба саломатӣ гардида бошад, аз ҷониби гуруҳи ашхос ё гуруҳи ашхос бо маслиҳати пешакӣ ё гуруҳи муташаккил ё такроран содир шуда бошад, бо нишон додани муқобилият ба намояндаи ҳокимият ё дигар шахсе, ки вазифаи ҳифзи тартиботи чамъиятиро ба уҳда дорад ё ба шахсе, ки ба вайрон кардани тартиботи чамъиятӣ монеъ шудааст ё бо бешармии ҳоса, ки дар безътиноии ошкоро нисбати меъёрҳои қабулшудаи одобу ахлоқ ифода ёфтаанд, бо қ. 2 м. 237 КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон бандубаст карда мешавад. Агар бо истифодаи силоҳ ё предмети ба сифати силоҳ истифодашаванда, дар ҳолати ретсидиви хавфнок ё махсусан хавфнок содир шуда бошад он гоҳ бо қ. 3 моддаи мазкур бандубаст карда мешавад. Бо аломатҳои қисми ду ва се моддаи пешбинишуда тафтиши пешакӣ анҷом дода мешавад.

¹ Ниг: Тафсир ба Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе : Глобус, 2006. – С. 489-493.

Муайян карда нашудани ин ҳолатҳои муҳими содир шудани ҷиноят оид ба парвандаи ҷиноятӣ, ки бо тартиби пешбурди суръатнок анҷом дода шудааст, асос барои аз тарафи прокурор ё суд баргардонидани парвандаи ҷиноятӣ барои гузаронидани таҳқиқу тафтиши пешакӣ шуда метавонад.

§ 2. Тартиби пешбурди суръатнок

Тартиби пешбурди суръатнок аз коидаҳои умумии КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон бо назардошти муқаррароти боби 46 хамин кодекс бар меоянд (қ. 2 м. 453 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ҳангоми пешбурди суръатнок мақомоти таҳқиқ то оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ дар муддати ҳафт шабонарӯз аз шахси ҷиноят содиркарда, шоҳидон ва дигар шахсон дар бораи ҳолатҳои ҷинояти содиршуда баёнот мегирад, маълумотро дар бораи мавҷуд будан ё набудани доғи судии шахси ҷиноят содиркарда, маълумот оид ба шахсият ва дигар маълумотро, ки барои баррасии парванда дар маҷлиси суд аҳамият дорад, талаб менамояд.

Баъд аз омӯзиши маводи санҷишӣ сардори шуъбаи Вазорати корҳои дохилӣ, ки ба ӯ мувофиқи м. 41 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ваколати сардори воҳиди таҳқиқ дода шудааст, парвандаи ҷиноятиро оғоз намуда ё маводи санҷиширо барои оғоз намудан ва гузаронидани пешбурди суръатнок ба яке аз таҳқиқбарандагони тобеи худ месупорад. Дар баробари супориши гузаронидани пешбурди суръатнок сардори мақомоти таҳқиқ ба таҳқиқбаранда оид ба парвандаи ҷиноятӣ метавонад супориши хаттӣ диҳад.

Чунин супориш ҳамон вақт дода мешавад, ки агар ҷиноят дар шароити бараъло ошкоро содир шуда бошад, шахси гумонбаршуда маълум аст, ҳолатҳои содир шудани ҷиноят муайян карда шудаанд, ҳолатҳои содир шудани парвандаи ҷиноятиро истисно мекунанд вучуд надоранд, асосҳои дастгиркунӣ ва татбиқ намудани яке аз чораҳои пешгирӣ нисбати гумонбаршуда дида мешаванд.

Ҳангоми мавҷуд будани ҳолатҳои содир шудани суръатнокро дар муҳлати ҳафт шабонарӯз истисно мекунанд ё ҳангоми дар муддати се шабонарӯз аз имкон берун будани иҷрои амалҳои муруфиавӣ парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шуда, аз рӯи он ба пешбурди таҳқиқ (м. 457 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон) ва агар ҷиноят аз ҷониби ноболиғон, номукаллафон ё шахсоне, ки баъди содир кардани ҷиноят ба касалии рӯҳӣ дучор шудаанд ба пешбурди тафтиши пешакӣ (м. 458 КМЧ Ҷум-

хурии Тоҷикистон) шурӯъ карда мешавад. Мухлати баррасии мавод оид ба пешбурди суръатнок аз лаҳзаи ба қайд гирифта шудани ариза ё иттилоот оғоз ёфта то ба прокурор фиристодани парванда ҳисоб карда мешавад.

Қонунгузор иҷозат намедихад, ки мухлати пешбурди суръатнок аз тарафи сардори мақомоти таҳқиқ, прокурор ё суд дароз карда шавад.

Воситаҳои муайян кардани ҳолатҳои содиршавии ҷиноят то оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ инҳо мебошанд:

–гирифтани баёноат аз шахси ҷиноят содиркарда, шоҳидон ва шахсони дигар;

–гирифтани маълумот дар бораи мавҷуд будан ё набудани доғи судии шахси ҷиноятро содиркарда;

–ҷамъ овардани маълумот оид ба шахсият ва дигар маълумоте, ки барои баррасии парванда дар маҷлиси суд аҳамият дорад;

–дар ҳолатҳои зарурӣ мумкин аст, ки азназаргузаронии ҷои ҳодиса, аз он ҷумла азназаргузаронии манзилҳои истиқоматие, ки ҷои ҳодиса ба ҳисоб меравад гузаронида шаванд.

Ин воситаҳои муайянкунии ҳолатҳои содиршавии ҷиноят мувофиқи талаботи боби 34 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон (дар таҳрири соли 1961) низ муқаррар карда шуда, дар он мухлати пурраи даҳшабонарӯза дар омодазории шакли протоколии маводи тосудӣ ба назар гирифта мешуд. Аммо қ. 3 м. 453 боби 46 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон мухлати муайян кардани ин ҳолатҳоро то ҳафт шабонарӯз муқаррар намудааст. Мувофиқи талаботи қ. 1 м. 455 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад се шабонарӯзи дигар барои ба ҷавобгари ҷиноятӣ кашидан ба сифати айбдоршаванда эълон кардани айб ва пурсиши айбдоршаванда (м.м. 221-228 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон); татбиқ намудани яке аз ҷораҳои пешгириро нисбати айбдоршаванда (м.м. 101-111 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон) пешбинӣ менамояд. Инчунин қ. 2 м. 455 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ин мухлати сешабонарӯза бо маводи парвандаи ҷиноятӣ шинос кардани ҷабрдида, даъвогари граждани, ҷавобгари граждани ва намояндагони онҳо; шинос кардани айбдоршаванда ва ҳимоятгари ӯро бо тартиб додани протокол ва тартиб додани фикри айбдоркунӣ (м.м. 239-246 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон) дохил намудааст.

Гирифтани баёнот аз гумонбаршуда, шоҳидон ва шахсони дигар бо қоидаҳои муқаррарӣ ба амал бароварда мешавад.

Дар зери мафҳуми шахсони дигар ҷабрдидагон, шахсоне, ки шоҳидони бавосита мебошанд, шахсоне, ки ҷинояткорро хислатан баҳо дода метавонанд, фаҳмида мешавад. Даъвати онҳо ба мақомоти таҳқиқ мувофиқи талаботи м. 198 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба воситаи даъватнома ва ё дигар воситаи алоқа ба амал бароварда мешавад.

Шахси ҷиноят содиркарда барои аз рӯи даъват ҳозир шудан ба мақомоти таҳқиқ, хабар додан аз тағйири ҷои истиқомат уҳдадор карда мешавад. Дар ҳолати ҳозир нашудан ба мақомоти таҳқиқ шахс маҷбуран оварда мешавад (қ. 4 м. 453 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ҳангоми гирифтани баёнот шахсони номбаршуда дар бораи дидаю доништа додани нишондоди бардурӯғ ва саркашӣ аз ҳозир шудан ё нахостани додани нишондод огоҳ карда намешаванд. Вале онҳо дар бораи дидаю доништа расонидани хабари бардурӯғ, ки ҷавобгарии ҷиноятиро пеш меорад (м. 346 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон) огоҳонида намешаванд.

Мақомоти таҳқиқ хангоми пешбурди суръатнок вазифадор аст аз марказҳои ахбороти ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон маълумотнома ро дар хусуси қаблан суд шудан ё нашудани гумонбаршуда талаб карда гиранд. Талаби мақомоти таҳқиқ оид ба дода шудани ҷунин маълумот аз тарафи марказҳои ахборотӣ бояд дар муддати кутоҳтарин бояд ба иҷро расонида шавад. Аммо дар амалияи тафтишотӣ мунтазам ҳолате ба назар мерасад, ки маълумот оид ба пеш суд шудан ё нашудани шахси гунаҳгор сари вақт ба мақомоти таъқиби ҷиноятӣ пешниҳод карда намешавад. Ҷунин ҳолат барои дар мӯҳлати муайяншуда ба анҷом расонидани пешбурди суръатнок монё мегардад.

Дар қатори гирифтани маълумот дар хусуси пеш суд шудан ё нашудан, мақомоти таҳқиқ инҷунин вазифадоранд аз ҷои қор ё таҳлили гумонбаршуда хислатномаҳо ва дигар маводи ба қор аҳамиятдоштаро талаб карда гиранд. Дар зери мафҳуми маводи дигар, хислатнома аз ҷои истиқомат; маълумотномаҳои гуногуни барои парванда аҳамиятнок фаҳмида мешавад.

Чи тавре, ки дар боло гуфта гузаштем қонунгузор қайд намудааст, ки тартиби пешбурди суръатнок аз қоидаҳои умумӣ

мии КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон бармеояд ва моддаҳои дахлдори боби 46 тартиби пешбурди суръатнок ва гузаронидани амалҳои мурофиавию тафтиширо ба монанди: оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ; баровардани қарор дар бораи ба ҷавобгариҳои ҷиноятӣ кашидан ба сифати айбдоршаванда, эълон кардани айб ва пурсиши айбдоршаванда; татбиқи чораҳои пешгирӣ; шинос кардани айбдоршаванда ва Ҳимоятгари ӯ, ҷабрида, даъвогари граҷданӣ, ҷавобгари граҷданӣ ва намояндагони онҳо бо маводи парвандаи ҷиноятӣ бо тартиб додани протокол, инчунин тартиб додани фикри айбдоркуниро муқаррар намудааст.

Бо ҳамин тартиб қонунгузор хангоми пешбурди суръатнок гузаронидани амалҳои мурофиавӣ ва тафтиширо пешбинӣ менамояд.

§ 3. Пешбурди таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ

Пешбурди таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ низ дар боби 46 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз масъалаҳои муҳими мурофиавии ва ҳалталаб ба шумор мераванд. Муқаррароти гузаронидани таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ дар боби мазкур бо он мақсадҳо пешбинӣ карда шудааст, ки мақомоти таҳқиқ наҳамавақт имконият дорад парвандаро бо тартиби пешбурди суръатнок ба тобеъияти судӣ равон кунад. Ҳангоми пешбурди суръатнок баъзан зарурате ба миён меояд, ки талаботи м.м. 457 ва 458 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳбарӣ гирифта шавад.

Тибқи нишондоди қ. 1 м. 457 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқи парвандаҳои ҷиноятӣ дар бораи ҷиноятҳои дар м. 453 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон номбаркардашуда аз ҷониби мақомоти таҳқиқ аз рӯи қоидаҳои умумии КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳолатҳои зерин анҷом дода мешавад.

Ҳангоми аз ҷониби сардори мақомоти таҳқиқ оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ, ба шарте, ки дар давоми ҳафт шабонарӯз муайян намудани ҳолатҳои муҳими содир шудани ҷиноят аз имкон берун бошад. Сардори мақомоти таҳқиқ ҳангоми оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ натиҷаи амалҳои санҷиши пешакиро оид ба ҳолатҳои қор ба назар гирифта ба ҳулоса меояд, ки минбаъд бо тартиби пешбурди суръатнок ба анҷом расонидани парвандаи ҷиноятӣ аз имкон берун мебошад ва маводи ҷамъовардашуда гузаронидани таҳқиқро талаб менамояд.

Ҳангоми аз ҷониби прокурор барои пешбурди таҳқиқ баргардонидани парвандаи ҷиноятӣ, ки бо тартиби пешбурди суръатнок анҷом дода шудааст. Прокурор дар доираи салоҳияти худ назорати иҷроӣ қонунҳоро ҳангоми таҳқиқ ва тафтиши парвандаи ҷиноятӣ амалӣ менамояд, гуфта шудааст дар қ. 1 м. 168 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Яъне, назорати прокурорӣ аз рӯи иҷроиши қонунҳо дар фаъолияти мақомоти таҳқиқ ин марҳилаи мушоҳидавии прокурорӣ мебошад, ки он аз лаҳзаи ворид шудани ариза ё иттилоот дар бораи ҷиноят, тафтиши парвандаи ҷиноятӣ ва равон кардани он ба тобеъияти судиро дар бар мегирад. Парвандаи пешбурди суръатнок низ, бо қоидаҳои умумии КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба анҷом расо-

нида мешавад ва бо дастрасии як қатор хусусиятҳои боби 46 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Парвандаи ҷиноятӣ мувофиқи м. 246 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон барои тасдиқи фикри айбдоркунӣ ба прокурори назоратбаранда ирсол карда мешавад. Дар навбати худ прокурори назоратбаранда парвандаро омӯхта, тибқи нишондоди м. 248 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқ дорад бо дастури хаттии худ барои пешбурди таҳқиқ баргардонад.

Ҳангоми дар муддати се шабонарӯз аз имкон берун будани иҷрои амалҳои муурофиавии дар м. 453 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда. Дар қ. 2 м. 453 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон гуфта шудааст, ки тартиби пешбурди суръатнок бо қоидаҳои умумии КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бо назардошти муқаррароти моддаҳои мухталифи боби 46 муайян карда мешаванд. Аммо номгӯи амалҳои муурофиавие, ки бояд дар муддати се шабонарӯз ба анҷом расонида шаванд нишон дода нашудаанд. Гузаронидани амалҳои муурофиавӣ дар м. 455 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ҳавола намудан ба моддаҳои дахлдори КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон, чи хеле, ки дар боло қайд карда гузаштем пешбинӣ карда шудаанд ва агар дар муҳлати муқарраршуда иҷроиши онҳо аз имкон берун бошад, оид ба парвандаи ҷиноятӣ таҳқиқ гузаронида мешавад.

Дар ин ҳолатҳои пешбинишуда таҳқиқ бояд на дертар аз бист шабонарӯз аз рӯзи оғози парвандаи ҷиноятӣ ё аз рӯзи баргардонидани он анҷом дода шавад (қ. 2 м. 457 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Мувофиқи нишондоди м. 458 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҷиноятҳои, ки дар м. 453 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шудаанд, ба шарт, ки онҳо аз ҷониби ноболиғон содир шуда бошанд, ҳамчунин дар бораи кирдори барои ҷамъият хавфнокӣ бо қонуни ҷиноятӣ пешбининамудаи номукаллафон ё шахсоне, ки баъди содир кардани ҷиноят ба касалии рӯҳӣ дучор шудаанд, тафтиши пешакӣ анҷом дода мешавад. Ин муқаррарот дар қ. 10 м. 161 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шуда, аз таърифи он бармеояд, ки субъектоне зерин таъқиби ҷиноятӣ қарордошта дар рафти тафтишоти пешакӣ ҳуқуқҳои худро мустақилона ҳимоя карда наметавонанд. Ғайр аз ин исбот намудани ҳолатҳои дар м.м. 85,

425 ва 439 КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда вақти зиёд ва маҳорати касбии таҳқиқбаранда ва муфаттишро хангоми чамъ овардан, тафтиш намудан ва баҳодихии далелҳоро дар ҷараёни тафтиши пешакии парвандаи ҷиноятӣ оид ба ин категорияи субъектон талаб мекунад.

Дар адабиёти ҳуқуқӣ тобеияти тафтишии парвандаҳои ҷиноятии ин субъектони ҷиноят вобаста ба хусусиятҳои синну сол ва вазъи саломатӣ ба аломати персоналі ё худ шахсӣ тааллуқ дода шудаанд. Аз ин лиҳоз тафтиши пешакии чунин парвандаҳои ҷиноятӣ аз тарафи муфаттишони мақомоти корҳои дохилӣ анҷом дода шуда, бояд на дертар аз як моҳ аз рӯзи оғоз кардани парвандаи ҷиноятӣ анҷом дода шавад.

РҶҶҲАТИ САНАДҲОИ МЕЪЁРИИ ҲУҚУҚӢ:

1. Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 26.07.2014 с. № 1084.

2. Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақомоти прокуратураи Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 25.07.2005 с. № 107.

3. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» аз 17.05.2004 с. № 41.

4. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ» аз 25.03.2011 с. № 687.

5. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи олами ҳайвонот» аз 05.01.2008 с. № 354.

6. Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21.05.1998 с. № 575.

7. Кодекси муҳофизати ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 03.12.2009 с. № 564.

8. Кодекси ҷангали Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 02.08.2011 с. № 761.

9. Дастуралал «Оид ба пешниҳод намудани натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ба таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд ва судья дар мақомоти корҳои дохилӣ»: фармони ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12.07.2010 с. № 16 бо замима. Бо Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқа карда шудааст № 16/1 нд-10 аз 13.03.2010 с.

РҶӮХАТИ АДАБИЁТИ ТАВСИЯШАВАНДА:

1. Искандаров З.Х. Адвокатураи судӣ : воситаи таълимӣ. – Душанбе, 2016.
2. Раҳматулоев А.Э. Муурофияи ҷиноятӣ. Китоби дарсӣ. – Хучанд: Хуросон, 2016.
3. Раҳимзода Р.Х. Фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ. Қисми умумӣ. Китоби дарсӣ. Нашри 3-юм. – Душанбе: «ЭР-граф», 2015.
4. Тафсир ба Кодекси ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе : Глобус, 2006.
5. Ҳукуки муурофияви ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон / зери таҳри Н.А. Қудратов. – Душанбе, 2013.
6. Ҳукуки муурофияви ҷиноятӣ / зери таҳрири н.и.х., дотсент Н.А. Қудратов. – Душанбе, 2016.
7. Юлдошев Р.Р., Нозиров Н.А., Имомназаров Ф.С. Муурофияи ҷиноятӣ. Қисми умумӣ: курси лексияҳо // зери таҳрири Р.Р. Юлдошев. – Душанбе: «Эр-граф», 2016.
8. Гаврилов Б.Я., Кузнецов А.Н. Производство дознания в сокращенной форме : научно-практическое пособие. Воронеж, 2014.
9. Качалова О.В. Теоретические основы ускоренного производства в российском уголовном процессе. М., 2015.
10. Качалова О.В. Виды ускоренного производства в российском уголовном процессе. М., 2016.
11. Курс уголовного судопроизводства: учеб.: в 3 т. / под ред. В.А. Михайлова. – Т. 1: Общие положения уголовного судопроизводства. – М.: Изд. МПСИ; Воронеж: Издательство «МОДЭК», 2006.
12. Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки. – М.: Статут, 2016.
13. Раҳимзода Р.Х. Оперативно-розыскные мероприятия : правовые основы : монография. – Душанбе: «ЭР-граф», 2016.
14. Раҳимзода Р.Х. Оперативно-розыскная деятельность : история и современность : монография. Душанбе: «ЭР-граф», 2016.
15. Уголовное судопроизводство Республики Таджикистан : учебник / под ред. Н.С. Мановой, Ю.В. Францифорова, Р.Р. Юлдошева. – Душанбе: «ТАДЖПРИНТ», 2017.

16. Хайдаров М.П., Хайдаров З.П. Некоторые проблемы ускоренного производства в деятельности органов внутренних дел // Труды Академии. № 1 (19), 2013.

17. Юлдошев Р.Р. Научно-практический комментарий к отдельным главам Уголовно-процессуального кодекса Республики Таджикистан. – М. : ЮСТИЦИЯ, 2016.

18. Юлдошев Р.Р. Ускоренное производство как форма проявления уголовного преследования в уголовном судопроизводстве Республики Таджикистан // Проблемы управления органами расследования преступлений, уголовного процесса и криминалистики: сб. науч. статей. М.: Академия управления МВД России, 2011.

Мавзӯи № 5

ҲАМКОРИИ МУФАТТИШ БО МАҚМОТИ ТАҲҚИҚ

Нақшаи лексия:

§ 1. Мафҳум, аҳамият ва асосҳои ҳуқуқии ҳамкории муфаттиш бо мақомоти таҳқиқ

§ 2. Иҷрои супоришу дастурҳо ва талаботи муфаттиш аз тарафи мақомоти таҳқиқ

§ 3. Фаъолияти шахсони мансабдори мақомоти таҳқиқ дар гуруҳҳои оперативӣ-тафтишотӣ

§ 1. Мафҳум, аҳамият ва асосҳои ҳуқуқии ҳамкории муфаттиш бо мақомоти таҳқиқ

Қонунгузории мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон тобеъияти парвандаҳои ҷиноятиро байни мақомоти таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ мушаххас ҷудо намуда ҳамзамон, имконияти аз тарафи муфаттиш истифода бурдани ёрии мақомоти таҳқиқро бо мақсади ошкор ва пешгирии ҷиноят, кофтукови шахсони ҷиноятсодирнамуда ва ҳалли масъалаҳои дигарро пешбинӣ кардааст. Аз ин бармеояд, ки ошкор намудани ҷиноят, кофтукови шахсони ҷиноятсодирнамуда ва амволи тасарруфшуда натанҳо вазифаи муфаттишон, балки вазифаи мақомоти таҳқиқ низ ба шумор меравад.

Ҳалли бомуваффақияти вазифаҳои мурофиавӣ-ҷиноятӣ аз тарафи ин ду мақомоти мустақил дар ҳамкории зич ва фаъолонан онҳо асос меёбад, ки моҳияти мафҳуми ҳамкориро ташкил мекунад.

Мафҳуми пурратари ҳамкорӣ аз тарафи профессор И.М. Гуткин дода шуда, чунин мебошад: «Ҳамкории мақомоти тафтиши пешакӣ ва таҳқиқ дар мурофиаи ҷиноятӣ ин робитаи қонунӣ ва асосноки мақомоти ба яқдигар тобеъ набуда фаҳмида мешавад, ки фаъолияти онҳо дар розигии тарафайн,

мақсаднок ва бо истифодаи усулу воситаҳои мувофиқ аз тарафи онҳо бо мақсади огоҳкунӣ, пешгириӣ ва кушодани ҷиноят, ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидани шахсони гунаҳкор, кофтукови айбдоршавандагон ва барқарор намудани зарари аз тарафи ҷинояткорон расонидашуда асос ёфтааст¹.

Мазмуни ҳамкориҳои муфаттиш бо мақомоти таҳқиқ одатан аз мафхумҳое, ки дар илми мурофиавии ҷиноятӣ таълиф карда шудаанд бармеоянд. Қонунгузор ягон мафхумро оид ба ҳамкориҳои ин мақомот пешбинӣ накардааст. Вале, як қатор дастуру супоришҳо ва фармонҳо мавҷуданд, ки дар хусуси асосҳои ҳуқуқии ҳамкориҳои мақомоти таҳқиқ бо тафтиши пешакӣ суханрондан мумкин аст. Ба онҳо меъёрҳои КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон, Фармони ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон № 136 аз 28.02.2006 сол мисол шуда метавонанд².

Тибқи талаботи сарҳати 9 қ. 1 м. 39 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон муфаттиш ҳуқуқ дорад ба кормандони мақомоти таҳқиқ барои гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ, пешбурди амалҳои тафтишӣ супоришу дастуруҳо хаттӣ диҳад, ки иҷрояшон ҳатмӣ буда, дар он мусоидати ин мақомот дар пешбурди амалҳои тафтишӣ бояд дида шавад.

Дар м. 231 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон мавқеи м. 39 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон мукамал карда шуда, дар он қайд карда шудааст, ки муфаттиш бо ёрии мақомоти таҳқиқ барои муайян кардани шахсе, ки бояд ба сифати айбдоршаванда ба ҷавобгарӣ кашида шавад, чора меандешад.

Асосҳои ҳуқуқии ҳамкориро мувофиқи банди 1.2 Дастурамал «Оиди ташкили ҳамкориҳои бахшҳои тафтишотӣ бо хадамоти оперативӣ, ташхиси ҷиноят ва воҳидҳои дигари мақомоти қорҳои дохилӣ зимни ошкор ва тафтиш намудани ҷиноятҳо» (минбаъд Дастурамал); Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон; КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон; Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия»; Қонуни Ҷумҳурии

¹ Белозеров Ю.В., Гуткин И.М., Чувилев А.А., Чугунов В.Е. Органы дознания и предварительного следствия системы МВД и их взаимодействие. – М., 1983. – С. 73-74.

² Дастурамал доир ба ҳамкориҳои сохторҳои тафтишотӣ бо хадамоти оперативӣ ва Раёсати ташхисӣ-криминалистии ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон зимни ошкор кардан ва тафтиш намудани ҷиноятҳо: фармони ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20.02.2010 с. таҳти № 207.

Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ»; Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи экспетизаи давлатии судӣ»; Фармонҳо ва дастурҳои Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаҳои фаъолияти тафтишотӣ; санадҳои меъёрии ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла худи ҳамин дастурамал ташкил медиҳанд.

Санадҳои идоравии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ метавонанд танҳо шаклҳои ҳамкоририи мурофиавиро, ки КМЧ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ намудааст мушаххастар намоянд, вале онҳо муносибатҳои нави мурофиавиро ба миён оварда наметавонанд. Чунки дар ин маврид онҳо муносибатҳои мурофиавӣ ҷиноятии навро ба вучуд меоранд, ки ин номумкин аст.

Ҳамкориҳои мақомоти таҳқиқ бо тафтиши пешакӣ бо ду роҳ ба амал бароварда мешавад, мурофиавӣ ва ташкилӣ.

Ҳамкориҳои *мурофиавӣ* – ин муносибатҳои мебошанд, ки дар рафти татбиқи меъёрҳои мурофиавӣ-ҷиноятӣ асосҳо ва тартиби ҳамкориҳои мақомоти таҳқиқ ва муфаттишро муайян месозад, ба вучуд меоянд.

Ҳамкориҳои фаъолияти *ташкилӣ* – робитаи мақомоти таҳқиқ ва муфаттишро дар худуди санадҳои меъёрии идоравӣ, ҳам дар вақти пешбурди парвандаи ҷиноятӣ ва ҳам берун аз доираи он инъикос менамояд. Дар банди 3.1. Дастурамал пешбинӣ шудааст, ки раёсати (шуъбаҳои) тафтишотӣ, ба як ҷузъи мақомоти корҳои дохила шомил буда, мустақилона фаъолият мекунанд ва вазифаҳои ба зиммаи онҳо гузошташударо дар хусуси пешгирӣ, ошкор намудан ва тафтиши ҷиноятҳо, инчунин ҷустуҷӯи ҷинояткорони пинҳоншударо ҳамроҳи раёсату шуъбаҳои дигари ВКД, ШВКД, РВКД иҷро менамоянд. Шаклҳо ва роҳу усулҳои амалӣ сохтани онро санадҳои меъёрии ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон бо назардошти такмили роҳу усулҳои роҳбарӣ ва ҷустуҷӯи воситаҳои наву самарабахши идоравӣ муайян менамоянд. Барои ҳамин ҳам ин ҳамкориҳо дохилидоравӣ номидан мумкин аст.

Дар ҳамкориҳои мурофиавӣ ба сифати субъектон муфаттиш ва кормандони мақомоти таҳқиқ баромад мекунанд. Ҳамкориҳои ташкилӣ бошад робитаи доимии муфаттиш ва ҷузъу томҳои

мақомоти корҳои дохилӣ (ё корманди мушаххаси мақомоти таҳқиқ)-ро инъикос менамояд.

Дар адабиёти ҳуқуқӣ дар мафҳумҳои ҳамкорӣ баъзе ҳолатҳо мақсад, чой ва вақти фаъолияти мувофиқашудаи мақомоти таҳқиқ тафтиши пешакӣ қайд карда шудааст¹.

Профессор И.М. Гуткин дуруст қайд намудааст, ки ҳамкориҳои мақомоти таҳқиқ бо муфаттиш на ҳама вақт бояд бо мувофиқаи фаъолияти якҷоя ба роҳ монда шаванд. Вақте, ки муфаттиш қарор дар бораи эълон кардани кофтукови айбдоршаванда мебарорад ва маводи кофтуковиро ба мақомоти таҳқиқ месупорад, иҷроиши онро бо маҳалли муайян алоқаманд намекунад. Баръакс, агар ин амали тафтишии азназаргузаронии чои ҳодиса бошад, вазифаҳои кормандони мақомоти таҳқиқ ва муфаттиш мумкин аст, ки бо назардошти чои фаъолияти онҳо муайян карда шаванд.

Ҳамин тариқ ҳамкориҳои мувофиқашуда ҳама вақт бо мақсадҳои аниқ ба роҳ монда мешавад. Мувофиқасозии чой ва вақти гузаронидани амалиёт таркиби ҳатмии ҳамкориро ташкил намекунад.

Мувофиқи банди 3.4. Дастурамал – ҳамкорӣ дар чараёни якҷоя ба нақша гирифтани тадбирҳо, ба мақомоти корҳои дохилӣ рафтани кормандони ШВҚД, РВҚД ва раёсату шуъбаҳои тафтишот, муҳокимаи ҳисоботи роҳбарони дахлдор, гузаронидани семинарҳо ва тадбирҳои дигари дорои хусусияти таълимӣ ва услубӣ амалӣ карда мешавад.

¹ Осипов А.Ф. Вопросы соотношения уголовно-процессуальной и оперативно-розыскной деятельности (Взаимодействие следователя с органами дознания). – М., 1988.

§ 2. Ичрои супоришу дастурҳо ва талаботи муфаттиш аз тарафи мақомоти таҳқиқ

Чи тавре, ки дар саволи аввали мавзӯъ гуфта гузаштем, КМЧ Қумхурии Тоҷикистон ба муфаттиш як қатор ваколатро оид ба ичрои супоришу дастурҳо аз тарафи мақомоти таҳқиқ пешниҳод намудааст, ки аз гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-чустучӯӣ, ичрои амалҳои тафтишӣ ва аз ёрии амалии мақомоти таҳқиқ дар гузаронидани амалҳои тафтишӣ иборат аст (сарҳати 9 қ. 1 м. 39 КМЧ Қумхурии Тоҷикистон). Чунин супоришу дастурҳои муфаттиш ба тариқи хаттӣ дода шуда, ичроиши онҳо аз тарафи мақомоти таҳқиқ хатмӣ мебошанд.

Новобаста аз тобеъияти идоравии муфаттиш супоришҳои ӯ бо тартиби м. 39 КМЧ Қумхурии Тоҷикистон барои ичроиш ба номи сардори мақомоти таҳқиқ (сардори ШВКД) ҳавола карда мешавад. Сардори воҳиди мақомоти таҳқиқ иштирокчии ҳамкории мурофиавии ҷиноятӣ буда, уҳдадор аст дастуру супоришҳои муфаттишро оид ба парвандаи ҷиноятӣ иҷро намояд.

Ин вақт ӯ супориши додаи муфаттишро барои ичроиш ба як ё якчанд зертобеъони худ, ки ҳайати роҳбарикунандаро ташкил менамоянд месупорад. Пеш аз ба зертобеъон ҳавола намудани иҷроиши супориш, сардори мақомоти таҳқиқ, ҳаҷм, муҳлат ва мушкилии супориши иҷрошаванда, маҳорати касбӣ, ҳаҷми кор ва ҳудуди фаъолияти корманди иҷрокунандаро ба назар мегирад. Муҳлати иҷроиши дар супориш муайян карда нашуда бошад, пеш аз ба иҷрокунанда супоридан, сардори мақомот онро шахсан муайян месозад.

Агар, ки ҳамкорӣ дар шакли ташкилӣ сурат гирад, сардори ШВКД ҳамчун сардори мақомоти таҳқиқ, ба ҳайси ташкилкунандаи ҳамкорӣ ва идоракунандаи фаъолияти якҷоя баромад намуда, натиҷаҳои кори мақомоти таҳқиқ, инчунин муфаттишони ба ӯ тобеъро назорат мебарад.

Ҳудуди фаъолияти мақомоти таҳқиқ, усулу воситаҳои, ки аз тарафи онҳо бо мақсади иҷрои супориш истифода бурда мешаванд, аз он вобастагӣ дорад, ки муфаттиш расонидани ҷи гуна ёрии амалиро мецоҳад. Агар, ки ӯ дар назди мақомоти

тахқиқ вазифаи муайян намудани ин ё он ҳолатҳое, ки барои парванда аҳамият доранд, муайян кардани шохидон, дастгир кардани айбдоршаванда ва ё гумонбаршудаи аз тафтишот пинҳоншударо гузорад, сардори мақомоти таҳқиқ ва иҷрокунандагон аз рӯи салоҳдиди худ гузаронидани кофтуков ва чорабиниҳои оперативӣ-чустучӯиро, ки дар ҳоли қор зарур аст, муайян мекунанд. Вақте, ки муфаттиш ба мақомоти таҳқиқ оид ба гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-чустучӯӣ супориш медиҳад, ин вақт мақомоти таҳқиқ бояд қатъиян дар қорчӯбаи қонунгузори фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ амал намояд. Яке аз асосҳои гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-чустучӯӣ ин супориши муфаттиш, мақоми таҳқиқ, прокурор ё таъиноти суд аз рӯи парвандаҳои ҷиноятии дар пешбурди онҳо буда ба шумор меравад (банди 3 м. 7 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ» аз 25.03.2011. № 687).

Мақомоти таҳқиқ хангоми гирифтани супориш оид ба парвандаи ҷиноятӣ, ки дар пешбурди муфаттиш қарор дорад, наметавонад аз ҳудуди меъёрҳои муқарраршудаи фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ барояд. Агар мақомоти таҳқиқ хангоми фаъолият ба ғайр аз супоришҳои муфаттиш, гузаронидани чораҳои дигари чустучӯиро оид ба ҳамон парванда зарур шуморад, бояд бо муфаттиш машварат намуда розигии ўро гирад. Дар ҳолатҳои таъхирнопазир, зарурати гузаронидани чорабиниҳои дигари оперативӣ ба миён оянд, ин масъала бояд бо мувофиқаи шифоҳии онҳо ҳалли худро ёбад.

Супоришҳое, ки аз тарафи муфаттиш барои гузаронидани чорабиниҳои оперативӣ-чустучӯӣ ба мақомоти таҳқиқ дода мешаванд чунин буда метавонанд: азназар гузаронидани маҳал бо мақсади ошқор ва ба даст овардани изҳои аз ҷиноят боқимонда ё кофтукови ҷинояткори пинҳоншуда; ташкил намудани камингоҳҳо дар қойҳои эҳтимолии ҳозир шудани айбдоршавандагони ба кофтуков эълонгардида ва шахсони дар содир намудани ин ё он ҷиноят гумонбар; гузаронидани суҳбатҳо бо аҳолии маҳал бо мақсади маълум намудани шохидони ҷиноят; шинос шудан бо маълумоти баҳисобгирӣ ва парвандаҳои бойгонӣ; раво кардани дархост ба қорхонаҳо, муассисаҳо ва ташкилотҳо хангоми кофтукови шахсӣ пинҳоншуда ва ҳуҷҷатҳое, ки ба парвандаи ҷиноятӣ аҳамият доранд ва ғайра.

Шахси мансабдори мақомоти таҳқи ҳолатҳои қор, ҷои пинҳоншудаи шахси дар қоғуқов қарордошта ва ашёву ҳуҷҷатҳои ба парванда аҳамиятдоштаро муайян намуда, дар ин ҳусус ба роҳбари мақомоти таҳқиқ гузориш дода, бо супориши ӯ муфаттишро хабардор мекунад. Дар ҳолатҳои, ки иҷрои супориши додаи муфаттиш бо сабабҳои объективӣ ғайри имкон мегарданд, сардори мақомоти таҳқиқ ба ин ҳолатҳо боварӣ ҳосил намуда, дар навбати худ муфаттишро дар шакли хаттӣ огоҳ месозад.

Инчунин мақомоти таҳқиқ вазифадор аст, бо супориши муфаттиш амалҳои тафтиширо низ ба анҷом расонад. Қонунгузор оид ба ин масъала гузаронидани амалҳои тафтишии мустақимро аз тарафи мақомоти таҳқиқ пешбинӣ накардааст. Вале дар ҳар ҳолат муфаттиш наметавонад аз иҷрокунандаи супориш таъин намудани экспертизаҳои гуногун ва пурсиши айбдоршавандаро, ки ба айбдоркунии шахс алоқаманд аст талаб наояд.

Инчунин таъини экспертиза баамалбарории як қатор ҳаракатҳоро (баррасии дарҳости гумонбаршуда ва айбдоршаванда, ки дар м. 210 ҚМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба қоршинос радия изҳор намудан, дар бораи дур қардани муассисаи эксперти аз гузаронидани экспертиза, пешниҳод намудани саволҳои иловагӣ ва ғайра) талаб мекунад, ки муфаттиш наметавонад онро ба мақомоти таҳқиқ ҳавола наояд.

Эълон қардани айб бо парвандаи ҷиноятӣ ва гузаронидани пурсиши айбдоршаванда оид ба айби эълоншуда ин танҳо салоҳияти ҳамон муфаттише мебошад, ки пешбурди тафтиши парвандаи ҷиноятӣ бар души ӯ гузошта шудааст. Эълон қардани айб амали тафтишӣ набуда, он амали мурофиавӣ мебошад. Бинобар ҳамин ба мақомоти таҳқиқ супориш оид ба эълон қардани айб ва пурсиши айбдоршаванда дода намешавад. Ҳангоми аз муфаттиш гирифтани ҷунин супориш сардори мақомоти таҳқиқ ҳуқуқ дорад дар назди прокурор ва ё сардори воҳиди тафтишотӣ масъалаи эътирофи ғайриқонунӣ будани супориши додашударо гузорад.

Тибқи қоидаҳои умумии қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ амалҳои тафтишии, ки бо баровардани қарори даҳлдор алоқаманданд, аз тарафи муфаттиш инчунин таҳқиқба-

ранда бо розигии сардори мақомоти таҳқиқ анҷом дода мешаванд. Бинобар ҳамин, мақомоти таҳқиқ ханоми гирифтани супориш дар хусуси гузаронидани амалҳои тафтишӣ (кофтуков, ёфта гирифтани, шаҳодаткунонӣ, аз ҷои дафн берун овардани часад, гирифтани намунаҳо барои тадқиқоти муқоисавӣ) бояд баровардани қарорро аз муфаттише, ки парвандаи ҷиноятӣ дар пешбурди ӯ қарор дорад талаб намоянд. Мақомоти таҳқиқ тибқи супориши додаи муфаттиш барои асоснокии қарори қабулкардашуда оид ба гузаронидани амалҳои тафтишӣ ҷавобгар намебошад.

Дар ҳолатҳои таъхирнопахир барои гузаронидани кофтуков муфаттиш метавонад ба мақомоти таҳқиқ супориш диҳад, ки ин амали тафтиширо бо қарори худ ва бе иҷозати суд, судя гузаронад. Ин вақт уҳдадорӣ дар давоми 24 соат ба суд пешниҳод намудани маълумоти хаттӣ бар души ҳуди муфаттиши супоришро дода вогузор карда мешавад.

Супориши хаттии муфаттиш мумкин аст, ки дар як вақт кофтукови гумонбаршуда, айбдоршаванда ва гузаронидани амалҳои тафтиширо дар бар гирад. Ҳолатҳои мешаванд, ки хангоми аз тарафи мақомоти таҳқиқ гузаронидани ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ, боз зарурият ба гузаронидани амалҳои муҳофизатӣ ва тафтишӣ, ба монанди дастгиркунӣ, кофтукови шахсӣ, шаҳодаткунонӣ ва дигар амалҳои таъхирнопазир ба миён меоянд. Ин вақт супориши муфаттиш ба мақомоти таҳқиқ имкон медиҳад, ки мустақилона қарор қабул намуда бо салоҳдиди худ амал намоянд.

Ҳамаи ҳуҷҷатҳои муҳофизатӣ, ки аз тарафи мақомоти таҳқиқ бо супориши муфаттиш тартиб дода шудаанд, инчунин далелҳои шайъии гирифташуда феврал ба муфаттиш супорида мешаванд. Агар, ки бо сабабҳои гуногуни аз мақомоти таҳқиқ вобаста набудани амалҳои тафтишӣ ва ё яке аз онҳо гузаронида нашуда бошанд, дар ин ҳусус бояд ба муфаттиш ба тариқи хаттӣ хабар дода шавад.

Шакли мустақили муҳофизатӣ ҳамкориҳои мақомоти таҳқиқ бо тафтиши пешакӣ, ин ба муфаттиш расонидани ёрии амалӣ дар вақти гузаронидани амалҳои алоҳидаи тафтишӣ мебошанд.

Дархост оид ба расонидани ёри амалӣ ба сардори мақомоти таҳқиқ фиристода шуда, ӯ дар навбати худ як ё якчанд тобеъони худро, аз ҳайати роҳбарикунанда ваколатдор мекунад, ки ба муфаттиш дар гузаронидани амалҳои тафтишӣ мусоидат намоянд. Ёри амалӣ аз ҳалли масъалаҳои ташкилии дар дархости муфаттиш пешбинишуда иборат мебошанд, ба монанди – даъвати шохидон; даъвати шахсон бо мақсади нишон додан барои шиноختан; даъвати намояндагони мақомоти идоракунии маҳаллӣ ва ғайра; татбиқи чораҳои маҷбуркунии муҳофизатӣ нисбати шахсоне, ки ба гузаронидани амалҳои тафтишӣ ҳалал мерасонанд. Муфаттиш ҳуқуқ дорад ба қарорҳои мақомоти таҳқиқ оид ба мушоҳидаи маҳал, ҷои содиршавии ҷинойт, қоғуқови қисми бино, гузаронидани баъзе ҳаракатҳои таҷрибавиро, ки ҷараёни озмоиши тафтиширо фаро мегиранд, дастурҳо диҳад. Протокол аз тарафи муфаттиш ва шахсони мансабдори мақомоти таҳқиқ, ки ҳангоми гузаронидани амалҳои тафтишӣ ёри расонида буданд имзо карда мешавад.

Дар адабиёти ҳуқуқӣ мулоҳизаҳое мавҷуданд, ки ёри мақомоти таҳқиқ ба муфаттиш мумкин аст, ки дар шакли даъвати мутахассисони соҳаҳои гуногун барои гузаронидани амалҳои тафтишӣ зоҳир гардад.

Вобаста ба ин бояд қайд намуд, ки аз тарафи муфаттиш қалб намудани мутахассисони соҳаҳои гуногун, барои гузаронидани амалҳои тафтишӣ аз мазмуни м. 57 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон бар меояд. Мутахассис барои саркашӣ қардан аз ҳозиршавӣ ба даъвати мақомоти таҳқиқ, тафтиши пешакӣ ва суд ё саркашӣ қардан аз иҷрои вазифаҳои худ мутобикӣ қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷавобгарӣ кашида мешавад. Аммо, бояд қайд намуд, ки дар навбати худ қонунгузор ҷавобгариро пешбинӣ намуда, оид ба он ҳолате, ки ҷиғуна ҷавобгарӣ фаро мерасад (муҳофизатӣ, маъмурӣ ё ҷинойтӣ) ва тартиби ба ҷавобгарӣ кашиданро муқаррар накардааст. Ин ҳолат дар амалияи ҳуқуқтатбиқнамоӣ метавонад як қатор мушкилиҳоро дар ҷараёни пешбурди парвандаҳои ҷинойтӣ ба миён оварад. Дар хусуси ҳалли ин масъала муқаррароти КМҶ Ҷумҳурии

Тоҷикистон (дар таҳрири соли 1961) ва КМЧ Федератсияи Россия (дар таҳрири соли 1960) саҳеҳтар инъикос карда шуда буд (м. 133/1 боби 26)¹. Дар кодексҳои номбурда ба сифати ҷавобгарӣ ситонидани ҷарима пешбинӣ карда шуда, миқдор ва ҳалли тадбиқи он ба салоҳияти суд воғузур карда шуда буд.

¹ УПК РСФСР от 27.10.1960 // Ведомости Верховного Совета РСФСР. 1960. №40. Ст.592.

§ 3. Фаъолияти шахсони мансабдори мақомоти таҳқиқ дар гуруҳҳои оперативӣ-тафтишотӣ

Шахсони мансабдори мақомоти таҳқиқ дар низоми мақомоти корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон, на танҳо иҷроии супоришҳои яккаратаи муфаттишонро, ки дар м. 39 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ карда шудаанд ба ҷо меоранд, инчунин онҳо дар ҳаёти гуруҳҳои оперативӣ-тафтишотӣ фаъолият карда ёри амалӣ мерасонанд. Қисме аз онҳо мумкин аст вазифадор карда шаванд, ки азназаргузаронии ҷои ҳодисаро аз рӯи аризаи (иттилооти) воридгардида оид ба содир шудани ҷиноят таъҷилан ба анҷом расонанд, амалҳои дигари таъхирнопазири тафтишӣ ва инчунин ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯиро дар вақтҳои навабтдорӣ анҷом диҳанд, дигаре – барои бозудӣ ва пурра таъмин намудани кушодашавӣ ва тафтиши ҷиноятҳои вазнинтар оид ба парвандаи ҷиноятӣ сафарбар карда шаванд. Баъзан чунин гуруҳҳои оперативӣ-тафтишотӣ оид ба парвандаҳои ҷиноятии категорияҳои алоҳида, ки ҳаҷми корҳои иҷрошаванда дар онҳо калон мебошанд созмон дода мешаванд, ба монанди ҷиноятҳои дуздӣ, ғоратгарӣ, роҳзанӣ, қаллобӣ ва дигар ҷиноятҳои, ки бештар паҳн шудаанд.

Новобаста аз шакл ҳар кадом гуруҳи оперативӣ-тафтишотие, ки созмон дода мешавад, аз муфаттиш (муфаттишон) ва дигар кормандони мақомоти корҳои дохилӣ ва ё мақомоти ҳифзи ҳуқуқи дигар, ки барои кушодан ва тафтиши ҷиноятҳои таъйин гардидаанд, иборат мебошанд.

Гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ тибқи аризаи (иттилооти) ба қисми навабтдорӣ мақомоти таҳқиқ воридшуда ба ҷои ҳодиса, ки дарёфти изҳо ва далелҳои шайъӣ аз эҳтимол дур нест мебароянд. Гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ бо супориши сардори мақомоти корҳои дохилӣ (муовинони ӯ) ба ҷои ҳодиса мебароянд, дар ҳолати набудани ӯ бо супориши навабтдори оперативӣ.

Навабтдори оперативӣ ҳаёти гуруҳи оперативӣ-тафтишотиро даъват намуда, бо воситаи нақлиёти хизматӣ таъмин менамояд. Инчунин ӯ дар бораи ҷои ҳодиса ва дар бо-

раи рохҳои ба он чо ҳозир шудан ба сардори гуруҳ маълумоти мушаххас пешниҳод менамояд.

То сафарбар намудани гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ навбатдори оперативӣ оид ба ҳифзи ҷои ҳодиса, изҳои ҷинойт ва далелҳо, дастгир намудани шахсони гумонбар, муайян кардани ҷабрдидагон ва шохидон ҷораҳо меандешад. Ҳифзи ҷои ҳодиса мумкин аст, ки бо сафарбар кардани нозирони минтақавӣ, кормандони бозрасии давлатии автомобилӣ ва ё кормандони оперативӣ ба ҷои содиршавии ҷинойт ба амал бароварда шавад.

Дар ҳолатҳои зарурӣ навбатдори оперативӣ эксперти судии-тиббӣ, табибон, роҳбарон ва шахсони масъулияти моддӣ доштаи корхона, муассиса ва ташкилотро даъват мекунад. Агар, ки объект аз тарафи посбонҳо ҳифз карда шавад, навбатдори оперативӣ ба ҷои ҳодиса намояндаи муассисаи посбониро даъват менамояд.

Агар, ки ҷабрдида дар муассисаи тиббӣ бистарӣ карда шуда бошад, навбатдор дар баробари баромадани гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ, нозирони минтақавиро ба муассисаи тиббӣ равон карда, бо ӯ мунтазам барои гирифтани иттилоот дар хусуси аҳволи саломатӣ ва ҳолатҳои содиршавии ҷинойт ва муайян кардани ҷинойткорон аз гуфтаҳои ҷабрдида дар алоқа мешавад.

Шахсони мансабдори мақомоти таҳқиқ (кормандони оперативӣ, нозирони минтақавӣ, нозирони БДА), ки ба гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ шомил мебошанд, вазифадоранд дастуру супоришҳои муфаттишро, ки ба таври шифоҳӣ дода мешаванд иҷро намоянд. Супориши муфаттиш ҳангоми баамалбарории азназаргузаронӣ дар ҷои ҳодиса мумкин аст якҷанд паҳлӯҳои масъаларо дар бар гирад. Масалан: ба корманди оперативӣ азназаргузаронии як ҷузъи маҳал ё биноро супориш дода мешавад, агар андоза ва ҳудуди ҷои ҳодиса калон буда сарфай вақти зиёдро талаб кунад. Чунки ба таъхир андохтани азназаргузаронии оқибатҳои несту нобуд гаштани изҳои ҷинойт ва далелҳои шайъиро ба миён меорад. Ғайр аз ин кормандони оперативӣ ва нозирони минтақавӣ бо дастуру супориши муфаттиш ё бо ташаббуси худ пурсишҳои ғайрипротоколиро мегузаронанд ё баёноти хаттии шохидон ва шахсони дигареро, ки дар бораи ҳодисаи содиршуда маълумот доранд меги-

ранд, баҳри ҷустуҷӯи шахсони гумонбаршуда чораҳои зарурӣ ро меандешанд.

Шаҳсони мансабдори мақомоти таҳқиқ дар бораи чораҳои аз тарафи онҳо андешидашуда ва иттилооти дар бораи ҷиноят ба даст омада бояд, ки ҳатман роҳбари гуруҳро хабардор кунанд, то инки ин маълумот дар ҷараёни азназаргузаронӣ истифода бурда шаванд, дар ҳолатҳои зарурӣ ин маълумот дар протоколи амали тафтишӣ дарҷ карда мешаванд.

Иштироки эксперт-криминалист дар ҳайати гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ ҳангоми азназаргузаронии ҷои ҳодиса, барои он зарур мебошад, ки ӯ дар зери роҳбарии муфаттиш изҳо ва далелҳои шайъиро муайян намуда, бо истифодаи усули воситаҳои криминалистӣ-техникӣ онҳоро гирифта ба таври дуруст бастабандӣ (упаковка) менамояд.

Протоколи азназаргузаронӣ аз тарафи ҳамаи иштирокчиёни амали тафтишӣ имзо карда мешавад. Агар, ки маълумоти муайянгардида барои оғози парвандаи ҷиноятӣ пурра асос шуда тавонанд, вале боз зарурате ба миён ояд, ки амалҳои дигари таъхирнопазири тафтиширо низ гузаронидан даркор аст, шахсони мансабдори мақомоти таҳқиқ (аъзоёни гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ) бо дастури супориши муфаттиш дар гузаронидани ин амалҳо иштирок мекунанд.

Дар амалия тафтишотӣ, аз натиҷаи азназаргузаронӣ баъзе ҳолатҳо маълум мегардад, ки ҷиноят ба тобеъияти мақомоти таҳқиқ тааллуқ дошта, аз руи парвандаи ҷиноятӣ пешбурди тафтиши пешакӣ ҳатмӣ намебошад. Дар ин вақт муфаттиш маводи ҷамъовардашударо ба сардори мақомоти таҳқиқ барои қабул намудани қарори қонунӣ ва асоснок месупорад.

Агар аз руи маводи ҷамъовардашуда имконияти дар асоси м.м. 27, 28 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул кардани қарори қонунӣ дар бораи рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ дида шавад, муфаттиш иҷрои ин корро бар дӯши мақомоти таҳқиқ нагузошта, бояд, ки шахсан қарори қонуниро қабул намояд. Аз эҳтимол дур нест, ки агар маводи санҷишӣ ба мақомоти таҳқиқ барои қабули қарори қонунӣ фиристода шавад, то омада ворид шудану, то бо мавод шинос шуда сарфаҳм рафтани шахси мансабдори мақомоти таҳқиқ муҳлати баррасии аризаю иттилооте, ки қонунгузор пешбинӣ кардааст, гузарад.

Дар амалияи тафтишотӣ баъзе вақтҳо вазъияте ба миён меояд, ки бо натиҷаҳои дар вақти азназаргузаронӣ бадастомада муфаттиш қаноатманд намегардад ва қарор оид ба аризаи (иттилооти) воридгардида қабул карда наметавонад. Дар ин ҳолат, одатан муфаттиш маводи санчиши пешакиро ба шахси мансабдори мақомоти таҳқиқ, ки дар азназаргузаронии ҷои ҳодиса ҳамроҳ иштирок намудааст, барои идомаи санчиш месупорад. Шахси мансабдори мақомоти таҳқиқ, санчиши пешакиро ба анҷом расонида, вобаста ба вазъият қарор дар бораи рад кардан аз оғози парвандаи ҷиноятӣ мебарорад ё парвандаи ҷиноятиро оғоз намуда ба гузаронидани амалҳои таъхирнопазири тафтишӣ шурӯъ мекунад ё ҳамаи маводро ба муфаттиш барои оғози парвандаи ҷиноятӣ бармегардонад.

Иштироки шахсони мансабдор мақомоти таҳқиқ дар гуруҳи оперативӣ-тафтишотие, ки ба тафтиши парвандаи ҷиноятӣ равона карда шудааст, чун қоида муддати дарозро дар бар мегирад. Шакли ташкилии муттаҳидшавии мақомоти таҳқиқ бо муфаттиш (муфаттишон), имконият медиҳад, ки вақти камтар дар фаъолияти қорӣ сарфа шавад ва супоришу дарҳостҳои хаттӣ ба мақомоти таҳқиқ камтар дода шаванд.

Ба муфаттиш зарур намеояд, ки ҳар боре ба сардори мақомоти таҳқиқ оид ба ташкил ва гузаронидани ин ва ё он амали тафтишӣ ё ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ муроҷиат намояд. Сардори мақомоти таҳқиқ, бо фармони худ дар бораи созмон додани гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ шахсони мансабдори мушаххасро ваколатдор менамояд, ки дар давраи тафтиши пешакӣ супоришҳои додаи муфаттишро иҷро намојанд. Қорманди мақомоти таҳқиқ, ки ба гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ шомил мебошанд, имконият пайдо мекунанд, ки маводи парвандаи ҷиноятиро дақиқан омӯзанд ва оид ба масъалаҳои баамалбарории амалҳои тафтишӣ сари вақт хулосабарорӣ кунанд, ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯиро дуруст анҷом дода, дар як вақт ба муфаттиш ёри амалӣ худро расонанд.

Вақти ҳозир шудани шахсони мансабдори мақомоти таҳқиқ ба ҳайати гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ, бо мувофиқаи роҳбари гуруҳ ва ё воҳиди тафтишӣ, аз тарафи сардори мақомоти таҳқиқ муайян карда мешавад. Қормандони мақомоти таҳқиқ ба ҳайати гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ мум-

кин аст, ки барои иштирок дар парвандаи ҷиноятӣ оид ба лаҳзаҳои нави ҷиноят, кофтукови айбдоршавандагони пинҳоншуда ё барои тафтишоти пурра, то ба охир расидани пешбурди парванда шомил карда шаванд. Ба ҳайати гуруҳ, ҷунуқида, шахсонӣ мансабдоре, ки ба ҷои ҳодиса баромадаанд, дар азназаргузаронии ҷои ҳодиса иштирок доштанд, оид ба ҳодиса мавод ҷамъ намудаанд, ки дар асоси онҳо парвандаи ҷиноятӣ оғоз гардида буд, ҷалб карда мешаванд, яъне кормандони ботаҷриба. Яке аз онҳо мумкин аст, ки аз тарафи сардори мақомот роҳбар таъин карда шавад. Ба зиммаи вай уҳдадорӣ назорати ба таври дахлдор ва дуруст ба роҳ мондани ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ гузошта мешавад. Вақте, ки масъалаи дар якҷоягӣ гузаронидани амалҳои тафтишӣ ба миён меоянд, ин аз тарафи муфаттише, ки гуруҳи оперативӣ-тафтишотиро роҳбарӣ мекунад, ҳал карда мешавад.

Дастуру супоришҳои роҳбар барои ҳамаи ҳайати гуруҳ ҳатмӣ мебошад.

Самаранокии ҳамкориҳои ҳайати гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ аз устувории он вобастагии калон дорад. Ивазкунии ҳатто яке аз аъзоён (ғайр аз он кормандоне, ки аз уҳдаи вазифаҳо баромада наметавонанд) мумкин аст, ба рафти тафтишот таъсири манфӣ расонад. Алоқаҳои, ки байни муфаттиш ва корманди мақомоти таҳқиқ дар рафти фаъолияти якҷоя мавҷуд буданд вайрон карда мешаванд. Аъзоёни нави гуруҳро зарур меояд, ки аз моҳияти кор хабардор карда шаванд, бо тамоми маводи парвандаи ҷиноятӣ шинос карда шаванд, ки оқибат ба сарфаи вақти зиёд оварда мерасонад. Бо мақсади роҳ надодан ба ҷунун камбудихо, сардори мақомоти таҳқиқ, ки бо фармони ӯ ин гуруҳ созон дода шудааст, бояд масъалаи ба миён омадаро ҳал кунад.

Дар амалияи тафтишотӣ ҳолатҳои ба назар мерасанд, ки аъзои ҳайати гуруҳи оперативӣ-тафтишотӣ аз тарафи роҳбарони бевоситаи худ ғайри расмӣ боз хонда мешаванд, ғайр аз он, ки ба ҳайати гуруҳ шомил мебошанд, боз дар як вақт вазифаҳои идоравии худро иҷро мекунанд, ки ин тамоман ба мақсад мувофиқ нест.

Тағйир додани ҳайати гуруҳ мумкин аст, ки бо сабабҳои объективӣ низ сурат гирад: бо кам шудани ҳаҷми корӣ (мурофавӣ ё оперативӣ-ҷустуҷӯӣ) дар пешбурди парвандаи

чиноятӣ, бемор шудани яъзои гуруҳ ва ғайра. Ин вақт баровардани онҳо аз ҳайати гуруҳ бояд бо фармони сардори мақомоти таҳқиқ халли худро ёбад ва шомил кардани дигар шахсони мансабдор низ бо фармони сардор бояд сурат гирад (агар, ки ба ин зарурат бошад).

Бояд қайд намуд, ки гуруҳҳои оперативӣ-тафтишотӣ оид ба тафтиши парвандаҳои чиноятӣ на танҳо аз тарафи мақомоти қорҳои дохилӣ, инчунин аз тарафи мақомоти дигари таҳқиқ, ки номгӯи онҳо вобаста ба тобеъияти тафтиши пешакии парвандаҳои чиноятӣ дар м. 161 КМҚ Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд ва аз тарафи мақомоти прокуратураи кишвар, дар ҳолатҳои зарурӣ созмон дода мешаванд.

Фаъолияти гуруҳҳои оперативӣ-тафтишотии мақомоти дигари таҳқиқ ва прокуратура низ, тибқи нишондодҳои, ки дар боло гуфта гузаштем ба амал бароварда мешаванд.

РҶҲАТИ САНАДҲОИ МЕЪЁРИИ ҲУҚУҚӢ:

1. Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6.11.1994 с. бо тағйироту иловаҳои соли 1999, 2003 ва 2016.

2. Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақомоти прокуратураи Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 25.07.2005 с. № 107.

3. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» аз 17.05.2004 с. № 41.

4. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ» аз 25.03.2011 с. № 687.

5. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 20.03.2008 с. № 374.

6. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи экспертизаи давлатии судӣ» аз 25.07.2005 с. № 102.

7. Кодекси чиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21.05.1998 с. № 575.

8. Кодекси муҳофизати чиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 03.12.2009 с. № 564.

9. Дастурамал «Оид ба пешниҳод намудани натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ба таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор, суд ва судья дар мақомоти қорҳои дохилӣ»: фармони

ВҚД Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12.07.2010 с. № 16 бо замима. Бо Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқа карда шудааст № 16/1 нд-10 аз 13.03.2010 с.

10. Дар бораи тасдиқ намудани «Дастурамал доир ба ҳамкориҳои сохторҳои тафтишотӣ бо хадмоти оперативӣ ва Раёсати ташхисӣ-криминалистии ВҚД Ҷумҳурии Тоҷикистон зимни ошкор кардан ва тафтиш намудани ҷиноятҳо : фармони ВҚД Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20.02.2010 с. таҳти № 207.

11. Дастурамал «Дар бораи дастгиркунӣ»: фармоиши яқояи Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ВҚД Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҚДАМ Ҷумҳурии Тоҷикистон, Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқ намудан ва мавриди амал қарор додани Дастурамал «Дар бораи дастгиркунӣ»» таҳти № 5-60: № 46: № 98-«а»: № 40: № 463/1 аз 24 октябри соли 2012 ва № 73 аз 17 ноябри соли 2012.

РҶҶҲАТИ АДАБИЁТИ ТАВСИЯШАВАНДА:

1. Раҳматулоев А.Э. Муруфиаи ҷиноятӣ. Китоби дарсӣ. – Хучанд: Хуросон, 2016.

2. Раҳимзода Р.Х. Фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ. Қисми умумӣ. Китоби дарсӣ. Нашри 3-юм. – Душанбе: «ЭР-граф», 2015.

3. Хуқуқи муруфиавии ҷиноятӣ / зери таҳрири н.и.х., дотсент Н.А. Қудратов. – Душанбе, 2016.

4. Белозеров Ю.В., Гуткин И.М., Чувилев А.А., Чугунов В.Е. Органы дознания и предварительного следствия системы МВД и их взаимодействие. – М., 1983.

5. Курс уголовного судопроизводства: учеб.: в 3 т. / под ред. В.А. Михайлова. – Т. 1: Общие положения уголовного судопроизводства. – М.: Изд. МПСИ; Воронеж: Издательство «МОДЭК», 2006.

6. Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки. – М.: Статут, 2016.

7. Осипов А.Ф. Вопросы соотношения уголовно-процессуальной и оперативно-розыскной деятельности (Взаимодействие следователя с органами дознания). – М., 1988.
8. Практика применения Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации / под общ. ред. В.М. Лебедева. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2013.
9. Рахимзода Р.Х. Оперативно-розыскные мероприятия : правовые основы : монография. – Душанбе: «ЭР-граф», 2016.
10. Рахимзода Р.Х. Оперативно-розыскная деятельность : история и современность : монография. Душанбе: «ЭР-граф», 2016.
11. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. / Л.Н. Башкатов [и др.]; отв. ред. И.Л. Петрухин, И.Б. Михайловская. – М.: Проспект, 2012.
12. Уголовное судопроизводство Республики Таджикистан : учебник / под ред. Н.С. Мановой, Ю.В. Францифорова, Р.Р. Юлдошева. – Душанбе: «ТАДЖПРИНТ», 2017.

Б А Р О И Қ А Й Д Х О

**Арипов Анвар Лутфиллоевич
Бобочонов Нуриддин Мухитдинович
Юлдошев Рифат Раҳмадҷонович**

ТАҲҚИҚ ДАР МАҚОМОТИ КОРҲОИ ДОХИЛӢ

Курси лексияҳо

Ба матбаа 03.09.2018 таҳвил гардид. Чопаш 17.09.2018
ба имзо расид. Коғазӣ офсет. Андозаи 60x84 1/16.
Чузӣ чопии шартӣ 11,0. Адади нашр 200 нусха.
Супориши № 323. Нарҳаш шартномавӣ.

Дар матбааи ЧДММ «ЭР-граф» ба табъ расидааст.
734036, ш. Душанбе, кӯчаи Р. Набиев 218.
Тел: (+992 37) 227-39-92. E-mail: r-graph@mail.ru

ISBN 978-99975-48-27-6

